

శ్రీ వేమన యోగి

I have the pleasure to enrol Sri. Gandham Sreeramamurty and Sri.Irrinki Narasimhamurty who are popularly known as " Sreerama Narasimha Murty Kavulu " as our Court Poets. Hereafter they are entitled to the privileges of our Court.

Gadwal,
1-3-1945.

Youvaraja Saheb of Gadwal.
(For Maharani Saheba of Gadwal)

శ్రీ వేమనయోగీష్టాయ నమః

వేమగీత (ప్రథమసహస్రము)

సమూలము (తెలుగువివరణము)

శ్రీ రామస్వసింహమూర్తికవుఁడు :

శ్రీ వేమనయోగీష్టాయ నమః

శ్రీ వేమాహ్వయ యోగివర్య ! పతితా నుద్ధర్తుకామో జనాన్
తత్త్వార్థం ప్రతిపాదయ స్ప్రవచనైః హృద్యాన్త్రప్రద్యాత్మకైః
సందేశం భువి యం త్వ మద్భుత మదాః ప్రాక్ ద్రాక్తమేవాధునా
గైర్వాణ్యాం గిరి భాషితుం ప్రదిశ నౌ ధార్వ్యం నమస్తే! నమః.

తా॥ వేమనయోగీంద్రా ! పతితులనుద్ధరించుటకొఱకుఁ దత్త్వార్థముఁ
బ్రతిపాదించుటకునై మనోహరములగు నాంధ్రపద్యముల లోకమునకునివే
యద్భుత సందేశమింతకుపూర్వమిచ్చితివో దానినే యిప్పుడు సంస్కృత
భాషలోఁబలుకుటకు (శ్రీరామస్వసింహమూర్తికవులమైన) మాకుఁ
దగిన దిట్టతనమును బ్రసాదింపుము. నీకిదే నమస్కారము.

శ్రీ మత్సనత్కుమారాంశం వేదవేదాంగవేదినమ్ ।

దిగంబరం కుమారాభం స్తువో వేమాఖ్య యోగినమ్॥

తా॥ సనత్కుమారాంశసంభూతుఁడును, వేదవేదాంగవేదియు, దిగం
బరుఁడును, బాలకునివంటివాఁడునునగు వేమనయోగిని స్తుతించెదము.

నైతిక విభాగము

1 ఆత్మశుద్ధిలేని యాచారమదియేల? భాండశుద్ధిలేని పాకమేల?

/ చిత్తశుద్ధిలేని శివపూజయేలరా? శ్వేదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆత్మశుద్ధ్యా వినాచారః పాకో భాండే శుచిం వినా ।

చిత్తశుద్ధ్యా వినా వేమ ! శివపూజా నిరర్థికా ॥

తా॥ పరిశుభ్రపరచని పాత్రతోపండిన వంటకములు, హృదయపారి
శుద్ధ్యములేనివాని యాచారములు, మనశ్శుద్ధిలేనివాని భగవత్పూజయు

నిష్ప్రయోజనమే సుమా॥ వి॥ అనాచారాత్ భవేద్భ్రష్టః, అత్యాచారేణ మూర్ఖతా, ఆచారవ్యవహారేషు, సమచిత్తోభవే త్సుఖీ॥

2 నిక్కమైనవమంచి నీలమొక్కటెచాలు, తళుకు బెళుకుతాళ్లు తట్టెడేల?
చదువఁ బద్య మరయఁ జాలదా యొక్కటి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఏకే నాలం జాతినీలమణినా కిం బహూపలైః ?

రసయుక్తం పద్య మేకం పఠితుం వేమ ! యుజ్యతే ॥

తా॥ విలువలేని తట్టెడు కంకరరాళ్ళకంటె అమూల్యమగు నొక్క యింద్రనీలమాణిక్యమేచాలు, అట్లే పనికిమాలిన యనేకపద్యములు చదువుటకంటె సరసమగు నొక్కపద్యము చదువుటకుసరిపోదా? (దీనినిబట్టి వేమనయోగికి పద్యములసంఖ్య పెంచుటకంటె ప్రతి పద్యము ప్రయోజన కరముగా నుండుటయే హితవని తెలియుచున్నది. అందువలన వేలకొలది వేమనపద్యముల యందునను బ్రతిపద్యమునకు విశిష్టతకలదు.)

3 గాజుతుప్పెలోనఁ గడగుచు దీపంబు, కెట్టులుండు జ్ఞానమట్టులుండుఁ
దెలిసిపట్టివారి దేహంబులందున, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
కాచగోళగతో వేమ! యథా దీపో విభాసతే ।

తథైవ విదుషాం చాపి జ్ఞానం దేహే ౭ వత్తిష్ఠతే ॥

తా॥ గాజుచిమినీలోని దీపపుకాంతి వెలుపల కెట్లుప్రకాశించునో అట్లే జ్ఞానుల దేహములోని ప్రశాంతమగు బ్రహ్మతేజస్సును బయటకు గోచరించుచుండును. వి॥ (భర్తృ) నమశ్శాంతాయ తేజసే(గీత-౪౦॥భా)
తేజః :- త్వగింద్రియవ్యతిరేకేణ ప్రకాశవిశిష్టా యా త్వక్ ॥

4 పెట్టిపోయలేని పట్టినరులు భూమి, బుట్టినేమి వారు గిట్టినేమి?
పుట్టలోనఁజెడలు పుట్టవా? గిట్టవా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దానధర్మ క్రియాహీనైః పుంభి ర్యేమ! నిరర్థకైః ।

జాతైః కింవా? మృతైః కింవా? వల్మీకేతు ఘుణై ర్యథా ॥

తా॥ పుట్టలోఁజెడవురుగులుపుట్టించుఁజచ్చుచునున్నట్లులోకోపకారులు కాని నరులు లోకమున పుట్టినను చచ్చినను నొకటే॥ వి॥ (౪౦॥ మణి)

జీవన్మృతః కస్తు? నిరుద్యమోయః 2 ధన్యోఽస్మికో? యస్తు పరోపకారి॥

- 5 తాముగన్నవారు దముఁగన్నవారును, జచ్చుటెల్ల దమకు సాక్షికాడె?
బ్రతుకుటెల్ల దమకు బ్రహ్మకల్పంబులా?, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥
మృతి స్వప్నితృపుత్రాణాం సాక్ష్యం భవతి చాత్మనః ।
వేమ! నృణాం జీవితాని బ్రహ్మకల్పావధీని కిమ్? ॥

తా॥ తాముకన్న కొడుకులు కూతుళ్ళు, తమ్ముఁగన్న తల్లియుఁ దండ్రీయుఁ జచ్చుట తమకు సాక్ష్యములగుచుండ నిక తమ బ్రతుకనేక బ్రహ్మకల్పములుండునని భావించుట యెంతయవివేకము! వి॥ జాతస్య మరణం ధృవమ్ 2 అనిత్యాని శరీరాణి విభవో నైవ శాశ్వతః, నిత్యం సన్నిహితో మృత్యుః, కర్తవ్యోధర్మస్యగ్రహః ॥

- 6 ఎఱుకమాలుచునుజుఁ డేమేమిచదివినఁ, జదివినంతసేపె సస్వణియగుఁ
గదిసి తామరందుఁ గప్ప కూర్చున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥
అజ్ఞ స్త్వధీతినమయే ద్యోతతే గుణవానివ ।
వేమ! పద్మస్యోపరిష్ఠాత్ నిషణ్ణో దర్శరో యథా ॥

తా॥ అజ్ఞాని చద్మపుచున్నంతవరకుమాత్రము చెరువులోని తామర యాదు కప్పకూర్చున్నప్పుడువలె సద్భావముతో మెలంగును.

- 7 వేరుపురుగుచేరి వృక్షంబుఁ జెఱచును, చీడపురుగుజేరి చెట్టుఁ జెఱచు,
గుత్తితుండుచేరి గుణవంతుఁ జెఱచురా, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥
కృమికిటా వధశ్చోర్ధ్వం ధ్వంసేతే వృక్ష మాశ్రితౌ ।
తథా నాశయ తేఽభ్యేత్య గుణిసం వేమ! కుత్స్యతః ॥

తా॥ క్రింద వేరుపురుగుచేరి మొదలంట వృక్షమును పైనచీడపురుగు చేరి యాకులు మొదలగువానిని నాశనముచేయునట్లు దుర్మార్గుఁడు సన్మార్గునిదరిఁజేరి సమూలముగ నాశనముజేయును. వి॥(శం॥ మణి) కిం వా విధేయం విదుషాప్రయత్నాత్? పఠనం చ ధర్మం 2 వాసో న సంగ స్సహకై ర్విధేయః? మూర్ఖైశ్చ, నీచైశ్చ,ఖలైశ్చ, పాపైః ॥

ఉప్పుకప్పురంబు నొక్కపోలికనుండు, జూడజూడ రుచుల బాడవేలు
పురుషులందుఁ బుణ్యపురుషులు వేఱయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కర్పూరం లవణం చై కరూపం భిన్నా రుచి స్త యోః ।
వేమైవం పుణ్యపురుషాః పురుషేషు విలక్షణాః ॥

తా॥ ఉప్పు, కర్పూరము, ఒకేవిధమగు రూపముగలిగియున్నను,
వాని వాని రుచులు వేరువేరుగా నుండునట్లు మానవులలో పాపాత్ములు,
పుణ్యాత్ములు ఆకారమున నొకేవిధముగానున్నను, వారివారి గుణములచే
ప్రవర్తనచే వేరువేరుగనుందురు. వి॥ కాకఃకృష్ణః పికఃకృష్ణః కోభేదః
పిక కాక యోః, వసంతకాలే సంప్రాప్తే, కాకః కాకః పికః పికః ॥

9 అనువుగానిచోట నధికులమనరాదు, కొంచెముండుటెల్ల గొడువకాదు
కొండ యద్దమందుఁ గొంచెమై యుండదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
అనానుకూల్యే స్వాధిక్యం నవాచ్యం వేమ! నమ్రతా ।
న లోపాయ మహాద్రికిం? నయాతి ముకురే ౭ ల్పతామ్ ॥

తా॥ కొండ యద్దమందు గొంచెముగగన్పించినను దాని గొప్పదన
మునకేమియు భంగపాటు కలుగనట్లు మన కనుకూలము కానిచోటఁ దగ్గి
యున్నను మనగొప్పదనమునకును భంగపాటు కలుగనేరదు.

10 చంపకదగినయట్టి శత్రువుతనచేత, జిక్క నేని గీడునేయరాదు
పాపక మేలుజేసి పామునులేచావు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
యదృచ్ఛయా రిపు ర్వధ్య ఆత్మహస్తగతో ౭ పిచేత్ ।
న హింస్యా ద్వేమ! సమ్యక్త్వంగచ్ఛేత్సుక్తిశ్చ తద్వధః ॥

తా॥ చంపుటకుదగిన శత్రువుచేతికిచిక్కినను చంపక వేఱేమియుఁగీడుఁ
జేయక తిరిగి మేలునేచేసి వానికి హృదయపరివర్తనముకల్గించి శత్రు
భావముతోలగించి విడిచిన వానికదియే చంపినదానికంటె నెక్కువశాస్త్రీ.

11 తామసిని చేయఁదగ దెట్టికార్యంబు, వేగింప నదియు విషమమగును
పచ్చికాయఁదెచ్చి పడవేయ ఫలమానె?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
అవిమృశ్య కృతం కార్యం మౌఢ్యాద్యద్విషమం భవేత్ ।
లూనశ్యలాటు ర్విన్యస్తః ఫలం భవతి వేమ! కిమ్? ॥

తా|| ఏపనియైనను అవివేకముచే తొందరపడి చేయక విమర్శించి చేయవలెను. లేనియెడల పచ్చికాయనుకోసిన ఫలమునకుఁ జెడినట్లు ఫలితమును కోల్పోవును. వి॥ (భారవి) సహసా విదధీత న క్రియా, మవివేకః పరమా పదాం పదమ్, వృణతేహి విమృశ్యకారిణం, గుణలుబ్ధాః స్వయమేవ సంపదః॥

- 12 నీళ్లలోన నోడ నిగిడి తిన్నఁగఁబాటు, బైట మూరెడైనఁ బాకిలేదు
వెలవుదప్పవోట నేర్పరికొఱగాఁడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
జలే ధావతి వేమ! ద్రాక్ నౌ స్థలే నమనాగపి ।
అస్థానే తు ప్రవీణోఽపి న కించి దుపయుజ్యతే ॥

తా|| జలమున ఓడ ఎంతదూరమైన ప్రయాణముచేయును. కాని నీరులేని స్థలమున నొక మూరెడైన వెళ్ళలేదు. అట్లే ఎంత నేర్పరియైనను తనకు అనుకూలముగాని ప్రదేశమున నేమియు చేయఁజాలడు. కాన అందుకు చింతించవలసిన పనియుండదు.

- 13 నీళ్లలోన మొసలి నిగిడి యేనుఁగుఁబట్టు, బైటఁ గుక్కచేత భంగపడును
స్థానబలముకాని తనబల్మికాదయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
జలే గ్రాహో గజం కర్షేత్ స్థలే త్యాక్రష్యతే శునా ।
తత్ స్థానబలమేవ స్యాత్ వేమ! న స్వీయ మణ్వాపి ॥

తా|| జలమున మొసలి ఏనుగును నైతము లాగివేయఁగలదు. కాని నీటికి వెలుపల కుక్కచే జిక్కుపడిపోవును. తనబలిమి స్థానబలముచేతనే శోభించును.

- 14 కులములో నొకఁడు గుణవంతుఁడుండెనా, కులమువెలయు వానిగుణముచేత
వెలయువనములోన మలయుజంబున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
కులే యద్యస్తి గుణవాన్ తద్గుణై శ్శోభతే కులమ్ ।
వేమ! చందనవృక్షేణ భాసితం కాననం యథా ॥

తా|| అడవిలోనొక్క మంచిగంధపుచెట్టున్న అడవికంతకు పరిమళముచే గౌరవము వచ్చునట్లు వంశమునకేయుక్కఁడు గుణవంతుఁడు

బయలుదేరినను వాని మంచిగుణముచే నా వంశమునకంతకు శాశ్వతము, గౌరవము కల్గును. వి॥ శీలంపరంభూషణమ్ (భర్తృ).

15 పంది పిల్లలీనుఁ బదియు నైదింటిని, కుండరంబు పెట్టుఁ గొదమునొకటి ఉత్తముఁడగు పురుషుఁడొక్కఁడు చాలడా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ
క్రోడీ వేమ! సకృత్సూతే దశ పంచ చ శాబకాః ।

కరిచ్చేకం తు కలభం పుంసై కేనావ్యలం సతా ॥

తా॥ పంది ఒకేసారి ఐదు,పది ఇట్లు ఎక్కువపిల్లలనీనును. ఏనుగుపపండ్రెండు సంవత్సరములకో ఒకేయొక్క పిల్లనుగనును. ఏనుగుపిల్లకున్న గౌరవము పందిపిల్లలకు రాజాలదు. అట్లే వంశమునకు పేరుతేగల ఉత్తముఁడగు పుత్రుఁడొక్కడే పుట్టినను సంతోషించతగినదే. కాని అప్రయోజకులగు పెక్కుమంది సంతానముతో ప్రయోజనమేమిటి ?

16 ఎఱుఁగువానిఁడెల్ల నెవ్వఁడైననుజాలు, నొరులవశమే భువిని నోగుఁడెల్ల? వీటివంకఁదీర్చ నెవ్వరితరమయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్ఞానీ సుబోధ్య స్సర్వేషాం నారాధ్యోహి జడ స్తథా ।

కస్యమథో వేమ! నదీ వక్రగత్యపనోదనే? ॥

తా॥ నదీప్రవాహము ఒకదరినికోసి మఱియొకదరిని మెట్టవేయును. మఱల ఆ దరినికోసి యీ దరినిమెట్టవేయును. ఆ యేటివంకర ఆయేతే కూడదీసికొనవలెను, కాని మఱెవరికి శక్యమగును ? అట్లే తెలిసినవానికి నెవరైనఁడెలియఁజెప్పవచ్చును. కాని మూర్ఖునకెవరుతెలియఁజెప్పఁగలరు? 'వాని మూర్ఖత సరిచేసికొనుట కతఁడే ప్రయత్నించవలెను. వి॥ (భర్తృ) అజ్ఞ సుఖమారాధ్యః, సుఖతర మారాధ్యతేవిశేషజ్ఞః, జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధం, బ్రహ్మోపి సరం సరంజయతి.

17 అల్పం డెపుడుఁబల్కు నాడంబరముగాను, సజ్జనుండుఁ బల్కుఁ జల్లగాను కంచుమ్రోగునట్లు కనకంబు మ్రోగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అల్ప స్సాడంబరం బ్రూతే సజ్జనస్తు ప్రశాంతతః ।

యథా కాంస్యం నిస్వనతే తథా వేమ! స కాంచనమ్ ॥

తా॥ కంచుమోగ్రగునట్లు బంగారము మోగదు. అట్లే అల్పుడొడంబరముగ ప్రేలును. కాని మంచివాడు ప్రశాంతముగ సమాధానమిచ్చును.

18 ఓగునోగుమెచ్చు నొసరంగ నజ్ఞాని, భావమిచ్చిమెచ్చు బరమలుబ్ధు
పంది బురద మెచ్చు బస్మీరు మెచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అసాధుం ఙ్గఘతే ౭ సాధుః అజ్ఞానీ లుబ్ధమేవ చ ।

ప్రస్తౌతి సూకరః పంకం పన్నీరం వేమ నైకదా ॥

తా॥ పంది బురదమెచ్చుకొనును. కాని పన్నీరును మెచ్చుకొనదు. అట్లే చెడ్డవాడు చెడ్డవానినే మెచ్చును. కాని మంచివానిని మెచ్చడు.

19 గంగ పాలుచుండుఁ గదలనిఁగితోడ, ముఱికివాగు పాలు మోతతోడ
దాతయొర్చిన స్థిథముఁ డోర్వఁ గారేడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మంద్రగత్యా వహే ద్ధంగా మలకుల్యా రవేణ చ ।

యథా దాతా షుమావాంత్యాత్ తథా వేమ! న చాధమః ॥

తా॥ మురుగుకాలువ హోరుగా మ్రోతతో ప్రవహించును. గంగానది లోతుకలిగి ప్రశాంతముగ ప్రవహించును. అట్లే దాతృత్వము లేనివాడు కేకలు బొబ్బలువేయును, కాని దాత గాంభీర్యముకలిగి ప్రశాంతముగ నష్టమునకు తట్టుకొని చక్కని సమాధాన మిచ్చును.

20 కానివానిచేతఁ గాసువీసముఁబెట్టి, వెంటఁదిరుగుటెల్ల కెఱ్ఱితనము

పిల్లిపట్ట కోడిఁ బిలిచినఁ బల్కునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

విత్తం దత్త్వా ౭ సతే పుంసే మౌఢ్యం తత్స్పృష్టగామితా ।

వేమాపలాతో ౭ పికిం బ్రూయాత్? మార్గాలో ధృతకుక్కుటః ॥

తా॥ కోడినిపట్టుకొన్నపిల్లి మనమెంతపిలిచినను మనపిలుపు విననట్లు మనము చెడ్డవానికి కొంతడబ్బునిచ్చి అది రాబట్టుకొనుటకు వాని వెనువెంట నెన్నిసార్లు తిరిగినను మఱి ప్రయోజనము కనబడదు.

21 పిసినివానియింటఁ బీసుఁగువెడలినఁ, గటుపుకోలలకును గాసులిచ్చి

వెచ్చమాయెననుచు వెక్కివెక్కిడ్చురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శవే భూతే లోభిగేహే ధనం దత్త్వేందనాదయే ।

‘అహో! మమధనం నష్టమితి’ వేమ! ప్రరోదితి॥

తా॥ లోభివానియింట నెవరైన చనిపోయినప్పుడు ఆ పీనుగును తీసికొనిపోవుటకు దహనసంస్కారాదులు చేయుటకు కట్టెలు మొదలగు వానికి ధనమీయవలసివచ్చిన, ఆ లోభి చనిపోయిన వ్యక్తినిగుఱించికంటె ధనమయిపోయి నందులకు వెక్కి వెక్కి యెంతకాలమో యేడ్చుచుండును. వి॥ త్రివిధం నరకస్థేదం ద్వారం నాశక మాత్రునః, కామః క్రోధః తథాలోభః తస్మాదేత త్రయంత్యజేత్. (గీత)

22 కష్టలోభివాని కలిమికి నాసించి, బడుగువాఁడు తిరుగుఁ బరిశ్రమించు

తగఁగవెంట నక్క తగిలినచందము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దరిద్రోఁనునరేత్ కాంక్షన్ సంపదం కష్టలోభినిః ।

వేమానుస్మత్య గోమాయుః మేషవృష్టం గతో యథా ॥

తా॥ గొఱ్ఱపోతువెంటనక్క, వ్రేలాడుఅవయవమెప్పుడై న క్రిందపడిన పట్టుకొనిపోయి తినవచ్చునని తిరుగుచుండును. అట్లే పేదవాఁడు లోభి ధనమునాసించి వానివెంటవెంట వెట్టిపనులు చేయుచు దిరుగుచుండును.

23 లోభివానిఁజంప లోకంబులోపల, మందువలదు వేట మతముగలదు

వైకమడుగ వేగ భగ్గునఁబడిచచ్చు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

విషాదైశ్చ ల్లోభినం హంతు మల మస్తి పృథజ్మత్మ్ ।

స యదాఽభ్యర్థ్య తే పితౄం వేమాశు మ్రియతే తదా ॥

తా॥ పిసినిగొట్టువానిఁజంపుటకు వేఱే విషముమొదలైనవి అవసరము లేదు. వానిని జంపుటకు చక్కనిపద్ధతికలదు. చందా అడిగిన, ఈయవలసి వచ్చిన అప్పటికప్పుడు హఠాత్తుగా గుండె ఆగి చనిపోగలఁడు. మోహ, మద, మాత్సర్యములకు, కామ, క్రోధ, లోభములే పునాదులు. ఈ అటుగుణములు శత్రువులవలె వ్యక్తులకు బాధఁగల్గించునవి.

24 కనియుఁగానలేదు కదలింపఁ దానోరు, నినియు విసఁగ లేదు విస్మయముగ

సంపదకలవాని సన్నిపాతకమది, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శృణ్వ స్మశృణుతే వేమ! పశ్యన్నపి నపశ్యతి ।

రుద్ధవక్త్రో ధనీ తిష్ఠేత్ సన్నిపాతజ్వరీ యథా ॥

తా॥ సంపదకల లోభి నన్ని పాతజ్వరరోగివలె చూచుచుండియు చూడ లేడు. వినుచున్నట్లుండియు వినలేడు. శోరు మెదపడు.

25 తానుగుడువలేక తగజేది యాత్తులఁ, శేరనీయఁ దట్టికనటివకుపు చేనిలోన జామ్యుఁడేసి కట్టినయట్లు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

స్వయం నభుజ్యే చాప్తేభ్యో నదదాతీహ యః ఖలః ।

న పశు ర్వేమ! న స్యేషు న్యస్తపాంచాలికోపమః ॥

తా॥ చేలో దృష్టి దోషము తగులకుండ దిట్టిబొమ్మను భీకర రూపముతో నుంచెదరు. ఆ దిట్టిబొమ్మకు ఆ చేనుతో ప్రయోజనములేదు. మఱియొకరిని చేరకుండ భయపెట్టును. అట్లే కొంతమంది పశువులవంటి మనుష్యులు తమసంపద తామును అనుభవింపరు. ఆవులను చేరనీయరు.

26 పూర్వజన్మందుఁ బుణ్యంబు సేయని, పాపి ధనము కాశపడుటయెల్ల విత్తమఱచి కోయవెదకినచందంబు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

పూర్వజన్మని యః పుణ్యం నా కరో దిహ వేమ! సః ।

నాప్నోతి ధన మన్యస్తబ్జీజః ఫలమివ ద్రువమ్ ॥

తా॥ చేను ఊడచక సన్యమును పెంచక ధాన్యమందలి ఆశచే కోతకు కొడవలివేసికొని వెళ్లు పిచ్చిరైతువలె పాపి పూర్వమేమియు పుణ్యకార్యములు చేయక అదృష్టము లేక ధనముకొఱకై పలువిధంబుల సంపాదించుటకు ప్రయత్నించును. వి॥ వనేజనే శత్రుజలాగ్నిమధ్యే, మహార్ణవే పర్వత సంకలేచ, సుప్తప్రమత్తంవిషమస్థితంవా, రతుంతిపుణ్యాని పురాకృతాని॥

27 భూపతికృపనమ్మి భూమిఁజేయవచ్చువాడు, ప్రజలయుసురుదాకి పడునుదిడక ఎగురవేయ బంతి యెందాకనిలుచురా, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

కృపాం విశ్వస్య భూపస్య ప్రజాద్రోహీ వినశ్యతి ।

కందుకో వేమ! విక్షిప్తః కియత్కాలం వసే ద్వివి? ॥

తా॥ ఎగురవేయుబంతి ఎగురవేయచుండిననే పైకెగురుచుండును. లేదా క్రిందపడిపోవును. అట్లే ప్రభువుల అండఁజేరి వారిని మెప్పించుచు సాధారణప్రజకు కీడుచేయుచుండువాఁడు తుదకు ప్రజల యుసురుతగిలి అటు ప్రభుల ఆదరణకు నిటు ప్రజల ఆదరణకుకూడ చెడి నశించును.

28 ఇనుమువిటిగనేని నినుమాటుఁ ముమ్మా , గాచి యతుఁ సేర్పుఁ గమ్మరీడు
మనసువిటిగనేని మఱియంటసేర్పునా, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

తప్తా ద్విస్త్రీ రయో భగ్నం సంధాతుం లోహకారకః ।

శక్నోతి న మనో భగ్నం వేమ! సంధీయతే క్వచిత్ ॥

తా॥ కమ్మరి ఇనుపకడ్డి విరిగిపోయిన రెండుమూడు సార్లైనకాచి

శ్రమపడి యేలాగో అతుకఁగలఁడు. కాని ఒకసారి విసుగుచెంది మనస్సు
విటిగిన అట్టి మనస్సును నెవ్వడుకాని యెట్టులైనకాని అతుకఁజాలఁడు.

29 నీళ్ళలోఁ జేప నెఱి మాంసమాకకు గాలమందుఁ జిక్కి కూలుఁగాదె?

ఆశపుట్టి మనుజుఁ డారీతిఁజెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

మాంసాకాంక్షీ జలే మతోన్యో బడిశే వేమ! బధ్యతే ।

ఆశాపాశశతై ర్బద్ధో వినశ్యతి తథా నరః ॥

తా॥ గాలమందలి ఎఱను ఆశించి నీటిలోని చేప చచ్చుచున్నట్లు
దురాశాపీడితుఁడును, ఆశచే బలుపాట్లుపడి నశించుచున్నాడు (వి)ఆశయా
బద్ధతే లోకే కర్మణా బహు చింతయా, ఆయుఃక్షీణం న జానాతి తస్మాత్
జాగ్రత జాగ్రత. 1 తృష్ణాక్షయః స్వర్గపదం కిమస్తి? 2 కో వాదరి
ద్రోహో? విశాలతృష్ణః, 3 శ్రీమాంశ్చకో? యస్య సమస్తతోషః 4 కింవా
మృతం స్యాత్? సుఖదా నిరాశా 5 శత్రోర్మహాశత్రుతమో ౭ స్తి
కో వా? కామస్సకోపాన్యతలోభతృష్ణః॥ శం॥ మణి॥

30 నరహరి యనవచ్చు నారాయణ నవచ్చు, మేలు మేలటంచు మెచ్చవచ్చు
కొంగుకాసువిడిచి గొబ్బుననీరాడు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

వక్తుం శక్యా నృసింహేతి వేమ! నారాయణేతిచ ।

సాధుసాధ్వీతి శ్లాఘోక్తిః న తథా స్యాద్ధి దాతృతా ॥

తా॥ నరసింహో అనవచ్చు, నారాయణా అనవచ్చు. నీవు ఇంద్రుఁడవు
చంద్రుఁడవుఅని ఎదుటవానిని మెచ్చవచ్చు. కాని ఎదుటివాఁడు ఆపదతో
చచ్చుచున్నను రొంటినున్న వైసయయినను నిచ్చుటకు చేయరాదు.

31 మేడిపండుఁజూడ మేలిమైయుండును, పొట్టవిచ్చిచూడఁ బురుగులుండు
పిఱికివానిమదిని బింఁగిమీలగురా, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

ఔదుంబరఫలం రమ్యం తద్గర్భం కృమినంకులమ్ ।

తథా భీరోశ్చ మనసి దార్ద్యం వేమ! కథం భవేత్? ॥

తా॥ మేడిపండు పైకి చూచుటకు ఎఱ్ఱగా జాగుగనేయుండును. కాని చిదిపిచూచిన లోపల అన్నియు పురుగులేయుండును. అట్లే యెంత సిరియున్నను, పైకి యెంత అందచందములు కలిగియున్నను త్యాగబుద్ధి, ధైర్యములేనివాడు నిత్యము పిరికితనముచేతనే యేడ్చుచు దార్ద్యము (బింకము) లేక దిగులు కలిగియుండును.

32 తలపాక పైన తగుపచ్చడము బొజ్జ, చెవులపోగు లరసి చేరు నగ్గి

శుద్ధపశువటంచు బుద్ధిలో నెఱుంగక, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మూర్ఖుణ్ణిషం కర్ణ యోశ్చ భూషే శాటిం మహోదరమ్ ।

వీణ్యార్థీ వేమ! సంయాతి పశురి త్యవిమర్శయన్ ॥

తా॥ ఒక్కొక్కడు తలపాగాచుట్టి తగిన దుస్తులుపై చికొని, తగినబొజ్జ కాయపుష్టి కలిగి ఆడంబరముగ నుండుట చూచి అర్థి యతఁడుదాత యనుకొని తనకేమైన లాభించకపోవునా? యని దరికిచేరి దీనత్వముగ తన కష్టములు చెప్పుకొననారంభించును. అంతియకాని అతడు ఆడంబ రపుగొడ్డు, శుద్ధ పశువు అనిమాత్రము పై వేషమునుచూచి గమనించఁడు.

33 భూమియందు బుద్ధిపురుషులులేకున్న, జగములేనిల్లు పొగులుఁగాని

అంత తలచు దొరః రాడనాడనుగాని, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యద్యుర్వాప్యం పుణ్యపురుషాః న వసంతి జగం త్యహో ।

కథం తిష్ఠంతి? తే వేమ! తత్ర తత్ర వసంతి హి ॥

తా॥ ఈప్రపంచమున నందఱును దుర్మార్గులేకారు. పుణ్యపురుషులును కలరు. అట్టి పుణ్యాత్ములే లేనియెడల సృష్టి నశించిపోవును. కాని దుర్మార్గు లున్నంత యెక్కువగ సన్మార్గులుండరు. వి॥ కేసంతిసంతోఽఖల వితరాగాః, అపాస్త మోహాః శివత త్వనిష్ఠాః॥ (శం॥ మణి)

34 చిత్తశుద్ధిలిగి చేసినపుణ్యంబు, కొంచెమైన నదియుఁ గొడువకాదు

చిత్తసంబు మట్టివృక్షంబునకు నెంత, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

చిత్తశుద్ధ్యా కృతం పుణ్యం న స్వల్పమపి హీయతే ।

కియన్మాత్రం వేమ! బీజం న్యగ్రోధస్య మహాతరోః ? ॥

తా॥ మట్టిచెట్టు విత్తనము చాల చిన్నదై నను అందుండి బయలుదేరు వృక్షము మాత్రము చాల గొప్పది. అట్లే చిత్తశుద్ధితో చేసేడి పుణ్య కార్యము స్వల్పమైనదై నను దానఁగలుగు ఫలితముమాత్ర మధికతమము.

85 ఇంటియాలివిడిచి యిల జారకాంతల, పెంటఁదిరుగువాఁడు వెట్టివాఁడు
పంటచేను విడిచి పరిగె యేరినయల్లు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

విహాయ గృహిణీం వేమ! జారకాంతాసు యో రతః ।

స స్యాత్ సన్యపరిత్యాగాత్ ఉంఛగ్రాహీవ భగ్నధీః ॥

తా॥ పంటచేను విడిచి యక్కడక్కడ రాలిన పరక యేటికొనుటకు వ్రేయత్నించు మూర్ఖుఁడెట్టివాఁడో యింటియందలి సలక్షణయగుభార్యను విడిచి జారకాంతగోరువాఁడంతటి వెట్టివాడు (రమ్యం కులస్తీరతమ్.)

86 రాజపరులకెప్పుడు రణరంగములచింత, పరనుమునులకెల్లఁ బరముచింత
అల్పపరుల కప్పు డతివలవైచింత, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

రాజ్ఞాం రణాంగణే చింతా పరే చింతా తపస్వినామ్ ।

అధమానాం నృణాం వేమ! చింతా యోషిత్సు సర్వదా ॥

తా॥ మహర్షులకు నిత్యము పరమాత్మ విచారణ యందే యాలోచన, ఉత్తమక్షత్రియులకు యుద్ధకార్యములయందే ఆసక్తి. అట్లే అల్పులకు, నీచులకు, అడవాళ్ళగొడవలనిననే యిష్టము వి॥ (భర్తృ) నాన్యస్మనోహరి నితంబినీభ్యో, దుఃఖై కహేతు ర్న చ కశ్చిదన్యః.

87 తల్లిదండ్రులపయి దురులేనిపుతుఁడు, పుట్టనేమి? మఱియు గిట్టనేమి?

పుట్టలోనఁ జెదలు పుట్టవా? గిట్టవా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మాతాపిత్రోః కృపా యేషాం నాస్తి తై ర్నీచమానవైః,

జాతై ర్వేమ! మృతైః కింవా? వశ్మికే తు ఘ్నతై ర్యథా ॥

తా॥ పుట్టలో జెదలు పుట్టుచు, జచ్చుచునుండునట్లు, తల్లిదండ్రుల పయిదయలేని పుత్రులు పుట్టినను, పెరిగినను, చచ్చినను ఒకటే.

38 ఆభిజాత్యమునను నాయువుగలనాళ్ళు, దిరుగుచుండురు భ్రమఁ ద్రిప్పలేక
ముఱికిభాండమందు ముసరు నీగలభంగి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆభిజాత్యమదే నాజ్ఞాః యావజ్జీవంభ్రమంతి హి ।
మలభాండే పరివ్యాప్తా వేమ! నై మఱికాశవ ॥

తా॥ ముఱికికుండ నంటిపెట్టుకొని యీగలు దానిని విడువలేక
దానిచుట్టుననే ముసరుచుండునట్లు మూర్ఖులు ఇదినాకొంప, ఇదినాభూమి,
ఇది నా సంతానము' అని మమకారముతో వానినే యంటిపెట్టుకొని
విడువలేక ఆయువున్నంతవరకు భ్రమించుచుండురు.

39 కుండపగిలెనేని గొల్తడికుడురును, భూతలంబునందుఁ బొందుగాను
కూలబడిననరుండు కుదురుట యరుదయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భిన్నే కుంభే నవం కుంభం ప్రాప్తుం శక్యం యథోచితమ్ ।
ప్రభ్రష్టో మానవో వేమ! న ప్రాప్నోతి యథాస్థితిమ్ ॥

తా॥ కుండ పగిలిపోయిన గొల్తడుకుండ కుదుర్చుకొనవచ్చు. కాని
కూలబడిపోయిన నరుండుమాత్రము మఱి కుదురుట యరుదు.

40 దొంగమాటలాడ దొరుకు నా మోక్షంబు?, చేతకానికూత చెల్లదెపుడు
గురువుపద్మకాదు గుణహీనమదికాని, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కింస్యాన్ముక్తి శ్చద్రువాక్యైః? న యుక్తం వృద్ధజల్పితమ్ ।
తద్గురో ర్లక్షణం న స్యాత్ వై గుణ్యం వేమ! కేవలమ్ ॥

తా॥ ప్రబోధకులమని కొందఱు దుష్టులు చేతకాని కూతలు, దొంగ
మాటలు పలికి లోకుల వంచించురు. అందువల్ల వినువారికి చెప్పువారికి
కూడ ఫలితముండదు. అట్టివారు గుణవంతులుకారు.

41 అనఁగననఁగరాగ మతిశయిల్లుచునుండు, దినఁగదినఁగ వేము తీపినుండు
సాధకమునఁ బనులు సమకూరు ధరలోన, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గీతే గీతే రాగవృద్ధిః భుక్తే భుక్తే చ మాధురీ ।

నింబేతు స్యాత్ క్రియా స్వర్వా వేమ! వశ్యాః కృతేకృతే ॥

తా॥ పాడినకొలది రాగ మభివృద్ధిచెందును. తినిన కొలది చేదై నవేప
చెక్కయుఁ దీయగనుండును. అట్లే సాధించినకొలది పనులునెరవేరును.

42 తేనె తెలులజాడఁ దేనెటిఁగయెఱుంగు, సుమరసంబుజాడ భ్రమరమెఱుంగు
పరమయోగిజాడ భక్తుఁ డెఱుంగును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సరఘా మధుకోశానాం భృంగ స్సమరసస్య చ ।

భక్తిమా౯ యోగివర్యాణాం వేమ! జానాతి పద్ధతిమ్ ॥

తా॥ తేనెయున్నచోటు తేనెటిగకు, మకరందముజాడ తుమ్మెదకుఁ
దెలిసినట్లు మహాత్ములజాడదైవభక్తులకు మాత్రమే తెలియును. వి॥
విద్యానేవ విజానాతి, విద్వజ్జనపరిశ్రమమ్.

43 శివునియనుభవంబు స్పష్టిలోపలరేక, సంశయంబుచెడదు సాధకులకు
చెలఁగుదివ్వెలేకచీకటివాయునా ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వినా శివానుభూతిం స్యు స్సాధకా నాస్త సంశయాః ।

వినా దీపం దీప్తిమంతం తమః కిం వేమ! సశ్యతి? ॥

తా॥ దీపపువెలుగులేక చీకటిపోనియట్లు, పరమాత్మానుగ్రహముచే
కలుగు అంతస్సాక్షిప్రేరణమునకాని సాధకులకు సంశయము విడిపోదు.

44 గంగిగోవుపాలు గరిటెడైననుజాలు, గడవెడైననేమి భరముపాలు?

భక్తికలుగుకూడు పట్టెడైనను జాలు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దర్శిమితం చ గోక్షీరం యోగ్యం కుంభ మితేన చ ।

భరక్షీరేణ కిం? వేమ! భక్త్యాత్మాన్నం లఘు ప్రియమ్ ॥

తా॥ కపిలగోవుపాలు ఒక్కగరిటెడైననుమేలే, కాని గాడిదపాలు
కుండెడైనను మనకేమిప్రయోజనము? అట్లే భక్తితోకూడిన అన్నము
పట్టెడైననుమంచిదె కాని, విసుగుకొనుచు, కసరుకొనుచు పెట్టినఅన్నము
ఎంతయెక్కువైనను నిష్ప్రయోజనమే.

45 బండవిడచెలచు పాటించిత్రివిన్దన, నలయుకెక్కుడగు మతాశరేదు

గుంటపట్టుచెలచు కులముద్దరించుగా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పాషాణే కూపఖననాత్ ఫలాభావః పృథుశ్శ్రమః ।

పూర్తం నిష్పన్నలే కూపం వేమాత్మకుల ముద్ధరేత్ ॥

తా॥ నీరూరనిరాతిబండపై నూయిత్రివిన్దనశ్రమకాని ఫలితముండదు.
నీరూరెడిపల్లపుప్రాంతమున నూయి త్రివిన్దనశ్రమతక్కువ, ఫలితమధిక

ముగనుండును. అట్లే దురదృష్టవశమునదోచెడి నిష్ప్రయోజక కార్యముల
ఫలిత ముండకపోవుటయే కాక అధిపత్రముకు సంపాదనలనిచ్చును.

46 మాటద్దవచ్చు మఱివంశలేకుండ, దిద్దవచ్చుగాని తిన్నగాను
మనసుద్దరాదు మహి నెంతవారికి, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

నిర్వకృతి క్రియలే చాశ్మా పచ ప్చ క్రియలే ఋజు ।

ఋజుకర్తుం మనో వేమ! స శక్యం ఖలు కన్యచిత్ ॥

తా॥ మాటను సరిదిద్దికోవచ్చు. ఎంతవెంకిపోయినై స మలవుకొని సరి
దిద్దవచ్చు. కాని మూర్ఖస్పృహట్టువలగల మనస్సును చూత్రము ఎంతవారికై స
సరిదిద్దుకొనుట సాధ్యముకాదు. (అసాధ్యము)

47 స్వాచూహితీక శాస్త్రవాచనంబే, సంశయంబు పెడదు శాభకునకు
చిత్తదీపమునకు జీకటికడనట్లు, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

స్వానుసూతిం బినా శాస్త్రవాచ నాభిం బుట్టెనుట ।

సంశయో వేమ! నాపైత చిత్తదీపా ద్దీయో గురూ ॥

తా॥ దీపమువలన చీకటిపోదు. అట్లే, సాధకునకు అనుభవజ్ఞానముచే సంశయ
మువీడును. కాని, కేవల శాస్త్రజ్ఞానముచే సంశయమును తరలజాలదు.

48 పురుషుడెన్నోగతుల బుట్టింబ ముదియగ, హాసనింతకేము బామరమున
మదిని గుంటికుక్క హంసంబు దన్నట్లు, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

జన్మనః ప్రభృతీహస్త్యః పురుషః పశుమివసమే ।

కరోతి వేమ! శ్వాపంగుః హృది సూసాశపో యథా ॥

తా॥ చుక్క హంసమునుటుమరిగి చువడు కారుని గియెక్కడను
వెళ్ళలేక రసమనస్సుతోనే హంసమునిన్నట్లు భావించుకోవలెను సోరు
చప్పరించుకొనుచు తృప్తిపెందుచుండును. అట్లే కోరికతీలేనిగ అజ్ఞాని
పుట్టినదిమొదలుకొని హాసప్రకారోచనలే చేయుచున్నట్లు చెందుచుండును.

49 పరగరాతిగుండు పగులకొట్టెగవచ్చు, కొండలన్ని పిండకొట్టెవచ్చు
కతివచిత్తుచునను కరగింప గారాదా, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

భేత్తుం శక్య శ్చిలాగోళః శైలా శ్చూర్ణయితుం తథా ।
కర్కశానాం మనో వేమ! ద్రవీకర్తుం న శక్యతే ॥

తా॥ ఎట్టిరాతిగుండునైన పగులగొట్టవచ్చు. కొండలన్ని పిండిపిండిగ
కొట్టవచ్చు. కాని కఠినాత్ముని హృదయము మాత్రము కరిగించలేము.
వి॥ (భర్తృ) న తు ప్రతినివిష్టమూర్ఖజనచిత్త మారాధయేత్,

50 మిరెపగింజజూడ మీదనల్లగనుండు, గొటికిచూడ లోన జాటుకుమనును
సజ్జనులగువారి సారమిట్టులనుండు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
మరీచోపరిభాగ స్తు వర్ణతో వేమ! మేచకః ।

దష్టో యో ఘో భవే దంతస్సతాం సారోపా తాదృశః ॥

తా॥ మిరియప్పగింజ పైకి నల్లగ సాధారణముగనున్నను కొలికినంతన
చులురుమనును. అట్లే పుష్పరుషులు పైకిసాధారణముగకనబడినను వారి
ప్రభావముమాత్రము దుస్సహముగ నుండును.

51 ప్పగమదమునూడ మీదనల్లగనుండు, పరిఘిల్లు దానిపరిమళంబు
గురువులైనవారి గుణమలీలాగుగా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

కస్తూరీ వర్ణతో నీలా తస్యాగంధో మదావహః ।

యే తు సద్గురవో వేమ! తేషా మేతాదృశా గుణాః ॥

తా॥ కస్తూరీ పైకి నల్లగనేయుండును. కాని దానిపరిమళముమాత్రము
గుబాళించుచుండును. అట్లే మహానీయులు పైకి ఆకారముచే తగుమాత్ర
ముగనున్నను వారిగుణములు, ప్రభావములు, మాత్రము ఆశ్చర్యము
కల్పించును.

52 ఇచ్చువానియొద్ద నీనివాడుండిన, ఇచ్చుగాని యీని సానీడు
కల్పతరువుక్రింద నిచ్చుచెట్టన్నట్లు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

య ద్యదాతా వసే ద్దాతుః పార్శ్వే దానం న వర్తతే ।

అథః కల్పతరో ర్వేమ! యతాక్షివ నిమగ్నతే ॥

తా॥ అన్నికోరికలనీడేర్చెడి కల్పవృక్షముమొదట గ్రహ్మపాద ఆసరించి
యెవ్వరినిఁ జేరనీయవయుండునట్లు దానదగ్గర లోభిచేరి వారనునెవ్వరికిని
నయాపైసా అయినను నీనీడు.

53. అల్పబుద్ధివాని అధికారమిచ్చిన, దొడ్డవారిస్వల్లఁ దొలఁగఁగొట్టు
చెప్పఁది నెడికుక్క చెఱుకుతీసెఱుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
అల్పబుద్ధుఁడౌ వధిక్యతే శ్రేష్ఠాన్ సర్వాన్ వ్యపోహతి ।
సాధరణాశన శ్వాకిం చేర్చి యివ్వమ! మాధురీమ్? ॥

తా॥ చెప్పతినుకుక్కకు చెఱుకుతీపి తెలియనట్లు అల్పబుద్ధివానికి
అధికారమువచ్చిన అధికులసంగతి వానికి తెలియదు. కాన వారిని దరికి చేర
నీయక తఱుమగొట్టుచుండును.

54. తప్పలెన్నువారు తండ్రోపతండంబు, బుద్ధిజనులకెల్ల నుండుఁడప్పు
తప్పలెన్నువారు తమతప్పు లెఱుఁగరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
దోష స్సర్వజనానాం స్యాత్ సర్వే దోషగవేషిణః ।
వేమ! దోషాన్వేషిణ స్తు స్వదోషం న విదంతి హి ॥

తా॥ తప్పలెన్నువారు తండ్రోపతండములుగనుందురు. కాని అందరకు
నేదో యొకవిధమగు తప్పుండకమానదు. ఇక విశేషమేమన? తప్పలెన్ను
వారికి తమ తప్పులుమాత్రము గోచరించవు.

55. అలివంకవారు అత్తబంధువులైరి, తల్లివంకవారు తగినపాటి
తండ్రివంకవారు దాయాదులైరి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
స్వబాంధవా దారసడే మాతృసడే యథోచితాః ।
పితృసడే జనా యే తు దాయాదా వేమ! సర్వశః ॥

తా॥ అలివంకవారలు అత్తబంధువులు. (ముఖ్యులు) తల్లివంకవారు
సాధారణ బంధువులు. తండ్రివంకవారలు దాయాదులు (పగవారు)

56. పదుగురాడుమాట పాటియై ధరఁ జెల్లి, నొక్కఁడాడుమాట యెక్కడెందు
ఊరకుండువాని కూర్చెల్లనోపడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
అనేకోక్తం వచో గ్రాహ్యం ఏకోక్తం వేమ! నేష్యతే ।
తూష్ణిం భూతం సరం జేతుం పురం సర్వం న శక్యతే ॥

తా॥ ఎక్కువమంది చెప్పనది న్యాయము. కాని ఒక్కఁడుమాత్రము
చెప్పనది న్యాయముగతోచదు. అందువల్ల ఊరుకొన్నవానికి నెవరును
సరిపోరు.

57 కొండగొడుచావఁ గొంపదనుకఁబోవు, వంతుకింలేకాని వగపులేదు.
కొంకనక్కఁచావ గొట్టలేమిటికేడ్చు, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

నాన్ని చింతా బోగో గోహం ప్రాప్నోతి విశునే మృతే ।
మృతే మృతే కిం గుదంతి? మేనా వేమ! స్వచేతసి ॥

తా॥ తమకు అపకారియగు కొంకనక్క (బోడేలు) చచ్చినచో
గొట్టలేదులకేడ్చును? అట్లే చాచీలుచెప్పి ప్రజలకు అపకారముచేయు
దుర్మార్గుఁడు చచ్చినోయిన మనకు కొంపదగ్గఱకు పోవుదురుకాని అట్టి
వాని చావునకు విచారించువారెవ్వరు నుండరు

58 కోతిబట్టితెచ్చి కొత్తబట్టముఁజేసి, కొండముచ్చులెల్లఁ గొలిచినట్లు
నీలిహీనుని నిర్భాగ్యులు బుందురు, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥
చోరా గిరిచరా నీత్వా కృత్వా సూత్యాంబరం కనిమ్ ।
యథార్పంతి తథా వేమ! నిర్భాగ్యా నీలివర్జితమ్ ॥

తా॥ కోతినిచెచ్చి కొత్తబట్టలు చుట్టజెట్టి కొండముచ్చులు గొలిచి
నట్లు నీలిహీనుని నిర్భాగ్యులు సేవించుచుండురు.

59 చాకివాడువాఁ జీకావబడఁజేసి మోలఁబుచ్చి మంచుమడుపుఁజేయు
బుడికెప్పువాఁడు గుడ్డినవేమయా?, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥
రజకో లులితం కృత్వా వస్త్రం శుద్ధం కరోతి హి ।
హితోపదేష్టా శిక్షేత యది స్యాత్తేన వేమ! కిమ్?॥

తా॥ చాకలి బట్టను బండవీడవెట్టి యుతికి యేలాగైన ముటికి
సంతయుఁబోగొట్టి సరిశుభ్రమగు వస్త్రముగ తయారుచేయును. అట్లే
గురువు బుద్ధిచెప్పి శిష్యుని మంచివానినిగ తయారుచేసేయెడల నెన్ని
గుడ్డులు గుడ్డినను నష్టమేమి యుండును ?

60 పాలుపంచదార పాపరపండ్లలోఁ, బాలఁబోసి వండఁ జవికిరావు
కుటిలమానవునకు గుణమెట్లుకలుగురా?, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥
శర్కరాక్షీరసమ్మిశ్ర గోతుంబీపాక పవ చ ।
న రోచతే హి దుర్బుద్ధః గుణో వేమ! కథం భవేత్? ॥

తా॥ చేదుకల పాపరపండ్లలో నెంత పంచదార పాలు పోసి వండినను అవి తినుటకు పనికిరావు. అట్లే కుటిలస్వభావముకల దుష్టునకు నెంత హితబోధ చేసినను మంచిగుణము మాత్రము కలుగదు.

61 పట్టనేర్చుపాము పడగ నోరగఁజేయుఁ, జెఱువఁజూచువాఁడుచెలిమిఁజేయుఁ
జంపఁదలఁచురాజు చనువిచ్చుచుండురా, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

సాచీకరో త్యహి రోఘిగం దిదండు ర్వేమ! నాశకః ।

మైత్రీం కరోతి రాజా చ జిఘాంసుః కురుతే ప్రియమ్ ॥

తా॥ కఱువఁదలఁచిన పాము పడగనోరగవంచును. పాడు చేయఁదలఁచిన దుష్టుఁడు కపటమైత్రినెరపును. చంపఁదలఁచిన ప్రభువు దరికిఁ జేరునట్లు చనువిచ్చుచుండును. కాన తెలిసి సంచరించుదు.

62 పూర్వవాసనల పుణ్యాత్మునిఁలిమి, యూటచెలమితి నూరునెపుడు
ఎందఁటికొఁగినను నెప్పటియట్లుండు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

స్రాగ్వాసనాయుతస్య శ్రీ ర్వేమ! పుణ్యాత్మన స్సదా ।

ఝరీవ స్యందతే ౭ స్త్యేభ్యో దత్తాప్యాస్తే యథాతథమ్ ॥

తా॥ అదృష్టవంతుని యైశ్వర్యము ఊటజాపివలె నెండటి కొఁగినను నెప్పటియట్లు తరుగులేక పెరుగుచునేయుండును.

63 కానివానితోడఁ గలిసివర్తించెనా, హానివచ్చు నెంత వానికైన

తాటికిందఁబాలు త్రాగినచందమా, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

యది తిష్ఠే త్సనుం దుష్టైః భవే ద్దాని స్సతో ౭ పి చ ।

వేమాధస్తా త్తాళతరోః పయఃపానసమం హి తత్ ॥

తా॥ తాటిచెట్టుక్రింద పాలుత్రాగినను కల్లేయందురు. అట్లే దుష్టునితో కలిసి సంచరించిన నెంత మంచివానికైన హానికలుగక మానదు.

64 ఎఱుఁగేదొరల నెన్నాళ్ళుగొలిచిన, బ్రతుకులేదు పట్టి భ్రాంతికాని

గొడ్డుటావు పాలు గోరినఁజేపునా? విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

అజ్ఞాన్ ప్రభూన్ కియత్కాలం భజతో౭పి న జీవికా ।

ఆ కాంక్షతో౭పి వంధ్యగౌః వేమ ! ప్రస్నౌతి కిం పయః? ॥

ప్రాప్తిం వినైవ దాతారో నదాస్యంతీతి గర్హణమ్ ।

స్వనాసావక్రతాం వీడ్య వేమ! దర్పణమాషణమ్ ॥

తా॥ దాతలు తనకీయనప్పుడు అర్థి వారిని నిందించకూడదు. తనకు ప్రాప్తి లేదని సమాధాన పడవలెను. అట్లుగాక తనకు ప్రాప్తి లేనిదానిని వారీయలేదని దూషించిన నది యద్దములో తనముక్కువంకరఁబూచుకొని అద్దమును నిందించినట్లుగ నుండును.

69 తండ్రికిన్నసుగుణి తనయుఁడుగలైనా, శిన్నపెద్దతనము లేన్నఁడగుదు
వాసుదేవునిడిచి కనుదేవునెంతురా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గుణి పితృ స్మృత శ్లాఘ్యో న గణ్యా బాలవృద్ధతా ।

వేమ! త్వక్త్వా వాసుదేవం వసుదేవం స్మరంతి కిమ్? ॥

తా॥ వసుదేవుఁడుతండ్రి. వాసుదేవుఁడు(కృష్ణుఁడు)కొడుగు. కృష్ణుఁడు గొప్పవాఁడు అందువలనకృష్ణునే(కొడుగునే)అందఱునుశలించుచుందురు. పెద్దతనము ప్రవర్తనవలననే కలుగకలదుకాని వయస్సుచేతను కాదు.

70 • చెన్నబోనిరాయి చెవిబోనిజోరీగ, కంటిబోనినలుసు కాలిముల్ల

ఇంటిబోనిపోతు నింతింతకాదయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఉపాసహ శిలా వేమ! శ్రోత్రేచ పశుమక్షికా ।

కంటరం ప దృష్టిరేణుః దుర్భరః కలహో గృహే ॥

తా॥ చెప్పననున్న పెద్ద, చెవియంచలి జోరీగ, కంటిలోని నలక, కాలి లోనిముల్లు ఎంతగ బాధించునో ఇంటిలోని కలతలుకూడ అట్లే యెంత గనో బాధించగలవు.

71 ఆకటికిఁబొలంగు నాచారవిధులెల్ల, జీతటికిఁబొలంగు జిత్తకున్ది

వేతటికిఁబొలంగు వెనుకటివిగుప్పె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సదాచారః శుభా వేమ! తమసా చిత్తశుద్ధతా ।

గర్భోత్పత్త్యా చ సూర్యస్థం దార్ధ్యం దేహస్య సశ్యతి ॥

తా॥ గర్భవతికి వెనుకటి వింకము తగ్గునట్లు ఆకలిగొన్నవారికి సదాచారములన్నియు నశించునట్లు, అజ్ఞానమువలన (ప్రమోగుణము వలన) చిత్తశుద్ధియు లేదును.

72 కోపమునను ఘనత కొంచెమైపోవును, కోపమునను మిగుల గోడుఁజెందు
కోప మడఁచెనేని గోరికలీడేరు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

కోపేన ఘనతా సస్యేత్ కోపే నై తి వ్యథాం భృశమ్ ।
యది సంహరతే కోపం వేమ! సిద్ధ్యతి వాంఛిమ్॥

తా॥ కోపమువలన గౌరవము చెడును. దుఃఖము కలుగును. కాన
కోపముణచుకొనిననే కోరికలు సిద్ధించగలవు. (వి) త్రివిధం నరక స్త్రీధం
ద్వారం నాశకమాత్మనః, కామః క్రోధః లభాలోభః లస్మాదేతత్త్రియం
త్యజేత్ (గీత)

73 పరగ లేమిచేత బంధువుల్ పగవారు, పరగ లేమిచేతఁ బరముఁ దప్ప
పరగ లేమిచేతఁ బరపతి తప్పురా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

దారిద్ర్యే బాంధవో వై రీ దారిద్ర్యే హియతే పరః॥
దారిద్ర్యే వేమ! మర్త్యానాం వినశ్యే దాత్మగౌరవమ్ ॥

తా॥ దారిద్ర్యముచే బంధువులు శత్రువులగుదురు దారిద్ర్యముచే నిహ
పరసౌఖ్యములకు దూరుడగును. దారిద్ర్యముచే గౌరవమును నశించును.

74 చిక్కియున్న వేళ సింహమువైనను, చిక్కి యున్నవేళ బాధఁజేయు
బలిమిలేనివేళఁ బంతంబు నెల్లను, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

కృశీశూతం మృగేంద్రం చ సాల్బ్యేశ్చ వేమ! బాధతే ।
యదా బలం విలుపైం స్యాత్తదా ప్రజ్ఞా న శోభతే ॥

తా॥ చిక్కియున్నప్పుడు సింహమునైనను ప్రక్కను కుక్కచేరి
బాధించును. అందువలన మనకు బలిమితగ్గినప్పుడు పంతము, పట్టుదలలు
ననికీరావు.

75 ఎదుటితనబలంబు నెందుకోసేరక, దీక్షాని చలమున విడిచి
ఎలుగు దివ్వెసేక కేగినచందహా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

బలం పరస్యాత్మనశ్చ న జానన్ యోగభివర్తతే ।
న వేమ ! దీపికా సివిఫల్గాకనద్యశో భవేత్ ॥

తా॥ తనబలము ఎదుటివానిబలము తెలిసికొని రెండొందవలయును,
అట్లుకాదేని ఎలుగుగొడ్డు మంట్రబోడిగానిన చందముగనుండును.

- 76 దుండగీనికొకడు కొండీడుచెలికాడు, బండరాజునకును పాడుమంత్రి
కొండమ్మచ్చునకును కోతియువిందాను, విశ్వదాభిరామ విసురనేమ||
ధూర్తస్య సూచకో మిత్రం కుమంతీ) మూఢభూపతేః ।
వానరోజాంధవో వేమ! చోరస్యగిరిచారిణః ॥

తా॥ 'యథారాజా తథాప్రజాః' అన్నట్లు ఎటువంటివానికి అటు
వంటి వాఁడేదరిజేరుచుండును. దుండగునకు కొండెగాడు చెలికాడు.
బండరాజునకు పాడుమంత్రి, కొండమ్మచ్చునకు కోతిచుట్టము.

- 77 బొనటంచు నొక్కడాడినమాటకు, గాదటంచుబలుక డణముపట్టు
దానినిల్వఁదీయఁ దాతలుదిగవలె, విశ్వదాభిరామ విసురనేమ||
సాధునిర్ధారితో క్షేప్ర నేతి గర్వా డణాద్భవేత్ ।
తాం తు వేమ! స్థిరీకర్తు మవతీర్థాః పితామహాః ॥

తా॥ 'బొను, అనియొకడన్నమాటకు 'కాదు, అని అనుటకు డణము
కూడపట్టు. కాని ఆవిషయము బొనో కాదో తేల్చుకొనుటకు మాత్రము
వారల తాతలవంటివారికి కూడ చాలకాలమునకై న తేలదు.

- 78 తనదుబాగుగోరి ధర్మంబుఁజెప్పినఁ, దిట్టచుండు) మొఱకు శ్రద్ధయెదుట
గడ్డివేయఁ బోట్లగొడ్డు కొమ్ముడించు, విశ్వదాభిరామ విసురనేమ||
శ్రేయో విచింత్య నర్వేషాం వేమ! ధర్మం బ్రసంతియే ।
తాన్నిందంతి ఖలా ధూర్తో హి నస్త తృణదం వృషాః ॥

తా॥ పోట్లగొడ్డు తనకు గడ్డివేయుచుండిన వానినే యది కొమ్ముతో
పొడుచును. అట్లే మూర్ఖులు తమ బాగుగోరి యెవఁడైన సొతపుచెప్పఁ
బూనుకొనిన నెట్టయెదుట వానినే దూషింతురు.

- 79 ✓ బహుళకావ్యములను బరికింపఁగావచ్చు, బహుళశబ్దచయముఁ బలుకవచ్చు
సహనమొక్కటబృఢ జాలకన్దంబురా, విశ్వదాభిరామ విసురనేమ||
అనేక కావ్యపఠనం బహుళజ్ఞాభిభాషణమ్ ।
కథంచి చ్చక్రతే వేమ! దుర్లభా హి సహిష్ణుతా ॥

తా॥ కావ్యములు చదువవచ్చు. వ్యాకరణములు వల్లించవచ్చు. ధర్మ
పన్నాలు, శ్రీరంగనీతులు చెప్పవచ్చు. కాని తమకంటె అధికులను చూచి
సహనము కలిగియుండుట మాత్రము కష్టమైనపని.

80 యువము నీరువెడలఁ జచ్చుటే సిద్ధంబు, నీటనుండేనేని నిగిడిపడును
అండ తొలఁగునెడల నందఱపనియింతె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిర్గత స్ఫులిలాన్మత్యోస్మి మ్రియతే నాత్రసంశయః ।

జలస్థఃప్రవతే వేమ! తథాసర్వేనిరాశ్రయాః ॥

తా॥ చేప నీటిలో నెగిరియెగిరిపడును. అనీటనుండి చేప బయటకు
వచ్చిన చావవలసినదే కాని బ్రతుకుటయుండదు. అట్లే తమకున్న అండ
(ఆధారము) తొలఁగిన ప్రతివారిపనియు నట్లేయగును.

81 నికమత్య మొక్కడావశ్యకం బెట్లు, దానిబలిమి నెంతయైనఁ గూడు
గడ్డివెంటఁబెట్టి కట్టరా? యేనుఁగున, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ముఖ్యం వేమైకమత్యం స్యా తద్బలేన మహత్ఫలమ్ ।

రజ్జుం కృత్యా శుష్కవృక్షైః కిం న బద్ధంతి సామజమ్? ॥

తా॥ గడ్డివెంటఁబెట్టి ఏనుఁగును కట్టివేయవచ్చును. కాన ఐకమత్యము
చాల ముఖ్యమైనది. దానిబలిమిచే నెట్టికార్యమునైన సాధింపవచ్చును.

82 ఈతవచ్చినపుడు లోతనిపించునా?, పాతవోషి కరము భయముఁబడె?

కోతికొమ్మనెక్కి కుప్పించినూకదా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నాగాధతాభయం వేమ! తరణోపాయశాలినః ।

ప్రాగ్దోషిణ స్తు కిం భీత్యా కపి శ్చండ్రమతే న కిమ్? ॥

తా॥ ఈతవచ్చినపుడు లోతనిపించదు. కోతి యలవాటు చొప్పున
నిర్భయముగ కొమ్మలపైన దుముకును. అట్లే పాతనేరగాఁడును శిడలకు
బంకక నేరములఁ జేయుచునేయుండును.

83 వ్యాధి నెఱుంగలేని వైద్యుడెలరా?, కొడువఁ దెలియలేని కోయ్యులే?

పానసుఁదెలియలేని మర్కటలేటికి?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం వై ద్యే నాగదక్షిణ? కి మరోషిజ్ఞ కాండయో? ।

చిత్తానభిజ్ఞైః కిం? వేమ! మర్కటైః పూర్వుషై ర్భుని ॥

తా॥ వ్యాధి నెఱుంగని వైద్యము, తన లోపము తెలియని కోరికలు,
వృద్ధమొసట మనసు మర్కముతెలియని మర్కట తత్వమును నిష్ఠు యోజనమే.

84 లవణమెంత దానిలాభంబుగననెంత, కొద్దిదనుచు నెన్నఁగూడునయ్య?
భోగమేటికి నుపభోగంబె లెక్కను, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

లవణం స్యా త్క్రియ ద్వేమ! తల్లాభ స్తు కియా నితి ।

న మంతవ్యో హి భోగైః కిం? ఫలం స్యా దుపయోగతః ॥

తా॥ ఉప్పు, అననెంతటిది? స్వల్పపువెలకలది, అంతట దొరకునది అని నిరసించకూడదు. దాని ఉపయోగమేగొప్పది. అలాగుననే సృష్టియందలి ప్రతివస్తువును, ప్రతివ్యక్తిని, నవసరములుగనే పరిగణించవలయును.

85 ఔననంగవచ్చు నైనదికానిది, యన్యఁడెదుటనుండి యడుగఁడేని
నిలిచియడుగువాఁడుఁ గలిగిననిలువఁడు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

యద్యగ్రేఽవ్యో జనస్థిత్యా న పృచ్ఛేత్ సాధ్యసాధ్యసి ।

సాధ్యత్యేవ వదే ద్వేమ! యది ప్రప్తా న తిష్ఠతి ॥

తా॥ తెలిసినవాఁడు యెదుటనుండి ప్రశ్నించకుండిన ఐనది, కానిది, తెలిసినట్లుగనే మాట్లాడవచ్చును. అడుగువాఁడుండిన మఱి తెలియని వాఁడు నిలబడుట యరుదు.

86 ఫణికిఁగోరలుండ భయముండునట్టలే, వెఱకురయ్య దుష్టవిభవమునకుఁ
గోరలూడఁదాచు మీకునా? దుష్టత, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

అహోరవ క్రూరదంష్ట్రాత్ త్రసేయుః దుష్టవై భవాత్ ।

దౌష్ట్యం వేమ! కథం తిష్ఠేత్? వీతదంష్ట్రసహభృతః ॥

తా॥ విభవముతోకూడిన దుష్టునకు కోరలతోకూడిన పామునకువలె భయపడుదురు. కోరలుపెరికిన పామువలె వైభవముడిగిన దుష్టుఁడును ప్రజల కవకారము చేయలేక యొకచోట పడియుండును.

87 నూఱుఁబుకవచ్చు నుడివ్రాయఁగారాదు, వ్రాతకన్న సాక్షి పలవదెన్న
పరఁగలేనివ్రాత భంగపాటునుదెచ్చు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

వచశృతం వేమ! వాద్యం నైకం లేఖ్యం మనాగపి ।

సాక్ష్యం న యుక్తం లేఖాయాః అనల్లేఖా తు హానయే ॥

తా॥ శతంవద, ఏకం మా లిఖ, నూరు చెప్పు, ఒకటివ్రాయవద్దు. ఒకటివ్రాయుము. సాక్షివికాకుము. తప్పుడువ్రాతలు భంగపాటునుమా.

88 దరినినున్నవాఁడు తప్పుకదఱుండు, ఎడమపడినవాఁడు దుడుకుగడును
అనుసరించువారి కయ్యెడుఁ గార్యముల్, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

దక్షో నూనం సమీపస్థః ప్రాథో దూరస్థస్థితః ।

యే చరం త్యనుస్మత్తేహ వేమ! సిద్ధ్యంతి తత్త్రియాః ॥

తా॥ 'ఎదుటనున్నవాఁడు పెండ్లికొడుకు, అన్నట్లు ఎప్పుడును దగ్గరగ
నున్నవాఁడు సమర్థుఁడుగా తోచును. ఎప్పుడు దరికిచేరనివాఁడు పెంకిగ
తోచును. అందువలన కార్యసాధకుఁడెప్పుడును అనుసరించి సంచరించును.

89 కారుకారుగురులు కాగుణితముఁజెప్ప, శాస్త్రపాఠములను జదివెచ్చెప్ప
ముక్తిదారిఁజూపు మూలమె గురుఁడగు, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

న కాగుణితబోధేన న శాస్త్రాధ్యాపనేన చ ।

భవంతి గురవో వేమ! స్యాద్గురు ర్ముక్తిదర్శకః ॥

తా॥ తమకు జన్మతరించు తరుణోపాయము బోధించువారు గురు
వులుకాని, కా గుణితము చెప్పవారినికాని, శాస్త్రాధ్యయనము
చేయించువారినికాని గురువులుగా తలంపరాదు. వి॥ అవిద్యాహృదయ
గ్రంథి బంధమోక్షోభవేద్యతః, తమేవ గురురిత్యాహు ర్గురుశ్చార్థవేదినః.

90 ద్వారబంధమునకుఁ దలుపులు గడియలు, వలెనె నోటి కొప్పుఁ గలనియతులు
ధర్మమెఱిగిపలుక ధన్యుఁడౌభువిలోన, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

కవాటా శ్చార్గళా వేమ! ద్వారబంధే యథాస్థితాః ।

తథా వక్త్రస్య నియమాః ధన్యస్యాన్య ధర్మవాచకః ॥

తా॥ ద్వారబంధమునకు తలుపులు గడియలునున్నట్లే మాట్లాడుటకు
నోటికిని కొన్ని నియమములు కలవు. ఆ నియమముల నుల్లంఘించి
యిష్టము వచ్చినట్లు మాట్లాడకూడదు. అట్టి ధర్మమెఱిగి మాట్లాడినవ్యక్తి
ధన్యు డనిపించుకొనును.

91 ఛురికతోడఁ గోయఁ జొప్పుడునేకాని, దానిపిడినిగోయఁ దరమే? నీకుఁ
దెలిపిలేని మేని బలిమేమిచేయును, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

ఛురికా కృంతనే దక్షా తత్త్వరు ర్న తథా మనాక్ ।

వినా జ్ఞానేన కింకుర్యా? ద్వేమ! శారీరికం బలమ్ ॥

తా॥ కత్తితో చేనినైనఁ గోయవచ్చును. కాని దాని పిడితో చేనిని
కోయలేము. అట్లే బుద్ధిబలములేని కేవల శరీరబలముతో నేకార్యమును
సాధించలేము.

92 సకలవిద్యలందు సంపన్నులై యున్న, నట్టివారు పరిచయమునఁ జౌక
పెరటిచెట్టుమందుఁ బరికింప మెచ్చరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
సర్వవిద్యాసు సంపన్నా యే తే పరిచయా త్వదా ।
లఘవో వేమ! నేహంతే ప్రాంతవృక్షభవౌషధమ్ ॥

తా॥ అన్ని విద్యలయందు పరిపూర్ణపాండిత్యము కలవారైనను పరి
చయులు పెరటిచెట్టుమందువలె తేలికగా చూడఁబడుదురు.

93 మంచినీరుఁబోయ మల్లెపూయునుగాని, ఫలితమొనరుటెట్లు? పనిఁజొరమిని
వంటఁ జేయ కెట్లు వంటకమబ్బును?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
జలాసేకాత్ వేమ! మల్లి పుష్పయుక్తా భవే త్థల ।
అక్రియస్య ఫలం కుత్ర చాపాకా దోదనం కథమ్? ॥

తా॥ మంటచేసికొన్నకాని అన్నము లభింపదు. మంచినీళ్ళు పోయు
చుండినకాని మల్లెపూయుదు. అట్లే మనము పనులు ప్రారంభించి చేయు
చుండినకాని ఫలితమెట్లు కలుగఁగలదు?

94 కసవునుదనువాఁడు ఘనఫలంబులగుచి, కానలేడుకాదె? వానియట్లు
చిన్న చదువులకును మిన్నజ్ఞానము రాదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
రసం ఫలానాం స్వాదూనాం తృణఖాదీ న వేత్తి హి ।
తథా వేమాల్యవిద్యానాం జ్ఞానం భవతి నాధికమ్ ॥

తా॥ గడ్డితినువానికి పండ్లగుచి యేమి తెలియఁగలదు? అట్లే చిన్న
చిన్న చదువులు చదువువారికి అధికమగు జ్ఞానమెట్లు లభింపఁగలదు?

95 తల్లియున్నయపుడె తనదుగారాబము, నామెపోవఁ దన్ను నరయ రెవరు
మంచికాలమపుడె మర్యాద నాస్థించు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
యద్యన్తిమాతా వేమాస్తే లాలనా స్వస్య తన్మృతౌ ।
న కోఽపి పశ్య త్యాత్మానం కాలే గౌరవ మార్జయ ॥

తా॥ తల్లియున్నయపుడె తన గారాబమంతయు చెల్లును. కాని ఆమె పోయినవెనుక తన్నెవరు గారాబముగ చూతురు? అట్లే నీకు మంచికా లముగా నున్నపుడె మర్యాద నార్జించుటకు కూడ ప్రయత్నింపుము.

96 గట్టుమీదనున్న, గాన్నించు శరవము, దెలిసితేటబడిన, దెలియు నెల్ల లోక విషయములును లోనిరహస్యముల్, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దృశ్యతే హి తటస్థేన సర్వం వేద్యం చ వేద్యతే ।

వేమైవం లోకవిషయా అంతర్గుహ్యోశ్చ తత్త్వతః ॥

తా॥ గట్టుమీదనుండి చూచిన గట్టుకు అవతల విషయములు నివతల విషయములుకూడ గోచరించును. అట్లే యేవిధమగు మమకారముల లోన మునుగక నీవు మధ్యస్థుడవుగ నుండిన లోక విషయములు, లోని రహస్యములుకూడ స్పష్టముగ తెలియబడగలవు.

97 టంకమతుకకున్న, బొంకంబు గారాదు, స్వర్ణభూషణంబు జగ మొంగ భటుడు వెంటలేక పృథువు శోభించునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

టంకసంధానరహితం న సాధు స్వర్ణభూషణమ్ ।

భలేన రహితో వేమ! కిం ప్రభు స్సాధు శోభతే? ॥

తా॥ ఎంతటి బంగారపు నగకైన టంకములేకుండ శోభ రాదు. అట్లే బంటులేకుండ ప్రభువును రాణించడు.

98 మేకకుతుకబట్టి మేడచన్ను, గుడువగా, నాకలేలమాను? నాసగాః లోభివానినడుగ లాభంబుగల్గునే? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ధృత్వా మేషగళం వేమ! పిబేద్యది గళస్తనమ్ ।

న డున్నివృత్తి ర్వ్యర్థాశా లోభియాచ్ఛా తథా నృథా ॥

తా॥ మేకమెడదగ్గఱనున్న చన్ను కుడుచుకొనుచుండిన భ్రాంతికాని పాలువచ్చి ఆకలి తీర్చునా? అట్లే భ్రాంతి తీరక లోభినెంతగా వేడుకొని నను లాభము కలుగునా ?

99 మునుదెలిపినవారు ముదనవృత్తిమైరిల, తిరిగిచెప్పితనుచు, దిట్టవలదు తెలియజెప్పినచుటి తెలిసికోలేరమా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రాగ్బద్ధారో వినష్టాస్సన్యః పునర్భూతే భవా నితి ।

న నిందే త్సుప్రీక్తమపి వేమ! నజ్ఞాయతే హితత్ ॥

తా॥ మునుపు ఈ లాగున ననేకులు నీతులు బోధించి ముదనష్ట మయినారు. వేమన్నా! నీకేమైన పిచ్చా? వెఱ్ఱా? మఱల నీవు నీతులు చెప్ప మొదలిడినావు. అని యేమియు నన్ను తిట్టవద్దు. ఎన్ని సార్లు ఎంత మంది ఏ విధమునఁ దెలియఁజెప్పినను అజ్ఞానపులోకము తెలిసికొనలేదు.

100 నీతిఁదెలియఁజెప్పి నిజముగ వేమన, పాతకములనెల్ల బాఱఁజెట్టె
లోతుతత్త్వ మరసి లోకులకును జెప్పె, విశ్వదాభిరామ వినుకవేమ॥

నీతి ముద్ధాట్య వేమాఖ్యో న్యషిధత్ పాలకాని చ ।

అగాధతత్త్వం లోకానాం వేమ! సమ్యక్ న్యబోధయత్ ॥

తా॥ నిజముగ చెప్పవలెనన్న నీ వేమనయే బాగుగ నీతులఁజెప్పి అగాధమగు తత్త్వరహస్యము లోకమునకు వెల్లడించి పాతకములఁబాఱఁజేయుటకుఁ బ్రయత్నించి చరితాగ్రుడై నవాడు.

సాంస్కృతిక విభాగము

101 కల్లగురుఁడుకట్టు నెల్లకర్మంబుల, మధ్యగురుఁడుకట్టు మంత్రచయము
ఉత్తముండుకట్టు యోగసామ్రాజ్యంబు విశ్వదాభిరామ వినుకవేమ॥

వేమ! కర్మసు సర్వేషు నిబధ్నా త్యధమో గురుః ।

మంత్రేషు మధ్యమశ్చైవ యోగసామ్రాజ్య ఉత్తమః ॥

తా॥ అధముఁడగు గురుశబ్దవాచ్యుఁడు కర్మకాండసంటఁ గట్టును. మధ్యముఁడగు గురువు మంత్ర తంత్రముల సంటఁగట్టును. ఉత్తముఁడగు గురువు సహేతుకమగు యోగ సామ్రాజ్యము సందించును.

102 తా వసించువోట దగ నెల్లదాయనా, సౌఖ్యముకలభూమి జనగవలయు
కొలను లింకనేని గొంగలందుండునా? విశ్వదాభిరామ వినుకవేమ॥

స్వనివాసస్థలే కష్టం భవేద్ద్యది సుఖస్థలమ్।

ప్రజేత్ శుష్కే హ్రదే వేమ! బకా స్తత్ర వసంతి కిమ్? ॥

తా॥ కొలకు లింకినఁగొంగలచట నుండవు. అట్లే మనమున్నచోట

నేదైన నలజడి కలిగిన సౌఖ్యము కలుగుచోటునకుఁ బోవలయును.

103 కాకిగూటిలోఁగఁ గోకిలనునట్లు, భృమరమవుచుఁ బురువు బ్రతికినట్లు
గురునిగొల్పువెనుక గురువుతానాయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యథా పికః కాకనీడే కీటః కుట్యామశే ర్యథా ।

గుర్వర్చానంతరం ఛాత్ర స్తథా వేమ! స్వయం గురుః ॥

తా॥ కాకి గూటిలోని కోకిలవలె, తుమ్మెదరూపు నొందిన
పురుగువలె సద్గురువు నాశ్రయించిన శిష్యుఁడు గురువువెనుక తానే
గురువు కావలెను. వి॥ సత్సంప్రదాయసంయుక్త బ్రహ్మవిద్యా విశా
రదః, ఏవమాదిగుణోపేతో దేశికోఽశేషవందితః॥

104 అధికుఁడైనరాజోఁల్పునిజేపట్ట, వానిమాటచెల్ల వసుధలోన
గణకులాప్పియున్న గవ్వలుచెల్లవా? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మహారాజస్వీకృతేఽల్పే తదాజ్ఞా పరిపాల్యతే ।

గణకాంగీకృతౌ వేమ! వరాకా మూల్యసంయుతాః ॥

తా॥ గణకు లంగీకరించిన గవ్వలుకూడ నాణెములుగ విలువకలవి
యగును. అట్లే యధికుఁడైన రాజుయొక్క ప్రాప్తకముగల యల్పుని
యొక్క మాటలును జెలుబడియగును.

105 ఉత్తమునికడుపున నోగుఁబ్బించిన, వాఁడు చెఱుచు వాని వంశమెల్ల
చెఱుకువెన్నపుట్టి చెఱువదాతీయెల్ల? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యద్యుత్తమస్య కుఱౌ స్యాత్ భిలో వేమ! స తత్కులమ్।

హి నస్తీక్షోః ఖలూద్భూయ మంజరీ హంతి మాధురీమ్ ॥

తా॥ చెఱుకున వెన్నుపుట్టి చెఱుకులీపిని పాడుచేయుచున్నది. అట్లే
చెడ్డవాఁడు మంచివానికిఁ బుట్టి యా మంచివాని వంశప్రతిష్ఠయంతయు
మంటఁగలుపుచున్నాడు. వి॥ కోటరాంతర్భవోవహ్ని స్తరుమేకం దహి
ష్యతి, కుపుత్రస్తు కులే జాతః, స్వకులం నాశయేత్ పరమ్ ॥

106 ఎలుగుతోలుకదెచ్చి యెండాకనుతికిన, నలుపేకాక యేల తెలుపుగల్గు?

కొయ్యబొమ్మకదెచ్చి కొట్టినగుణియానె?, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

ప్రజాభితం భల్లుకస్య చర్య పైతి పలడతామ్ ।

తాడీతా ప్రతిమా దారోః కిం వేషు ! గుణినీ భవేత్? ॥

తా॥ ఎలుగుబంటితోలుక : చ్చి యెంత యుతికినను నలుపేకాని తెలుపుకాదు. అట్లే కొయ్యబొమ్మను (మొద్దును) కచ్చి యెంతవట్టి బుద్ధిగఱపినను గుణము రానేరాదు.

107 కుక్కతోకదెచ్చి గొట్టంబుకేప్పిన, గోపీతిరుండుక గొంతతిడవు
ఎంతకేప్పకెడుగు పంతంబుమానునా?, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

యావచ్ఛప్తవచ్ఛ నాశస్థితావదేవ భవే దృబా ।

బహూపదిష్టోఽపి భు స్స్పర్థాం కిం వేషు ! ముంచతి? ॥

తా॥ కుక్కతోకదెచ్చి యెదైన గొట్టముతోనుంచిన సండున్నంక సేపి గొట్టమువలెనుండి మరల నెప్పటివలె వంకరగును. అట్లే యెంతగొ బోధించినను చెడుగు తనవద్దల విడనాడనేరదు.

108 మ్రుచ్చ యాత్రాస్థియ మల్లేఖస్థుగాని, మ్రొక్కప్రాస్థిశీను మువలయపుడు
కుక్కయిల్లుసాచ్చి కుండలువెడలనా?, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

చోరో యాత్రాస్థిం ప్రాప్త్య హస్తే విస్త్రామ్య మేత్ ।

ప్రభుంనేజేత వేషు ! శ్వా భాండాన్లేఖీమ గహగః ॥

తా॥ దొంగ యాత్రాస్థలము వేరినను నందు యాత్రుల మూట ముల్లె నపహరింపఁ బూచునే కాని దేవునిదర్శనము చేసికొనుటకు తీరక యుండదు. మరక యింటిలోఁ బ్రవేశించి కుండలువెడలను. అట్లే యింటి లోని వినోదపునస్తుస్థులఁ జూచుటకు దానికి కాంక్షయుండునా?!

109 గుఱ యునుననుమేలు గోరంతకేప్పిన, గొండలూచు వానిగుడుచు చేతి
కొండకొక్కమేలు గుణహీనుడగునా?, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

కృతం గుణవతే ప్రయః లక్ష్మ్య పర్యటనమం భవేత్ ।

అగుణః కిం విజానాతి? వేషు ! క్రోధేనాన్యప్రార్థిభమ్ ॥

తా॥ గుణవంతునకు మేలు గోరంత చేసినను వాని మంచిగుణముచే నది కొండంతయగును. గుణహీనునకుఁ గొండంత మేలుచేసినను నది నిష్ప్రయోజనమే. వి॥ పరగుణపరమాణూ న్వర్వతీకృత్య నిత్యం, నిజహృది వికసంత స్సంతి సంతః కియంతః॥

110 మాటనిలుపలేని మనుజుండు చండాలుఁ, డ్భారేనిరాజు నాడుముండ మహిమలేనివేల్పు మంటఁజేసినపులి, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
చండాలోఁగ్గిరవాక్ మర్త్యః ధ్వస్తాజ్ఞో భూప అంగనా ।
వేమ! దైవం నిర్మహిమ వ్యాఘ్రో మృన్నిర్మితః భలు ॥

తా॥ మాట నిలుపుకొనలేని మనుజుండు చండాలుండు. ఆజ్ఞ నమలు జరుపలేని ప్రభువు అడుముండ, మహిమలేనివేలుపు మన్నుతోఁచేసినపులి.

111 ఇంచుకంతబోన మిశ్వరార్పణమన్న, పుణ్యలోఁమునకుఁ బోవునతడు అన్నదానమునకు నధిఃదానమలేదు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
శివార్పితా త్కించిదన్నాత్ పుణ్యలోకం ప్రపే స్మరః ।
అన్నదానాస్మహోఽహ్యస్తం దానంవేమ ! న విద్యతే ॥

తా॥ ఈశ్వరార్పణముగ కొంచెము అన్నదానము చేసినను నట్టిదాత పుణ్యలోఁమునకుఁ పోవును. అన్నదానమునకు మించినదానము మఱి యొకటిలేదు. వే॥ అన్నస్య ఉపధేయం పాత్రయే ॥

112 వెట్టివానిమగుల విసిగించఁగారాదు, వెట్టివానిమాట వివేకరారు వెట్టికుఁబట్టి వేటాడఁచునా ? విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
నోద్వేజయేత్ భలుఃస్మత్తం సేయా దుస్మత్తజన్మిప్తయే ।
అలరేగదనమం వేమ ! కిం కార్యా మృగయారతిః ॥

తా॥ వెట్టివానిని విసిగించకూడదు. వెట్టివాని మాటలువినకూడదు. వెట్టికుఁగ్గితో వేటాడు వెళ్ళకూడదు.

118 భరమమేనినిండ గంధంబుఁబూసిన, నేమియలుకలే యెగసికొన్న ఈడుకానివాని యిట్టమీలాగునా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
స్వాంగే గంధం విలిపంతం భర స్తాడయత్తేఽగ్రుహా ।
కృతానర్హజనాభ్యర్చా వేమైవం నాభ్యో నిష్కలా ॥

తా॥ గాడిదకు సరదాగా గంధము రాయఁబూనిన దానికదితెలియక
తన్నుటకే చూచును. అట్లే సరసమెఱుంగని వారల పద్ధతియు నుండును.

114 విడువవలయు నూరు విశ్వాతిలేకున్న, విడువవలయు నాలి విషముఁదెలిసి
విడువవలయు రాజు విశరసికావన్న, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సుఖాపేతం త్యజేద్దానిం త్యజేద్దాభిర్యా మనద్గుణామ్ ।

రాజాన మ ప్యదాతారం త్యజే ద్వేమాశు బుద్ధిమాన్ ॥

తా॥ విశ్వాంతిలేని గ్రామమును, వ్యతిరేకముగా నడచు భార్యను,
పిసినిగొట్టు ప్రభువును విడిచిపెట్టిననే సుఖము లభించును.

115 ✓ ఎడెఁదెలుపవచ్చు నేడాదికైనను, మానిఁదెలుపవచ్చు మానముననే
మొప్పెఁదెలుపరాదు ముప్పదేండ్లకునైన, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥ ✓
బోధోబ్ధిజడో నత్యరేణ బోధో మౌన్యైకమాసతః ।
త్రింశదబైరపి మనాక్ వేమ ! మూర్ఖో న బోధ్యతే ॥

తా॥ ఎంత మాటలు రానివానినైన నొక మానములోను నెంత
మోటుచానినైన నేడాదిలోను తెలిసినవారినిగాఁ జేయవచ్చును. కాని
మూర్ఖుని మాత్రము ముప్పది సంవత్సరములకైనఁ దెలిసినవానినిగాఁ
జేయలేము.

116 ఆడితప్పువార అభిమానహీనులు, గోడెఱుంగనివాఁడు కొద్దికాఁడు,
కూడికీడు సేయఁగూర్చుండు తలపోయ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రతిశ్రుతిం యే త్యజంతి వేమ ! తే మానపరితాః ।

పరదుఃఖానభిజ్ఞోఽల్పో మిత్రద్రోహీ ఖలః ఖలు ॥

తా॥ ఆడితప్పువారలు అభిమానము లేనివారు. కష్టము తెలిసికొన
లేనివాఁడు అల్పుఁడు. కలిసిమెలిసియుండి మిత్రద్రోహము చేయు
వాఁడు సహాకూరుఁడు. వి॥ ప్రాణానపి పరిత్యజ్య, మానమేవాభిరక్ష
యేత్, ప్రాణాస్తరంగచపలా మాన మాచంద్రతారకమ్॥

117 వానరాకడమఱి ప్రాణంబుపోడ, కానబడదు ఘనునకైనఁగాని
కానబడినమోడఁ గలి యెట్లునడచురా ? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ ! వర్షాగమంచైవ ప్రాణనిర్గమమేవ చ ।

మనీష్యసి న జానాతి జ్ఞాతే తిష్ఠే తక్కులిః కథమ్ ? ॥

తా॥ వానరాకడ, ప్రాణము పోకడ, ఇట్టి దైవిక సంఘటన లెంతటి
మానవమాస్రమలకై నను, దెలియఁ జాలఁగ. అట్లు తెలియఁబడిన నిక
మానవునకు మానవాతీతుడగు దైవమునకు సంతర మేముందును ?
ముందు సృష్టి యెట్లునడుచును?

118 నోటిపుప్పి కల్ల నొప్పిలేకుండగా, ఆకుపోకనున్న హృదయము,
పెట్టుకుండేసేని పెనురోతవేయురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
వక్త్రదుర్గంధనాశాయ నాగవల్లిదళం సుధామ్ ।
క్రముకం చెప్పఁగ దేయాత్ నోచే ద్వేమ! జుగుప్స్యతే ॥

తా॥ భోగ్యవస్తువుగు ఆకు, వక్క, సున్నముతోకూడిన తాంబూలము
నోటిపుప్పికి నోటికంపునకు నుపయోగించు మందుకాని మఱియొకటి
కానేరదు.

119 పరుల మోసపుచ్చి ధనముగడించి, కడుపునింపుకొనుట కానిపగ్గు
బుణముఁజేయుచునుజుఁ డెక్కువకెక్కు నా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
నంచయిత్వా పరా నిర్దిష్ట సూర్యయితోద్వదరంభరిః ।
ప్రతిష్ఠాం నాపున్నయా ద్వేమ! ఋణీ ప్రాప్నోతి కిం స్రథామ్? ॥

తా॥ పరుల మోసపుచ్చి ధనముగడించి కడుపునింపుకొనుట సరియైన
పద్ధతికాదు. అదంతయు వారలకు బుణమే. బుణముఁజేసెడి మనుజునకు
గౌరవము కలదా ?

120 పాల నీడిగింటఁ గోలుచునుండేనా, మనుజులెల్లఁగూడి మద్యమండ్రు
నిలువఁదగనిచోట నిలువ నిందలువచ్చు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
శౌండికస్య గృహే పీతం ఊరం మద్య మితీర్యతే ।
అస్థాతశ్చస్థలే వేమ! స్థితి గ్నిందాస్పదా ఖలు ॥

తా॥ కల్లగీయువానియింటఁ జాలుత్రాగుచున్నను కల్లే యుందురు.
అట్లే నిలువకూడనిచోట నిల్చిన నిందలపాలుఁగాక తప్పదు.

121 తుమ్మచెట్ల ముండ్లు తోడ నెప్పుట్టును, విస్తులొననుండి వెడలినట్లు
మాఘనకుఁ గుబుద్ధి ముందుగఁబుట్టును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బీజాదేవోద్భవం త్యాశు కంటకాః కంటకద్రుమే ।

మూర్ఖస్య ఖలబుద్ధి శ్చ వేమ! సంజాయతే తథా ॥

తా॥ తుమ్మచెట్లకు ముండ్లు పుట్టుకతోనే పుట్టుకొని వచ్చును. అట్లే మూర్ఖునకు చెడ్డబుద్ధి పుట్టుకనుండియే వచ్చును. సంస్కరణకట్టివాఁడు పనికిరానేరఁడు.

122 ఒకటికిక్రింద నొక్క టానరలభముఁబెట్టి, వలనుగ గుణియింప నరుసపెరుగు అట్టిరీతినుండు నాదార్యఫలములు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఏకయా గుణితా వేమ! ఏకసంఖ్యా హృద్ధస్థయా ।

వర్ధతే ఖలు తద్రూప మౌదార్య స్యాపి సత్ఫలమ్ ॥

తా॥ ఒక సంఖ్యకింద మఱియొక సంఖ్యపెట్టి గుణించిన నెంతయేని వరుస పెరుగును. అట్లే యౌదార్యఫలములును నుత్తరోత్తరాభివృద్ధిఁ జెందుచుండును.

123 వంటకుదురునపుడు వంటకమువృత్తంబు, కంటికింపుగాను కాసపించు

ఒడలఁదిననతిండి వడిమింఁచునదోరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సుపక్వం భక్ష్య మన్మతం లోచనప్రీతిదాయకమ్ ।

భోజనే నామితే నాశు వేమ! సంప్రాప్నోయాన్మృతిమ్ ॥

తా॥ వంటకుదురునపుడు వంటకము (వండినపదార్థము) కంటి కింపుగ కనఁబడును. మితముగఁ దినిన నారోగ్యమును కలుగును. మితముతప్పి తినిన మృతినితేగలదు. వి॥ అతి సర్వత్ర వర్జయేత్ ॥

124 వంటతప్పనపుడు వంటకము విషంబు, కంటఁజూడఁగానె కంటిగించు

కంటకమునఁదన్న కడి గండనైవచ్చు, విశ్వదాభిరామవిసురవేమ॥

దుష్పాకేన విషం భక్ష్యం లోచనగ్లానిదం భృశమ్ ।

తాదృగ్భక్ష్యే వేమ! భుక్తే కబళం మృత్యుదాయకమ్ ॥

తా॥ వంటకుదురు నప్పుడు వంటకము విషముగనగును. కంటికింపుగను నుండదు. అట్లు కంటిగించుకొనుచుఁ దినినపదార్థ మొకముద్దయైనను ప్రాణము తీయఁగలదు.

125 పృథువుకోతిమైనఁ బ్రగడలు పండులు, వైనికుండు పక్కి నేన పసులు
ఏస్తులశ్వచయము తెలుకలుచిల్లులు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పృథుః కపిశ్చే త్వచివాః క్రోడా వేమ! భటాః భగాః ।

సేనా చ పశవ శ్చాశ్వాః గజా శ్చాఖుబిడాలకాః ॥

తా॥ “యథా రాజా తథా ప్రజాః” అన్నట్లు ప్రభువు కోతియైన
(చపలుడైన) మంత్రిలు పండులు (లంచము మేయువారు) వైనికులు
పడులు (ఆజ్ఞకు దొరకకుండ నెగిరిపోవువారు) వైన్యము పశుసమూ
హమే (మస్తుగ తిని పశువులుగ సంచరించువారు) ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు,
ఎలుకలు, పిల్లులు (వశముతప్పి యన్యోన్యము హింసించుకొనునవే)

126 చంపదలఁచురాజు చనువగలంబిచ్చు, కెఱువనున్న పగఱ చెలిమిజేయు
కఱవనున్న పాము నెఱిగాచుకొనియుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

చథోద్భుక్తో నృపో వేమ! దత్తే న్నితి వినాశకృత్ ।

మైత్రీం కుర్యా ద్రిపు ర్భోగీ చంధోద్భుక్తో నిరీక్షతే ॥

తా॥ చంపవలెననియున్న ప్రభువు చనువిచ్చుచుండును. పాడుచేయ
వలెననియున్న శత్రువు మైత్రీ జేయుచుండును. కఱవనున్న పాము
పగబట్టి సమయమునకు నిరీక్షించుచునే యుండును.

127 నిక్కులేనిరోగి దీనతఁబాపిన, పురుషుఁడిహమునండుఁ బూజ్యుఁడగును
పరమునందువాని భాగ్యమేమనవచ్చు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యది షివో తృనాథస్య రోగిణో దీనతాం సరః ।

వేమేహ స పుమాన్పూజ్యః పరత్రాప్యరుభాగ్యవాన్ ॥

తా॥ నిక్కులేని రోగి దైన్యము పోగొట్టిన మహానీయుఁ డిహమునఁ
బూజ్యుఁడగును. పరమున వాని యదృష్టము చెప్పనలవియేకాదు.

128 ఇమ్ముదప్పవేళ నెమ్మెలన్నియుఁడప్పి, కాలమొక్కరితి గడుపవలయు
విజయుఁ డనువుఁడప్పి విరటుని గొల్వఁడా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అనానుకూల్యే త్యక్తేష్టః నయేత్కాలం కథంచన ।

వేమ! జిష్టు ర్నానుకూల్యే విరటం కిం న సేవతే? ॥

తా॥ మన కనసుకూలముగు సమయమున సుఖము విడిచి యేవో యొకవిధమున కాలము గడువవలయును. విజయుఁడు (అర్జునుఁడు) నీలుకాని సమయమున విరటుని సేవింపలేదా ?

129 గూబయెక్కినట్టి గురముఁబాడుగఁజెట్టి, వెల్లిపోదురెంత వెల్లివారా!

గూబయేమిచేసె? గురమేమిచేయును?, విశ్వదాభిరామ విసురజేను॥

ఘూకేనాధిష్ఠితం గేహం త్యక్తావస్థిత వ్రజం త్యహో! ।

వశ్యోన్మాదం మనుష్యాణాం తాభ్యాం వేమేహ కిం కృతమ్? ॥

తా॥ గుడ్లగూబ యెక్కిన యిల్లు పాడుగఁజెట్టి మఱొక చోటునకు మానవులు వెట్టులై వెళ్ళిపోదురు. తన యదృష్టమును మించి గూబేమి చేయఁగలదు? గృహమేమి చేయఁగలదు?

130 వేమఁ బాలుఁడోసి వెయ్యేండ్లు పెంచినఁ, జేదువిడిచి తీసి జెందడపుడు

ఓగుగుఱమువిడిచి యుచితప్లాఁడునుకాఁడు, విశ్వదాభిరామ విసురజేను॥

ఓ రేణ శర్ధితో నింబః వేమ! వర్ష సహస్రకమ్ ।

చిక్తం త్యక్తం న మధుర స్తథా దుష్టస్య సౌచితీ ॥

తా॥ వేపచెట్టునకు పాలుపోసి వెయ్యేండ్లు పెంచినను చేదు విడిచి తీసిని బొందఁబాలరు అట్లే నింబుడు చెక్కగుఱమువిడిచి యుక్తాయుక్త వివేకజ్ఞానము కలఁబాడును కాబాలుఁడు

131 పంప నధికుఁజేసి పవరలయకపంపఁ, పాతిపోవుఁ గార్యభంగమగును

పాముపాఁడు బంటు పనికిలఁగెడును, విశ్వదాభిరామ విసురజేను॥

పూరం కృత్వా వేమ! భీరుం యది యుద్ధే నియోజయిత్ ।

నిరాయుషో హర్యశ్చక్రి ర్నారం భీరు శ్శత్రోద్యమే ॥

తా॥ పటికెపంపము పంపగా బోగ్గిప్రసూచి సంపదను యుద్ధమునకు ఎద్దెపడక పాటిపోయి యుచున్నను. దానివలన కార్యభంగమగుటయే తప్ప ప్రయోజనములేదు అట్లేపటికెపంపము పంపదులకును సుపయోగింపరాదు.

132 పంటిమిక్కుకేల మందోపమవులు, పిశకిబంటుకేల బిహుసఁడుగు?

మనుష్యులందఱు ముసముసిస పురు? విశ్వదాభిరామ విసురజేను॥

వేమ పంగోః కుర్కురస్య కిం వా శశక ధావనైః ? ।

భీరోః కిం శూరవిరుదైః ? వృద్ధాయాః కిం దరస్మితైః ? ॥

తా॥ కుందేలువలె పరుగులు కుంటికుక్కకెందులకు? యుద్ధవీరునకు బోలె బిరుదుగొడుగు పిటికిబంటునకెందులకు? యువలికిబోలె ముస ముసినగవులు ముసలిముఠకెందులకు ?

133 గురుబృహస్పతియును గుణమించుకయులే, చందమామకిచ్చె శాపమపుడు గురుడు కోపమానకూడ దెన్నటికిని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గురురబృహస్పతి శ్చేందోర్ద్వదౌ శాపం హి నిర్గుణః ।

కదాసి వేమ ! స్థై చిత్తీ గురుః క్రోధం న ధారయేత్ ॥

తా॥ దేవగురువు బృహస్పతియు వివేకప్రప్టుడై చందమామకు కోప మణచుకొనలేక శాపమిచ్చెను. సాధారణ గురుశబ్దవాచ్యుడును నెట్టి సమయమునను కోప మువయోగింపకూడదు.

134 ఆశ్రమేణుగనిస్తుతి నట్టిట్లుజేసిన, వాని మెచ్చువాడు నట్టివాడై ముక్తిడిదియుఁబాడ మూర్ఖుడు మెచ్చఁడా? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్తుతిం భరో తగ్గనాస్త్రిజ్ఞం య స్తస్మాగ్నిం బదో నరః ।

గాయంతీం శ్లాఘతే విభ్రాంతం న కింజేమి ! బదోజనః ? ॥

తా॥ ముక్కులేనిది పాడినను మూర్ఖుడు మెచ్చుకొనును. అట్లే తన సంగతితెలియక తన్నుఁగూర్చియేవేవో యెచుటివాడు పొగడుచున్నను మూర్ఖుడు సంతోషమునే వెల్లిబుచ్చును.

135 భగము పాలుదెచ్చి కాచిన క్కెరవేయ, భక్ష్యచగునె ? యెన్న భ్రష్టుడై ఎంతయేనిజెప్పి యెసగింపఁ బొసఁగునే? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సంపత్య గార్దభక్షిరం యది శర్కరయాస్థగమ్ ।

భక్ష్యం భవేత్కిమ్ ? మూర్ఖోఽపి నేషాన్యో న తథై కదా॥

తా॥ గాడిదపాలదెచ్చి కాచిన క్కెరవేయను నుత్రాగుటకెట్లను కూలమైనవికానో యట్లే చెడిపోయినవాఁడును నెలగా ప్రబోధింపఁ బడినను నదియైతవాడు బాబులడు.

136 పొట్లకాయరాయి పొదిగిత్రాటనుగట్టి, లీలశోడ వంకలేకపెలుగు
కుక్కతోఁకఁగట్టఁ గుదురునాచక్కగా, విశ్వదాభిరామ విసురవేము॥

ముజుతా మన్నుతే రజ్జ్వా శిలాబద్ధా పటోలికా ।

తథా బద్ధ శృంగః పుచ్చః త్యజే త్కిం వేమ ! వక్రతామ్ ? ॥

తా॥ పొట్లకాయచివర రాతిని త్రాటితోకట్టిన నది వంకలేక తిన్నగా
పెరుగఁగలదు. అట్లే కుక్కతోఁకకు కట్టిన వంక కుదురఁగలదా ? (అన్ని
యును సంస్కరణ కుపయుక్తములై నవి కానేరవు)

137 బండబూతులాడు పరమనీచుండెన్న, దండివారిగొప్ప తానెఱుఁగునె?
చందనంబునునత పందియేమెఱుఁగును?, విశ్వదాభిరామ విసురవేము॥

అవాచ్యవాదీ నీచాత్మా సర్వా జానాతి కిం ప్రధామ్ ? ।

వేమ ! చందనసౌరభ్యం కిం వేత్తి గ్రామముకరః ? ॥

తా॥ మంచిగంధముయొక్కసంగతి పండికేమి తెలియును? అట్లే బండ
బూతులఁబల్కు పరమనీచునకు గొప్పవారలసంగతి యేమి తెలియఁగలదు?

138 కులమునీఱుఁజేసి గురువునువధియింపఁ, బొసఁగ నేనుఁగనుచు బొంతు బొంక
పేరుధర్మరాజు పెనువేఁపవత్తయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేము॥

‘గజ,భిత్త్యన్యతం ప్రాహ్మ గురుం హంతుం కులం దహన్ ।

వేమ ! నామ్నా ధర్మరాజో నింబబీడోపమః భులు ॥

తా॥ కులమును సర్వనాశనముఁజేసి గురువగు ద్రోణుని వధింప
‘అశ్వత్థామ చచ్చెను, అని గట్టిగాను, ఏనుఁగు, ఆని నెమ్మదిగను ధర్మరా
జబద్ధమాడెను. ఇట్టి వారలు నేతి బీరకాయలవలె పేరుకు మాత్రము
ధర్మరాజులుకాని విషబీజములే సుమా.

139 విన్నసుద్దికొంత విననిసుద్దులుకొన్ని, వింతసుద్దులెన్నో వినఁగఁజెప్పు
తానున్నయట్టై ధాంబికుం డెప్పుడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేము॥

కించి చ్ఛృతం ధాంభిక స్తు కించిదేవాశ్రుతంవచః ।

చిత్రం చిత్రం వదే ద్వేమ ! సాక్షాద్భ్రష్ట మివాధికమ్ ॥

తా॥ విన్నవికొన్ని, విననవికొన్ని, వింతలై నవికొన్ని యిట్లే ధాంబి
కుండు తాను కల్లారాచూచినట్లే విబద్ధములఁజెప్పి ప్రజలమోసగిందును.
అజ్ఞానులవే నమ్మి మోసపోదురు.

140 పుడమిఁదిరిగిపడయు పుణ్యంబులెల్లను, కన్గ సాధుజనులఁగన్నయపుడె
పడిననీరునదిని గడుఁడెటయైయుండు, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

దేశాటనను ముచ్చుణ్యం దర్శనేవైవ తత్సతామ్ ।

వర్షాంబుమలినం వేమ ! నదీసంగాద్ధి నిర్మలమ్ ॥

తా॥ దేశాటనవలని పుణ్య మాయాస్థలముల సత్పురుషులఁగాంచి
వారివారి యనుభవసూక్తుల వినుటవలననే కలుగును. పవిత్రమగునదిని
జేరుటచేతనేకదా పిల్ల కాలువలకుఁ బవిత్రత? వి॥ యస్తు పర్యటతే దేశాన్
యస్తు సేవేత పండితాన్, తస్య విస్తారితా బుద్ధి స్తై లిఖిండు రివాంభసి ॥

141 బంటువలెను లేవఁ బండితమ్మనృండు, సాధుపండితుండు శాంతుఁడగును
కుక్క మొఱుగేమి గుఱ్ఱముననులెక్క?, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

ఉత్థితే పండితమ్మస్త్యే భటువత్ వేమ ! పంపితః ।

శాంతోభవేత్స్యా దశ్వస్య కా హాని ర్భషతా శునా ॥

తా॥ పండితుఁడు కాక పండితుఁడనని భావించుకొను నీచుఁడు పరమ
శాంతులగు నుద్దండ పండితులపై కవియును. అయినను వారు ప్రశాంత
ముగనేయుందురు. కుక్కలు మొఱిగినమాత్రమున గుఱ్ఱమునకులెక్కా?

142 మాలఁన్నియలకు మంచిమాపంబున్న, ముట్టెనే? త్రిశంకుపట్టి నాఁడు
కానిపనులజేయ ఘనులాసపడురా?, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ ॥

చండాలకన్యాసౌరూప్యం, దృష్ట్వా త్రైశంకవః పురా ।

న మేనే వేమ ! నేచ్ఛంతి, హ్యకార్యకరణం ఘనాః ॥

తా॥ మాతంగకన్యలు వరించివచ్చినను వారికి రూపమున్నను హరిశ్చం
ద్రుఁడు వారలఁదాకెనా? కానిపనులజేయుటకు మహనీయులాసపడరు.

143 విద్యలేనివాఁడు విబుధులసభలోన, నుండఁగానే పండితుండుఁగాఁడు
కొలనిహంసలకడ కొక్కెరమున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

విదుషామంతికే వేమ ! విద్యాహీనో వసే ద్యద్ధి ।

న విద్యాన్ భవతుం యోగ్యో, హంసమధ్యే బకో యథా॥

తా॥ కొలనిలో హంసల దగ్గట కొంగయున్నట్లు విద్యావిహీనుఁడు
విబుధుల సభలోనున్నంత మాత్రమున పండితుఁడు కానేరఁడు.

144 వ్యాధికలిగెనేని వైద్యునిచేతను, మౌదుదినకకాని మౌనదెందు

చెంత దీపమిడక చీకటిపాయనా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యది వ్యాధి ర్భవే ద్వేహే నావైతి వశ్యాషధాదృతే ।

వేమ ! తన్నికలే దీప మకృత్వావైతి కిం తమః ? ॥

తా॥ దగ్గఱ దీపము పెట్టినకాని చీకటి పోనేరదు. అట్లే వైద్యము చేయించుకొనకున్నను, మంగు తినకయున్నను వ్యాధి నివారణకాదు. వి॥ పూర్వజన్మకృతం పాపం వ్యాధిరూపేణ బాధతే, తచ్ఛాంతి రాషధై ర్దానై ర్జపహోమార్చ నాదిభిః॥

145 ఛత్రిమున్ను దగిన ఛాయయేర్పడుదుండు, శాస్త్రమొనఁగదగిన జ్ఞానమొదవు

అబ్బయన్నవాని కండయుండునుదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఛత్రే స్థితే భవేచ్ఛాయా జ్ఞానం స్యాచ్ఛాస్త్రదర్శనే ।

జనకే చ స్థితే వేమ ! స్వాశ్రయో విద్యతే ఖలు ॥

తా॥ గొడుగున్న నే నీడ యేర్పడును. అట్లే తండ్రియున్న నే తన కాధారము. అట్లే శాస్త్రాధ్యయనమువలననే జ్ఞానము లభించును.

146 చీముకారుపంటఁ జెదలుపట్టినయింట, పురుగుపట్టుగుంటఁ బుసులకంట

బిడ్డచీకుచంట బిగియుండనేర్చునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శిథిలే దతి దూష్టేఽష్ట్రీ, వేమ ! గేహే ఘటాన్వితే ।

కృమిగర్తే స్తనేపీతే దార్ద్రం కిం సాధు తిష్ఠతి ? ॥

తా॥ చీముకారు పంటకి, చెదలుపట్టిన యింటకి, పురుగుపట్టిన గుంటకు, పుసులుకలిగినకంటకి, బిడ్డచీకు చంటకి, పూర్వపుబిగి రానేరదు.

147 కాననంబుఁజేరి కడుశ్రమనొందిన, యా నలుండు రాజ్యమొందె మరలఁ

గష్టములకునోర్వఁ గల్గెవాసుఖములు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వనం గత్వా శ్రమక్లిన్నః ప్రాప రాజ్యం తతో నలః ।

సహతే వేమ ! కష్టాని య స్పృశాఖ్యాని విందతే ॥

తా॥ అడవిలో ననేక కష్టము లనుభవించి నలమహారాజు తిరిగి రాజ్యము నొంది ఘృణించెను. కష్టములకు నోర్చుకొనిన సుఖములుకూడ రావచ్చును. వి॥ దివ్యవ్రతం కిం చ ? సమస్తధైర్యమ్ ॥

- 148 వసుధసెడైకేల వైద్యకార్యంబులు?, గుడ్డివానికేల గునుగుపరుగు?
బుడ్డవానికేల పో గుప్పిగంతులు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!

అశుచేః కిం వైద్యకార్యైః? కి మంధస్య ప్రధావనైః ।

బృహదండయుతస్యాపి కిం వేమాశువిలంఘనైః? ॥

తా॥ గుడ్డివానికి గునుగుపరుగు, బుడ్డవానికి కుప్పిగంతులు నెట్లు లాభదాయకములుకావో, అట్లే ఎడ్డవానికారోగ్యనియమములు, వైద్య కార్యములు ప్రయోజనమును గల్గించనివే.

- 149 రజ్జులాడరాదు రణభూమిలోపల, బుజ్జగింపరాదు బొంతువాని
నొజ్జతోడ వాడు లానరంగమానరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

న హి బ్రూయాత్ ప్రగల్భోక్తిః రణే చానత్యవాదినమ్ ।

న లాలయే త్తథా వేమ ! గురుణా చ న తర్కయేత్ ॥

తా॥ యుద్ధభూమిని డాంబికములు పనిచేయవు. అబద్ధమాడువానిని బుజ్జగించిన ప్రయోజన ముండదు. గురువుతో వాదన మంచిదికానేరదు.

- 150 మాటఁజెప్పవినని నునుజుఁడు మూర్ఖుఁడు, మాటవిన్న నరుఁడు మాన్యుఁడగును
మాటవినఁగఁజెప్ప మానుటకూడదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అశ్రోతా వచసో మర్త్యో మూర్ఖశ్రోతాతిమానితః ।

శ్రుతేఽశ్రుతేపి వేమార్యః న త్యజే త్కథనోద్యమమ్ ॥

తా॥ మంచిమాటలఁజెప్పచుండ విననివాఁడుమూర్ఖుఁడు. వినినవాఁడు మాన్యుఁడు. చెప్పెడి మంచిమాటలు వినువారులేరని మానుట మాత్రము కూడదు. వి॥ మూకో స్తికోవా? బధిరశ్చ కో వా? వక్త్రం న యుక్తం సమయే సమర్థః, తథ్యం సుపథ్యం న శృణోతి వాక్యమ్॥

- 151 మాటఁడెలిసి యొకనిమాటకుఁబ్రతిఁజెప్ప, సంతసించు నతఁడుఁ జాలమెచ్చు
మనసుఁడెలియఁనిన గునియుచు ననువేదొ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భావజ్ఞః పరవాక్యస్య ప్రత్యుక్తిం యది భాషతే ।

తుష్యే ద్వేమ ! పశంసే త్స నోచే దాత్మని కుత్సతి ॥

తా॥ ఎదుటివాని మాటలధోరణి గ్రహించి వానికిఁదగినట్లు వలుకఁగా నతఁడు సంతసించును. కాని వాని ధోరణి గ్రహించక వేటుగ ననిన నసంతృప్తిచే నేదియో గొణుగుకొనును.

152 భారతమునఁబల్కు పలుధర్మములయందు, సత్యనిష్ఠ మేటిసత్యముకదా
వసుధ దానఁగలుగు వన్నెయె మిన్నయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భారతోక్తేషు సర్వేషు ధర్మైష్వపి చ సూన్యతమ్ ।

ఉత్తమం వేమ ! తత్సత్య, భావాశ్శ్రేయఃప్రదా భువి ॥

తా॥ సత్యనిష్ఠయే యన్నిటికన్నను మిన్న. భారతమునఁ జెప్పఁబడిన
ననేక ధర్మములయందును నదియేకదా చెప్పఁబడినది ? వి॥ సత్యం చ కిం?
భూతహితం సదైవ ॥

153 పలుతెఱంగులుగ నుపగయుండుచోటులఁ, జటుకుచునక ప్రియమెచెప్పవలయుఁ
గాల్పదగినయగ్ని కట్టెలోనుండదా ? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ద్వేషస్థలేషు బహుథా ప్యుదాసీనః ప్రియం వదేత్ ।

దాహకః పావకో వేమ ! వసేన్న హి కి మింధనే ? ॥

తా॥ కాల్పతగినయగ్ని కట్టెలోనే యిమిడియున్నట్లు శత్రుత్వమున్న
చోట నా శత్రుభావము బహిర్గతము కానీక ప్రియమునే పల్కుచు నణఁగి
యుండవలెను.

154 పరులచిత్త మొప్పి పొలనఁజేసిన, నిలస్వదత్త మునకు నినుచుడిచుగు
నవనిఁ బరులదత్త ముపహరింఁగరాదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యది రక్షే త్వరై ద్దత్తం, స్వదత్తా ద్విగుణం భువి ।

అన్యై ర్దత్తం ధనం వేమ ! న హరే జ్ఞాతు మానవః ॥

తా॥ ఇతరులిచ్చినదాని నపహరింపక దానిని రక్షణఁజేసినఁ, దానిచ్చు
దాని ఫలితమునకంటె రెట్టింపు ఫలమువచ్చును.

155 పట్టివిడువరాదు పదిలక్షలకైన, పెట్టిదెప్పురాదు పేదకైన
పెట్టిగొలువరాదు విభుఁడెట్టిఘనుడైన, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గృహీత్వా న త్యజే ద్వేమ ! దళిలక్షఫలే న వా ।

వదే ద్దత్తార్థినే నాధ్యమపి చార్చే ద్వృథా విభుమ్ ॥

తా॥ పట్టిన మంచికార్యము యొక్క పట్టుదల పదిలక్షలు వచ్చినను
మధ్య విడువరాదు. ఎట్టి పేదకైనను పెట్టి యిటులపెట్టితి నటులఁ

బెట్టితి నని దెప్పరాదు. యజమాని యెంత ముచివాడైనను ప్రతి
ఫలము లేకుండ వెట్టిచాకిరి జేయఁగూడదు.

156 దొమ్మ పొగులుచేతఁ గూలినచేతకు, వాతవేళు బ్రతికినద్యుచేని
వాతయెనుముపాలు రోతనవచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మహిషీ వాతరోగార్తా దామ్రై స్సాస్య ద్యచిజీవితా ।

తస్యాః క్షీరం తు కిం వేమ ! జుగుప్సిత మితీర్యతే ॥

తా॥ దొమ్మ తగిలిన బట్టెకు వాతలు వేసిన,నది బ్రతికిన, దాని పాలను
రోతయని మనము విడుతుమా? అట్లే కార్యసాధకునకుఁ గ్రియతోఁ
బ్రయోజనముకాని వ్యక్తితోఁ బ్రయోజనమేమి?

157 తనయుఁడెవ్వఁడేని తనతండ్రికంటెను, పేరుఁడెచ్చునట్టి పెద్దయైన
జనకుహీనుఁడేయసాహసించినఁ జేటు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సుతః కశ్చిత్ పితు ర్వేమ ! ఘనో యద్యపి వర్తతే ।

తథాపి సితరం హీనం కర్తుం నేచ్ఛే త్తతోఽత్యయః ॥

తా॥ కుమారుఁడు తండ్రికంటె ఘనుఁడైనను తండ్రిని మాత్రము
హీనునిఁజేయఁగూడదు. అట్లుఁజేసినఁ జేటుమూడును. వి॥ కుతో హి భీతిః
సతతం విధేయా? లోకాపవాదాత్, భవకాననాచ్చ॥

158 తండ్రిమాటలువిని తల్లినిదెగటార్చి, పరశురాముఁ డేమిజాముకొనియె?
నిలువనీడలేక కులగిరిఁజేరడా? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శ్రుత్యా వచః పితు ర్వేమ ! హత్వా మాతర మంజసా ।

భార్గవః కిం ఫలం ప్రాప? జగామాద్ధిం నిరాశ్రయః ॥

తా॥ తండ్రి మాటలు విని తల్లిని నటికి పరశురాముఁడేమిజాము
కొనెను? నిలువ నీడలేక కులగిరియగు మహేంద్ర పర్వతమునఁబడి
యుండఁడా? వి॥ మాతాపితృ నమం దైవం సర్వేషాం న హి విద్యతే,
తస్మాత్సమర్చయేన్నిత్యం పితరౌ దేవరూపిణౌ॥

159 ధీకొనంగఁదగదు డెంద మెఱుంగక, యడుగవచ్చి కొంత యనినవాని
జెప్పునంత వినియు మెప్పుగాఁ బలుకుమీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వత్తుకామార్థినో భావ మజానన్నేవ ధిక్కృతిమ్ ।

న కుర్యాత్తేన భణితం శ్రుత్వా వేమ ! ప్రియం వదేత్ ॥

తా॥ ఎదుటివాడు చెప్పఁ దలఁచుకొన్నదంతయుఁ జెప్పినమీదట విని దాని మంచిచెడ్డల గుర్తించి యతఁడు సంతృప్తిఁజెందులాగునఁ బలుకుము. అంతేకాని మధ్యనే కస్సుబుస్సుమని యతఁడనుదానిని వినక వాని యభిప్రాయమెఱుఁగక ఢీకొనకుము.

160 ఖలులతోడిపొందు కలుఁబుఁగల్గించు, మానదంతమేటి మానికైన వానిజేరదీయ వలవదు చెడుదువు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సంగో దుష్టై స్సమం వేమ ! భవే త్వాపకరో ఘని ।

మహర్షేశ్వాపి నాపై తి తత్సంగో మా స్తు నశ్యసి ॥

తా॥ దుర్మార్గులతో పొందు నష్టకష్టములకు నిలయమగును. ఎట్టి మహానీయునకైనను నది హానిచేయకమానదు. కాన నట్టి నీచుల దరిఁజేర నీకుము. చెడిపోదువు.

161 అనువుఁగానిబంటు నల్పుఁడేలినయెడ, మానులయనునొండె మగుడునొండె మాలమాలతోల చొరికినచందంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అల్పేన పంలిభిః పశ్యతే ప్రవీణః పుత్రతే ఫటః ।

నిషర్తతే వా పౌష్ట్యేనైవ ధూతాలంబాటసోపమమ్ ॥

తా॥ అలపికాని బంటును నల్పుఁడేలునెడల నాబంటు యజమానిమంట వినిపించుకొనఁడు. సరికదా యెదులుతిరిగి దెబ్బలాడును. అట్టివానిఁ జేబట్టుట దూలము, చేతికి నూతకట్టగా గైకొనుటవంటిది సుమా.

162 వీడవలయువాని గూడినన్యగు, వీటివాడలందు వెలయువాడు పాడుచేయుపనులు పరిపాటికొలదిని, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్యాజ్యపూరుషసంగత్యా హానిస్సాస్య త్వర్వపీధిషు ।

స ఏవ వర్తతే వేమ ! దుష్క్రియానిరతో హి సః ॥

తా॥ విడిచిపెట్టివేయవలసిన వానినిఁజేరదీసిన ప్రమాదము వాటిల్లును. వాడు పౌతి పీధిని తిరిగి పరిపాటికొలది పనుల పాడుచేయుచుండును.

163 విజయఁడైనవాఁడు విల్లుదిసంతనే, కుజనులైనవారు కూలిరికద
భజనజేయునతఁడు విజయముఁగాంచఁడా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుజనా శ్చాపతన్ వేమ! విజయే గృతకార్ముకే ।

భజనాభిరతో నూనం విజయం నైతి కిం భువి? ॥

తా॥ విజయఁడు విల్లు బట్టినంతమాత్రమునఁ గుజనులెల్లరును నేలఁ
గూలిరి. దైవము నాశ్రయించి భజనజేయునతఁడు విజయముఁ గాంచు
టలో నబ్బురమేముండును ?

164 వానభయముచేత వడిదూరదరులొస, నెండకెంతయైన మొండిచటతు
లేల లోకజనులు మేల్వోవకుండురు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వృష్టిభీత్యా విశే దంతః సహతే తీర్ణమూతపమ్ ।

కథం లోకే జనా వేమ! న సహంతే శుభం ఫలమ్? ॥

తా॥ లోకులకు మేలు పనికిరాదు కాబోలు, మేలు పనికివచ్చేదైన
చల్లనైన వానకు దాగెదరేమి ? తీవ్రమగు నెంతయెండకై నను మొండి
చరతురేమి ?

165 న్యాయశాస్త్ర మయిన న్యాయమొనరించు, ధర్మశాస్త్రమొనఁగు దుర్మతంబు
జ్యోతిషంబు జనుల నీతులఁదప్పించు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అన్యాయాయ న్యాయశాస్త్రం, ధర్మశాస్త్రం తథైవ చ ।

దుర్మతాయ జ్యోతిషం తు వేమ! న్యాయదవినీతయే ॥

తా॥ న్యాయశాస్త్ర మన్యాయమును, ధర్మశాస్త్రము దుర్మతమును,
జ్యోతిషము అవినీతిని కూడ కల్గించగలవు. హృదయము నడిగి తెలిసి
కొనుము. నిజము గుర్తించగలవు.

166 తనకుఁగల్గె పెక్కుతప్పులటుండఁగా, నోరుల నేరమొంచు నోగెప్పుడును
చక్కిలంబుఁజూచి జుతిః నగిఃట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! స్వదోషబాహుళ్యే సరదోషాః ఖలో జనః ।

గణయేత్ శమ్కులీం దృష్ట్యా యథా హసతి యంత్రికా ॥

తా॥ చక్కిలమును జూచి జుతిక నవ్వినట్లు తనకు పెక్కు తప్పులుండ
నితరుల నేరములెంచుచు నీచుఁడు హాసనజేయుచుండును.

167 పక్షిజాతిబట్టి పరఁగి హింసలఁజెట్టి, గూఁడుకట్టి యందుఁ గుడుఁజెట్టి,
ఉంచువారి కట్టివంచనరాదో, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పక్షిజాతి గృహీత్యాసు హింసయిత్యా చ నిర్దయమ్ ।

నిబధ్య పంజరే వేమ! న్యసతాం తద్గతి ర్భవేత్ ॥

తా॥ చిలుక గోరువంక మొదలగు పక్షులను తమ విహారార్థము పంజరముల బంధించియుంచి హింసలపాలు చేయుదురు. అట్టి వారలను సూత్రమట్టి వంచన రాకుండునా ?

168 దేహమూలమందు దేహి దేవుడటంచు, చెలిసియున్న బుధులు తీర్థయాత్ర
లరయఁబోరు జాతి నాత్మతా మెయ్యన్ని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేహి దేవో దేహమూల మితి జానంతి యే బుధాః ।

న.యాంతి తే తీర్థయాత్రా ఆత్మారామా హి వేమ! ॥

తా॥ దేహమందున్న దేహియే దేవుడని తెలిసికొనిన బుధులు తీర్థయాత్రలు గమనింపరు. జగత్తంతయు నాత్మస్వరూపముగనే చూచెదరు. ఆత్మయన తాను. వి॥ దేహబుద్ధ్యాదు దానిోహం, జీవబుద్ధ్యా త్వదంశకః, ఆత్మబుద్ధ్యా త్వమేవాహ మితి మే నిశ్చితా మితి॥

169 పుక్కిటిసతివాని పూజింపవోవంబు, ఉరమునుఁదివాని యూహలెస్స
సెత్తి యునిదవాని బత్తియే వరమిచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పూజా ముఖస్థదారస్య నోచితోర్బంధ యోషితః ।

రమ్యోహో వేమ! మూర్ధస్థదారభక్తిః ఫలప్రదా ॥

తా॥ నోటిమాట మాత్రము కలవానిని పూజింపరు. హృదయము మంచిదైనవానిఁ బూజింతురు. అంతకంటె మేధావియగు విజ్ఞానిని పూజించుటయే మరలయును నుత్తమముగ భావించురు.

170 పుట్టినజనులెల్లఁ బుణ్యమిని మనియున్న, పట్టినసేకగుణులు పట్టవెపుడు
యమనిలెక్కఁజెచ్చు నవలదగ్గమనుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సంజాతా యదే బీవేయు ర్జనా భువి జగత్పు వ ।

నమము ర్వేమ ! కాలస్య స్యానా స్యా ర్థణానాధికా ॥

తా॥ పుట్టిన జీవి మరణించకుండ నుండిన లోకములే చాలవు. కాన
సృష్టి యెంత పెరిగిన నంత తలుగునకే కారణము కాగలదు.

171 పక్షిజాతిఁబట్టి పరగహింసలఁబెట్టి, కుక్షినిండఁ గూడు కూరుటకును
వండితి నెడివాఁడు వసుధఁ జండాలుండు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

గృహీత్వా పక్షిణో వేమ! హత్వా స్వీదరపూర్తయే ।

సంపచ్య భువి యో భుక్త్యే నూనం చండాల ఏవ సః ॥

తా॥ పొట్టనిండ కూడు కూరుకొనుటకుఁగాను పక్షిజాతిని బట్టి కాళ్లు
ఐక్కులు విడిచి హింసలఁబెట్టి తుదకు పీకి నులిమి చంపి వండుకొని తినెడి
వాఁడు పరమ చండాలుఁడు నీమఁడునుమా !

172 తాను వెలయుభూమి దనరంగఁదిరిగెడు, జనులఁగాంచి పొంచి సరగఁగజుచు
కుక్కబుద్ధియగుట గుణమేలమానునో, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

స్వనివాసస్థలే వేమ! సంవీక్ష్య చరతో జనాన్ ।

దశతి శ్వాకథం నీచః గుణం నై సగ్గికం త్యజేత్? ॥

తా॥ కుక్క తన నీచపుబుద్ధికొలది తాను సంచరించు ప్రదేశమందలి
జనులనే పొంచియుండి కలుచును. అట్లే నీమఁడు తన కాశ్రయమిచ్చిన
వారికే ద్రోహమొనర్చును.

173 గనులఁబుట్టు లోహగణమునందెల్లెడఁ, బనికెవచ్చు నొక్క యనుమెచాల
నైనఁ జులఁబరతు రదిహెచ్చగానుంట్ల, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

వేమాయ స్సర్వలోహేషు ఖనిజే షూపయుజ్యతే ।

బహుధా వృత్తిబాహుళ్యాత్ క్రియతే తత్ర లాఘవమ్ ॥

తా॥ గనులలోఁబుట్టు లోహములన్నిటికన్న నినుమే యుపయుక్త
మైనది. కాని యది యెక్కువగా దొరకుటవలనఁ జులకనఁగఁజూతురు అతి
పరిచయమువలన నవజ్ఞత కలుగును.

174 కాంతసిందూరంబుఁ గడుపిర్తరోగికి, నొసర మధువుతోడ నొసఁగినంతఁ
దనరు దేహబలము ధన్యుడై గట్టెక్కు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

మధునా కాంతసిందూరం దత్తం చేత్ పిత్తరోగిణః ।

దేహదార్ద్యం భవేత్తేన ధన్యో వేమ! సుఖి భవేత్ ॥

తా॥ కాంతసిందూరము పైత్యరోగికి తేనెతో సేవంపనిచ్చిన దేహ దార్ధ్యము కలిగి రోగవిముక్తుడగును. శాస్త్రాధ్యయనము మానవులకు మేలు చేకూర్చుగలదు.

175 ఋతమన్యతమెఱుంగ నెవ్వరితరచును? స్థితియు గతియుఁదెలియుఁ డేకుపడును
విన్నమాత్రముననె వివరింపఁ గారాడు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

సత్యాసత్యగతిం జ్ఞాతుం శక్తాః కే వేమ! చింతయ ।

క్రమాత్ స్థితి ర్గతి ర్వ్యక్తా న తథా శ్రుతిమాత్రయా ॥

తా॥ సత్యాసత్యములు నాకస్మికముగఁ దెలిసికొనుట తెప్పరికిని శక్యముకాదు. నిజము నిలకడమీదనే తెలియఁగలదు. అందువలన విన్నంత మాత్రమున వివరింపఁగూడదు.

176 అనిసమ్మి భువిని నాచారహీనుడై, ప్రిలుమాలె నొక్కప్రతిసకొఱకు
అడితప్పకుండఁ గాఁడుగాచినవాఁడు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

ఏక సృత్యప్రతిజ్ఞాయై వేమ! విక్రీయ చాంగనామ్ ।

హీనాచారః శ్మశానోర్ద్వి పాలక స్స న్నవర్తత ॥

తా॥ సత్యప్రతిజ్ఞకొఱకు హరిశ్చంద్రుఁడు భార్యను విక్రయించి ఆచారము విడిచి చండాలుదాసుడై కాఁడు కాచెను. అందువలననే సత్య హరిశ్చంద్రుఁడని నేటివరకు యశఃకాయముచే నిలిచియుండెను.

177 వేడుచున్నయట్లె వినయంబుజూపును, గోతరింపునుమ్మ కొండెగాఁడు.

శేర్పరాదువాని జెఱుచును దుదిసెట్లొ, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

వినయం దర్శయన్ వేమ! స్నేహభృథీన సూచకః ।

గర్తే ఊపతి దాతవ్యో నాశ్రయ స్తస్య దుర్మతేః॥

తా॥ కొండెగాఁడు వినయము చూపించుచునే వేడుచునే గోతిలో పడఁద్రోయును. అట్టివానిని దరిఁజేరనీయకూడదు. చేరనిచ్చిన తుదకెట్టులై న యా చేరనిచ్చినవానిని పాడుచేయును.

178 శివసీమలదాగి కడు పెద్దవారిలో, జీరవిడిచి తిరుగు చెడినరుండు

పముతీరువెనుక పాతలుఁడును, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

మద్యం పీత్వా సజ్జనేషు త్యక్తవస్త్ర శ్చరే న్నరః ।

సర్వనాశే జీర్ణవస్త్రధారి స్యా ద్వేమ! నిర్దనః ॥

తా॥ కట్లు త్రాగి కట్టు బట్టనై నఁగానక పెద్దపెద్దవారిలో సిగ్గువిడిచి
త్రాగుచోతు తిరుగును. తుదకు కట్టుబట్టయైన లేక చినిగిన పాతలుకట్టి
ప్రాన్యముగ జీవించును.

179 ఓపఁగల్గుదునని యొక్కింతమినికిన, నున్నవాసికూడ నున్నజుట్టి
మూలఱంతులాగి శేలిసేయుదురనూ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శక్తోఽహమితి వేమేహ యది మన్యేర తత్రృథా ।

శూన్యా భవతి ప్రాగుప్తకర్తృద్భూట్య హసంతి హి ॥

తా॥ నేనే సమర్థుడనని కొంచెము మిడిసిపడిన నున్న యాకొంచెము
గౌరవముకూడ నొక సమూలకుఁద్రోసిపెట్టి మారుమూలనున్న అంతు
లాగి లోకులు శేలిసేయుటచే చూడరు.

180 వానశుభమును వచ్చును డ్దామంతు, వానశుభి నేని వరదపాలు
వరదకలుపుకెందు వరుస లో నెఱుఁగుచో, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వర్షాభావా ద్దనే త్తామో వర్షాధిక్యేన స స్త్రహః ।

హమం చ సంభవం వేమ! క్రమాన్త్యానీహ తత్త్వహః ॥

తా॥ అనావృష్టి వలన కరుణ, అవివృష్టివలన హాసం వచ్చును. కాన
వానినిభమును గుఱుకొని హామృతగ్గులు కాక శాగ్రిర్లగ జీవయాత్ర
గడుము.

ఆ ర్థి క వి భా గ ము

181 కలిమినాఁడుననుడు కానఁడు కుదమున, లేనినాఁడు మోవలె లేదుపెట్టె
కలిమిలేమిలేని కాలముగల్గునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ని సంస్కృత మదాద్యాగ్ర్యే దాద్యక్రై దామ మువ స ।

సంపద్ధరన్తీతాబాహ్మకాలో ఽనితి వేమ! కీమి? ॥

తా॥ మానవుఁడు కలిమికలుగునాఁడు కుదమునఁ బెట్టలేడు. లేమి
నాఁడు లేక యీలేడు. ఇక కలిమి లేమిలేని కాలముండఁగలదా?
వి॥ దానం పరం రిం చా నుపాభోదానం ॥ శంకరుఁడు॥

182 అరచుఁ దఱచుకట్టలాడెడు వారిండ్ల, వెలలకేల లక్ష్మివిశ్రమించు?

భిన్నఘటమనీరు చన్నచందంబున, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

అనిర్గమ్య కథ! వేమ! ప్రాయశోఽర్చితభాషిణామ్ ।

గృహేషు విశ్రమేల్లక్ష్మీః? భిన్నకుంభే జలం యథా ॥

తా॥ సగిలిన కుండలోని నీరు క్రమమున కారిపోయినట్లు తఱచు కల్లలాడి చెడుపనులజేయు వారింట లక్ష్మి జారిపోక యెట్లు విశ్రమించి యుండగలదు ?

183 ధనముఁగూడఁబెట్టి ధర్మంబునే మన, తానుదినక లెస్సదామఁగాక

తేనె నీఁగఁగూర్చి తెనుకకియ్యదా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

స్వయం స భుక్త్యా చాదత్యా సంచితో చృకృతీ ధనమ్ ।

మగు సంచిత్య సరభా స దత్తే పథికాయ కిమ్? ॥

తా॥ తేనెను తేనెటిగఁ బ్రోగఁగొని బాటసారికి సమర్పణముఁజేసినట్లు లోభి తాను దినక ధర్మమునేయక ధనము కూడఁబెట్టి తుదకెవరికో నమర్పించును.

184 కనులులేనివాఁడుఁ గాళ్ళుపోయినవాఁడు, ఉభయలవముఁగూడి యుండునట్లు

జేదజేదఁగూడి సెనగనినొందును, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

అతిసోమోఽప్రిసోన శ్చ యథోపా సహచారిణౌ ।

తథా దర్శితా శ్చాప్యోచ్యం వేమ! తిష్ఠంతి సంగతాః ॥

తా॥ గ్రుడ్డివాఁడు చుటివాఁడు కలిసి స్రయాణము సాగించునట్లు వేదవేదకలిసి జీవితయాత్ర సాగించవలెను.

185 పాగపచ్చదంబు పైసకూసంబును, పోగు లుంగములు బొజ్జకడుపుఁ

గలిగినవని గండునమట్టలు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

శాఘ్నస్థి నౌ కంచుకం చ తాటంకే చాంగుళీయకమ్ ।

యస్య లంబోదరం తం హి వేమ! కాండంతి బాంధవాః ॥

తా॥ ఉంగరములు, మురుగులు మొదలగు నాధరణములు, తలపాగ మొదలగు మంచి మ చిరుస్తులు బొజ్జకడుపు మొదలగు కాయఘృష్టి

కలిగిన యాడంబర వ్యక్తి నే బంధువు లాదరింతురు. వి॥ సర్వేగుణాః
కాంచన మాశ్రయంతి॥ (భర్తృ)

186 కలిగినమనుజుండు కాముండు సోముండు, విగులతేజమునను మెలుముచుండు
విత్తహీనుడైన రిత్తయైపోవును, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

కామస్సోమో ధనీ మర్త్యః భృశం రాజతి తేజసా ।

విత్తహీనో నరో నూనం రిక్తో వేమ! ప్రవర్తతే ॥

తా॥ ధనముకలవాడే కాముండు సోముండు ఇంద్రుడుగ నెన్నబడి
పొగడబడును. ధనములేనివాఁ డెంతటివాడై నను వ్యర్థుడే.

187 విడువముడువలేక కుడువఁబట్టలేక, వెరవులేక విద్య నొరయలేక
వెడలలేనివాని నడుపీనుఁడందును, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

దాతుం గోపయితుం వేమ! భోక్తుం ధర్తు మశక్నుః ।

అవిద్యో నిరుపాయ శ్చ గచ్ఛచ్ఛన ఇతీర్యతే ॥

తా॥ విడువలేక ముడువలేక కూడులేక గుడ్డలేక సుపాదింతు విద్యలేక
విధానములేక నలుగురిలో తిరుగలేక వ్యర్థుడై తిరుగువానిని నడిచే
పీనుఁగందురు.

188 లేనికాలమునకు లేకిమానమునొందు, నీనినపులిరీతి నొనుఁగకుండు
రిసబుద్ధికలుఁ గలిమెట్టుకలుగురా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

దారిద్ర్యే లఘుచిత్తస్యాత్ సూతా వ్యాఘ్రీవ పర్తవే ।

వేమ! కర్మశచిత్తస్య కథం సంప ద్భవే దిహ? ॥

తా॥ లేమి కలుగునపుడు లేలిభావము కలుగును. ఈనిన పులివలె మంచి
చెడ్డలు గుర్తించలేకుండును. ఇట్టివేశ నిట్టి చెడుబుద్ధి కలుగ కలిమెట్టు
వచ్చును? ఎట్లు నిలుచును?

189 ప్రియములేనివిందు పిండివంటలచేటు, భక్తి లేనిపూజ పత్రిచేటు
పాత్ర మెఱుఁగనివి బంగాలుచేటురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

భోజనా దప్రియా ద్వేమ! భక్ష్యసప్తి రభక్తితః ।

పూజనాత్ పత్రసప్తి శ్చాపాత్రదానా ద్దనవ్యయః ॥

తా॥ అదరణలేని విందు పిండివంటలనష్టమే. భక్తి లేనిపూజ పత్రములు పుష్పములు నష్టమే. అపాత్రులకిచ్చు దానము ధననష్టమే. వి॥ నైక గ్రామీణ మతిథిం, సంగృహీత కదాచన, అనిత్యమాగతో యస్మా త్తస్మా దతిథి రుచ్యతే, శ్రావ్యాణోహ్యసథీయానస్తృణాగ్నిరివనశ్యతి, తస్మై హవ్యం న దాతవ్యం న హి భస్మని హూయతే॥

190 శూనపోగుడైన పుట్టంబు విడిచుంబు, గాయపుష్టి మిగులఁగలియున్న హీనబాతిడైన నిందురమ్మందురు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఊమాంబరాణి తాటంకే కాయపుష్టి శృ విటికా ।

యస్య సంతీహ తం హీనమపి వేమాహ్వాయంతి హి ॥

తా॥ ఎంత హీనుడైనను కాయపుష్టి, మంచి మంచి దుస్తులు ఆభరణములు ధరించి హంగుగా నున్నవానిని దరికి రమ్మని యాదరింతురు.

191 మానసతలతోడ మలినవస్త్రముతోడ, నొడలజిడ్డుతోడ నుండెనేని

అగ్రజన్మమైన నట్టెపొమ్మందురు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శిరో వస్త్రం శరీరం చ మాలిన్యకలితం యది ।

వేమాగ్రజన్మానమపి వదం త్యపసరే త్యుత ॥

తా॥ మానసతలతో మలినవస్త్రములతో మురికిశరీరముతో నున్నవాని నెంత మంచివానినైన నరూరముగా పొమ్మని తిరస్కరింతురు.

192 అప్సరీయగోత హరిహరదులకైన, మొప్పెతోడమైతి మొదలెగోత

తప్పుబలుకగోత తాకట్టిడుటగోత, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఋణాదానం మూర్ఖమైత్రీ దూష్యోక్తి ర్నాన్యసపచ ।

ఏవశ్యో హరిహరాదీనాం వేమ! నై వాత్రసంశయః ॥

తా॥ ఋణముచేయుట, మూర్ఖునిలో చెలిమిచేయుట, అబద్ధమాడుట, తాకట్టు ఎట్టుట హరిహరదులకైన రోహపుట్టించునవియే.

193 తనదుభాగితల్లు దానంబుఁజేయంగ, దనకుఁగలదటంచు మనఁగరాదు

తనదుకాలుఁగోయ దనతిమ్ముఁజేడ్చువా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దత్త స్వభాతృభి ర్వేమ! మమేత్యేవం చ చింతయేత్ ।

కర్త స్వవందే కిం దుఖా దాత్మభాతా ప్రహోదిలి? ॥

తా॥ తన కాలుకోసిన తానేయేడ్చును కాని సోదరుడేడ్చుడు. అట్లే సోదరుడిచ్చు దానఫలితమును తనదిగా భావించుట పొరపాటు.

194 దాతకానివాని దలచుగావేడిన, వాడు దాతయ్యానె వసుధానా?

అవును దన్నయానె? యథిలోముచిన, షక్త్యాభిరామ వినురవేళ॥

యట యాచే చదాతారం దాతా భవతి కం పునః? ।

నిమ్మింటం వేమ! వాళ్ళ దన్నస్వాస్థ్య ల్కొర వీరణము? ॥

తా॥ ఆవురుగడ్డ యమ్మరిసముచ్చిముస ముంచినను వివిధముగు దర్శనానేరదు. అట్లే యథావిలుసార్థము వినుచోచి దాతకానేరదు.

195 నొడ్డవారమును (వో)వశోంకలుకట్టి, అట్లమైకలు నంబుకట్టి

నోదుకొన్న షట్టోవశమెటులతోవు? షక్త్యాభిరామ వినురవేళ॥

అధికోచ్చైశ్చహమిన్ముఖే ముగ్ధుగుత్తు శ్చిరార్థయత॥

నాంభాన్నిరూపవత్ప్రప్రవృత్తిస్సాక్ష్యేనావేశభావో॥

తా॥ గొప్పవారలొససి పోయియు దూరమగు గొట్ట పోయి గోచుకొందును. ఎవర గొప్పవారిల్ల నొడ్డ వేయియు నాంభా స్థమింపాలు నేయక నెవరుకై నొప్పునా?

196 ఎంతసేవకీసి యే హిటుబడినను, రాజమూల వస్తుకానుకన్న!

పాముతోటిపొండు పొండువచ్చు, షక్త్యాభిరామ వినురవేళ॥

పాపవశోనా చ భవతిధాన్యం, తేనావశమంపరం ।

ని మనః కైమ! నన్నుజ్ఞేనాన్యం నానానానా॥ ॥

తా॥ ఎంత సేవకీసి యే హిటుబడినను ప్రభుల సమ్మతులేదు అధికారిని సేవకుడు సమ్మతి ప్రసాదించునని నమ్మటవ తప్ప కాంగలదు. వి॥ పరరక్షకే వా? ఏమిదాదా? వి॥ కైవారమిందలక? ఏమిదాదా? వి॥

197 పెట్టి మొద్దుకేల వేరకాస్త్రమునా? ముద్దరాని మునిలింగడు?

చలివినుగులనింట పంజాగమేలా? షక్త్యాభిరామ వినురవేళ॥

బుద్ధిగ్రాహ్యేనా? షక్త్యాభిరామ వినురవేళ॥

యద్గ్రహే నాన్యం గ్రహాన్యం తద్గ్రహసారేణ వేమ! కేమ? ।

తా॥ వేదశాస్త్రములు వెట్టిమొద్దుల కెట్లు సుతప్తిని కలిగించలేవో, ముద్దరానికి ముసలిమగడెట్లు సంతప్తిని కలిగించలేడో అట్లే చలిది యన్నము మిగులని లేమి సంసారమును సంసారికి తృప్తిని కలిగించలేదు; కాని సంతప్తిని భాగ్యముగా తలపోయువానిపతే భాగ్యముతో సంతప్తినిపొందడలచినవాడు సుఖపడలేడు.

198 మొదట నాసంబెట్టి తుదలేమిపొమ్మను, పరమహాభుజన హుళులను వారియుగురుదాకి వగఁజెడిపోదురు, ఏశ్వరాభిరామ విమరసేమ॥

కృత్యాశాలితా నాదావంతే నాస్తి వాదినః ।

లుక్మాన్ దుష్కృతినో వేమ! తేహం నాశయతి వ్యథా ॥

తా॥ మొదటనాసంబెట్టి తుదకు లేమిపొమ్మను హుళులగు లోభులు, అట్టి యద్దుల యుసురుదాకి సమూలముగ నాశముకారా?

199 బదుగు నెఱుఁగలేని ప్రాభవంబుదేయే?, ప్రాణమునని బంధుభూతియే? న్యాభిదేయియేని వైద్యుడు చుఱియేల్క, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

దీనానభిజ్ఞ ధరాత్యా కిం? కింనాస్తియబంధునా? ।

వేమ! వ్యాధ్యనభిజ్ఞః ప్రైవ్యేనాపి చ కిం ఫలమ్? ॥

తా॥ వ్యాధి సుగతి కలియని వైద్యుడెందు? కానలినవాని కష్టము గుర్తించని బంధువుల సంగతి యెందుకు? అట్లే దీనుని యవస్థ గుర్తించనేరని గొప్పదనమెందుకు?

200 తనదుదానచుకని దనకూతురుసచుంబు, తండ్రిదానమెల్ల దనమవోడు అన్యోన్యదాన చుదితల్లివంటిని, ఏశ్వరాభిరామ విమరసేమ॥

స్త్వస్య దానం సుతాసల్పం విరుక్త, ఘగనీనమమ్ ।

అన్యేహం వేమ! యగ్నానం తస్మాద్రుదృశం ఫవేత్ ॥

తా॥ తానుగెయుదానము తన కూతురుతోను, కుమార్తెయుదానము తన తోబుట్టినదానితోను, ఇతరులిచ్చు దానము తన పల్లవోను సమానము.

201 ఒడ్డుపొడుగుగ్ని కష్టంబువోడునైన, నానగుణములేక చాతరుగునె? ఎనుము గొప్పదైన వేరుగుఁబోలునా?, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

దైర్ఘ్యస్థౌల్యయుతాంగోఽపి వేమోచైశ్శుశ్రువానపి |
న దాతా దాతృతాహీనః సేభోహి ఘనకానరః ||

తా|| ఒడ్డు, పొడుగు, గడ్డము, మీసము కలిగి యాడంబరముగ నున్నంతమాత్రమున దానగుణములక దాత కానేరడు. దున్నపోతు ఎంత గొప్పదైనను పనుగుతో సమానము కాగలదా?

202 కులముగలుగువాడు గోత్రంబుగలవాడు, విద్యచేత విట్టపీగువాడు
పసిడిఃలుగువాని బానిసకొడుకులు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ||
కులవంతో గోత్రవంతో విద్యావంత శ్రద్ధనిర్వహః |
వేమాస్త్ర కాంచనం యస్మత్స్య దాహినుతాః భిలు ||

తా|| మంచి కులము కలిగిన, మంచి గోత్రము కలిగిన మంచి పద్య కలిగిన విట్టపీగుటతస్య యంపమును భరముగలవాని దానినెత్తులే.

203 కులములేనివాడు కలిమిచే నెయును, కలిమిలేనివాని కులమునిగును
కులముఃస్నమిగులఁ గలిమిప్రధానంబు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ||
భవేక నిర్ముక్తో భావి నిర్ముక్తస్త్రి పుంసః కులుకు |
వేమాస్త్రంతు ముగన్మధ్యస్థ నింపదేవ నిహస్తకః ||

తా|| మంచి కులము కలిగినను కలిమి లేనియెడల కులము పొరవ తగ్గును. మంచి కులము కానియైనను కలిమి కలిగిన రావలెను. అట్లే చింప కులముకన్నను కలిమియు ప్రధానమును గన్పించుచున్నది.

204 నెయ్యిలేనికూడు నీయాన కనవది, కూరలేనితిండి కుక్కతిండి
ప్రియములేనికూడు పెండంపుగూడురా, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ||
త్యక్తం స్యాత్ భృతహీనాన్నం శాలహీనం శ్వహీనమ్ |
ప్రత్యా పిరహీనం చాన్నం పిడాన్నం వేమ! కశ్యపీ ||

తా|| నెయ్యిలేని , పిడనము గట్టిలోనిమానము. కూరలేనితిండి రుక్మ-
తిండితో సమానము. అట్లే ప్రతిలేని కూడు పెండంపుమాటితో సమానము.

205 అల్పదైనవాని కధికారముచెప్పనా, గొడ్డకొంచునక కూలబిల్లు
పెద్దగులుకుంక పోవకతీపెలుగునా?, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ||

స్వాచ్చే దల్పస్యాధికారః సాధ్యసాధ్యసి నిందతి ।

కిమిద్యోగ్యాధురీం వేత్తి? వేమ! శ్వా చర్మశతకః ॥

తా॥ చెప్పును కొలుకుచుండు నక్క చెలుతుతీసి నెలుంగనట్లు అల్లున కధికార మబ్బ, గొప్ప కొలది యనక యంపజీని చూలబలుకును.

206 దానమడుగువాడు ధనమందు, గానమడుగుడేని దైవముడు గానమినివాడు ధన్యుడు కాడయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యాచమానోఽథ మో భూమౌ దైవతుల్యోహ్యయాచకః ।

యౌ న దత్తే యాచితోఽసి సేమాఽధన్య స్స పవ హి॥

తా॥ దానమడుగు దర్శిద్దు డధముడు. దానమడుగనివాడు దైవ ముతో నమానుడు. దానమడిగినను నీచులిగి యుండియు నీజా లనివాడు నరకు దర్శిద్దుడు. వి॥ మనసిన నరిగింపై కోర్కవాన్ కోదరిడ్రా?

207 పెక్కునవలంపి పేదలపథింపి, శోక్కుకొజు నూళ్లు దొంగిలించి ఎక్కుడికిరిగినను నెడిగి యముడుంపు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

హత్యా దహనా జనానా దీనాన్ చోరయిత్వా పురాణ్యపి ।

యత్ర గుత్ర నచ జ్ఞాత్యా వేమ! హంత్యంతకో ద్రువమ్ ॥

తా॥ పేదల హింపించిన, శోక్కుకొజు నూళ్లు దొంగిలించిన నట్టివా రెక్కడకరిగినను యముడుంపి పట్టి హింపించుచుండునా?

208 ధనములేకయున్న ధైర్యము నిలువను, ధైర్యముదపడేని ధనములేదు ధనముధైర్యసహముఁ నగు భూమిపతులకు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యది నాస్తి ధనం వేమ! ధైర్యం కించి న్న తిప్తతి ।

యవ్యస్తి ధైర్యం న ధనం ధనధైర్యే న్నసోచితే ॥

తా॥ ధనము లేకయున్న ధైర్యము నిలువదు. ధైర్యము లేనియెడల ధనముండదు. చ్చినుననకు ధనమును, ధైర్యమును కూడ నవసరములే.

209 కినిమగ్ననేమి? కరుణలేకుండేనా?, కినియేలనిల్చు కర్మలకును?

తే నెనూర్చి యీయ తెరువునబోవదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సంసదా కి నిష్కృపస్య? కథం శ్రీ రాధి కర్మణామ్? ।

మధు సంచిత్త సరళూ వేమ! యాతి స్వవర్తనా ॥

తా॥ కలిమి కలిగినను కరుణలేని కఠినాత్ములకు కలిమెట్లు నిలువఁ గలదు? తేనెటిగ తేనెనుగూర్చి తనదారిని తాను పోయినట్లే కాగలదు.

210/ కుక్కుగోవుకాదు కుండేలుపులికాదు, నోసుగజముకాదు దొడ్డదైన లోభికాతకాడు లోకంబులోపల, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

మహానవి న గొక్కావి స్యాత్ న వ్యాఘ్రో శశక స్తథా॥
న గజో ముకో వేమ! న దాతా లుభిష చ॥

తా॥ దొడ్డదైనమాత్రమున కుక్కుగోవుకాదు, దోపి యేసుఁగుకాదు. అట్లే లోభియు దాత కానేరడు.

211 తన్నుఁబొచ్చియెరులు తగ మెచ్చవలెనని, సొమ్ములెమిఁబెట్టు నెమ్మెమిఁ బరులకొఱక తాను నుల్బుచుండును, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

ద్యష్టాత్మానం పరే వేమ! క్లాఘేర నిన్ది చింతయన్.
ఘాషణాని స్వయం ధత్తి పరేభ్యో హి విజృంభతే॥

తా॥ లోభి తన్నుఁబొచ్చి యెరులుమెచ్చుకొనవలసనినను సొమ్ములు ధరించి యితరుల కొఱకే తా నుల్బుచుండును.

212 అన్నమరుగననని కన్నంబుఁబెట్టిన, బానిసేయు దానిశతమేమి? ధనిమనకు నోసంగు దానము లట్లుండు, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

అబీర్ణకుడు ద్విత్వాన్నం వర్జయే ద్దేమ! కిం ఫలవో?॥
ధనికాయ ప్రదర్శాని దానా స్త్రేతాద్యతాని హి॥

తా॥ అన్న మరుగననని కన్నంబుఁ బెట్టిన బానిసేయును. దానిపలన శతమేమి? అట్లే ధనిమనకు నోసంగుదానమును నిష్ప్రయోజనమైనద.

213 అకలన్నవాని కన్నంబుఁబెట్టిన, హునికర్పితముగ నానగించు

ధనపీనానన కిడు దానము లట్లుండు, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

పర్తిమన్నం దుధాత్తో హి ఘ్నోక్తై వార్పిరౌ యథా॥
పిత్తహిణాయ దర్శాని దేమ! దానాన్యథో తథా॥

తా॥ అకలన్నవాని కన్నంబుఁ బెట్టిన పరమేశ్వరార్పణమునై, అని సంధ్యుగ భుజించును. దర్శింప కిచ్చుదాన మిట్లు ప్రయోజనకరము.

214/ కలిగిపెట్టలేని కర్మజీవులకెల్ల, తిరిపెమును దొరక్కదు దీనులార!
తెలియజూచుకొనుడు దృష్టాంతమిది మిత, విశ్వదాభిరామ విసురవేసు||

వేమ ! స్వయం దాత్యాణాం ధనినాం కర్మజీవి నామ్|
భిజాపి న భవే నాః ! దృష్టాంతం సాధు పశ్యత||

తా|| కలిగియుండుటలేని కరినాత్ముల కొకవేళ దారిద్ర్యము వచ్చిన
బిచ్చమెత్తుకొన్నను బిచ్చముకూడ దొరుకదు. దృష్టాంతముజూడుడు.

215 తిరిపెగాఁడయినను తిరిపెమెత్తి నయ్యట్టి, తిరిపెకుండు దాను దిరిపెమిడినఁ
దిరిపెము దిరిపెమున దిగబడిపోవుగా, విశ్వదాభిరామ విసురవేసు||

భిటు ర్భిజాం సమాహృత్య తస్యాం భిజాం దదాతిచేత్ |
భిజాదోషం హరేద్వేసు ! భిజాదానం సమంతతః||

తా|| బిచ్చమెత్తుకొనువాడైనను తనకు దొరికిన బిచ్చమునఁ గొంత
బిచ్చమిడిన తాను బిచ్చమెత్తుకొను దోషము తఱిగిపోగలదు

216 తాముబలిమిఁబెట్టఁ దరుకుఁదామేకల్లు, నడుగనిడినఁ దాము నడుగఁగల్గు
ఇందినీనివాని కెందుకుగల్గుదు, విశ్వదాభిరామవిసురవేసు||

వేసు ! విత్తేబలాద్వత్తే స్వయమేతి తదార్థినే|
దత్తైర్భగినే భవేత్స్వస్యై నేహోదాతు శ్చ కుత్రచిత్||

తా|| తామితరులకు బలాత్కారముగఁబెట్టినఁ దమకు వద్దనుకొన్నను
లభ్యముకాగలను. అడిగినఁ బెట్టినఁ దా మడిగిననే లభ్యమగును. ఇత
నిందినీవాని కెందును లభ్యముకాదు.

217 తాముగడనఁజేయు ధనము తరుచియంచు, నమ్మియుండు వెట్టినరులు భువిని
తామొకరికినిచ్చు గానంబె తమదియో, విశ్వదాభిరామ విసురవేసు||

వేమేహ స్సార్జితం విత్తం లభ్యాయమితి బాలిశాః|
మన్యంతే సూన మన్యేభ్యో దత్తం విత్తం స్వకం భవేత్||

తా|| తాము సంపాదించుకొనిన ధనమే తమదియని మూఢులు నమ్మి
యుందురు. కాని వాస్తవమునకు తా మొకరికిచ్చు దానమే తమది.

218 అశ్వపంతుసామ్మ నాసింతు రథం ల, య్యథికినిసామ్మ వ్యథమే నుమి
వ్యథమైసామ్మ వ్యథలజేరురా, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

అర్థాధ్యస్య ధనం వేమ ! కాంక్షంతే భృశ మర్థినః॥

అ ద త్త మర్థినే వ్యర్థం వ్యర్థానేతి వృథా ధనమ్॥

తా॥ ధనము గలవాని ధనము నర్థులొనిచుట సహజము. అట్టి
యర్థులకిని ధనము వ్యర్థము. అట్టి వ్యర్థమైన ధనమెవరినోవ్యర్థులజేరును.

219 కలిగి ధర్మమియఁగానివారు, కలిగితిసకచాలఁగ్రాగువారు
కలిమి నెచటఁజూడఁ గానక చెడుదురు, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

న దాస్యంతి న భుంజంతి మైశున్యా ధనినో యది॥

అపశ్యం త శ్చియం వేమ ! సశ్య స్త్య త్తరజస్మను॥

తా॥ కలిగియు ధర్మము చేయనివారును, తామనుభవింపనివారును
తుదకుఁ గలిమి నెచటను గాంచలేక సళింతురు.

220 ధనములేమియు నెడు దావానలంబిల, దన్నుఁజేయదురు దరిగావుఁజేయదు
ధనములేమిఁ జూడఁ దలఁచినే పాపంబు, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

వేమ ! దారిద్ర్యదావాన్ని రాస్త్రప్రాంతీయనాగకః॥

నిర్ధనత్వే సకృద్బ్రష్టే స్మృతే చా వ్యథుకారణమ్॥

తా॥ దారిద్ర్యమును దావానలము చన్నును గన దరిద్రులు గూడ
పొదుచేయును. అట్టి దారిద్ర్యమును దలఁచుకొనిననే పాపముసంభవించును.

221 మాటలాడనేర్చి మనసుఁగరుఁజేసి, పరఁగఁ బ్రతుముఁబట్టి బలుకున్న
నొకరిచేతిసామ్మ లూరకపచ్చనా?, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

అలాపవతురో వేమ ! ద్రవీకృత్య భృశం మనః॥

యదీ ప్రీతిం సజనయేత్ పరద్రవ్యం లభేతకిమ్ ? ॥

తా॥ మాటలాడుటనేర్చి మనస్సుకరుగులాగునఁజేసి ప్రీతిపట్టులాగున
బలుకుచున్న నొకరిచేతిలోనిసామ్ములు మణియొకరి చెట్టురాఁగలవు ?

222 అరుదుగానడిగిన నతఁడృక్కఁబోఁడు, తఱచుగానొసఁగక దాతఁకాఁడు
గాతకర్ణింత తారతమ్యముఁగల్గు, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

సకృద్ధర్మీ భవేన్నార్థీ న దాతా స్యా దనేకదః॥

వేమార్థిసశ్చ దాతు శ్చ తారతామ్యమపిదృశమ్ ॥

తా॥ ఏదోయొకసారి తప్పనిసరిగా ప్రమాదావస్థలో నడిగినంత మాత్రమున నతఁ డర్థియుఁగాఁబోడు. అట్లే యేదోయొకసారి యిచ్చినంత మాత్రమున దాతయుఁగాఁబోడు వి॥ లభ్యుత్పములం చ కిమర్థితై వ 2 గురుత్వములం య దయాచనం చ॥ శం॥ మణి॥

223 పరఁ దా నొసఁగఁ పరులుచెప్పినదైన, నీజుఁజాలక భృమియించు నెపుడు పొట్టుది నెడిలోభి బువ్వలుపెట్టునా? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న దదాతి స్వయం చావైర్గు క్తంచాపి న యచ్ఛతి ।

వేమ ! మూఢ స్తుపాభోజీ లుబ్ధ స్తప్వన్నం దదాతి కిమ్?॥

తా॥ ఊర మేయు లోభి యితరునకు బువ్వలుపెట్టునా ? అట్టివాఁడు తనంతటతానుకాని యితరులుచెప్పినకాని యీఁజాలక యేవేవియో భ్రమలలో మునిగియుండును.

224 ధనములేమి నుతులుపశ్చులనిడుదురు, ధనములేమి పత్ని తాకనీడు

ధనములే మెవరికిఁ బాళిఁజేయుఁడదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిండంతి సిద్ధనం పుత్రాః స స్పర్శం సహకేఽంగనా ।

వేమాహో ! ధనరాహిత్యం సర్వస్వాప్తి మదుస్సహమ్ ॥

తా॥ ధనములేకపోయిన నుతులుస్త్రీతము నేవేవియో నేరము లారో పించురు. భార్యముట్టుకొననీడు. కాన దారిద్ర్యము స్థాయికుదురనీడు.

225 పన్నుఁజూచువారుఁ బచ్చమెచ్చెడువారు, పచ్చమీఁద వాంఛ పడెడువారు

పన్నునిడుచువానిఁ బ్రభువుఁగాఁజూతురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంచనం వేమ ! విశ్వంశః ప్రకాశంత శ్చ సర్వదా ।

పాఞః పశ్యేం పన్నంతి ప్రభుం సంత్యక్త కాంచనమ్ ॥

తా॥ ధనమునేమీఁచుకొనుపారు (హిరణ్యదులు) ధనమునే మెచ్చు కొనుపారు, ధనములేకపోనే కాంచనగలవారు ధనమిచ్చువానినే వేసరిగ గ్రాపించురు.

226 మెలత నడవినుంచి నృగమువెంటనుబోవు, రామచంద్రునికన్న రసికుఁడేడి

నీటుకాలమునకుఁ జెడుబుద్ధిపుట్టను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతా మరద్య విన్యస్య చానుస్మర్య మృగం గతః ।

శ్రీరామః కిం న రసికః ? నాశకాలే హ్యసన్మతిః ॥

తా॥ చక్కపైన తనభార్యను బంగారపు లేడికొడుకు భ్రమించి
యడవిలో నొంటరిగావిడిచివెళ్ళిన రామచంద్రునకు తెలివైనవాడు
కలడా ? వి॥ వినాశకాలే వివరయద్ధిః చి మద్ధిః కర్మానుసారిణి॥

227 లంఃపోవునాడు లంకాధిపతిరాజ్య, మంత కీశసేన లాక్రిమించె
చేటుకాలమైనఁ జెలుప నల్పుడెచాలు, విశ్వవాధిరామ విమరసేమ॥
లంకావినాశనమయి రాజ్యం లంకాప్రహార్య నేమి ।
ప్లవంగసేనాచక్రకామ నాశాయాల్పోల మోపడి ॥

తా॥ లంకాధిపతిరాజ్యము నాశనముకాగల కాలమొన్న సుగురుని
పల్ల వోరురాక్రమించునట్లుచూచి, చెడుకాలమునకు పుట్టుడే చాలును.

228 రామవిభుడుపుట్టి నభువలం బలకించె, విమరసభుండుపుట్టి కులముఁజెలు
ఎకరుంచిచ్చెఁ అంచిమాచిఁజేలు, విశ్వవాధిరామ విమరసేమ॥
జానోరామోమేమి! చక్రలే చలవల్లుల మయోధమః ।
కులాంగం చ ప్లవంగసేనం సాధ్వసాధు వివేచనారే ॥

తా॥ రాముఁడుపుట్టి నభువలంబున, చక్రలేచల్లులు, దుర్యోధనుడు
పుట్టి కౌరవవంశమున నానెను. గామినిను వివరవల్లువాడోమను,
చెడ, క్రియలవల్లు అతియును.

229 శుద్ధవృష్టిఁజెసి శుక్రముతిటివాడు, పట్టచేత నడసు పాణివిడిచి
కన్న పోయి తుదఁ గాకివంశంబాయ, విశ్వవాధిరామ విమరసేమ॥
శుద్ధవృష్టిం విశా వేమి ! మహానో కుర్యోమ ముగ్ధభః ।
మనో విమన్త చాత్మక కా గోపనా త్కారవ త్పురా ॥

తా॥ మంచిదృష్టిగల శుక్రవంశజువాడు క్రూర పాపమునిల్పుకొని
లేక బాగవడిచి కాకివంశ సేవాశయమొందు.

230 జేతజేతులను గాసిరితగుంక, నాశ్చరుండు ధ్యాన మగుటకొనునె
కాసులనుదిరుగఁ గలుగునా మోక్షంబు, విశ్వవాధిరామ విమరసేమ॥

ద్రాగ్దేశాటన మాత్రేణ ధ్యానమాత్మని కిం భవేత్? ।

యో బ్రహ్మార్థ మశే ద్భేషః! తస్య ముక్తిర్భవేత్కళమే? ॥

తా॥ దేశదేశాలు కష్టములకులొనము కానులొంటికెలిగిన నాత్మ యందు పరమాత్మ ధ్యాన మంటుకొనునా? మోక్ష మబ్బునా?

231/ కన్యమీదనాశ కనకంబుపై నాశ, లేనివాడు పుడమిలేనివాడు
కలిగినేనితడు గానంగరాడయా, విశ్వకాశిరామ విసురవేమ॥

కాంతాయాం కనకే యస్య స చృష్ణా ఘని నాస్త నిదః ।

యద్భక్త వేమ! తత్తత్తజ్ఞః స కదాపి స దృశ్యః ॥

తా॥ కాంతాకనకములపై నాశలేనివాడ ఓ లోకమున లేనివాడ.
ఒకవేళనున్నను వానిలోకముతో బనియేమి? అందువలనగనుమించడు.

232/ ఖము మేనినిండ అంధంబుబూసిన, బూడిలోనబడుమ బొల్లరుల
మాటువారిసొగసుబోలు నియ్యదిసుమి, విశ్వకాశిరామ విసురవేమ॥

అన్తేనై గి చంపనేనాపి ఖరో ఖస్త్రిని లుంతతి ।

అనాగరికమర్త్యానా విద్యతే వేమ! వై ఖరః ॥

తా॥ గాఢపరికమునిండ పరివృత ప్రాప్తముల బూడినను నది మరల
బూడివలోనే పొట్టినది. అట్లే సత్యం తెలిసిన గురుల బొంబించినను పర
మార్గమును మార్చియు విడువరు.

233/ గ్రాసమంతలేః కలుస్తమకుమన్న, విశ్రమేలనిల్పు నెడమకాని?

పచ్చికుండ నొప్పు పట్టేనిల్లునా? ప్రియవ్రాతా ప విసురవేమ॥

యదేహ గ్రాసైస్త్రాన నిర్మల వేమ! పంచితా ॥

చిత్తిపిదపా పనం గి...? చాతుగుణినిలం యథా ॥

తా॥ పచ్చికుండ పిదప నిలుచున్న గ్రాసముచేతనే విశ్రమలుగను
చున్న చిత్తిపిదప నిలుచును. అట్లే చాతుగుణి.

234/ గానయనవేయు చాలకష్టమిది, ప్రభాషణముల బంబుములకు

చందనలెరువందు సర్వముండినీతి, విశ్వకాశిరామ విసురవేమ॥

వేమ! పంచినోళ్ళ పాత్రాస్తం చాతుస్స్వలిఖ సూక్తితః ।

దుర్బలః కురుతే మూర్ఖో యథాహి బంధనమగ్రేమ ॥

తా॥ మంచిగంధస్థు యట్టులను పొము మట్టుకొన్నట్టు దానముచేయు
దాతదగ్గరుకుండేర మూర్ఖుడు పంకరమాటలఁ బలుకుచునే యుండును.

235 వైరునిడినవాని ఫలముజనఫలము, వైరునిడనివాఁడు ఫలముఁగనునె?

వైరునిడినవాఁడె బహుసౌఖ్యుఁడగుచో, విశ్వవాక్కిరాను విమరశేమ॥

సమస్తాభ్యాం నలు సమస్తా రథా పేమహ సేతరః ।

ససర్వత్యామ పేహ పనిసథా సౌఖ్యవాన్ ివేత్ ॥

తా॥ ప్రదువేసికొన్న ిలిసము లభించును కాని ప్రదువేసికొన
కున్న ఫలితము లభించునా? మనస్థిమిత సాత్త్వికమై యుండవలె॥

236 కనకమృగము భువి కలనులేవనకు, తరుగెరిడివిసోయ వాశకకాయము

వైవస్వతి ఫలముఁజలమదుండునుకానీ, విశ్వవాక్కిరాను విమరశేమ॥

పేమ ! కేవలమృగగో చిహ్నాత్మకం నైవమితియన్ ।

కర్మజ్ఞా ప్నోం గతీ వానా ద్దేహిన్ భవ మిచ్ఛతి ॥

తా॥ 'పంకార' లను యుండునా, తను సాగినినట్టున లేక
ప్రేమాస్వరూపాలగు చాక్రములను దునుడునా, గారవిరిడి సాసింది
శ్రీరామచంద్ర ముం ధ్యేయమునందును భావించి నలది యాశ
కాదులేదు!

237 కనకమృగము వాఁడు కనులు కనులై, మిగులశేషమునగు మౌముదుండు

విశ్వవాక్కిరాను వైవస్వతి ఫలముఁజలమదుండునుకానీ, విశ్వవాక్కిరాను విమరశేమ॥

కేవలమృగగో చిహ్నాత్మకం నైవమితియన్ ।

కర్మజ్ఞా ప్నోం గతీ వానా ద్దేహిన్ భవ మిచ్ఛతి ॥

తా॥ కేవలమృగము వాఁడు కనులు కనులై, మిగులశేషమునగు మౌముదుండు
విశ్వవాక్కిరాను వైవస్వతి ఫలముఁజలమదుండునుకానీ, విశ్వవాక్కిరాను విమరశేమ॥

238 కనకపద్మశిమునఁ గాపునంబునె, ననిమిషేశ్వరునకు నాసపోగు

కనకకుండలమును కల్పవిదనుఁడే? విశ్వవాక్కిరాను విమరశేమ॥

అనంతరం బాహుసౌమ్యాత్ రథావ్యాకా ర శామ్యన్ ।

కిం సార్థయామాని? పేమ ! కర్మం కరిరకుండలే ॥

తా॥ బంగారపు పర్వతమును పేరుపర్వతమునఁ గాపురముండినను
దేవేంద్రునకు బంగారముపై నాశపోలేదురాబోలు! బంగారముపై నాశ
పోయిన కర్ణుని కసకకుండలముల నెందుకు యాచించును ?

239 కర్ణుడొకడెకాని ఘనుడెవ్వఁడునులేడె? దానశీలుడనుచు దలఁపఁబడఁగఁ
దలప ధనము కర్ణ దాతఁగాఁజేసెను, విశ్వవాధిరామ విసురజేమ॥

దండవహి కర్ణస్వాత్ ఘనః సి వేమ! నేతరః ।

దానశీలశ్చి ధ్యాతో దాతారం దురుతే ధనమ్ ॥

తా॥ దానకర్ణుడనుచు కర్ణుకొక్కనికి మాత్రమే యెందులకు
నచ్చెను? అట్టి ఘనులు చూచేరా? ఎవరిసొమ్ముయిరదేమి? ధనముచేతికి
కావలసినంత చిక్కుటయే కర్ణుడు దాతయగుటకుఁ గారణము.

240 కలిమికలుఁ పరిమలములకెక్కున, కలిమి భోగభాగ్యములకు నెలవు

కలిమిలేనివాని కులమేమికులమనూ, విశ్వవాధిరామ విసురజేమ॥

కుశీలః కలిమివానేవ ధనం పరార్థసాధనమ్ ।

యస్మాన్మత్తే ధనం వేమ! దులం తస్య ను నిష్ఫలమ్ ॥

తా॥ కలిమి కలుగుటయే కలదులములకెక్కున. కలిమిలేని కల
సౌభాగ్యములకుఁ గలదు. కలిమిలేనివాని కులమునకు విలువలేదు.

241 తనకుబంధులనుచు దానతోక్కినివచ్చి, కలిమిగలముఠాచి కాంక్షఁబడుచు
దక్షిణలనొసంగి తనకు నీనుఁగఱాచు, విశ్వవాధిరామ విసురజేమ॥

అన్యవంధునిగిన్నెవో దానియ ధనినం స్వయమ్ ।

వివక్షిణం దదాన్విత్తై కన్యాం వేమ! స్వలంకృతామ్ ॥

తా॥ ధనముఁ గలవాడు నిజమి నున్న బంధువని కలిమి కానించుచు
సమాధైను చచ్చి దక్షిణల నొసంగి వాడెట్టివాడైనను కంఠోపముతో
కన్యాదానముఁ గావించును.

242 తల్లికొడుకులను పక్షపునున్నెన్ని, ధనమునుభయసూక్ష్మని వచింతు
కాని గడనలేక గడుచుటయట్లురా, విశ్వవాధిరామ విసురజేమ॥

సుఖాన ది ధనం న సన్మోహ మోతాన్మత్తై ధన్యత్ ।

తథాన్యవతో ! కథం వేమ! వివసం దార్ద్రనం వినా॥

తా॥ చల్లకొడుకులనుధ్య శగుసను నుట్టించు ధనము కూడబెట్టుట మహాపాపముందురు. కాని ధనమును దానిగివసయులేక కాల మెట్లు గడువంగలను? ని॥ ధన మార్జయ కామత్స! ధనమూల మిదం జగత్, అంతరం నాభిజానామి నిర్దనస్య స్మృతస్య చ॥

248 తిరుణి నుతులు ధనము ధాన్యము సుంపన, లెంతచుట్టికొనిన సంతచేటు పసిరికాయపురుగుపద్ధతి కానంగ, విశ్వవాభిరామ విమరసేమ॥

దారాపత్యార్థధాన్యాది సంపద్యాప్తిప్రీతి యావతీ ।

కార్యాపకీటకస్యేవ నృథా వేమాశ్చ తావతీ ॥

తా॥ పసిరికాయ పురుగు పద్ధతిగా భార్య, పిల్లలు, ధనము, ధాన్యములు, సంపదలు నీనియందలి మనుకారము, ప్రాస, యెంతగా చూట్టుకొనిన సంతగా చెబుట కలుగంగలను. సంపద, వివేకి మనచర్యచేయును. మూఁడుని భుజములపై తెక్కి స్థాపించేయును.

249 పాలసాగమున బక్ష్మించిన హరి నొప్పల బాలుడోదనగునె?

ఎదుటివారి క్రయ మెల్లవారికిఁ బెను. విశ్వవాభిరామ విమరసేమ॥

యన్మృతే రవాగోఽపి హరి స్త్రవ్యమృతం ।

దీనిం హి చకమే పేను! సర్వ పరధనార్థినః ॥

తా॥ పాలసముద్రమున నివసించు శ్రీహరి గొల్లపల్లెగో పాలనుగోలయవహరింప వచ్చువా? పేనుకేమి? ఎదియెంచుకేమి? ఎదుటివారి ప్రవృత్తి మెల్లవారికిఁ బేచికాదు!

250 పుత్తడికలవాని పుండుబాధయుఁగూడ, వసుధలోనజాల వార్త కన్నె

చేదవానియింటఁ జెంచెన సోమంగు, విశ్వవాభిరామ విమరసేమ॥

ధనో వక్రగాధానం బహుథా వేను! వర్జ్యతే ।

వర్జ్యతే స్వహింసానానా విహారానాం న పేద్యతే ॥

తా॥ పేదవానికి వసుధలోని పుండుబాధయు, వసుధలోని తెలియబడజాలదు. ధనముగలవాని పేదవాని వసుధ వర్జ్యతాపథ్యమైయుండువార్త పత్రికలకెక్కి యంపకాని చదువే తెలియబడంగలదు.

246 గండికోటలోనఁ గత్తిపట్టినయంత, రాజుగారి దొడ్డరాకుకాఁడు
ఎంతవారివైన నెత్తినఁగొట్టునా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
గండికోటే నలో చేమ ! ఖడ్గధారణమాత్రయా ।

న స్యాద్రదాజుటశ్శూద్రాన్ కిం హం త్యభిముఖాన్ యుధి ? ॥

తా॥ గండికోటలో (గత్తిపట్టుకొన్న మాత్రమున రాజు ప్రాపకము
గలుగుటచే దొడ్డయోధుఁడు కాఁగలఁడా? ఎంతవారివైన నెత్తినఁగొట్టునా?

247 పెట్టెనుపతివెంట పెట్టనిగోధున్నఁ, దిట్టిదిట్టి తిరుగఁగొట్టుచుండు
పండ్లచెట్టుక్రింద ముండ్లఁపలుకోలె, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

దాతుః సత్యం క్షేమ ! పార్శ్వే య ద్యదాతా వసే త్థలః ।

నివర్తయేద్దామయిత్థా ఫలదౌ కంటకా ఇవ ॥

తా॥ పండ్లచెట్టుక్రింద ముండ్లఁపలున్నట్లు పెట్టెడు ప్రభున దగ్గఱ
పెట్టని లోధియున్న దిట్టిదిట్టి తిరుగఁ గొట్టించుచునే యుండును.

248 లక్ష్మీయేనవచ్చి లంకాధిపతిపురి, పిల్లకోతిపాజు కొల్లఁగొట్టె
కలిసినచ్చునేళ ఘనబాదు కల్లులు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

లంకాపురం శ్రియోధామ విధ్వంసం స్వల్పవానరైః ।

అనుకూలం వేమ ! కాలే ఘనాస్వస్య రథమా అపి ॥

తా॥ లక్ష్మీ నివాసమును లంకాధిపతి పట్టణము పిల్లకోతిపాజు చుట్టు
ముట్టి కొల్లఁగొట్టెను. కలిసినచ్చుకాలముం దల్లులును ఘనలేయగుదురు.

249 పతకమండవోప్ప బిరుతత్నములసెంపు, బంగరంచుఁగూర్చు బరువుఁగనును
కాని యితరలోహముల హీనముగా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

పతకస్థమణిత్రేపః స్థగితా హమ్నికోభతే ।

న రక్షితరలోహేషు వేమ ! నష్టద్యుతి ర్భవేత్ ॥

తా॥ పతకమందు రత్నములు బంగారమునఁ బొదిగిననే శోభిల్లునుకాని
యితర లోహముల పొరుగుఁబడిన రత్నములు శోభింపవు. మంచివాని
పరిచయమునకు మంచివాఁడైననే శోభించగలఁడు.

250 దళముకొనియొచ్చు గారివ్యభిమేషుడ, హీనవార్యములు సహించిచేయఁ
బరువుచూయునంతే ఫలమింతచిక్కను, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

పాప్రే ప్రగాఢ దారిద్ర్యే యది కుర్యా దసత్క్రియాః ।

తతో నశ్చైర్ స్వప్రతిష్ఠా ఫలం వేమ ! న లభ్యతే ॥

తా॥ దట్టమగు దారిద్ర్యావస్థ కలిగినప్పుడు సహించి చెడుకార్యములఁ జేయ గౌరవము పోవునేకాని ఫలితము మాత్రము లభింపజాలదు.

251 ఋణముఁజెంచి సుకునిహీనుఁ గానొనరించి, విడుచుతండ్రి వైరివీరుఁడయ నలవికానియట్టి యాలునుఁబట్టలే, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఋణాధిక్యకరః పుత్రం హీనం యః దురుచే పితా ।

న వైరీ వేమ ! భార్యా న చక్షైవ హ్యవశంసతా ॥

తా॥ ఋణముఁజెంచి పుత్రుని హీనుఁడయి తండ్రి నడుగింపఁ బలికి కాని భార్యయు నట్టులే ప్రవర్తించును. వి॥ చితా న ఋణవారో శత్రుః.

252 ఈ తేనెరుచికి నింపుగాఁజచ్చును, ఒగుకాసురుచికి నొగిచిచ్చు

త్యాగికానివాని భర్తమడుగుఁజచ్చును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మదిరా స్వాస్థ్యభంగుడే కామి కాసురుచిచ్చిఁజేసె॥

త్యాగిహీనో మాకావ్యయః ! మ్రోక్షిత్వాధి కర్తవ్యం ॥

తా॥ తేనెరుచికి నింపుచున్న కాసురుచికి నప్పుడు చచ్చును. అట్లే త్యాగికానివాని భర్తమడుగుఁజచ్చును.

253 స్నాన సంధ్యసపమం జరియించు భుజియించు, నిశ్చలన్నిమైన నెరవుఁగాని ఒకనికీయఁజెపుడు సుకృతంబు నెఱిగియు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్నానసం ధ్యాజనాహార నిషా బహ్యా నిమనాచరన్ ।

పర్తతే వేమ ! నృణాం న దత్త కర్మ ని ధ్వజమ్ ॥

తా॥ స్నానము, సంధ్య, బహు, భట్టి వెన్నెరుఁగియునుకాని, పుణ్య పాపములఁ దెలిసియు నొకనికీమాత్ర మజ్ఞాని యిమియు నీయఁజాలఁడు. వి॥ చత్వారో ధనదాయాదాః ధర్మాగ్నిస్సృతస్కరః, సేషం క్షేమావ మానేన త్రయః కుష్టంతి నోదరాః ॥

254 స్నాన మొనరఁజేసి సర్వమియః, నీళ్లమునుఁగనె? నేర్పులేక నీరుతోడి నీళ్ళ నెలవుగా మునుఁగనా? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్నాత్యా స దత్తే చేద్ధర్మం వృథా కిం జలమజ్జనైః? ।

స మజ్జ త్యప్నోతి వేమ ? ! తత్రతోఽ జలకుక్కుటః ॥

తా॥ స్నానముల మాత్రము జేయుచు ధర్మము జేయనేరని ఛాంద
సుడు నీటిలో మునుగు నీరుకోడి పంటివాడే యగును.

255 సత్యపథులతోడ నరశూడఁగరాదు, పేదవారితోడఁ బెనఁగరాదు

శలిమికలుగువారి గలియనే రాదయ్య, విశ్వదాభిరామ విమరనేమ॥

స పేదయు తస్యత్యసంధాన్ దరిద్రై ర్న వివాదయేత్ ।

కదాచిదపి సంపన్నైః వేమ ! కుర్యాన్న సంగతిమ్ ॥

తా॥ సర్వవాదులతో సరసము, పేదవారితో పెనుగులాట, పనికి
రాదు. ఇంక ధనవంతులతో దరిమ్రుడు కలియుటయు కూడదు.

256 వల్లవైపులే వాస్తవములజేసి, యదిగో యదిగో యనుచు నానబెట్టి

గడువులబట్టి కేపుగడువగాఁబొమ్మను, విశ్వదాభిరామ విమరనేమ॥

వాస్తవం రథ సారే కృత్యా చాద్యశ్చ ఇతి మోహయన్ ।

వాస్తవీ తే వేమ ! గచ్ఛేత్తి నిష్కాసయతి నిర్మలాః ॥

తా॥ వాస్తవికుడు పలుసాలు లేకుండ వాగ్దానములజేసి “అదిగో
అదిగో” అని యానబెట్టి గడువులబట్టి, లేని మాపని తిప్పి తిప్పి
యచచ లేదు బొమ్మనును.

257 పట్టకుండి యధిక భాగ్యంబుబుట్టెనా, దొడ్డవారిదిట్టి త్రుళ్ళిపడును

అల్పబాంకుక్కు యధికులనెరుగునా? విశ్వదాభిరామ విమరనేమ॥

కథించి దృఢ భాగ్యం స్థానో సాధించిందే స్వదాన్వితః ।

వేమాధికా నల్పజాతీః కిం విజానాతి కుర్కురః ? ॥

తా॥ అల్పబాంకుక్కు యధికుల దెలియఁగలదా? అట్లే పట్టకుండి
యధిక భాగ్యము నట్టివ నెల్పుడు దొడ్డవారిని దిట్టి త్రుళ్ళిపడుచుండును.

258 అతిభాగ్యులొచ్చి యదిచించి పడవైచి, శివశివులగుమఁ గానలేదు

శక్తిమనకుమందు ధర్మంబు గానరు, విశ్వదాభిరామ విమరనేమ॥

వేమాతిభాగ్యులెరింగి దృష్ట్వా వత్సయంతః ఖలాశయాః ।

అత్యధర్మం స ప్యేతి ధర్మోగ్రే ఖలు కర్మణః ॥

తా॥ అతిథియొక్క రాకజూచి పాపికి అనుడై యుదలిచి పడవై
చును. అంటియకాని సర్కుర్మికు ప్రధానము ధర్మమని గ్రహించువరకు.
వి॥ అతిథి లిష్టలి చ్ఛారి అవోగృష్టలి యో నరక, అపిహి నం గురాపాన
మన్నం గోమాంసఫణము॥

259 కైపువస్తువులను గాంక్షించి వేచింప, కానిపనులున్న మేనొండు
అట్లీ పూనువారి నభము లటంచును, విశ్వనాథిరామ విసునవేయ॥

మత్తాః కుర్కం చ్ఛికారాణి మాదవచ్చిఃప్రసయా ।

అకార్యకారితోమత్తాన్ ప్రియం చ్ఛిధమ్మలి ॥

తా॥ కైపువస్తువుల నేచించువాడు అడ లేమొక కానియు అట్లు
ర్పుచు లోకులచే నభముఁ జనించుకొనును.

260 అండలేసుమనుఁ డతిధ్యానునియిల్లలేవలయు, బ్రతుకే నునతిఁడు
అపిహి నం గురాపాన మన్నం గోమాంసఫణము॥

అనామ్రయో నరకే పాప! ప్రాప్త్యాన్తిమిదమి ॥

స రతలి పురా రామో విధిః సమవృత్తిః ॥

తా॥ అండలేసేవాడు అపిహి నం గురాపాన మన్నం గోమాంసఫణము
నట్లు మిగుల ధార్మ్యచిత్తవహన యామ్రయము నేచించును అట్లు
నరకుఁ గరతమున వేచింపఁ గలిగెడు.

261 కోమటికి దురాశ కొండలు నాములు, చందనంపుసాహులంకితము
అశకుమతలే విక్రమడగతలేదు, విశ్వనాథిరామ విసునవేయ॥

గిరయో రావయ చ్ఛిధిః కంఠం పిహి విధిః ॥

దురాశా వేయ! ప్రాప్త్యాన్తిమిదమి ॥

తా॥ ధన మూర్ఖులగుటకు వర్తకముకలంకము చుటకు విధియు
యొకటిలేదు. అట్లు ధన సంపాదనము ప్రధానముగా నుండునట్లు
నకు దురాశ కొండలు నాములు నుంచినంభిభాషము వర్తకము
అన్నట్లుకువగనుండును. ఈ అపిహి నం గురాపాన మన్నం గోమాంస
ఫణము గలియుండుదు.

266 దాతయైనవాడు తాను మున్నిచ్చెడు, గానివాఁడొసఁగునో కానునైన
జలముదప్పిఁదీర్చు మలమెట్లుఁదీర్చును?, విశ్వదాధిరామ వినురవేమ॥

ప్రాప్తదాతి స్వయం దాతా నాదాతా కాకణిమపి ।

తృష్టాహరం జలం వేమ! స రథా కుత్రచిస్మలమ్ ॥

తా॥ జలముదప్పిఁదీర్చునుకాని మలము తీర్చలేదు. అట్లే దాతయైన
వాఁడే యర్థికోరిక నెరవేర్చగలఁడు కాని దాతకానివాఁడు కాస్తైనను
నీయగలఁడా?

267 కలిమిగలమతనికిఁగన్వయింపియు, మురియుచుండుకాదె? మూఁఁజనులు

పూజఫలముకాని పూనికిఁ నెల్పునా?, విశ్వదాధిరామ వినురవేమ॥

కన్యాం ధనవంతు దర్శ్యా మోచంతే బాలిశాజనాః ।

ప్రజాఫలం త్వరం వేమ!యత్నా హి స త్సృకదా ॥

తా॥ ధనవంతునకు పల్లనువివాహముచేసిరిమని యజ్ఞానులు మురియు
చుండురు కాని వారల (పంపతుల) ప్రజాఫలముఁగలించును గాని మన
ప్రయత్నములు పనికివచ్చునా ?

268 కోమటి పుణ్యగోరు డానుమేయస్తవ, వైద్యుఁ ఁకులకపుడు వ్యాధిగోరు
నూకపేద భవికుఁడేకఁగాఁ గరును, కిశ్వదాధిరామ వినురవేమ॥

తైత్తిర్యచారణం దురితం నామం కున్యతాం ధిషక్ ।

కోమటిస్తవం భవం కిశ్వదాధిరామ విన్వతి ॥

తా॥ పుణ్యము పుణ్యమును పుణ్యమునకును, వైద్యుఁ ఁడెప్పుడును
వ్యాధిగోరును. పుణ్యముచేతను పుణ్యమును భవంతుని యాశ్రయమే
బోరుచుండును.

269 ఋణమునందు నారకండునందగు నొకకన్య, వడ్డెతలనడుగు యముఁడునగు
అశ్వఁజీవీశ్చి నరఁజనితాళి, కిశ్వదాధిరామ వినురవేమ॥

నరకాంతం కన్యకాశ్చ నరకంబునందే స్తనూ యమః ।

నరకంబునందే కన్యకాశ్చ నరకంబునందే స్తనూ మనిచ్ఛతామ్ ॥

తా॥ నరకంబునందు కన్యకాశ్చ నరకంబునందే స్తనూ యమః అప్పుఁజేసి
రీకల్తలేనివాని కాదు పరదాతల మరల నిష్క్రమింపితి యడగివచ్చుడెల్ల
యముఁడునందే చును.

270 చమురుగల్గిదివ్వె చక్కగా వెల్లును, ధనముగలుగువాని తలపులులగు
ధనములేనివాని తలపులుదీరునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నేమిహయుక్తో వేమ! దీపః సమ్యక్బలంతి నిత్యశః ।

సిద్ధంతి ధనినో వాంఛా నిర్దనస్య న వై తథా ॥

తా॥ చమురుగల్గినదీపము చక్కగా వెలుగును. ధనముగలవాని
తలపులును నీడరును. ఇంక ధనములేనివాని తలంప లణగిపోవలసినవే
కాని యెట్లు నెరవేరగలవు ?

271 అడుగిక్కిలుచు నతిజుబ్బిహుజ్జాని, అడుగనరమిచ్చు నతఁడుత్వాగి
అడుగనీయలేనిమాతడు వెనులోభి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అయాచితో ఽప యో గచ్ఛే బ్రహ్మజ్ఞానీ స కథ్యతే ।

యాచితార్థప్రియ స్త్రాగీ వేమాదాతాహి లోభవాన్ ॥

తా॥ అడుగగుండ కోరిక నెరవేర్చువాడు బ్రహ్మజ్ఞాని. అడిగినకోరిక
నెరవేర్చువాడు తాత్త్విక. అడిగినను కోరిక నెరవేర్చనివాడు లుబ్ధుడు.

272 తోటకూరచైన గొంగులిచైనను, తనిటికుడుముచైన దవుడుచైన
కావ్యములనుజెప్పు కవులెల్లధనపరుల్, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కంబూకచస్సోచకేభ్యః శాకాయ లవణాయ వా ।

కుర్వంతే వేమ! కావ్యాని తస్య వే విర్తపరాః భిలు ॥

తా॥ తోటకూరచుగాని యంతకంబెనుహిచమగు దొంగలికూరచుగాని
గవిటికుడుముచుగాని తవుడుచుగాని కావ్యములను జెప్పు చోకబారు
కవులు ధనాశాపరులు లుబ్ధులు దరిద్రులుగలమా.

273 తనిటికరయబోవఁ దండులంబులగంప, శ్వాసమాక్రిమిండు సావ్యముగను
వైశ్యవరునిసాము వసుధ నీచులసాలు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! కంబూకలాభాయ నిగ్గతే మానవే తథా ।

శ్వాత్తి తండులకంబోలం వైశ్యనిర్మం తథా భిలాః ॥

తా॥ తవుడుకోలరుఁ బోయిన వియ్యవగుండు కుక్కసాలాయెనన్నట్లు
లుబ్ధత్వమున సంపాదించిన వర్తకునిధనము చువకు నీచులపాలగును.

273 పెంటిమేళమునకుఁ బెద్దగానిస్తురు, పోతుమేళమునకుఁ బోకనీకు
పుండుముసుకునీఁగ పున్నవైవ్రాలునా? విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

ప్రిమేకాయ రసవర్ధం పుంమేకాయ స కించన ।

నగ్రాస్థా చుడికా పేను! నచ్చే కిం జాతు వర్తతే? ॥

తా॥ పెంటిమేళమున కెంతయైన నిత్తురుకాని పోతుమేళమునకు
బోకనైన నీయరు. పుండుచునిట్టపడి వ్రాలునీఁగ పున్నవైవ్రాలునా ?

279 శ్రీరఘరత్నస్వరీలుడౌ నేమన, పల్కినట్టి వేలపద్యములను
బోకచుండుఁడని బోవలెబాముఁడీ, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

పరతత్త్వవిదాఁడైన ప్రకృతం పద్యసహస్రకమ్ ।

లోకే పాత్యా ద్యజన వేమాంతశ్చ బహి స్తమః ॥

తా॥ మోడలప్రీతానమగు పరతత్త్వముం దానక్షికల యీ వేమన
పలికిన యీవేయి పద్యములనై నజదివి బోవల వెలుపలనున్న కల్పపములఁ
బోద్రదోలుడు. వి॥ మోడదాస్థా ద్ధారసాలా చ్చత్వారః పరికిర్తితాః,
శమో విచార స్మితోఽపి స్మర్త స్వాధిసంఘము॥

280 వేయిపద్యములు వివేకించు భక్తితోఁ, బరనజేయునట్టి భక్తనకును
బాముకుండు మోడపద చుటచేసినై, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

భక్త్యా సహస్రం విద్యానాం వివేకి యః సతే స్మరః ।

గన్య వేమ! నచాపైతి ముక్తిః కరతలస్థితా ॥

తా॥ వివేకముగల్గి యీ వేయిపద్యములనైన భక్తిశ్రద్ధలతోఁ బఠించు
భక్తునకు మోడపద చుటచేతిలోనినై విడువకుండును.

సా మా జి క వి భా గ ము

281 సత్య మమరియుండ జ్ఞాన మమరియుండు, జ్ఞానమమరియుండ సత్యముండు
జ్ఞానసత్యములను సమమైనగ్విజ్ఞాడగు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

సత్యేభ్యో జ్ఞానలభిః లభ్యేజ్ఞానే యుచస్థితిః ।

ద్విజ, భక్త్యుచ్యతే వేమ! జ్ఞానసత్యసమన్వితే ॥

తా॥ సత్యము (ఋజుత్వము) ననేజ్ఞానము. జ్ఞానముననే సత్యముఁ గలుగును. ఎఱిగి ఋజుత్వమార్గమున సంచరించిననే ద్విజుఁడు.

వి॥ న యోని రాని పి సంస్కారో న శ్రుతం న చ సంతతిః, కారణాని ద్విజత్వస్య వృత్తమేవ చ కారణమ్ (భాగవతము)

282 హృదయమందునున్న యాశునిదెలియక, శిలకల్లమొప్పు జీవులార!

శిలసేమియందు? జీవులందేకాక, విశ్వదాభిరామ విమరచేమ॥

హృత్స్థమీశ్వర మజ్ఞాత్వా శిలా సమధజీవినః!

జీవే స్వేవేశ్వరో భాతి కిం వేమాన్తి శిలాదిభు? ॥

తా॥ హృదయమందలి పరమేశ్వరుఁ దెలియఁజాలక శిలలయొజించు వెట్టిజీవులారా! జీవులందున్న చైతన్యపదార్థము శిలలందుఁగలదా?

283 శిష్యవర్గమునకు శివుఁజూపనేరక, కానిచుత్తమహానఁ గనుపునట్టి

గురునియెఱుక యరయ గ్రుడ్డెద్దుజొన్నరా, విశ్వదాభిరామ విమరచేమ॥

యోఽకత్ శిష్యబృందాయ శివః పరమయగుం గురుః ।

అంధోఽపి గ్రుడ్డచుల్లం హి జ్ఞానం స్యా ద్దేను! తద్గురోః ॥

తా॥ పరమేశ్వరు డెఱుకపరుపఁజాలక తమవేదియో మతకర్మముల ముంచు ననద్గురుబోధ గ్రుడ్డెద్దు చేలోపడినట్లుండును.

284 గురువులేకవిద్య గుఱుతుగాదొరకుదు, స్వపతిలేక భూమి తృప్తికాదు

గురువు విద్యలేః గురుతరద్విజుఁడొనె?, విశ్వదాభిరామ విమరచేమ॥

గురుం వినా నాన్యవిద్యా న సూత్రప్తి ర్విదా నృపమ్ ।

గురుం విద్యాం వినా సన్త్యో వేమ! కిం భవతి ద్విజః? ॥

తా॥ ప్రభువున్ననుకాని భూలోకము సంతసము నొందఁజాలదు. అట్లే గురువులేక సమస్తముఁ దెలియఁబడు విద్య లభించనేరదు. అట్టి గురువు నద్విద్యలేనిది ద్విజుఁడు కానేరఁడు.

285 శూద్రులననుఁబోయె శూద్రుండఁగానని ద్విజుఁడనుకొనుటెల్లఁ దెలివలేమి

ఇత్త డెవఁగు పసిడి కీడనవచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ విమరచేమ॥

న శూద్రతా న శూద్రోహం ద్విజోహ మితి భావనా ।

అజ్ఞాన మారకూటం కిం? వేమ! సోమనమం భవేత్? ॥

తా॥ ఎట్టి యిత్తడియైన బంగారమునకు దీటుకాదు. అట్లే “నాకు శూద్రత్వము పోయినది, నేను ద్విజుడను” అని సామాన్య మానవుడను కొనుట తెలివి తక్కువయేకాని మఱియొకటికాదు.

286 వచ్చువిత్తుచేతఁ గృచ్చజనులెల్లఁ, దృచ్చనాడబడిరి ధరణిలోనఁ
గులజుఁ డెవ్వఁడిందుఁ గులహీనుఁ డెవ్వఁడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమేడుదన్వనా సర్వేజనా శ్చ మథితా భువి ।

కోఽత్రభూమౌ కులీన స్యాత్ కులహీనో జన శ్చ కః ॥

తా॥ మస్మిన్మనోచేదలుచఁబడుటవలననే జనులందఱుఁబుట్టుచున్నారు. ఇక కులభేదమెక్కడిది? సంస్కారముననే విశిష్టుఁడుకావలెను.

287 బాతులందు మిగులబాతియేదెక్కువో, యెఱుకలేక తిరుగ నేమిఫలము?

ఎఱుకఁగలుగువాఁడె హెచ్చైనకులజుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కులేచ్ఛగ్రస్థుఁ డులం వేమ! న జానన్ కిం ఫలం భ్రమైః? ।

యస్యాస్తి నిర్మలా జ్ఞానం స ఏవాగ్రకులోద్భవః ॥

తా॥ ఏ జాతి యెక్కువయినదో తెలియక యెందులకుఁ దిరిగెదరు?

ఎఱుక కలిగినవాఁడె హెచ్చైన కులముగలవాఁడు.

288 మాలమాలకాఁడు మహిమిందనేప్రాప్తు, మాటఁదిరుగువాఁడె మాలగాః

వానిమాలయన్న వాఁడెపో పెరుమాల, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

చండాలో న హ చండాళః చండాలో వేమ! నష్టవాక్ ।

చం చండాళ ఇతి బ్రూతే య శ్చండాళ స్స ఏవ హి ॥

తా॥ మాట నిలువడిలేని యసత్యవాద మాలకాని సాధారణముగ ‘మాల, యని ఎఱుపఁగఁచువాఁడు మాలకాదు. అట్టి వానిని మాలయన్న వాఁడె అధమాల.

289 ఎన్ని సతములైన నేమంత్రమైనను, సత్యమింతలేక జాడవిడఁడు

సత్యమున్ గలిగిన జగతిలో ద్విజుడగు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సంత్రాధిక్యే మతాధిక్యే వేమ! సత్యపి ఘోరికః ।

ముతాద్భుతే న సద్విస్వార్థే సత్యవాక్ జర్తతే ద్విజః ॥

తా॥ ఎన్ని మతములుకాని యేమంత్రములుకాని ఋజుత్వము, సత్రవర్తనలేనిదే తరింపఁ జేయఁజాలవు. అట్టి ఋజుత్వము కలవాడే ద్విజుఁడు.

290 రామ నామపఠనచే మహి వాల్మీకి, పరఁగ బోయఁడయ్యు వాపఁడయ్యు
కులముఘనముకాదు గుణమె ఘనంబురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రామనామజపేనైవ కిరాతోఽపి ద్విజోఽభవత్ ।

వాల్మీకి ధీమ! న కులం ఘనం కిం తు గుణో ఘనః ॥

తా॥ రామనామ జపముచేఁగలుష మడఁగి బోయఁడయ్యు వాల్మీకి బ్రాహ్మణులలో సగ్రగన్యుడైన మహర్షియయ్యెను. అక్కడ కులమాఘనతఁదెచ్చినది ? గుణమా ?

291 కలియుగముననున్న కాపుకులమునను, నేనున తనకీర్తి విక్రయించె

ఉన్నధర్మమెల్ల నువ్వినై వెనఁజెల్లి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాపువంశే కలం వేమ! యశ స్స్వయం ప్రపూరయన్ ।

చిడేవ సకలాన్ ధర్మాన్ లోకేఽస్మిన్ వేమధీమణిః ॥

తా॥ కర్మకవృత్తికలిగి ప్రజాబీచితమున కాభారముగు నాహారోత్పత్తిఁ గలిగించి మోసములేక ఋజుత్వము ననుసరించు పాలక వర్గమగు (కాపు) కర్మకుల తెగకే వేమన తన కీర్తిని విక్రయించెను. ననున్తి ధర్మముల మానవులకొరకు పెదఁజెల్లెను.

292 పరధనములకుఁ జెయిపట్టును మిక్కిలి, సత్యమింతలేక బాపఁడగుచు

ద్విజుఁడనుకొనుఁ దాను దేవమింతయులేక, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పరద్రవ్యాపనార్తా చ జారశ్చాస్యతవాద్యపి ।

వేమ! నిష్ప్రభ ముత్మానం మన్యతే ద్విజ మల్పధీః ॥

తా॥ పరధనమునకుఁ జేతులు సాచును. బాపఁడు, నబద్ధములాడు వాఁడుగ నుండును. నేను ద్విజుఁడననుకొనును. కళాహీనుడై లిరుగును. వి॥ శమో దమ స్తప శ్శౌచం యాంతి రాజ్ఞవమేవ చ, జ్ఞానం విజ్ఞాన మాస్తిక్యం బ్రహ్మకర్మ స్వభావజమ్॥ (జన్మాంతరకృతసంస్కారః ప్రాణి నాంవర్తమానజన్మని స్వకార్యాభిముఖ్యేనాభివృత్తస్వభావః॥)

296 బిందురక్తములను బెరసినదేహంబు, చందమెఱుంగక ద్విజశబ్దమిడుక
నడచినను విడుచునో నరకంబు మృత్యువు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బిందురక్తభవం దేహ మజాన ద్విజశబ్దభాక్ ।

యది స్యాద్దేవమ! నిరయం నిధనం చ కథం త్యజేత్ ॥

తా॥ శుక్ల శోణితములఁ గూడిన దేహముతోఁ బుట్టి యాత్మసంస్కార
రహితుడై నేను ద్విజుడనని యనుకొన్నంత మాత్రమున మృత్యువు,
నరకము వీనిని విడువఁగలవా ?

297 శివుడుగలడటంచు శిలకు మొక్కిక్కడు, వెట్టిజీవులార! వెఱలవిడుడి
జీవులందె కాక శిలవేమున్నది? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శివోఽస్తితి శిలా వేమ నమస్యంతో జడాజనాః ! ।

శివో బీవేషుచై వాస్తి న శిలాసు కదాచన ॥

తా॥ నిన్నునీవు తెలిసికొనలేక రాతిలో మాత్రమే దేవుడు
న్నాడని యెందులకు ప్రమదెదవ? ఏ చైరస్య పదార్థమున్నను బీష
లందేకదా యున్నది? వి॥ అగ్నియైవో ద్విజాతినాం మునీనాం హృది
దైవతమ్, ప్రతిమాస్తల్పబుద్ధినాం సర్వైర సమదర్శినామ్, త్రిధానితోయ
రూపాణి దేవాః పాపాలమృత్యుయాః, యోగినో న ప్రపద్యంత అత్మ
ధ్యానపరాయణాః (ఉ॥ గీత)

298 ఎండెరుమతమంచు నెసఁగిమాంసముఁదిని, మాంసపేళ్లఁబ్రోచి మధువుఁగ్రావి
వాచవసుదప్తి వనితపాల్త చెడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఎండెర్వాభ్యం మరమితి మధువత్పాన్యనామభిః ।

మాంసం భుక్తుం ప్రమంర్యైః ప్రహో వేమ! నశ్యతి ॥

తా॥ ఒక్కొక్కడు ఎండెరుమతమని మాంసపేళ్లలో మద్యముగ్రావి
మాంసము నీని వాచవసుదప్తి చెడిచి ప్రహోలుడై యభోగతి పాలగును.

299 జాతిమతముపడిచి జనియోగిగావేలు, జాతితోనెయున్న నీతులేల?
మతముబట్టి జాతిమానకుంటుకొంటంత, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్యక్త్యా జాతిమతే గత్యా యది యోగీ భవే ద్చుభమ్ ।

స్వజాతిమతబద్ధస్య వేమ! నీతి ర్విలుప్యతి ॥

తా॥ జాతిమతముల కతీతుడై యోగి యగుటమేలు. లేకున్న జాతి మతముల నియమములకు బద్ధుడై నీతులఁజెప్పిన లాభమేమి ?

300 జననమరణములను సాధ్యతాద్రుతులేదు, సంధ్యతాద్రుతులేదు జనని కపుడు తల్లిశూద్రురాలు తా నెట్లుద్విజుఁడగు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యజ్ఞోపవీతం నాస్త్రేవ జననే మరణేఽపి చ ।

మాతు స్తన్నాస్తి సా శూద్రా స్వయం వేమ! కథం ద్విజః? ॥

తా॥ పుట్టినపుడు జందెపుత్రాడులేదు. చనిపోయినపుడును ఆ తాద్రుతులేదు. తల్లి కెప్పుడును జందెపుత్రాడులేదు. తల్లి శూద్రురాలా ? తాను ద్విజుఁడా? దేనిచేతనా ద్విజత్వము?

301 పెతరయన్నమనుమఁ బ్రీతితోఁబలిపించి, కాకులకుఁబెట్టు కర్మలూర!

కాకులందునేమి? ఘనులకుఁబెట్టుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పిత్రన్నమితి సంప్రీత్యా కాకానాహూయ కర్మతాః ।

దధ్యే కి మస్తి కాకేషు? మహద్భ్యో వేమ! దీయతామ్ ॥

తా॥ శ్రద్ధతోఁబెట్టునదికాన శాద్ధము. అట్టి పితృదేవతలకుఁ బెట్టు భోజనము ఘనులకా ? కాకులకా ? వి॥ అక్రోధనై శ్శౌచపరైః సతతం బ్రహ్మవాదిభిః, ధవితవ్యం ధవద్భిశ్చ మయా చ శ్రాద్ధకర్మణి ॥

302 పిండములనుజేసి పితరులఁదలపోసి, కాకులకుఁబెట్టు కర్మలూర!

పెంటఁదినెడికాకి పెతరయెట్లయెరా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పిండాన్ కృత్వా పితౄణా మత్వా కాకేభ్యో దదతః ఖలాః! ।

కథం పితా భవే ద్యేమ! వాయసో మలభుగ్భువి? ॥

తా॥ పితరులపేరిటఁ బిండములఁ గాకులకుఁబెట్టు మూఢులారా! అట్లు చేయుటమాని ఘనులకుఁబెట్టుఁడు. పెంటఁదినెడి కాకులు పితరులారా?

303 పలుగురాళ్లఁజెచ్చి పరంగుడులఁగట్టి, చెలఁగిలినసేవఁ జేయనేల?

శిలసేవఁజేయ ఫలమేమిల్లురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! కర్మశపాషాణా నానీయాలయనిర్మితిమ్ ।

కృత్వా శిలా స్సమర్పంతి కిం స్యా దుపలసేవయా? ॥

తా॥ పిల్లలు బొమ్మరిండ్లు కట్టుకొన్నట్లు రాతిపలకలదెచ్చి గుడులంగట్టి
యందొక రాతినునిచి, నేవించి చచ్చిపోయెడుచుందురు.

304 ఉపసములనున్న నూరపందైపుల్ల, దపస్సితు దరిద్రతను వహించు
శిలకు మొక్కిక్కనగునె? జీవముగలబొమ్మ? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉపవాసీ గామికితే రజ్జనాసోనీ త్యక్తుతే యతిః ।

దర్శితాం వేమ! శిలాం ప్రాణీనార్హతి పందితుమ్ ॥

తా॥ ఉపవాసములుండి లోపలమాత్రమాకలిచే నెప్పుడుప్రతమగునా?
ఎప్పుడు తిందుమా? అని తలచుచుండువా రూరపందు లగుదురు. తపస్సు
జేయుచు మనము భోగము లనుభవించుట కెప్పుడు తపస్సిద్ధియగునో
యని తలచువా రెప్పుడును పరమ దర్శిదులేయై యుందురు. జీవము
కలిగినతాను నిర్జీవప్రతిమనే తలచుచుండిన శిలవలె మొద్దువారిపోగలడు.
వి॥ కామాన్ యః కామయతే మన్యమానః స కామైర్జాయతే తత్ర తత్ర॥
(ముండకోపనిషత్) 3-2-20. యద్భావం తద్భవతి॥

305 పరగజామ్మగుడ్డు బికించి చూచిన, గులములన్ని యందుంగూడిపుట్టె
అందఱొకటే కలియ నన్నదమ్ములెవర? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బ్రహ్మాండే వేమ! జాతాని సకలాని కులాన్యపి ।

సర్వేపి సోదరా ఏవ భవంత్యేకత్వ మాస్థితాః ॥

తా॥ అలోచించి చూచిన సమస్త జీవులును నీ బమ్మగుడ్డు (బ్రహ్మాం
డము)లోనుండియే యుద్భవించెను. కాన జీవులందఱుసోదరులే.

306 కూడజేమిచేసె గులమేమిచేసెను? భూమి యేమిచేసె? బొందె కిట్లు
నరుండుపడెడు పాట్లు నగుబాట్లుచూడగా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కిం చక్రేత్స్నం? కులంచాపి? తథైవ పనుధా తనోః? ।

చదర్థం యరదోపేను! సర్వేష్టై త్యవహాన్యతామ్ ॥

తా॥ కూడేమిచేసెది? కులమేమిచేసెది? ప్రదేశమేమిచేసినది? ఈ
పాడు బొందెరు నరుండుపడు పాట్లు గలుగించిన నగుబాటుగదోచును.

307 పూజకున్న నెంచ బుద్ధినిగానంబు, మాటున్న నెంచ మనసువృక్షము
కులముకన్న మిగుల గుణము పుష్కరానంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బుద్ధిప్రశస్తా పూజాభ్యో వచనేభ్యో మనోదృఢమ్ ।

కులాదపి చ వేమేహ ప్రధానో విమలోగుణః ॥

తా॥ పూజకన్నను బుద్ధిముఖ్యము. మాటకన్నను మనస్సుముఖ్యము. కులముకన్నను గుణము ముఖ్యము.

308 కులము హెచ్చుతగ్గు గొడవలఁబనిలేదు, సానుజాతమయ్యె సకలకులము

హెచ్చుతగ్గుమాట లెట్లెఱుంగఁగనగు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శృణు వేమ! కులస్వాత్ర కిం న్యూనాధిక గాథయా? ।

సానుజాతం కులం సర్వం కథం జ్ఞేయోచ్చనీచతా ॥

తా॥ కులముల హెచ్చుతగ్గుల గొడవ లఱుండనిండు. అన్ని కులములు నొకమాదిరిగనే పుట్టుచున్నవి. హెచ్చుతగ్గు లెట్లెఱుఁగుటకు సాధ్యపడును?

309 మాలవానినేల మహిమిఁడనింపింప?, నొడలిరక్తమాంస మొకటికాడె?

వానిలోన మెలఁగు వానికులంజేసి?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

చండాలనిందయా కిం చా? రక్తమాంసం సమం తనౌ ।

కులం కిం? వేమ! తత్త్వేన చాంతర్దేహోనువర్తినః ॥

తా॥ రక్తమాంసములతోఁగూడిన శరీరమందలిది యొకటే. శరీర మందలి యాత్మపదార్థమును నొకటే. సంస్కృతి ననుసరించియే యంత రము లేర్పడఁగలవు.

310 మాలవానినంటి మఱిముఝదురునీట, మనుజకర్మచేత మాలఁడయ్యె

ఏలఁడెలియఁజాలి నరపశువులు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

చండాలం వేమ! సంస్కృత్య జలే మజ్జతి పామరాః ।

స్వకర్మజైవ చండాలో న విదంతి కథం త్విదమ్ ॥

తా॥ మాల తానుచేసిన దుష్కర్మచేతనేకదా (అస్పృశ్యుఁడు) లంట రానివాఁడాయెను? తానంతకన్నను చెడుకర్మ జేయుచు మాలయై యస్పృశ్యుఁడై స్పృశ్య నేలస్పృశించి నీళ్ళమునుగును?

311 మాదిగ, యననన్దు మఱిగుణమొనరిన, మాదిగమవస్థిమహానితేడె?

మాదిగ గుణమున్న మఱిద్విజాఁడగునయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

“గుణీస్యాద్యది మాతంగ ఇతి వేమ! న తం వదేత్ ।

మేనే వసిష్ఠో మాతంగీం మాతంగోఽపి గుణీ ద్విజః ॥

తా॥ మతంగమహర్షి మాదిగయందురు. వాని కుమార్తె యరుంధతి మహాపతివ్రత. వసిష్ఠమహర్షి భార్య. (కులమింటికొత్తిని పెండ్లాడుటకంటె స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి అని ఏ కులమందలి స్త్రీయైనను గుణవతియగు కన్యను పెండ్లాడుట నుంచిదందురు) మహర్షిని మాదిగయనవద్దు.

812 శిలమబ్రతిమఁజేసి చీకటింటనుబెట్టి, మ్రొక్క వలదు వెట్టిమాఘుర!!

ఉల్లమందు బ్రహ్మమందుకుటఁబెలియుఁడీ, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

శిలాంతు ప్రతిమాం కృత్వా సంస్థాప్య చ తమోగృహే ।

న భజద్వం జడోన్మత్తాః ! బ్రహ్మ జానీత హృత్స్థితమ్ ॥

తా॥ నీ హృదయ మందలి పరమేశ్వరుని సంతర్విడణమునఁ గాంచి ధ్యానించి తరించుము. అంతియకాని రాతిని బ్రతిమఁజేసి చీకటింటిలోఁ బెట్టి మ్రొక్కినంత మాత్రమున ముక్తిఁబడయనేరవు.

813 మాలవాఁడయినను మఱి మాత్మమీఁదను, మనసునిల్పజేసి మాలకాడు

మనసునిల్పకున్న మహిమీఁదమాలకాడు, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

చండాలోఽపి న చండాలో యద్యాత్మని మనస్థితమ్ ।

యస్యాత్మసంస్థం న మనః చండాలో భలు వేమ! సః ॥

తా॥ పరిశుద్ధ మనస్సు కలవాఁడు మాలకాడు. అపరిశుద్ధ మనస్సు కలవాఁడే మాల.

814 తాతఁగన్నతల్లి తన తండ్రిఁగన్నతల్లి, తన్నుఁగన్నతల్లి తల్లితల్లి

తల్లికూడగ్గిరాలు తానెట్లుబాపఁడు?, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

పితామహస్య మాతా చ వేమ! మాతాపితౄ స్తథా ।

స్వమాతా మాతృమాతా స్యుః శూద్రా విశ్ర కథం స్యయమ్?॥

తా॥ తన్నుఁగన్నతల్లి, ఆ తల్లి తల్లి, తండ్రినిగన్నతల్లి, తాతనుగన్నతల్లి, తల్లులందఱును శూద్రులేనా? (జందెపుత్రాడులేనివారే) తానేద్విజుఁడు? (సంస్కారమన యజ్ఞోపవీతధారణకాదు. అంతశ్శుద్ధి మానవత్వముల నుండి దానవత్వమునకు దిగజారక దేవత్వమునకు నర్హుఁడగుట)

315 తనదుతల్లివేశ్య తనయలుమాదిగ, శ్రీపతికిగురువు వసిష్ఠుడరయఁ
దపముచేత ద్విజుఁడు తర్కింపఁగులమెట్లు?, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥
జననీగణికా వేమ! మాతంగీ చాత్మనస్సతీ ।

గురుర్వసిష్ఠ శ్రీజానేః ద్విజశ్చక్త్యా కులేన కిమ్?॥

తా॥ తల్లివేశ్య (ఊర్వశి) భార్య మాదిగ (అరుంధతి) ఇట్టి వసిష్ఠ
మహర్షి శ్రీరామచంద్ర ప్రభువునకు కులగురువు, జ్ఞానగురువు. ఎంత
తర్కించినను దపోమహిమచే ద్విజత్వముకాని కులముచేమాత్రముకాదు.

316 జాతివేరులేక జన్మకృమంబున, నెమ్మదిని నభవుని నిల్పెనేని
నభిలజసులకెల్ల నాతం డెఘునుడయా, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

జన్మక్రమేణ హృదయే వినా జాతివ్యవస్థయా ।

యది స్థావరయతే దేవం వేమ! సర్వేషు నిఁగిధికః ॥

తా॥ జాతి, మతము, గొడవకాక పుట్టినది మొదలు సత్కర్మలచే
మనఃపారిశుద్ధ్యమునకు బ్రయత్నించుచు నట్టి పరిశుద్ధ మనమునఁ బరమే
శ్వరుని ధ్యానించుచు విజ్ఞానమునఁ దత్త్వము గుర్రెఱింగినవాడే జను
లందఱిలోను ఘుఁగుడునుమా.

317 ఉర్వివారికెల్ల నొక్క కంచముఁబెట్టి, పొత్తుఁగుడిసి కులముఁబొలియఁజేసి
తలనుజేముపెట్టి తగనమ్మఁజెప్పరా, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

కులభేద మధఃకృత్య వైకపాత్రాన్నఘోజినః ।

కృత్వా న్యన్య కరం శీర్షే వేమ! విసంభయ ప్రజాః ॥

తా॥ ప్రజలనందఱు సమైక్యపఱచి యొకే యొక కంచమునఁ దిను
నోదరభావము కల్పించి కులములయంతరములు సమూలనాశనముఁ
గావించి శిరస్సునఁ దేయియుంచి ప్రమాణముగావించి తత్త్వజ్ఞానమున
సమృద్ధము కుదురులాగునఁ జేయుము.

318 గట్టరాళ్ళఁదెచ్చి కాళ్ళనైళ్ళనుడ్రొక్కి, కాసెయులులచేత గాసిఁజేసి
మొఱపరాళ్ళకెఱఁగు మొప్పెలనేయందు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

అనీయ పర్వతశిలాః పాదై రాక్రమ్య సర్వశః ।

టుంకై స్సంతప్త్య యే వేమ! భజంతే తే జడాః ఖలు ॥

1. పాపములను దూరము చేయుట
 2. మనమును మరల మరల పాపములను చేయుట
 3. మనమును మరల మరల పాపములను చేయుట

819 రాతిబసవనిని రంగుగా మ్రొక్కుచు, మోక్షబసవనిని ప్రేమమునుండ్రు
బసవప్రస్తుత్యైవాపుణా! తలపోయు, విశ్వవాధారామ విసురవేచు॥

శ్రీలోకానామోష్ఠాపేక్ష్యమే! నమస్కృత్వాది సర్వభావ !

సర్వోపాధానా ఘ్నంతి దండైః తద్భక్తాః ఘ్నంతుః ॥ పీఠం ॥

తా॥ మేము చివరకు క్షులమని కొందఱు జ్ఞానులు సచీవమగు వృషభమును గాళ్ళను దన్ని, చేతులగ్రుమ్మి బాధ రానివర్తి రానివండికి పూజలు చేయుదురు. ఇట్టి ఖర్చు లెట్టి పాపులోయోచించుము. మానవని చివరసామ్యమందలి యసూయరే యిట్లు గావించుచున్నది కావోలు !

320 మన్న మెత్తికరిగి మఱియాపుఁగావించి, గుంటనింటఁబూజ్చి గూఁతునిలిపి
మనుజులైఁగూడి మఱిదేవుఁడందురు, విశ్వవాధిరామ! విమరసేమ॥

మృదా లోహాదినా వేరు! కృత్వా చ ప్రతిమాం సరైః ।

గర్తే గృహే చ సంస్థాప్య దేవోయమిలి కథ్యతే ॥

తా॥ త్రొక్కిన మన్ననతో రణగిన లోహముననో యొక రూప
మేర్పటచి ఆలయమున గుంటలోఁజాతి యొక గులుతుఁడెట్టి దేవఁడని
పూజింపఁగడంగుదురు. ఇదంత యవివేకమో యోచించుడు.

321 తిరుమలనునుభోవఁ దురక దిసరికాఁడు, కాశికేగ లంజె గతితకాదు

కుక్కసింగమా నె గోదావరికిఁబోవ? విశ్వదాభిరామ పినురవేమ॥

గత రుపిని మించిన దానిని కాకికాంత గతా ।

రండా న సాధ్వి వేమ! ఇచ్చా న సింహా గౌరవింగతం ॥

తా॥ కాకికిఁ బోయినంత మాత్రమునఁ గులట పల్లివ్రత కానేరదు. గోదావరికిఁ బోయినంత మాత్రమునఁ గుక్క సింహమగునా? అట్లే మతనియమముల బద్ధుడగువాఁడును నెక్కడకుఁబోయినను మఱియొక మతస్థుఁడు కానేరఁడు. తిరుపతి వెళ్ళినంతమాత్రమున తురక వైష్ణవ మతస్థుఁడును మక్కా వెళ్ళినంతమాత్రమున దాసరి తురకయుఁగానేరఁడు.

322 కాశికాశివమహర్షి గురువు, అందుగలుగుజేవుఁ డెందులేఁడో? ఇందునందుగలఁడు హృదయబుద్ధివైన, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కాశికాశివ గురువు మూలమునకు వచ్చి తత్వగణాః ।

కిం నాప్రశ్నార్థః హృదయవత్ పేమ ! సర్వత్ర వర్తతే ॥

తా॥ కాశీ, కాశీ, యని పలకెల్లచుచు సర్వవస్తువేడుకతోఁబోవుదురు.

అందున్న దేవుఁ డుచుమాత్రము లేదా? మనహృదయము బాగుపడిన నిందును నందుచుఁగూడఁగలఁడు. వి॥ అనంతకర్మ తోచం చ, జపయజ్ఞస్తతై వ చ, తీర్థయాత్రానుగమనం యావత్తత్త్వం ననివంతి (ఉ॥ గీత)

323 నీశ్వమునుగ నేల? నిధులమెట్లుగ నేల? మొనసి పేల్చులను మొక్కినేల?

కపటకల్మషములు కడుపుబోనుండఁ గా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కుడిపితే పాపపరే గంగానానై ర్నిచివ్రతైః X.

దేవతాపండ్లనై వ్రైస కిం ఫలం పేమ ! చింతయ ॥

తా॥ కపటము మొదలగు కల్మషములు లోనఁదెట్టుకొని నీటిలో మునిగిననేమి? నిధులఁద్రొక్కిననేమి? ఎంతటి దేవతలకు మ్రొక్కిన నేమి? కపటమునకుఁ దగిన ఫలితమును మాత్రమే యనుభవించును. వి॥ న దేవో విద్యతే కాన్త్య న పాపాన నమృత్యుయే, భావేహి విద్యతే దేవో తస్మాత్ భావోహి కారణమ్ ॥

324 పరఁగజలకమాడి పట్టెనాచుముచీర్చి, నీరుకావిపంచె నెరయఁగట్టి

వారకాంతఁజూచి వ్రత మెల్లచులుదురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సాక్షాత్ పార్థవ్యపుండ్రం నిజిప్య భృత్యా కాపాయ మంబరమ్ ।

వేశ్యాం పేమ ! సరోన్మీడ్వన్య విస్తరత్యజాలవ్రతమ్ ॥

తా॥ ఒక్కొక్కఁడు సొనమునకుఁ బూర్వపుండ్రముల ధరించి నీరు కావి పంచెలఁ గట్టి తుదకు భోగమస్త్రీనిఁ జూచి వ్రతనియమము మఱచి నీచాతినీచుఁడగును. వి॥ తావద్వివేకవిభవ స్తావస్సన్మార్గవర్తనమ్ పుంసామ్, నివ్రతంతి దృష్టివిశిఖా యావ స్సేంద్రవరాహిణామ్ ॥

325 సకలతీర్థములను సకలచుట్టుంబులఁ, దలలుగొలుగకున్న ఫలముకలదే?

మంత్రాజలముకంటె మంగలిజలమెచ్చు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సర్వతీర్థేషు యజ్ఞేషు శిరస్సంపపనాద్యతే ।

న ఫలం తస్మంత్రజలాత్ వేమాంబష్టజలం ఘనమ్ ॥

తా॥ అన్ని తీర్థయాత్రాస్థలములందును అన్ని యజ్ఞప్రదేశములందును మంగలిచే తలలు గొరిగించుకొన్న గాని ఫలితము లేదందురు. మంత్రజలముకంటె మంగలి జలమునకే పవిత్రత కలదా యేమి ?

326 పట్టుబట్టలగట్టి పట్టనామములఁబెట్టి, వట్టి భ్రాంతిఁజెంది వైష్ణవుఁడయి లొట్టెత్తాగినుతఁడు లోకులఁజెఱచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! ఊమాంబరం ధృత్వా చోర్ధ్వపుండ్రం నిధాయ చ ।

వైష్ణవోహమితిభ్రాంతో జనాన్వంచతి మద్యపః ॥

తా॥ పట్టుబట్టలగట్టి పట్టనామములఁబెట్టి లొట్టెత్తాగి నేను వైష్ణవుఁడనను భ్రాంతిఁజెంది లోకులను పాడుచేయుచున్నాఁడు.

327 బాపలన్నమాత్రం బరువునఁజూడకు, కానిపనులఁజేయఁగడలుకొనరు కులములెక్కయేమి? గుణమే ప్రధానంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న సహంత తుచ్ఛకార్యం నాద్రీయంతే ద్విజాభితి ।

గణనా కా? కులస్యాహో! వేమ! ముఖ్యో గుణః ఖలు ॥

తా॥ కానిపనులఁ జేయుచు మేము బ్రాహ్మణుల మస్సంత మాత్రమున పెరుగును గౌరవించరు. గుణము ప్రధానముకాని కులముగొప్ప యెవరికావలెను ?

328 బ్రాహ్మణులకు సకలభాగ్యంబునీవచ్చు, గౌరవించవచ్చు గలియవచ్చు జ్ఞానమొసఁగి జనులఁగడతేర్చునటులైన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞానం దత్త్వా యది జనాం స్థారయిస్త్వంతి బాదబంః ।

తేషాం పుంసాం సుహృద్భాగ్యం నిఖ్యం వేమానిగౌరవమ్ ॥

తా॥ జ్ఞానమొసఁగి జనులఁదరించి జేయువారైన బ్రాహ్మణులకే బోధకవర్గమనియెంచి సకల భాగ్యముల నీయవచ్చు. గౌరవించవచ్చు, కలియవచ్చు. లేకున్న వారివలన బ్రయోజనమేమి ?

329 ఒరులకొఱకు భూమి నొదిగించుకారును, అవనిపతికి వక్రులైనవారు పాలవంటికులమువారు కావులెఱుంగ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! భూమిపతే రగ్ధశ్యా అన్యేభ్యో భూమికర్షకాః ।

ఓరోపమకులోత్పన్నా ధన్యా సూపాలకా భువి ॥

తా॥ కృషిచేయువారు, భూమినుంచి యాహార పదార్థములనుత్పత్తిగావించి ప్రజలఁగాపాడువారు, ప్రభువునకుఁ బ్రభుస్వమునకు నండగా వశ్యులై నుండువారునగు కర్షకవర్గమే పాలవంటి పవిత్రము స్వచ్ఛమునగు తెగసుమా.

380 కసవుసేరితినెడు పసరముఁగనువాని, మాలయందుకాదె? మహిని నరులు పట్టికోడిఁదిన్న బాపలటందురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తృణాశి పశుఖాదీ య స్స 'చందాల' ఇతీర్యతే ।

వేమ! కుక్కుటభోక్తారః కిం కథ్యంతే 'ద్విజా, ఇతి? ॥

తా॥ గడ్డితిను పశువును దినుటచే మాలయని బహిష్కరింతురు.

కోడిని 'దినిన బ్రాహ్మణునిగా గౌరవింతురు కాబోలు !

381 పాలపిట్ట శకునఫలమిచ్చునందురు, పాలపిట్టకేమి ఫలముఁదెలియుఁ?

దనదు మేలుకీళ్ళు తనతోడనుండంగ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శాకునం ను ఫలం దత్తే ఓరపక్షితి కథ్యతే ।

కిం పక్షి వేత్తి? వేమాహో! అన్యన్యేన శుభాశుభే ॥

తా॥ తన మేలుకీడులు తనతోనుండుచుండ పాలపిట్ట శకునమిచ్చెనందురు. పాలపిట్ట కెటుల ఫలము తెలియఁగలదు ?

382 పాడికాడుజగతి పంచాంగములు నెప్పి, కొంచెమైన బుద్ధి నొంచలేక

బ్రహ్మమొందుకెట్లు పొరోహితముఁజేయ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాజితాత్మానాచ్యజ్ఞః వృథా పంచాంగజల్పవైః ।

పారోహిత్య కరశ్చేత్తత్ భవే దనుచితం భువి ॥

తా॥ కొంచెమైనను బుద్ధిని నరుపునఁ జెట్టలేక బ్రహ్మపదార్థముఁ తెలియఁజాలక 'దేవేవేవో' పంచాంగములఁ దెప్పుచు నిట్లు పారోహిత్యముఁ జేయుచుండుట తగనిపని.

383 ద్విజకులంబునందుఁ దేజర్జునుఁబుట్టి, తాఁదరించి యెరుల నాటఁజేయ

లేనిమాతఁడున్న లేకున్ననొక్కటే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భూత్వా ద్విజకులే తీర్ణః స్వయం నాన్యాం శ్చ తారయేత్ ।
య స్తేన వేమ! కో లాభో జీవితేన? మృతేన వా? ॥

తా॥ ద్విజకులమునఁ బుట్టి బ్రాహ్మణుఁడనని చెప్పికొనుచుఁ దాను
దరించలేక యొరులఁ దరింపఁజేయలేక యుండువాఁ డున్ననులేకున్నను
నొక్కటే. వి॥ వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞో విప్రస్సర్వత్రాపూజ్యతే, అసథిత
శ్రుతి ర్విప్రః సభామధ్యే న శోభతే ॥

384 బుద్ధశ్రేణుబలిమి హస్తంబుపనిశేయు, నందొఁటియుపిడఁ బొందిఁ చెడు
స్వీయుఁడొకఁడువిడిసఁ జెడుఁగదా తనబల్లి? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
పంచాంగుళిబలా ద్వేను! కర్మాణి కురుతే కరః ।
వై కోనోఽపి తథై కేన వినానైరి స్వరం బలమ్ ॥

తా॥ అయిదువ్రేళ్ళ బలిమిచేతనే హస్తము పనిఁజేయుచుకాని యం
దొకటి విడిపోయిన పూర్ణస్థ పొందిక కుదురదు. అట్లే కావలసినవారిలో
నొకఁడు విడిపోయిన సాంఘికబలము చెడునుకదా ?

385 సోమలతలరసము సోలలకొలదిని, నాగ్రావి మిగులఁ దాసె చేకటంబు
క్షతుఫలంబు కంతగతమగుఁగాబోలు? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
వేమ! స్రస్థమితం ఘోరి నిత్యా దిమలతారనమ్ ।
ధన్యంమన్యా శ్చరంత్యాహో! కంతస్థం నిము తత్ఫలమ్? ॥

తా॥ సోమలతల రసము (లిప్యరీగెల సారా) సోలలకొలది త్రాగి
నేనుసోమయాజిని నేనే ఘుఁగఁడననును. యజ్ఞ ఫలిరము సుదృఢానముననే
కంతగతమయినది కాబోలు? వి॥ లోకే వ్యవాయామిషమద్యసేవా
నిత్యాస్తు జంతో ర్నహి తత్ర చోదనా, వ్యవస్థితి స్తాను వివాహాయజ్ఞ
సురాగ్రహై రాసునివృత్తి తప్తా (భాగవతము) స్థవాహ్యోతే అదృఢా
యజ్ఞరూపా, అప్తాద్యోక్త విసురం తమిషు కర్మ (ముండకోపనిషత్)

386 సముదయంబునందు సర్వ మొక్కటియైన, వైర మొకపడెట్టివారలైన
హెచ్చుతక్కులందు నేర్పడురా హని, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
సర్వస్మిన్ ప్రాపితే చైక్యం సంఘాతే నాస్తి శాత్రవమ్ ।
సూనాధికరణే వేమ! వైరం హాని శ్చ జాయతే ॥

తా॥ అందలు నొకటేయను సాముదాయిక భావమున విరోధమంత రించును. ఇద హెచ్చు తగ్గుల యంతరముననే హాని యేర్పడును. వి॥ యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని ఆత్మైవాభూ ద్విజానతః, కో మోహ స్తత్ర క శ్లోక ఏకత్వ మనుపశ్యతః (ఈశావాసోపనిషత్తు)

387 వేషధారి నెపుడు విశ్వసింపఁగరాదు, వేషవోషములొకవిధమే యగును

రట్టుకాడె మున్ను రావణవేషంబు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

న విశ్వసే ద్వేషధరం వేషదోషా సమా ఖలు ।

పురావేషో రావణస్య వేమ! హానిప్రదోనను ॥

తా॥ వేషధారిని నమ్మకూడదు. వేషము, దోషము, రెండును సమా నమైనవే. పూర్వము రావణాసురుని వేషమునమ్ముటచే సీతామహాసాధ్వి కెట్టి కష్టములు సంభవించినవి ?

388 ఊపిరున్నయపుడె యుపదేశమందుము, రూపుమాయ నెపుడో రూఢిగాను

బాపడైన నేమి? బడబాగ్ని మ్రింగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రాచో స్థితే గోపదేవో భవ ప్రాణః కదాచన ।

నశ్యే ద్వేమ! బ్రాహ్మణోఽసి కిం గ్రసేత్ బడబానలమ్? ॥

తా॥ ఊపిరియున్నయపుడే తరుణోపాయ మాలోచించుము. లేకున్న నెపుడో యీ రూపు రూపుమాయఁగలదు. ఎవడె ననేమి ? బ్రాహ్మణుడై నంత మాత్రమున బడబాగ్ని మ్రింగింఁగలఁడా ?

389 శూద్రయువతికొడుకు శుద్ధాంతరంగుడై, వేదవేద్యమైన పాదుఁదెలిసి

బ్రహ్మపదవిఁగన్న బ్రాహ్మణుడేకదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ! శుద్ధాంతరంగస్సన్ శూద్రాశుత్రోఽసి మర్మవిత్ ।

యది బ్రహ్మపదం వేత్తి స బ్రాహ్మణ ఇతీర్యతే ॥

తా॥ శూద్రస్త్రికి జనించి పరిశుద్ధాంతరంగుడై వేదవేద్యమగు పర బ్రహ్మము గురైఱింగి బ్రహ్మపదవిఁగన్న బ్రాహ్మణుడే సుమా:

340 బ్రాహ్మణునకు మొక్కికొ బలుచీవెనలొసంగు, నాత్మశుద్ధికలుగు నాతడైనఁ

గలుగునన్ని కామి కింతశోషయెనుమీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నమస్కృతో వేమ! విప్రో దదాతి భృశ మౌషిషః ।

యద్యాత్మశుద్ధ స్తా స్సర్వాః నోచేత్స్యాత్ కంఠశోషణమ్॥

తా॥ ఆత్మశుద్ధి కలుగు బ్రాహ్మణునకు సమస్కరింప నరఁ జొసంగిన
యాశీస్సులును వృథాకాపు. లేకున్న కంఠబోషకాని మఱిండు కాదు.

341 బాపడైనవేమి? భక్తుడైననువేమి? యతియుడైన నమ్యుడైనవేమి?

ఇన్నియైనవెనుక నిసజుండుపనివీర్పు, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

భవతు బ్రాహ్మణో భక్తో యోగీ వా చేతరోఽపివా ।

సర్వేఽప్యేతే తతో వేమ ! మాన్యంతే సమవర్తినా ॥

తా॥ బాపడగుఁగాక భక్తుడగుఁగాక యతియగుఁగాక మఱి
యొకడగుఁగాక కాలుఁడు తనపనికిఁ గనిపెట్టుకొనియే యుండును.

342 కల్లత్రాగువాని కల్లముచ్చవరాను, కల్లలాడువాడె కల్లముచ్చు

నిజముఁబలుకున్న నీచ సంఠాలుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

నాథమో మద్యపాయీ స్వాధో అథమోఽస్యతభాషకః ।

స బ్రూతే వేమ ! యస్మత్త్వం నీచసంఠాల పునః ॥

తా॥ కల్లలాడువాఁడు త్రాగుబోసుకాని కల్లత్రాగువాఁడు కాదు.
నిజముఁబలుకనియరఁడే నిజముగు సంఠాలుండు.

343 దాసరసఁగవచ్చు వేసాల్లదైనను, బింగమఁగవచ్చు లింగమున్న

బాపడవఁగరాదు పదివేలైనను, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

బహుధా దాసతావాన్యః లింగవాన్ వేమ ! బింగః ॥

న వాన్యో బ్రాహ్మణాశ్చ తథా దాసహస్యః ॥

తా॥ లింగమున్న బింగమునుము. ఊర్ధ్వార్ధ్వార్ధములున్న దాసరసుము,
పదివేలఁజెప్పనిముచ్చు. సామాన్యుని బ్రాహ్మణుఁడనుటమాత్రము సూడదు.

344 దర్శనములయందు భక్తవజ్రములందు, వక్షమాశ్రమముల వదలకపుడు

తిరుగుచున్నవాఁడు భరోస నబ్దాని, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

దర్శనేషు మతేస్త్వివ వేమ ! వక్షాశ్రమేషు చ ।

నిర్దేశక్తో య శ్చరతి స స్యా దజ్ఞానవాన్ భువి ॥

తా॥ ఆటుమతములని, ఆటుదర్శనములని, నాలుగు వర్ణములని
నాలుగొశ్రమములని వదల కంటే మూఢత్వమునఁ దిరుగువాఁడజ్ఞాని.

845 టీకవ్రాసినట్ల నేనులు పెద్దలు, లోకమంతిచెప్పి లేకమనుచుఁ

గాకులట్టికనులు కానరీమర్మమ్ము, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

లోకేనేకే బుధా వేమ ! టికాకృత ఇవాబ్రువన్ ।

ఏకబ్రహ్మేతి చస్మర్మ కాకంభా స విదు ర్జనాః ॥

తా॥ పెద్దలు లోకమంతయు నేకమేయని స్పష్టముగా నొక్కి
వక్కాణింప కాకులవంటి యజ్ఞాను లీ మర్మమేలకానరీ తెలియకున్నది.

846 బాతిగుతిములందు జనులెల్లబుద్ధులై, భావపరమునందుఁ బ్రాణుమాలి

చచ్చిపుట్టుచుండుఁ జడమతులై భవి, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

వేమ ! జాతియైత్తెర్బద్ధా శ్చాలసా భావసంగ్రహే ।

జాయంతే చ మ్రియంతే చ మాసవా జడబుద్ధయః ॥

తా॥ జాతియని పితమని జనులందఱుఁ గొంతగొంత యావరణ
మున యధార్థము తెలిసికొనఁ జాలక బద్ధులగుచున్నారు. అట్టి యజ్ఞాను
లిట్లే చచ్చుచు బుట్టుచు చచ్చివచ్చర్థములై వెతల నొందుచుందురు.

347 గునులుదేవతలని గుర్తులుగావింతు, ముష్టిబాపలనుచు మూర్ఖునే?

ముష్ణెలనుదారి మురియంగఁజూపిరి, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

దైవతాన్యాలయానీతి చిహ్నం కుర్వంతి వేమ ! యే ।

తద్విప్రసిదయాలు ప్తైః మూర్ఖాణాం చర్చితాగతిః ॥

తా॥ ముష్టిబాపలు గుదులని దేవతలని యేవేవియో గుర్తులుగావిం
తురని యెందును మూలికెదరు ? మూర్ఖులకు మొదట ఛత్తిమార్గ మల
వదుటకే వా రట్లుగావించిరి.

348 బిశ్చెలట్లు లరక ఫలమేమికలదయా, అంచుసాగ్ధంబుఁ దెండకున్న

విన్నవారు వారి వెట్టులుగావెంతు, విశ్వదాభిరామ విమరణేమ॥

యది సాగ్ధతా నాన్త సమాధి ర్మహాపరవైః ।

వాగ్ధః కిం ? వేమ ! మన్వంత తా నుస్మత్తాన్ జనాభుపి ॥

తా॥ బిశ్చెలవలె యధార్థముఁచెలియని చదు పలచినంత మాత్రమున
నేమి ఫలము ? విన్నవారు వారిని ఛావనూలని, యింగితజ్ఞాన భూస్మృ
లని, వెట్టివారని భావించుటకే యుపయోగముగను.

349 పాక్షిటముగ నింతలోకమందున గుంటి, పల్లముత్తడెన్నఁ బరమగుణుడు
అన్నదానమునను హరిభక్తిచేతను, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

హరిభక్త్యాన్నదాసేన లోకేఽస్మిన్ సకలేపిచ ।

స్వాదుంటుపల్లిముత్తాభ్యో గుణవాన్ వేమ ! సర్వశః ॥

తా॥ ఇంత లోకములోను అన్నదానముచేత హరిభక్తిచేత మంచివాఁ
డనిపించుకొనుటచే గుంటుపల్లిముత్తడెన్నఁడు.

350 ఋగ్వజుస్సుతజిగి యోగ్యతలేనున్న, విప్రజైన నెట్లువిహితుడగును?
భర్తృశ్చ యన్యథావిమనతివతే, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

వేమర్గబుద్ధేదిసోఽపి సూచితీ యర్థ విద్యతే ।

న విప్రోఽపికథం పుణ్యః ? జాతేవ స్త్రీ సభర్తృకా ॥

తా॥ భర్తృకలిగియు నమృని భావించు స్త్రీవోత, ఋగ్వజుస్సా
మాది విద్య లభ్యుంఁచియు యోగ్యతలేకున్న ప్రహ్లాదుడైనను నెట్లు
గౌరవింపఁబడఁగలఁడు? ఏ॥ యథా రాక్షసయో హ్తు యథా
చర్మమయోమృగః, యశ్చ విప్రోఽనధీహావ స్త్రయన్తనామధారకాః,
యోఽనధీత్పద్మికోవేవ మన్వత్ర రురుతే శ్రమమ్, సదీవస్నేవ హృద్రత్వ
మాసగచ్ఛతి సానయః॥ (మనుస్మృతి)

351 మూఢభక్తిచేత ముక్కుంటింటిబూజింప, మున్నుసోయనరుడు ముత్తడాయె
వూజకేమి? తనదు బుద్ధి పృథానంబు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

మూఢభక్త్యా తమ తనం ! పూజయిత్వా కిరాతకః ।

ముక్తోఽహూత పూజయా కిం వా? స్థబుద్ధిస్తత్ర కారణమ్॥

తా॥ మూఢ భక్తిచేత ముక్కుంటిని బూజింప సోయనరుడు ముక్తిఁ
గాంచెను. వాని పూజా విధము మేమున్నద? అందుకు వాని బుద్ధియే
ప్రధాన కారణమైనది.

352 కొండ దండిమామ కొండకూకుర యూమ, కొండ మేటివిల్లు కొండయిల్లు
కొండపంటి కొరయ గుండయిపోయెను, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

శబ్దశుర స్తు గిరి ర్దేను ! భార్యా చ గిరినందనీ ।

గిర్దను ర్గిర్దనం గిరిరుల్లభ్యతిలాభవత్ ॥

తా॥ కొండ (హిమవంతుడు) మామగారు. కొండకూతురు (పార్వతి);
 భార్య. కొండ (మేరుపర్వతము) ధనుస్సు. కొండ (రజతాద్రి) నివాసము.
 ఇట్టి కొండవంటి గొప్పదేవుని పైరము గుండ్రాతిని (లింగాకారమును)
 చేసి కూర్చుండఁజెల్లఁతిమి.

353 విష్ణుభక్తులైన వెలిబూదిపాలె 8, వాడమేల? మత్తపల్లెడమేల?

తెలియ లింగధరులు తిరుచుడిపాటైరి, విశ్వదాళిరామ వినురవేమ॥

వార్తలకి కిం? మువ్వదే కిం? వచ్చినాతా హి వైష్ణవాః ।

అథా తిలగధరావేషు ! సర్వమున్న వృత్తికామయాః ॥

తా॥ విష్ణుభక్తులు భక్త్యమును పోషించు తుదకు దహనసంస్కారమున భక్త్య మగుచున్నారు. భక్తులు విరుచుకొని (పల్లముట్టిని) పోషన చేసి తుదకు భవనసంస్కారమున మట్టి యగుచున్నారు. ఇక వాదము లేందురు ? మరల వము చెప్పుదురు ?

854 దొమ్మమాయు కొడుకు పెద్దవానికి పేట, తిట్లుటం ప్రదేమి దొమ్మతెవులా?

అమ్మనాకి పేగ నందలుగినుటకొ, విశ్వరాధిరామ వినుకనేను॥

సమజాన్య ప్రయత్నం - దీని సమయంలో కురు ।

అది నాది అని చెప్పి దానిని తీసుకుపోయి కుక్కలకు పెట్టెను ||

తా॥ దోపియ్య (నిజపుల కోరికను) దాని మీద నిర్భరవారికి వేటవెయ్య పరెంచుదు. ఇదియే వారికి శిక్ష. ఇది నిర్భర వారికి పులియబున్నది. అప్పువారిపేర దానినుండియిది దానియందుగాని పులియబున్నది?

355 చుననునదయితేని మాలతోడుకున్నట్లు, తేనెయొక్క ప్రియకుఁ జేటానిజము

సమస్తములేను మంత్రాలు మృత్యువు రాక్షసులకు బాధకరము॥

అందు నిర్ణయించుకొని దాని అవకాశాలను సేవలో

యద పుష్కరం నీలం నీలం నీలం మధ్యతా ॥

తా॥ మనస్సున దయలేని వంబాలని చెంతించియున్న పృథ్వీ
 జేటుమూడుటనిలము. ఎంతెంత దుష్టము గుర్తించునో క్రియుండదు.

856 తానునుదీర్చువేళ ధర్మంబుదప్పిన, మానవుండు పాప మనానియుండు

ధర్మము నెపలికిన దై వంబు పోవగు, నిశ్చయార్థము జనుకనేను॥

న్యాయోద్ఘాటనవేళాయాం యది ధర్మం త్యజేన్నరః।
పాపీ స్యా ద్దేవ ! తద్దైవం సాహాయ్యం ధర్మవాదినః॥

తా॥ తగవుఁ డీర్చునప్పుడు చాల ధర్మముగఁ బ్రపత్తింపవలెను. ధర్మముఁ దప్పి చరించిన పాపి యగును. ధర్మమార్గము వదలరున్న దైవముకూడ సహాయకారి కాఁగలఁడు.

357 భాషలాడకున్న బరులు మెచ్చరుకాన, భాషలాడవలయుఁ బరువుఁజూచి
భాషపరువు తెఱంగుఁ బరమాత్ముఁ డెఱుంగును, విశ్వదాభిరామ వినురనేమ॥
అబ్రువంతం నతే పేమ ! న శ్లాఘంతే తతోబుధః ।
ప్రతిష్ఠార్థే వదేన్నిర్భం భాసాబ్రాముఖ్యవి చ్ఛివః ॥

తా॥ మాట్లాడ రూరకున్న పెద్దరును మెచ్చరుకాన మంచిమాటలని తోచినవే పలుకవలెను. పరువార మాటల యొక్క గౌరవాగౌరవము లా పరమాత్మకే లెలియఁగలఁడు.

358 వావివర్తనలును వరుసలు చూడవలె, దప్పినడిచెనేని వగులు గీడు
వదలదెపుడుఁ బాకు పండురఁ దప్పరు, విశ్వదాభిరామ వినురనేమ॥
మర్యాదాద్రవ ముల్లంఘ్య చ రేడ్వతి విపచ్ఛవేత్ ।
కదా నాపైలి సా పేమ ! కుఞ్చం చ న నివార్యతే ॥

తా॥ వాపులు వరుసలు నియమములు మర్యాదలు పాటి సంపదించినఁ గీడు తగులఁ మానదు. తరువార సత్కర్తాపనవర లాభముండదు.

359 హింసఁజేయకుంటున్న ముఖ్యధర్మము, ప్రాణిజంపితినెడువారికన్న
వావుపనువుఁ నెడి చందాలుఁజే మేలు, విశ్వదాభిరామ వినురనేమ॥
అహం సామగ్ బాధల్లీ మేమ ! మ ! ప్రతిభాదినః ।
అహం సామగ్ బాధల్లీ మేమ ! మ ! ప్రతిభాదినః ॥

తా॥ హింస చేయుచుండుటలను పడవ ధర్మము. “అహింసా పరమో ధర్మః” ప్రాణిని గల వినెడువారికన్న చచ్చిన పనువు నూంసము యెను చందాలుఁడు మంచివాఁడు కాదా?

360 వేముడిట్లు సెప్పు వేలపద్యంబుల, దప్ప తన్నియున్న నో ప్పెయ్యుండు
తత్తరపడకంబు విశ్వనియెయ్యుండు, విశ్వదాభిరామ వినురనేమ॥

వేమ ప్రోక్షేమ పద్యేమ సంసు దోహ స్వహస్యశః ।

తథావి గుణసవాస్తే వేమ ! ప్రాప్నుహి ధీరతామ్ ॥

తా॥ కంగారు పడక ధైర్యమువహించి స్థిరబుద్ధితో నాలోచించిన
వేమనయోగి చెప్పిన వేలకొలది పద్యములయందును నేడైన దప్పగా
దోచినను తుద కందుండునది యొప్పేకాని తప్పయి యుండదు.

సాంసారికవిభాగము

361. కూటికి నెడబాసి కూర్చున్న వసుజుడున్, కలలులంగనుగొన్న కెతలఁజిమ్మ
చెలఁగి యగ్నిజూచు కలభంబువాడువ, విశ్వగాఢిరామ విసురవేమ॥

అన్నచితాజ్వరాల్తోఁపి వేమాన్గొడ్డ్ర సుమాన్త్రియః ।

జ్వలంఠం జ్వలనం దృష్ట్వా సతంగభవ ముహ్యతి॥

తా॥ అగ్నినిజూచి భ్రమించి యందుపడి తగులఁబడుమిడతవలె కూటికి
గతిలేని యనపద్ధుఁడును స్త్రీ మోహమునఁ జిక్కి పలుబాధ లనుభవించు
చున్నాఁడు, వి॥ అహహ! గహని మోహమహిమా॥ (భర్తృ)

362 / ఎవ్వరిగుణములును నేనున్నమానవు, చక్కఁజేయరాదు కుక్కతోఁక

గడుసురాలు చుగనిగంపఁబెట్టియు నమ్ము, విశ్వగాఢిరామ విసురవేమ॥

స్వగుణా న నివర్తంత్యేచ్ఛపుచ్చం యాతి నార్జవమ్ ।

సృగల్భా వేమ! నిక్షిప్య విక్రీణాతి పశు పతిమ్ ॥

తా॥ కుక్కతోఁక సరిచేయుట కెట్లసాధ్యమో యట్లే యెవరెవరి
సహజ నీచగుణములును సరిచేయ నసాధ్యమైసవే. ఎన్ని పతివ్రతానియ
మములు విన్నను నొక్కొక్క గడసరిది భర్తను గంపలోఁబెట్టి యమ్ము
టకే ప్రయత్నించును కదా ?

363 అంగమెల్లవదలి యటువంతములునూడి, లోనునునిమిచేతఁ దఱచు వణఁక
ముప్పుతిప్పలఁబడి మోహించువిడువఁడు, విశ్వగాఢిరామ విసురవేమ॥

చేహో జర్జరితే వేమ! దుశేషు గళితేష్వసి ।

జరయాంగే వేషమానేఽప్యార్తో మోహం న ముంచతి ॥

తా॥ నీవీమన బట్టువదలి దినుముగా జరిగియు, ముగియకమున శరీర మెంతగా పాపించిరి యింక నీవు స్వేచ్ఛముల సాలగుచున్నను మానవుడు మోహము మూర్ఖము విడువజాలనున్నాడు.

364 ఆదువారిని నర్థముజూడఁజెప్పి, సావధానముల చతురుఁడను
అయ్యగార్హులైన వాశుపుట్టవా? విశ్వదాశిరామ విసురవేమ॥

కాంతాం చ కనకం దృష్ట్వా వేమ! సారాన్ధితాన్ రసాన్ ।

గురూణా మిహ వార్యాణాం ద్రాగానానః పంలి కిమ్?॥

తా॥ ఆదువారిని ధనుమును ముచినుని రుచులుగల పదార్థములను జూచిన నెట్టిప్రయత్నమిట్లే నాకుట్టకమానను. వి॥ సత్యామోహమయీం ప్రమాదసుదిరా ముక్త్యుత్తరమానుజగత్ ॥ 2 వినా నీ మృగతాజాడ్యా తమోఘోర మిదం జగత్ ॥ ౩ త్త్యు ॥

365 శ్రీలగుభిముజూచి చిత్తంబు నిలుకడ నేయనిమనుజుండు చెడునిలంబు
ఏటిగట్టమ్రాసు కెప్పుడుజలనంబె, విశ్వదాశిరామ విసురవేమ॥

ప్రసన్నం ప్రశస్య యత్తేన నిగ్రహణం న కశ్యతే ।

న నాత్మేన సంశయో వేమ! నరసింహమో యథా ॥

తా॥ ఏటిగట్టుచున్న చెట్టు కప్పుకొని నేటివోటునంబ ప్రమాదము కలుగకమానను. అట్లే ప్రసన్నముగాఁజూచి మనస్సుననిలువకొనలేని మానవుఁడెన్నటికైన నుదయింపఁజూచును.

366 కూలినాశివేసి గుడ్డపుపనిలేసి, తెచ్చిపెట్ట నాలు పెచ్చనేర్చు
లేమిజిక్కుచిపుని చేమాలుకట్టను, విశ్వదాశిరామ విసురవేమ॥

స్విత్యా చ సదయా నిర్జం అర్థయిత్యాం భిభర్తి చేత్ ।

కృష్ణానీ నరకం భార్యా వేమ! నిందతి నిర్దనమ్ ॥

తా॥ కూలివేసి, గాఢమున నేసి గుడ్డపుపనియెలా చేసి తెచ్చిపెట్టుచున్న భార్య నేరకముగాఁ జూచుచు నందరిని నిందించు లోక దరిద్రముతో బాధపడుచున్న భయమునకుఁబట్టింట్లును నందరివేధించుచు నేయుండును.

367 వెట్టివానికైన నేమిధాటికైన, కోర్కెనంబు నుపయోగించిన

శ్రీలజూచినపుడు చిత్తంబు సంశయి, విశ్వదాశిరామ విసురవేమ॥

ఉన్నర్థ సార్థవేద్య రోగిగా యోగిహాపివా ।

యోగితాం దర్శయేమే! ద్రవిధవతి మానసమ్ ॥

తా॥ వెల్లివాడగుగాక వేషధారియగుగాక రోగియగుగాక
యోగియగుగాక యెట్టివానికైన ప్రేమలభించినప్పుడు చిత్తము
నలించకమానదు. వి॥ కంస పశికురుచే భువి రామా (భర్తృ)

368 గుణవతియగుయవతి గురముచక్కఁగనుండు, జీకటింట దివ్యచెలఁగురీతి
దేవియున్నయిల్లు దేవార్చన గృహంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
యువతీ యా గుణవరీ వేమ! రత్నద్వ రాజతే ।
సా దీపికా రమోదేహీ రచ్చ దేవార్చనాలయమ్ ॥

తా॥ గుణవంతురాలగుభార్య యున్నయిల్లు చీకటింటిలో దీపము
వలె ప్రకాశించును. అట్టియిల్లు దేవతార్చనగృహమువలె పవిత్రమైనది.

369 మగనికాలమందు మగువపైఁచిన, మనులకాలమందు ముఖము నొందు
కలిమిలేమి రెండుఁగల పెంతవారికిన్, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భర్తృకారే వేమ! కన్యం యది ప్రాప్నోతి మానినీ ।

పుత్రకారే మఖం భుక్తు సకలం ముఖమఖగమ్ ॥

తా॥ కలిమి లేమి యగునని యెంతవారికైన సకలము. కాన మగనికాల
మందు భార్యరక్తంబింప మతులకాలమందు ముఖ మొందఁగలదు.

370 గొంగతనము అంకు గొరవియుండుకతి, అంకులాడి కింట శంకపుట్టు
గొంగకెన్న రేవెలుం గొన్నకాన్లు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

చోరన్యం వేమ! బారన్యం వ్యాప్త మేవద్వయం భువి ।

జారాయా స్తు గృహం కాన్యోత్పన్న చోరన్య వేష్యతే ॥

తా॥ దొంగరసము అందురసము రెండును గొంచె మెంచుమించు
సమానములైనవే. మించిపోకిరినికిరాదు. అందఁజేసినంతసముఁ గల్గించు
పెన్నెల దొంగకిష్టముగానట్టి ముఖముగల్గించు వినయిల్లును అంకులాడి
కిష్టముకాదు.

371 / ఆపదంబుఁజూడు మారసిబంధుల, భయమునేలేఁజూడు బంటుగుణము
పేదవడిన వెన్న వెండ్లాముగతిఁజూడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బంధూన్ విపది వీడుస్వ భటస్యాపి గుణం భయే ।

సంసాప్తే వేమ! దారిద్ర్యే గతిం పత్న్య విలోకయ ॥

తా॥ బంధువుల యాదరణయెట్టిదో యాపదసమయమునఁ బొందుము. సేవకునిగుణమెట్టిదో భయసమయమునఁ బొందుము. పెండ్లాముప్రేమయెట్టిదో పేదఱికమునఁబొందుము.

372 మగడుమదనుడైన మంచికాపురమైన, సహజ మేలమాను? జారకాంత పాలుద్రావుక్కు పడిపడిపోవగా? విశ్వదాభిరామ విమరవేచు॥

పతి ర్మస్తృగతుల్యోఽసి ససాఖ్యమపి బీవికమ్ ।

నాన ర్మయ్యతి వై ర్గర్హం యథా శ్చ వేమ! దుగ్ధపః ॥

తా॥ పాలుపోసిపెంచుచున్నకుక్కయైతగు నేదో మునిగిపోయినట్లు పెంటకే పడిపోవును. అట్లే మిశ్రమ నివంటిచున్నదైనను మంచికాపురమైనను జారిణి తనసహజమునుమాత్రము వినిపించును.

373 పురుషుఁడెఱుఁగఁంపు భూపతిఁడేటు, అశ్వినింకలకు నాలయంతు పకపురుషచూనము పశ్చిక్షణకంబు, విశ్వదాభిరామ విమరవేచు॥

యది వేగ్ని పశ్చిన్యంది విపదస్యది సూపరాగ్ ।

గర్హనిందాస్యదం వేమ! కాలత్వం నిరయం ఖలు ॥

తా॥ భర్తఁడెలికిన జంతుప్రసవమునఁ దెలి ప్రమాదము. అన్ని నిందలకుస్థానము. ఇట్టిపదముల శాంతిప్రీతి ప్రసాదసంకమునుమా.

374 ఆలిపంచలే యధుత్వమునగుండి, వెనుకంతుననుట వెట్టితనము చెట్టుదురనిచ్చి చిమినఁబోవునా? విశ్వదాభిరామ విమరవేచు॥

పశ్చిక్తు మశక్త స్త్రినిం పశ్యా దిస్యక్తి రజ్జతా ।

వృక్షః ప్రవృద్ధో హి సఖై శ్శేతుం కిం వేమ! శక్యతే? ॥

తా॥ చెట్టురుముదరనిచ్చి గీటుగుదునిమివఁబోవునా? అట్టిభార్యను నదుకనఁబెట్టలేక యధముఁడై యెప్పుడో ముందుననువుక చెట్టుదుననుట వెట్టితనమునుమా.

375 ఆలుమగనిటుట కడ్డంబుకచ్చెనా, ఆలుకాదు వాని వ్రాసుకాని అట్టియానిదిచి యడవినుండుటమేలు, విశ్వదాభిరామ విమరవేచు॥

యాతిక్రామతి పత్యక్తిం స సా భార్యా హ్యసదుణా ।
లలాటలిభతం వేమ! తాం త్యక్త్వా వివినం వ్రజేత్ ॥

తా॥ అలు మగనిమాట కడ్డముతగులునదియైన నది యాలుకాదు
వానితలవ్రాలు. అట్టిభార్యనువిడిచి యడవిలోనుండుచే సుఖప్రదము.

376 మాటవినయాలు మగనికిమృత్యాను, ఓకపడగసగ్గు మొంటిగ్రహము
తనకుఁగానియాలు దానవురాలయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భార్యా త్వవభ్యా పత్యసాస్యైత్ మృతి ర్దాశోద్యతః ఫణీ ।
దేహవిప్రేషా విశాచీ చ రాక్షసీ హ్యేర్హవై రిణీ ॥

తా॥ మాటవినించుకొననియాలు మగనికిమృత్యుదేవత. కఱచుటకు
పద్దముగపడగతోరంగబట్టిన క్రూరసర్పము. పంటసంజీవెట్టుకొనియుండు
దయ్యము. సాదాత్తు తనకుఁగాను నవతరించిన రాక్షసి.

377 ఓజమాలుపాలఁగె యోశిమాదలచేటు, పోటుకడలుబంటు కూటిచేటు
పనికిమాలుతోత్తు బజ్జెంబుచేటురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అనగి కుల్కన్తస్త్రిస్యార్థే ఛదో భీతోఽన్న నష్టయే ।

ధృతిన్స్త్రియో ఛవే ద్విమ! హృద కా త్యేషు కృత్రిమా ॥

తా॥ పనికిమాలినభార్య కలిపండుగ. యుద్ధమునకు బంకుఁగట్టుండు
ఛోరసముదండుగ. పనిచేయనిదాసి ఛచ్చము చండుగ.

378 కల్లలాడువాని గ్రామకర్తయెఱుంగు, సత్యమాడువాని సామియెఱుంగు
సక్కుతిండిపోతుఁడెండ్లా మెఱుంగురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మిథ్యాభిభాషణం వేత్తి గ్రామం స్సగ్రహవాదినమ్ ।

స్వామీవైత్తి తథా వేమ! భార్యావే త్యక్తిభక్షకమ్ ॥

తా॥ అబద్ధములాడువానిసంగతి గ్రామమెడకుఁదెలియును. నిజ
మాడువానిసంగతి యజమానికిఁ దెలియును. తిండిపోతుమగనిసంగతి
పెండ్లామునకుఁ దెలియును.

379 కలిమికలిగినేని గాముఁగాఁజూతురు, లేమిపేతఁ జిక్కిలేవలేని
మదనునంటినుగిని మాలఁగాఁజూతురు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సంపన్నస్సంపన్నమిం కామం సంపన్నం వేమ! యోషితః ।

పశ్యంతి కామసదృశం పంచాలమివ నిర్ధనమ్ ॥

తా॥ పనసతోనలకన్నను పంచదారకన్నను పట్టుతేనెకన్నను జున్ను
కన్నను చెఱకురసముకన్నను ప్రియురాలిమాట లధికతమమగుతీసినుమా.

384 కొమ్మద్రిమ్మరైన ద్రిమ్మరులనెకోరు, సరసవిటుల నేలసమ్మతించు?

పేడఁది నెడిపురుగు బెల్లమే మెఱుంగురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జారాస్త్రి కాండతే జారాన్ సరసాన్ వేమ ! నేచ్ఛతి ।

గోమయాశీ కృపి సృమ్య క్కింవేత్తి మధురం గుడమ్?॥

తా॥ పేడఁ దిను పురుగునకు బెల్లపురుచి తెలియనేరదు. అట్లే చెడు
జారిణియు సరసవిటులను గోరక మరవ్వసనతోలురగునీచవిటులనేకోరును.

385 కుక్కయే మెఱుంగు గురులింగజంగంబుఁ బిక్కుయొడిసిపట్టి పీకుఁగాని

సంతపాకతోత్తు సన్యాసి నెఱుంగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం వేత్తి శివనక్తు బాబు జుఘా మాకృష్య దంశతి ।

అపరీక్షితా దాం వేమ ! కిం వేత్తి యోగినమ్?॥

తా॥ సంతపాకో పాకతోకొని వ్రణిపఠించు దానికి సన్యాసి ప్రవర్తన
మేమిది తెలియఁగలదు? కింగధార్మియు వివర్తనముననున్న మహనీ
యుఁడగు జంగమవేమర స గతి మర్కట తెలియఁగలదా? పిక్కపట్టి
పీకుటయే దానికి తెలియును.

386 తనదున్యపతితోడఁ నగ నాముఘముతోడఁ నగ్నితోడఁ బరునియాలితోడఁ

హాస్యమాడుటకు బ్రాణాంతికా సుమ్మ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సన్న్యసానం నాయు సన్న్యాసా పరధార్మియా ।

వక్త్రవ్యవర్తనం వేమ ! సమే ప్రాణాంతికా నృణామ్॥

తా॥ ప్రధర్మవోగిని, ఆయుధమునోని, అగ్నితోడ, పరునిధార్యతోను
హాస్యమాడుట ప్రాణాంతకమోను జుమా !

387 తరుణి సోగసుగానిఁ దనయనిగన్నను, మరుణిశీలమించి నునముఱులు

పాపహారిణముఁ బట్టంగచాదయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అనీష్ఠుడ్య సుందరపుత్ర మపిస్వాత్ స్త్రీస్మరార్థితా ।

మానసం వేమ ! పాపిష్ఠం నిగ్రహితుం న శక్యతే ॥

తా॥ అందగానిని కుమారునిపరుసవానిని గాంచినను, యువతికి మన్మథావస్థకలిగి మనస్సు భ్రమించును. మనస్సుచాల పాపిష్ఠిది. దానిని జారకుండ నిలుపుట చాల కష్టము. కాన జాగ్రత్త వహించుట మంచిది.

388 తేనె పంచదార తియ్యమామిడిపండుఁ దిన్నఁగాని తీపి తెలియరాదు,
కన్ననింపువుట్టుఁ గామినిఁబరంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శర్కరాయా మధో ర్వేమ ! రసాలస్య చ మాధురీ ।

జ్ఞేయా నాభుంజతో జ్ఞేయా వశ్యతో యోషిదోష్టయోః॥

తా॥ తేనె, పంచదార, తియ్యమామిడిపండు తిన్ననుగాని తీపి తెలియఁబడదు. కాని స్త్రీ యధరముతీపి చూచిన మాత్రముననే తెలియఁబడును. వి॥ క శ్చుంబతి కులపురుషో వేశ్యాధరపల్లవం మనోజ్ఞ మపి । చారఫట చోరచేటకనటవిటనిష్ఠివసశరావమ్ ॥ (భర్తృ)

389 సుతులవలనఁ బుణ్యసుఖమునొందుదమని, మనుజుఁడుండుఁ గర్మవశముఁడవని
ఏనుఁగుపడియున్న నెత్తునా మశకంబు ? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భవేత్ పుణ్యసుఖం పుత్రాదీతికర్మహ చింతతి ।

వారణం పతితం వేమ ! మంకః కథ ముద్ధరేత్ ? ॥

తా॥ ఏనుఁగు పడిపోయిన నేనుఁగే యెత్తవలెనుగాని దోమ యెత్తఁగలదా ? అట్లే మానవుఁడు తన శిథిలావస్థలో సుతులవలన సుఖమును పొందవచ్చునని భ్రమించి పలువెతలఁ బడుచుండును.

390 వాడపటికితిట్టు వలదన్న మొఱఁదెట్టె, ముందుమగనిదిట్టు ముసుఁగుఁదెట్టె
గడుసురాలు మగని గంపఁదెట్టియు నమ్ము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పిథ్యాం నిందే ద్వేమ ! రుద్ధా కోశతేగ్రే పతిం శపేత్ ।

స్యాత్సావలుంతా పిటగం విక్రీడా త్యసతీ పతిమ్ ॥

తా॥ ధూర్త, వాడమీద కుటికి తిట్టును. వద్దంటే పెద్దపెట్టున నేడ్చును. మగనిని ముందు తానేతిట్టి మగఁడేదియో యన్నట్టు మూతి లిగించి ముసుగుపెట్టి పరుండును. ఇంకను మగనిని నేమైనఁజేయఁగలదు.

391 ఆలు రంభయైన నతిశీలవతియైన జారపురుషుఁ డేల జాడమాను ?

మాలవాడఁగుక్కు సరిగినచందంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్వభార్యా సాధుశీలాపి రంభాభాపి స్వవైఖరీమ్ ।

జారో నోష్టుతి వేమ ! శ్వా యథా చండాలవాటికామ్॥

తా॥ మూలవాడలో మాంసము తినమఱిగిన కుక్కవలె భార్య రంభ వంటి రూపముకలదియైనను పతివ్రతయైనను జారపురుషుడు తన పద్ధతిని మాత్రము మానజాలడు.

392 కలిమినాడు మగనిఁ గామించిచూచును, లేమిఁజిక్కునాడు లేవకుండు
మనినమగనినైన మడిసినట్లుగఁజూచు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సకామా విభవే పత్యో దారిద్ర్యే నాభిమన్యతే ।

జీవంతమపి తం వేమ ! పశ్యే స్మృతమి వాంగనా ॥

తా॥ కలిమి కలిగిననాడు మగనిచెంతగనో కామించి ప్రేమించును. లేమిచేఁ జిక్కియున్ననాడు లేచి గౌరవించుటకుఁగూడ నిష్పపడదు. సరికదా బ్రతికియున్న మగనినైనను జనిపోయిన వానినిగనే చూచును.

393 కడు విచిత్ర మరయఁ గామనియంత్రంబు, పువ్వుబోడిచుకఁబొట్టుఁగన్నఁ
గాంచిబెళుకుఁగన్నఁ గడు సొక్కుపుట్టరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అహో ! చిత్రం కామయంత్రం స్త్రీబిందుతిలకం హమాన్ ।

ధాశధశ్యం మేఖలాయా దృష్ట్వా వేమ ! విముహ్యతి॥

తా॥ ఆ మన్మథయంత్రము చాల విచిత్రమైనది. స్త్రీని జూచిన మోహము కలుగుటగొప్పకాదు. పూబోడి చుక్కబొట్టుఁజూచినను నడుమునకుఁ బెట్టుకొను వడ్డాణము సొగసుఁ గాంచిననుగూడ మోహమును గొల్పును. వి॥ స్త్రీదా మేతద్భాషణం చాయుధం చ (భర్తృ)

394 కనకమెడల మంచికాంతలయెడలను, వలచియుండు రెంతవారలైనఁ,
దోయబాక్షిఁబాయు దొరలెవ్వరునులేరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కాంతాసు కనకే చైవ ముహ్యంతి భలు పండితాః ।

యోషి ద్విమోచితాత్మానః కేఽపి వేమ ! న సంశి హి ॥

తా॥ ధనముఁజూచినను సుందరాంగులఁజూచినను వెంతవారలైనను భ్రాంతిని గలిగియుందురు. అందునను స్త్రీ భ్రాంతికిఁజిక్కిని హహానీయు

895 నోస్త్రతోడిపాండు నోమారునోమారు, బంజతోడిపాండు బజ్జచేరును
జానతోడిపాండు చావునమూలమా, విశ్వదాగ్ధరాన వినురవేను॥

దా సంగతి మరల దోడ్ పోయిన ప్రాంతము.

జాతాః ౦' ము వేమీహా నూత్నోద్ధారణం పాపం తయః ||

తా॥ దానిపొందు చాల దోషము. లంజ పొందు నహంభంబును.
ఇక పదిమందితో న నహరించు జాలినపొందు బ్రాహ్మణుల నెదురునదింపి.

396 సామంతరిజమున నతి సత్త్వివర్ధన, ఈ యేమియందు? సామంతరిజము,

బ్రహ్మనిష్ఠయైతిహుఁడు తాత్పర్యముచేసెనా? విశ్వదాక్షిణ్యము పనునవేను?

సర్వస్వం యోగిని స్వాధ్యాయం పరివిజ్ఞానాది నిర్మలతీర్తి?

సాగు పైర్తి బ్రహ్మనివాసం బ్రహ్మలో వేరు! పేర్తి కిం?॥

తా॥ సత్పురుషునకే బ్రహ్మనిష్ఠుని యింద బడుగు కాని సాధారణ మానవున కెట్లు బ్రహ్మ బడగులను? అట్లే పరివ్రత స్రవోపము జారిణికిని దెలియబడదు.

397 చక్కచదనములే ? సంపత్కరములే ? విద్యయే ? భూమివిరివియే ?

పుత్రపదవికన్న బుట్టునాపదవులు?, విశ్వదాభిరామ వినుగవేమ॥

సౌందర్యేణ చ సంపత్త్యా భూవి స్తృత్యా చ విద్యయా ।

కిం ఫలం వేమ ! తత్సర్వం కిం పురకపదా ద్దనమ్ ?

తా॥ చక్కదనము, సంపద, విద్య, భూమివిస్తృతి మొదలైన వన్నియు లభించిన సంతసము సత్పుత్రసంతానమునకదా సార్థకము ?

398 తుంటుని టివానియాపులపూతన, మింటునుంటునడును మిడుకడరమె ?

ఇంటి గూలివిడిచి యెట్లుండవచ్చురా?, విశ్వదాధిరామ విసురవేము॥

వేమిడుధర్మస్థాని బాధ్యుః పీడితో న హి శక్యతే ।

సంస్థానం భూనభోమ ధ్యే పత్నిం-త్యక్త్యా కథం వ సేత్?॥

తా॥ మన్మథుని బాముల తాకిడికి దట్టుకొని భూమ్యాకాశమధ్యప్రదేశముల స్థిరనిర్భయతో మెలుగుట కెక్కరిని సాధ్యముకాదు. కనుక యింటియాలిని నిశ్చయ మెట్లుండుచున్నాను?

399 తగినవిజ్ఞానమున బలయెత్తుభవనైవ, భాగ్యపురుషు నేలపట్టునెంచు?

ఈమహాభిమానం బలవంతును నుమి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కుశలంధనికం చాగ్రం భాగ్యవంతుం చ పూరుషమ్॥

సాధ్యం పరమా వేమ ! గ్రహీతుం కథ మిచ్ఛతి ?॥

తా॥ పరిశ్రమ సగించుటయు కలవాడైనను, కలయెత్తు ధనము పొందను, భాగ్యముగల నున్నవైనను పరమపురుషు నేలప్రేమించును ?

400 కూటికతిలేకూర్చున్నవారి నాడు దానిమీద నానయున్నె ?

అన్ని పదముచేత నన్ని పదమునా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అన్నాభావాన్నిట్లు చెప్పిం వాంఛా భవేత్ ప్రయామ్॥

సర్వే మదా భిన్నమదా దేవ వేమ ! పవంతి హ॥

తా॥ కూటికిలేక యాకలిచే చాగపడువానికి నాడు దానిమీద నానకలుగదు. అన్ని పదముచేతనే యన్ని పదములును గలుగుచున్నవి. వి॥ తేషా మింద్రియనిగ్రహోయది యే ద్వింధ్యై స్తవే త్సాగరే (భర్తృ)

401 సతులఁబాచి నరుడు సౌఖ్యంబుఁగోరును, గతులఁగానలేడు కర్మవండు,

గతులు సతులవలఁ గానంగలేరయ్య, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఈ స్థైరీత్య సతీసౌఖ్యం గతీ కర్మసు నేక్షతే ।

సతీభ్యో న గతీ ర్మత్యో వేమ ! సూనం న పశ్యతి ॥

తా॥ స్త్రీలవలననే సుఖముకలుగునని యజ్ఞాని భ్రమించి సత్కర్మలఁ జేయఁజాలఁడు. స్త్రీలవలన దుర్గతికలుగఁ గలదుకాని సద్గతిగలుగఁగలదా? వి॥ బలవానింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపి కర్మతి॥

402 అలిమటలువిని యన్నదమ్ములతోసి, వేఱుబడెడువాడు వెట్టివాడు

కుక్కతోఁకబట్టి గోదావరిడునా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

విభక్తో దారవచనా వేమ ! యో భ్రాతృవంచకః ।

స ఉన్నత శ్విశుచ్చేన కిం వా తరతి గౌతమీమ్ ? ॥

తా॥ ఆలిమాటలు విని యన్నదమ్ముల నిరసించి వేలుపడఁజూచు
వెట్టివాఁడు కుక్కతోకఁ బట్టుకొని గోదావరినది యీదదలచినవానితో
సమానుఁడు కాదా. (నేఱింట ములుపు - గోరింట యెలుపు ఎంతో
కాలము నిల్వదు)

403 స్త్రీలుఁగల్గుచోటఁ జెల్లాటములుఁగల్గు, స్త్రీలులేనిచోట చిన్నబోవు
స్త్రీలచేత నరులు చిక్కుచున్నారయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యత్రస్త్రీయ స్తత్ర కేశ్యః రిక్తం స్త్రీరహితమ్ స్థలమ్ ।

వశా భవంతి వేమ ! స్త్రీమాయాకృష్టధియో నరాః ॥

తా॥ స్త్రీలున్నచోటఁ జెల్లాటములుఁ గలుగును. స్త్రీలులేనిచోట
చిన్నబోవును. ఏమన్నను స్త్రీలచేతనే మానవుఁ డజ్ఞానాంధకారమునఁ
బడుచున్నాఁడు. వి॥ న విషయాన్ భోక్తుం న మోక్షుం ఊచుః (భర్తృ)

404 కరుఁగరుఁబుట్టుఁ గనుఁబునకుకన్న, పెనఁపెనఁగఁబుట్టప్రేమసతికి,
ముదియముదియఁబుట్టు మోహంబు లోభంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

తచ్ఛేతప్తే సౌమిన్సర్వః ముహుస్సంగే స్త్రీయారతిః ।

జరావరిణతౌ వేమ ! మోహో లోభ శ్చ జాయతే ॥

తా॥ కరిగినకొలదియు బంగారమునకు వన్నెవచ్చును. స్త్రీ పురుషులు
కలిసిమెలసి సంచరించినకొలదియుఁ గామ మధికమగును. ముసలితనము
వచ్చినకొలదియు మోహమును లుబ్ధత్వము సధికమగును. వి॥ సుతాం
గనాబంధుషు సోదరేషు, నృపేషు భృత్యేషు చ జాతమోహః, ప్రవా
సమాత్యేణ హి నశ్యతేఽభిలం, చిరంప్రవాసేన హర త్యశేషమ్॥

405 అన్నమదమువలన సతివలుఁబురుషులు, నేపురేగి మదమఁ జేసెనందు॥

అన్నముడుగువెన్న సతఁడెందుఁబోవురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్త్రీయః పుమాంసోఽన్నమదా దుద్రిక్తభ్రష్టబుద్ధయః ।

వవృధే స్మరణత్యాహుః గతేఽన్నే వేమ ! కుత్ర సః ? ॥

తా॥ తినుటకుఁదిండి మస్తుగ నున్నకొలది స్త్రీ పురుషుల మస్మఘుఁడు
చెలరేగి జాఢించుచునే యుండును. తిండిలేక పస్తులతోనున్నప్పు డా
మస్మఘుఁడు దరిదాపులకై నరాఁడు.

406 ఎఱ్ఱదానిఁ బురుషుఁ డేపారఁజూచిన వేకిపుట్టి చాలవెట్టిపట్టు,
పల్లెఁదెఱచి నగినఁ బట్టుఁ బెన్నూతంబు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

స్వర్ణాంగిం నా యదీక్షేత జ్వరోన్మాదయుతో భవేత్ ।

భూతావిష్టో భవే ద్యేమ ! వివృతే దంతకుట్టులే ॥

తా॥ అందగత్తెను గాంచినంత మాత్రమునఁ బురుషునకు మస్మఘ
జ్వరము తగిలి, వెట్టిచేష్ట లధికమగును. ఇక నా యందగత్తె పల్లకనబడు.
నట్లు నవ్వినుఁ బెద్దదయ్యము పట్టినట్లు వికారగుణములు కలవాఁడగును.

407 ఎట్టిస్త్రీలఁగనిన నింతింతయనరాదు, కాలపక్ష్విలక్కు కరగినట్లు,
ఇట్టిగాఢమోహ మెంతైనఁజేయురా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

స్త్రీసాన్నిధ్యా ద్ద్రవేచ్ఛిత్తం యథా లాఙ్ఘ్యసంగతేః ।

వేమైతాదృ గ్గాఢమోహాః కుర్యాత్కియదపి ద్రువమ్ ॥

తా॥ ఎట్టి హీనలగు స్త్రీలను బూచినను గాఢాన్నికి లక్కుటిగినట్లే
పురుషుని చిత్తము కలుగును. ఇట్టిచెడ్డదగుమోహ మెట్టిచెడుకార్యములఁ
జేయించలేదు? వి॥ అంగారసప్యశానాఠీ ఘృతకుంభనమః పుమాన్,
తస్మాన్నా రీషుసంసర్గం దూరతః పరివర్జయేత్ ॥ భాగవతము॥

408 కాంత కుంకమైన కానికులంబైన, బాహులేక విటుఁడు బ్రహ్మసియుండు
మరగి గుడ్డికుక్క మాంసంబుఁ దిన్నట్లు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

నీచాం చ నిష్కులాం వా స్త్రీం విట స్త్రక్తు మశక్ను నన్ ।

ప్రభాత స్తిష్ఠతి వేమాంధశ్చైవ దుర్మాంసభక్షకః ॥

తా॥ గ్రుడ్డిమక్కు మాంసమునకుమటిగి తిన్నచే తినుచు దానిని వదల
లేకయున్నట్లు విటుఁడు స్త్రీకుంకయైన, కులవిహీన గుణవిహీన కురూపి
యైనను విడువలేక భ్రమచే లోకమునుమఱచి దానితోనేయుండును.

409 వారకాంతల్లె వలచియేతెంతురా?, పాఁచుఁజేసి ధనము పుచ్చుకొఱక
మరిసాచ్చి యిల్లు మఱియూరకేగునా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

మోహంగతా వేమ ! వేశ్యా ఆగచ్ఛంతి కిమంతికమ్? ।

ధనం సంగోన కర్షంతి వృథా మారీ న గేహగా ॥

తా॥ అమ్మవారు (విన్నూచి, మశూచి) ఇంటిలో బ్రవేశించి యెవనినో బలిగొనక యూరకపోవునా? అట్లే వేశ్య చన్నువలచి యూరకవచ్చునా? కపటప్రేమఁ గనఁబరచి ధనముపహరించి సర్వభృష్టునిగా విచుట కేచేరును.

410 కులమువలనఁగొంత బలమువలనఁగొంత కలిమివలనఁగొంత గర్వమునను,
అకుచదువుచదివి అపవనఁబడుదురు, విశ్వదాభిరామ విచురవేమ॥

కులార్హతార్హత్ బలార్హతార్హత్ ధనార్హతార్హత్ చ్చ గర్వతః ।
వ్యధిచారపరాం విద్యాం వేమాధీష్ట విసవ్యతి ॥

తా॥ మంచి కులముగలవాఁడనని (కులమదము) బలముగలవాఁడనని (బలమదము) ధనముగలవాఁడనని (ధనమదము) ఇట్టియష్టమదముల గర్వించి పోతరించి అంతుపమపు (శృంగారగ్రంథముల) చదివి అందుకు లోనై మానవుఁడు ప్రస్తుతగుచున్నాఁడు. వి॥ చూవనం ధనసంపత్తి ప్రభుత్వ ముపవేశితా, పైకైర మవ్యసథాయ కిము యప్రచతుష్టయమ్?॥

411 ఇచ్చిపుచ్చుకొన్న హితవైముచువును, తిక్కలేక ముగ్ధుఁడామరవతి,
కాచిభాచిపండి కడుగవ్యామైయుండు, విశ్వదాభిరామ విచురవేమ॥

దానప్రతిగ్రహభీష్టసంపంధాః పద్మినీసమాః ।

అసల్పత్వేన శోభంతే వేమ ! రమ్యం హి చత్ఫలమ్ ॥

తా॥ భార్యాభర్తలు పెద్దలు నిష్టపడి కావించుకొన్న పెండ్లిసంపదము లేవిధమగు లోపములేక తామరతంపరగ నల్లుకొని కాచి పూచి చాల శోభాయమానముగ శోభిల్లుచుండును.

412 కూడుఁగుడిచి లెస్సకూర్పున్నవాడైన నాడుదానిగన్న నట్టెతగులు,
అన్నరసను యెవలి కతిపదంబగుఁజుమీ, విశ్వదాభిరామ విచురవేమ॥

భుక్త్యాన్నం సమ్యగాసీనః స్త్రియం దృష్ట్వా విముహ్యతి ।

వేమాన్నరసపవాశు తనో ర్ద్ధత్తే ఘనం మదమ్ ॥

తా॥ సంతృప్తికరముగఁ దిని సావధానముగఁ గూర్పున్నవాని కాడు దానిమీఁద మనస్సట్టే తగులును. అన్నరసమే శరీరమున కధికతమమగు మదమును గల్గించును.

413 తల్లికడురుకొనుట తండ్రికడురుకొంటు, అన్నకడురుకొనుట అరయఁ మూడు
పాతకముల నెఱింగి వర్తింపఁగావలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేను॥

వేమేహ మాతృధిక్కారః పితృధిక్కార ఏష చ ।

భౌతృధిక్కార ఉత్యేతాన్ జ్ఞాత్వాఽసూం స్త్రిం పృరే న్నరః॥

తా॥ తల్లికి, తండ్రికి, అన్నకు చెదురుకొనుట యను నీ మూడు పాత
కములఁ బడరుండు పద్ధతి యెఱింగి సంసారి ప్రవర్తించవలెను. వి॥ కే కే
హ్యుపాస్యాః ? గురుదేవవృద్ధాః॥ (శం॥మణి)

414 ఇంతి తనదుపేరు నెల్లకాలమును, బ్రజలుతలఁచునట్లు ప్రతిభఁగాంచు,
ఇంతికిఁ బతిభక్తి యెంతవచ్చును ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేను॥

వేమ ! ప్రీతపతిభక్త్యైవ ప్రతిభాం యాతి సర్వశః ।

ఁస్యాః కీర్తిర్లక్ష్మీకనుతా పతిభక్తిః ప్రీయోధనమ్॥

తా॥ ప్రీతిపత్తివలననే సత్కీర్తి యెల్లకాలము ప్రజలు తలంచు
లాగున ప్రతిభఁగాంచును. ప్రీతిపత్తివలననే ప్రభావము కల్గించును.

415 ఇంగలంబుతోడ నిలనల్పులతోడను, పరునియొకతోడఁ బతికుపోడ,
సరసమాడుకొల్లఁచావును మూలంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేను॥

అంగలంబున నిలనల్పులతోడను నొకటాయయా ।

పరునితోడఁ బతికుపోయి నొకటాయయా ।

తా॥ అగ్నిలోఁ బల్కునొకటి పరునితోడఁ బతికుపోయి సరసమాడుట
చావుకుమూలమునుమా.

416 పరయవతిరథంబుఁ జూచించుకొని, గొటచూ తల్లఁగొల్లబోవు,
సెగకుఁజూంతి జెన్నఁచెవని తానముడేత, విశ్వదాభిరామ వినురవేను॥

కోటిపూజం విసృజంతి పరస్మైగతకాండెణః ।

స సర్వే త్కిం వేమ ! తాపాత్ ? సవనీతం శిఖాంతికే ॥

తా॥ నిష్క్రమింపకు వెన్న రూపుమాయునట్లు పరస్మైసంగమము కోరు
చుండెడి వ్యక్తికి కోటిపూజలై నను పృథాయగునుజుమా.

417 మంచితనములని యెంచిపెంచెలియాఁడు వారలొకరులేరు వసుధలోన,
జనులకర్మములను శకునముల్ నిల్పునా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేను॥

అన్వీక్ష్య శకునం సమ్య గూఢావపి చ దంపతీ ।

మియ్యేతే వేమ ! నేహస్తః శకునైః కర్మ కిం హృతమ్?॥

తా॥ మంచిశకునములు ముహూర్తములుచూచియే పెండ్లిచేయుదురు.

కాని యట్టివారొకరై ననుండఁగలిగిరా? బ్రతుకుల శకునములు నిల్పునా?

418 వాడవదినకేల వావివర్తమునలు? చాడిగానికేల బాడబుద్ధి?

మూఢమతులకేల ముదముతో జ్ఞానంబు? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వాటివధూనికాయాస్తు, కిం వేమ ! కృమవర్తనైః ?

కిం సూచకస్య సద్బుద్ధ్యా? కిం జ్ఞానేన జడాత్మనామ్?॥

తా॥ వాడకెల్ల వదినెవరుసగుదాని కిం వావివరునలతోఁ బనియేమి?

చాడిలుచెప్పవానికి మంచిచెడ్డలతో నిమిత్తమేమి? అట్లే మూఢులకు జ్ఞానానందముతోను పనియుండదు.

419 తొత్తుతొత్తై కాని దొరసానికాఁబోడు, హత్తదెపుడు దాని కైనగుణము

మిత్తికూళ్ళదొంగ మేతన్నవేర్చునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దాసీదాస్యేవ వేమాహో ! న స్యాత్సా స్యామినీ క్వచిత్.

బొచిత్తం తు న తస్యా స్యాత్ సుభార్థీ కిం మృతాన్నభుక్?॥

తా॥ మిత్తికూళ్లు (ఎసుగుచ్చకూడు) దొంగిలించువానికి బాగుసంగతి తలియబడఁగలదా? అట్లే దాసీకి దాసీగుణముకల్గునుకాని సాధ్వియగు యజమానురాలినద్గుణము పెట్టవడునా?

(వృత్తి ప్రవర్తన భావనలనుసరించికూడ మంచిచెడుగుణములవడును)

420 నాడేమైనవడిపె నయమెఱింగిమెలంగు, విటునిగుస్తరించు వివరమెఱుంగు

బానిసైనతొత్తు పాటించలేదయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శ్రేష్ఠా తు కులటా వేమ ! నయజ్ఞా సతతం విటమ్ ।

వేత్తిమర్కాత్మసాత్కర్తుం న దాసీ జారిణీ తథా ॥

తా॥ జారిణియైనను మంచిదైన విటుని స్వాధీనముచేసికొను వినయాది మంచిగుణముల మెలంగును. కాని బానిసయైనది యట్లు మెలఁగనేరదు.

421 కులుకుగుబ్బఁజూపి గొబ్బనఁగరగించి, చేతికాసురెల్లఁ జేర్చుకొందు,

రతనుచేతికత్తు లరయంగఁగాంతలు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పీనస్తనౌ దర్శయిత్వాద్రవీకృత్య భృశం మనః ।

హరంతి విత్తం కాంతాస్తాః వేమానంగకరాసయః ॥

తా॥ కులుకుగుబ్బలఁజూపి వెంటనే విటునిఁ గరగించి ధనమెల్ల స్పృహ
కొందురు. స్త్రీలన్నసామాన్యలుకారు. మస్కఘనిచేతిలోని చూరకత్తులు.

422 ఆనుకూల్యముగల యంగనఃలిగిన, సతికిఁబలికిఁబరమసౌఖ్యమమడుఁ

బ్రాతికూల్యమైనఁ బరిహరింప నుబంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అనుకూలసతీప్రాప్తా సతీవత్యో స్సుఖం మహత్ ।

యది స్యాత్ ప్రతికూలా సా వేమ ! తద్వర్జనా త్సుఖమ్ ॥

తా॥ అనుకూలదాంపత్యమైన సతికిఁబలికిఁగూడ సౌఖ్యములభించును.
ప్రతికూలదాంపత్యమైన విడిపోవుటయే సౌఖ్యమీయఁగలదు.

423 గొప్పపిరుడుఁగన్నఁ గుచకుంభములఁగన్నఁ జెప్పరానిచోటు చెలమఁగన్న

ముప్పిరిఁగొనునయ్య మునికైన మోహంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నితంబ మున్నతం ప్రేత్య కుచకుంభౌ చ పివరౌ ।

అవాచ్యస్థలగర్తం చ వేమ ! మౌన్యవి ముహ్యతి ॥

తా॥ స్త్రీ పెద్దపెద్దపిరుదులు కుంభములవంటికుచములు ఇఁక
చెప్పరాని మర్మస్థలఁఁగూఁచిన మునికైన నను మోహము ముప్పేటఁ
బడును. వి॥ నివృత్త స్వర్ణతత్వజ్ఞః కామక్రోధవివర్జితః, ధ్యానస్థః
నిష్క్రియో దాంత స్తుల్యమృతాగ్రచనో మునిః ॥

424 మతముదారిమఱచు మధురాధరముఁజూచి, మగువరూపుఁజూచి మనసుమఱచు
ఉత్త లాలకించి యోగంబుమఱచురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రేత్య కాంతాధరం రమ్యం విస్మరేత్ స్వమతం సరః ।

రూపం వీత్య మనో వేమ ! వచశ్రుత్వా తప స్తథా ॥

తా॥ మధురమగు స్త్రీ యధరముఁ జవిఁజూచి మతనియమములే
మఱచును. అందమగురూపుఁబూచి మనస్సే మఱచిపోవును. ప్రేమా
లాపముల యోగమే మఱచును.

425 తొడలమెఱుపుఁజూచి తోరంపుకుచములు, వారకొప్పఁగలుగు పనితఁజూచి,
విటుఁడునిల్పుటెట్లు విరహగ్నిఁజొరకను ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కామ మూర్ఖాశ్చాకథస్యం సీవరస్తననిభ్రమమ్ ।

కచం పితృప్రయోవేమ ! వైత్తి కిం విరహం విటః ?॥

తా॥ తొడలమెలుపు చిగ్గివగుకు నమగు సొబగు వారకొప్పుగలస్త్రీనిఁ జూచి మునిగగాన మోహముపొందునని విటవిటుఁడు విరహోగ్నిబడకుండ నెట్లునిలువగలఁడు ?

426 చదువులెల్లజదివి సర్వజ్ఞుడైయుండి, బ్రహ్మవిద్యలెల్ల బడటగలిపి,
యువతిఁజూచి పొంగి యోగంబు మఱచురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అధీత్య సర్వశాస్త్రాణి సర్వజ్ఞోఽపి ముని స్వయమ్ ।

యోషాం వీర్యోత్సుకో వేమ ! యోగం విస్మరతీహ చ॥

తా॥ అన్ని చదువులుజదివి సర్వజ్ఞుడయ్యు బ్రహ్మవిద్యయందుఁ బరి పూర్ణుడయ్యు యువతినిజూడగనే యోగముమఱచి భ్రష్టుడగును.

427 ఊరపందెలుంగ దుత్తవగంధంబు, చెడ్డనరక మెల్లఁ జెందుఁగాని,
సాధ్యమహిమ మెట్లు వైరిజియెలుంగురా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గ్రామక్రోధో న జానాతి సుగంధద్రవ్యసౌరభమ్ ।

అమేధ్య మత్తి సాధ్వీత్యం వేమ ! కిం వేత్తి పుంశ్చరీ?॥

తా॥ బురదగుంటలోఁబడి సంతసించునుగాని యూరపంది పరిమళవస్తువులకు నానందించునా? అట్లే జూరిణి పొత్తివర్చప్రభావ మెలుంగఁజాలదు.

428 కలిమిఁజూచి యాయఁగాయమిచ్చినయట్లు, సమనకీయ నదియు సరసతయుగు
పేదకిచ్చువనువు పెనవేసినట్లుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దత్తదేహసమా వేమ ! దత్తా ధనవలే సుతా ।

సమాయ సరసత్యైర్తా నిర్ధనాయాతిబంధురా ॥

తా॥ కలిమిఁజూచిచేసెడిర న్యాదానము తరీరముకోసియిచ్చినట్లే(శరీర మమ్ముకొన్నట్లే) సమానమైనవానికిఁ దేయుక న్యాదానము సరసమైనదే. ఇక కన్యప్రేమించిన పేదకిచ్చువనువు, పెనవేసికొన్నట్లుండగలదు.

429 పలికిబొంకలేః బహునానటు పడఁతిగూడనిచ్చె, బడన కపుడు,
బాళిమిఱ నలిఁడు బాటుపై పడి నుండఁ విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అనత్యభీతః పార్శ్వేమ ! బల్వాణ స్పృహియాం నృపః।

దగౌ పరస్మై సంగంతుం బాలోఽభూత్ విరహీ చ సః॥

తా॥ పూర్వము బల్వాణచక్రవర్తి కోరిన దిచ్చెదనని వాగ్దానముజేసి
శివభక్తునకు భార్యనుగూడుట కిచ్చెను. విరహికాఁగ నామె పాతివ్రత్య
ప్రభావమున నతఁడు వెంటనే బాలుడై పడియుండెను.

480 మగనికలిమిబలిమి మగువకునుబలంబు, కలిమిలేనిమగఁడు కానుఁగాఁడు,
పనికిరానిమగని బాటించి చూడరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పత్యు స్సంపద్బలం పత్యై నిసిస్విభక్తా నిరర్థకః ।

నిరర్థకం పతిం వేమ ! నాద్రియంలే హి యోషితః ॥

తా॥ మగనికలిమి, బలిమి మగువకును బలమిచ్చును. కలిమిలేనిమగఁడు
గుడ్డిగవ్యకుఁబనికిరాఁడు. అట్టిపనికిరానిమగని నెట్లాదరింతురు ?

481 విటుఁడు స్త్రీనిగోసి విడిచిపెట్టపిదప, శేడనున్న సిగ్గు నెంచశేల?
కుడిచివేయుపుట్ల గోతుల దొడ్లదా ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కాంతాం విరజ్య సంశ్యజ్య విటః పశ్చాత్తు తస్థితీమ్ ।

కిం సృచే ద్వేమ ! గోచ్ఛిష్టపత్రం కిం భువి లుంఠతి ? ॥

తా॥ తినిపారవేయు నెంగిలియా కేగోతిలోదొర్లిన నెవరికికావలెను ?
అట్లే విటుఁడు స్త్రీయందలిరోతచే విడిచిపెట్టినవిదప నాస్త్రీ యే నికృష్ట
కార్యములొనర్చిన నెవరికిసిగ్గు ?

482 విటుఁడుచెఱచిపిదప విడిచిపెట్టినయది, శేడపెనిమిడిఁగని ప్రియముఁజేయు,
పప్పలొనిచెప్పు కుక్కురిన్నట్లయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

విటోపభుక్తా త్రక్రాస్త్రీ నిస్స్వ మాద్రీయతే పతిమ్ ।

ఉపాసహం రాశిగతాం వేమ ! శ్వా ఖలు భతలి ? ॥

తా॥ చెత్తకుప్పలో దిగివిడిచిన పాతచెప్పునే మగ్గుతిన్నట్లు విటుఁడు
చెఱచివిడిచిపెట్టినయది మఱియ నాపేదఁబనిమిడినే ప్రియముగఁజూచును.

483 దున్నపోతుమడక దురుసుగాసాగదు, ఎద్దుచుడకంటె హెచ్చుకాదు,
ముద్దరాతిమఁడు మునుసలిమెచ్చునా ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మందం స్యావైస్సరిభహలం న్యూనం వృషభలాంగలాత్ ॥

ముద్గాయా వల్లభో వేమ ! వ్లాఘేత జరతాం కథమ్?

తా॥ చుటుకగునెడనాగలి దున్నవాడు మడ్డిదున్నపోతుల నాగలి
దున్నటకిష్టపడడు. ముద్దరాలిమగడు ముసలదానినిమెచ్చుకొనునా?

484 కావుకావునుమఁ గరుణయేడ్చెడి, శిశువుశేరదీసి చిత్తమలఁ

బాలనిచ్చునట్టి పడఁతిపువ్వాత్మరా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

రక్షరక్షేతి కృపణో యో రోదితి శిశు ర్భృశమ్ ।

తస్మై దదాతి యా తైస్యం వేమ ! సా శుభ్రాభాగినీ ॥

తా॥ 'కావు కావు, మనియేడ్చునిడ్డ యెవరివిడ్డయైనను ప్రేమచేతనే
దీసి మనసారపాలనిచ్చి సంతసింపజేయుచున్నది' అని పువ్వాత్మరాలుచునా.

485 ముండమోషికేల ముత్యాలపాపట ? వన్నె లెల్లబుణ్ణపతికిఁగాక,

కుక్కకేంతలఁపఁ గుచ్చులపాలకీ ? విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

కిం వా మోక్షిర్యమంస్తు ర్విరంతో సుభ్రయోషిణః ।

సర్వవర్త్యచితా వేమ ! సదా కిం విరేకాచితా ? ॥

తా॥ 'సుభ్రాప్రికి (ముట్టెరువకు) ముత్యాల పాపటం యవసరముగాని
ముండమోషికెందులకు ? కుచ్చులపాలకీ కుక్కకెందుకు ?

486 మగనిమీఁద భక్తిమానసుండివకాంత, మూడుఁజోములను ముక్తిగనున,

మగువలంకలకును మగత దేవతలయా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

పర్యే భక్తిం వేమ ! యా స్త్రీ సర్వభి త్సా జగత్త్రయే ।

ముక్తిం వ్రాహ్మణీ సదయో దేవతా సర్వయోషితామ్ ॥

తా॥ మగువను మగఁడే దేవుడు. అట్టిమగనిమీఁదనెల్లప్పుడు భక్తికలిగి
యుండు భార్య ముట్లొకములఁ గీర్తిని ముక్తిని గూడఁబొందును.

487 భావ మరసి తన్ను భార్యసేవించిన నింటివైన నగును నీశ్వరుండు,

అదియులేక బ్రతుకు టధమంబు భువిలోన, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

భావజ్ఞా యది సేవేత భార్యాత్మానం ప్రాగు ర్భవేత్ ।

గృహస్యాపి వృథా వేమ ! తదభావేను జీవసమ్ ॥

తా॥ మనసార తన్నుప్రేమించి భార్యసేవించినయజమాని తనయింటి కై నను ప్రభువగును. ఆభాగ్యముకూడలేకుండ బ్రతుకుట నీచాతినీచము.

486 పడుచునిచ్చినతని బడైమిచ్చినవాని, కడుపుపల్లెజేసి ఘనత నిడుచు, నడువనేరనతఁడు నాలిముచ్చేకదా?, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

కృత్వా ప్రశాంతం యః కన్యాదాతారం భృతిదాయకమ్ ।
నాద్రిరేత స వై వేమ ! కథ్యతే కూటమానసః ॥

తా॥ తనకుఁ గన్యాదానముచేసినమామను బడైమిచ్చిపోషించిన ప్రభు పును సంతసింపజేసి గౌరవమర్యాదలతోఁ జూడనేరనివాఁడునాలిముచ్చు.

489 తరుణి పుణ్యవతిఁ వరునిబట్టియెయగు, పాపినియగు మగనిప్రాపువలన. భర్తవర్తనంబే పడఁతులయందుండు, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

పత్యాశ్రయేణ వేమ ! స్వాత్ తరుణీ స్త్ర్యాశాలినీ ।
తథైవ పాపినీ భర్తవర్తనం స్త్రీషు వర్తతే ॥

తా॥ భర్తనుబట్టి యి భార్యపుద్యాత్మురాలు, పాపాత్మురాలు నగును. భర్తప్రవర్తనము భార్యచుఁగూడ నలవడును.

490 తన్నుఁగన్నముట్టి తల్లివంటినిసుమ్మ, అన్యకాంత న్యాయ మరసిమాడఁ గన్నదానిజనులు కానంగలేరయ్యా, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

అన్యకాంతా మాతృచుర్యా న్యాయబుద్ధ్యా యదీక్ష్యతే ।
తథా వేమ ! జనా నిత్యం స పశ్యంతి పరస్మియమ్ ॥

తా॥ పరస్పరంబైన కన్నకల్లివంటినిఁగూ. పెండ్లాడిన స్త్రీ యొక్క తియ్య భార్య. మిగిలిన స్త్రీలందఱును గిన్నతల్లలే.

491 విశమత్యమన్న నాల్కలకువాసి. మగనిబుద్ధులెల్ల నుగువనేర్పు దానిరక్షణంబే వానిరక్షణమగు, విశ్వదాభిరామ వినురజేమ॥

విశమత్యే నిప్రతిష్ఠా దంపలోర్వేమ ! వర్తతే ।
నిత్యధ్యే న స్మృతిం పత్యు భార్యారక్షేన తస్య చ ॥

తా॥ అల్పగలగు నైశమత్యమే శోభ. మగనిబుద్ధులే మగువకును వచ్చును. దానిరక్షణయే వానిరక్షణ.

442 వాదమాడితిట్టు వరున నెవ్వరినైన జేరరాదటన్న జేటుదెచ్చు,
గడుసురాలు తెలియ వడిసెల రాయిరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిందే త్వర్వానపి సదా వేమ ! వాదపరాయణా ।

దత్తే వోని మకామానాం ధూర్తా స్త్రీ డేవణీశిలా ॥

తా॥ ధూర్త, వాదమాడి యెవ్వరినైన నెదిట్టును. వలదన్నప్రమాదముఁ
దెచ్చును. అది వడిసెలలో రాయివంటిది నుమా.

443 నావసత్యమెల్ల నడిసముద్రములోన, బండిసత్యమెల్ల బట్టబయల
నాడుదానిసత్య మేడనులేదురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నావసత్యం వార్ధి మధ్యే శకటస్య బహిష్ఫలే

వ్యక్తం భవతి వేమాహో ! స్త్రీ సత్యం నాస్తి కుత్రచిత్ ॥

తా॥ నావయెట్టిదో దానిసంగతి నడిసముద్రమున బుబువగును. బండి
సంగతి యెడారిలోఁ దెలియును. కాని యాడుదానిసంగతి యెక్కడను
బుబువు కానేరదు.

444 వశముకానియాలి పైరమేనునవచ్చు ? యశముకైదుమఁగాని యనువుపడదు
కొసరుకెల్ల దానికోర్కెఁదీర్చుటయె యా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అవశ్యాయాః స్త్రీ యోవైరం కిం వాచ్యం కీర్తనాశరీమ్ ।

స సంధ్యం వేమ ! తస్మా స్సాన్ధ్యసం కామితార్పణమ్ ॥

తా॥ స్వాధీనపడని (కొంగని) ధార్యుని వర్ణించుటకు పిలువేనిది.
కీర్తని పాడుచేయును కాని స్వాధీనముమాత్రముకాదు. దానిని బ్రతి
మాలి కొసరుట దానికోర్కెలఁదీర్చుటకై యుపయుక్తమగును కాని
వాని కేమియు నుపయోగకారి మాత్రము కానేరదు.

445 వరుడనుచక్కనైన ప్రజాలగనినైనదళుకుమెఱుపుపంటి తత్వమునన్,
అన్యపురుషవాంఛ యాడుగాఁకినుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సుందరీఽపి ధవో వేమ ! యదిస్యాత్ వప్రసేవధిః ।

శిలపిభాగిణితోఽపి స్త్రీ సమాంసం పర మిచ్ఛతి ॥

తా॥ భర్తచక్కనివాడైన మంచిగుణములకు పజ్జాలగనియైన రసికత్వమున్న నాడుదానికి నన్యపురుషవాంఛ యుండకమానదు.

446 మానధనము విడచి మఱి పుణ్యవతియైన, బూని పతికిభక్తి పాసఁగఁజేయు లోనమెచ్చుచుండు లోగుట్టుకనవలె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పుణ్యస్థి కుచులే పత్యుఁ డభక్తిం మానధనాన్వితా॥

అత్తని శ్లాఘున వేమ! విద్యా దంతర్గతం రహః॥

తా॥ పుణ్యవతియగుస్థి భర్తను లోలోనమెచ్చుకొనుచు దనగౌరవమును గాపాడుకొనుచు బలిభక్తిరలిగియుండును. భర్త దాని లోగుట్టుకనవలెను. జారితివలె నిచ్చరపుమాటలులేవని లిరస్కరింపఁగూడదు.

447 మగఁడుతప్పుఁగనక మనఁజిచ్చుచున్నచో, సహజగుణమువిడచి బారకాంత పిండితి నెడిపిక్కి పెంటకఁజేయదా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఉదాత్త పుణ్యస్థి దళిం విత్తవైది బారిణి॥

పైనిగ్గు నల్లర ద్విధా! పట్టుకో న్విమలం యథా॥

తా॥ పిండితియగు మగఁడుకొంత తప్పుఁగనకును మున్నకమననిచ్చి యున్నను బారిటి చురుమోటల నుండు విడచిబారిరదు.

448 బొట్టమాటలాడు భోగము నభ్యో, పట్టుచు నిల్లుగుల్లఁజేసి

వల్లెరమ్మటంచు నవలించు నున్నా, పశ్యంతి నాచు విహవేమ॥

అనన్యవాదవ బాని నిల్లుక్షం బం! పురుషమే॥

ప్రవాన్లుగనెండ్లొత్త నున్నానయల చుంటరాల్॥

తా॥ విడుచు నల్లునల్లునూటల నుండు పట్టునల్లుపెట్టకాగ నిల్లుగుల్లఁజేసి యదవశ్యతా అని యుండమందె వాళ్ళ గొట్టంచును.

449 పిచ్చివానికైన బేరవానికికైన, శుభ్రుఁగోగికైన గుంటికైన

భాగం కానుకైన నాముఁజ్చుక, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పిచ్చినించా బాగవంపా నుండువా రున్నరోగిణమ్॥

భాగం కానుకైన నాముఁజ్చుక! పట్టునల్లుగతా॥

తా॥ పిచ్చివానికైన బేరవానికికైన శుభ్రుఁగోగికాని, గుంటవాఁడు కాని, యెట్టి నిల్లునూటల కాని యుండిక పై పట్టునల్లుగోచరముకాగ మనస్సు రష్ట్రములచేయ నీయక యూరనుండు.

450 దేహభావమెల్లఁ దెలియంగఁజూచిన, నఖిలహేయములకు నాలయంబు
పరసతిగమనంబు ప్రత్యక్షనరకంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యది పశ్యే ద్దేహభావం బహుహేయాలయం ఖలు।

పరస్త్రిసంగమో వేమ ! ప్రత్యక్షనరకం ద్రువమ్॥

తా॥ దేహముయొక్క యథార్థస్థితిఁ దెలిసిచూచిన సమస్తమగురోతలకు
నది పుట్టిల్లు. అందునను పరస్త్రిసంగమము మఱింత ప్రత్యక్షనరకము.

451 జగడమునకుఁబోదు జూరిణియెప్పుడు, మాయఁజేసి పురుష మమతఁబెట్టఁ
గానిమాటలాడు గయ్యాళి సతతంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వశీకరోతి పురుషం జారా న కలహప్రియా।

కుర్యా దవాచ్యవాదాం శ్చ ధూర్తా వేమ ! నిరంతరమ్॥

తా॥ జూరిణి యెల్లప్పుడును మమకారముఁబాపి మాయఁజేసి మగని
వలలోవేసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించును గాని జగడముమాత్రమాడదు.
గయ్యాళి భార్య యటుఁగాక కానిమాటలాడుచుఁ గష్టపెట్టుచుండును.

452 జూలూఁసనుండి స్త్రీలవీధులవంకఁ, జూడని మరారు సుమ్మ విసక
చేతురేనియట్లు చేటుమూడునుజుమీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జాలేన్మో వీధియం బ్రతా మవకాశం న కల్పయేత్।

యదికుర్వ్య స్త్రిభా వేమ ! సర్వనాశో భవే ధ్ధ్రువమ్॥

తా॥ కిటికీలలోనుండి స్త్రీలను వీధులవంకఁబడనీయరాదు. అట్లు
జూడనిచ్చినఁ చేటుమూడును జుమా.

453 చక్కనైనవాని మక్కువఁగన్నంతఁ, దక్కువగనుజామఁ దనదు విభుని
అడుబుద్ధికంటె నవరబుద్ధియులేదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యదిపశ్యేత్ రూపవంతం పురుషం స్త్రీ స్వవల్లభమ్।

పశ్యేన్నూర్జనం వేమ ! నాస్తి స్త్రీబుద్ధే రవరామతి॥

తా॥ చక్కనైనవాని మక్కువతోఁ జూచినంతమాత్రమునఁ దన
మగనిఁ దక్కువగఁ జూచి యేవగించుకొనుచుండును స్త్రీ బుద్ధికంటెఁ
గామమున లాభవమైనది మఱియొకటిలేదు.

454 కాంతమేనుజూచి కలవరపడెదరు, కడుపులోనిరోతఁ గానలేక

ఇంతరోతగల్గు నీదేహమేలరా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అంగనాయూ స్తనుం వీత్య వేమ! నుహ్యంతి పూరుషాః॥

కుడొ మలం న సర్వం చి న్నా కిం మలయు క్తయా?॥

తా॥ స్త్రీశరీరముజూచి కడుపులోని రోతఁగానలేక కలవరపాటుఁ జెందెదవు. ఏహ్యమగుశరీరమేలరా? (వి) అమేధ్యపూర్ణం కృమిభిస్తు సంకులం స్వభావదుర్గంధ మశౌచ 'మధ్రువమ్, కశేబలే మూత్రపురీష భాజనే రమేత మూర్ఖో న రమేత పండితః॥ 2 సమస్తభావైః ఖలు బంధనం స్త్రీయః. (భర్తృ)

455 ఆడుదానిబొంతు గోడఁజెట్టినయట్లు, పురుషునిబొంతు పూరితడక

స్త్రీలనేర్పు మగలఁ జీకాకుఁబఱచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుడ్యోపమం నార్యసత్యం పుంసస్తు కటనమిత్తమే॥

స్త్రీణాం తు వేమ! చాతుర్యం పుంసః తోభయతే భృశమ్॥

తా॥ ఆడుది యబద్ధమాడిన గోడపెట్టినట్లు. పురుషుఁ డబద్ధమాడిన దడికట్టినట్లులుండును. స్త్రీలనేర్పు మగలఁ జాలఁజీకాకుఁ బఱచునుబుమా.

456 సుగుణవంతురాలు సుదతియైయుండిన, బుద్ధివంతులగుచుఁ బుత్రిలొప్ప
స్వస్థమేటికయ్యో సంసారికింకను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది భార్యా గుణవతీ పుత్రకా బుద్ధిశాలినః॥

నదా సంసారిణో వేమ! కిం స్వర్గేణ ఫలం? వద॥

తా॥ భార్యగుణవంతురాలైయుండి పుత్రిలుబుద్ధివంతులైన సంసారికింక స్వర్గ మెందులకు?

457 సతియొనర్చుచెడుగు పతి కశక్యమువచ్చు, బతియొనర్చువంచి పతికిసగము
పతియొనర్చుచెడుగు సతికేలరాదురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్యాదోషః పతిం యాతి అర్థం పతిగుణే సతీమ్॥

దోషః పతికృతో వేమ! న సతీం పాప్నియాత్ ఖలు॥

తా॥ భార్యచేయుపాపమంతయు భర్తదే. భర్తచేయుపుణ్యములో సగము భార్యది. భర్తచేయుపాపముమాత్రము భార్యకు రాదు. ఏలనో!

458 విత్తిహీనమైన వేళలందును దల్లి, తనయులునున్నప్పుడు లనకువార
తెల్లకత్తులగును కందైన నిమిరి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యదా నవే ద్విత్తహీనః సదా మాతా చ పుత్రకాః॥

భార్యా చ సుహృద స్సర్వే వేమ ! స్వర్గైర్విరిణోద్భవమ్॥

తా॥ దరిద్రముండు తల్లి, కొడుకులు, భార్య, మిత్రులు, నందఱును
శత్రువులే యగుదురు.

459 పాపబాధితులగు పరసతినిగోరుట, చేప జిహ్వరుచికి జిక్కునట్లే
తీపినంటి యీగ తెగువతో నీల్లదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పాప పరసతికాంతీ నిహ్విబద్ధో యషో యథా॥

మధుద్రవ్యే వేమ ! లగ్నాః స కిం నశ్యంతి మక్షికాః?॥

తా॥ పాపాత్ముడగు మనుజుడు పరసతినిగోరుట చేప జిహ్వరుచికి
జెడినట్లును, తేనెటీగ తీపికిజచ్చినట్లును సగును.

(460) తల్లిదండ్రీహితులు దగిన చుట్టములెల్ల, నేరికొరిపోరు నెగువుజూచి
పడుచునీత్తురింతే భాగ్యమీయఁగలేరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మాతా పితా సాంధవా శ్చ హితా స్సర్వే సమీక్షయా॥

కన్యాం దిశంతి కిం వేమ ! దదతే భాగ్య ముజ్జ్వలమ్?॥

తా॥ తల్లి, తండ్రి, మిత్రులు, బంధువులు, ఇట్లుకావలసినవారందరు
పరిస్థితిసనుసరించి పడుచునీయఁగలరుకాని భాగ్యము మాత్రమేయలేదు.

461 సతులమాయఁదెలిసి వైరింపలేకను, పెద్దకడుపువాడు పెండ్లిమానె
పుట్టుకాసెఁగట్టె భువి నాంజనేయుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యోషిన్మాయాం విద్ధివైర్వివ వేమ ! లంబోదరః పురా॥

అనూశవాన్ బద్ధకచ్ఛః జన్మవై వాంజనాసుతః॥

తా॥ సతులమాయఁదెలిసిన విఘ్నేశ్వరుండు వారలమాయను దట్టుకొన
లేమను భయమునఁ బెండ్లిచేసి మానెను. ఆంజనేయుండు పుట్టుకనుంచియే
లంగోటి నిగించి బ్రహ్మచారి యయ్యెను.

462 చదివినతనకన్న బాకతీయే మేలు, స్వహమువేల్పుకన్న గేదెమేలు
సకలగురలకన్న బారభామినిమేలు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

రజకో వర సుభ్యస్త కుషివిద్యా తత్రైవ చ।

గృహదేవాచ్చ మహిషీ సురేభ్యో వేమ ! జారిణీ॥

తా॥ ఈ మాయచదువుఁజదివినవానికన్నఁ జదువుకొన కున్నను గుర్తు కలిగియుండుటకుఁ జాకలియేమోలు. గృహదేవతనుబూజించి విఫలుఁడగుట కన్న గేదెనుమేపుకొనుటసుంచిది. యజ్ఞములఁజేసి దేవతలమెప్పించి రంభాసంభోగమున కువ్విళ్ళూరుదానికంటె నాధనముతో వేశ్యలతో స్వేచ్ఛగా సంచరించుటయే మంచిది.

463 ఔరసుండే నీకు వారసుడగుఁగాని, వేశ్యయందుఁబుట్టు విభవకొడుకు నీవుపోయినపుడు నీరైనవదలునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఔరసః భయ సత్పుత్రః కిం వేర్లోర్థేన నూనునా ?

వేమ ! స్వయి మృతే దత్తే కిం తిలోదకమప్యహో !॥

తా॥ నీకన్నకొడుకు నీరువారగుఁడగుచుకాని నీవుంచుకొనిన వేశ్య కొడుకు నీవు చచ్చినప్పుడు తిలోదకములనై న నొసఁగఁగలఁడా ?

464 గుణపతిగలయిల్లు గోమునొందించును, చీకటింటదివ్వె చెలఁగునల్లు దేబెయ్యన్నయిల్లు దివ్వె మల్లినయిల్లు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

తమోగృహం దీపితేమి గుణిని భాసయేత్ గృహమ్।

దుర్గుణాకలితం గృహం వేమాదీవ మివాప్రభమ్॥

తా॥ గుణవంతురాలగు భార్యయున్నయిల్లు చీకటింటదీపమువలెఁ బ్రకాశించును. ఇక దేబెయైనభార్యయున్నయిల్లు దీపమారిపోయినయిల్లు వలె సంతయు నయోమయముగనుండును.

465 కాకిగూట నాడుకోకిల తనగ్రుడ్లఁ, బెట్టి పెనుపఁజేయు గుట్టెఱుఁగుచు నాడువారిమోస మపుడైనఁ తెలియుఁజీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కాకనీడే పికీ వేమ ! నిధాయాండాని పోషణమ్।

కారయేత్ మర్మ జానీత స్త్రిమాయా జ్ఞాయతే తదా॥

తా॥ ఆడుకోకిల కాకిగూటిలోని కాకిగ్రుడ్లనుబడఁగొట్టి తనగ్రుడ్లను బెట్టి పొదిగించుకొని పిల్లలను పెయించుకొనును. దీనినిబట్టియైన నాగరికతాస్త్రిల మోసమెట్టిదియో గ్రహింపుఁడు.

466 విడుచుదానిపొందు విడువఁజాలనివాఁడు, చచ్చుదనుక మోయుఁ జాప గుడిసె
భాగవతులపటుఁ బడయంగ నోపఁడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్యక్తవత్త్యా స్త్రియాస్సంగం వేమ ! త్యక్తు మశక్నువన్ ।
వోధా కటం కుటీం యావజ్జీవం నైతి మహద్గతిమ్॥

తా॥ తన్నువిడుచుదానిని దాను విడువఁ జాలనివాఁడు చచ్చువఱకు
దానిచాపయు, గుడిసెయు మోయుచుండవలసినదేకాని భగవన్నామ
స్మరణఁ జేసికొనుచు భక్తుఁడుమాత్రము కానేరెడు.

467 వెలదిసాంపుఁజూచి విజ్ఞప్తిగఁగరాదు, కలికెక్కుడు గుణమె కారణంబు
చక్కనైనరూపు జారిణినుండదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

లావణ్యం యోషితో దృష్ట్వా న ముహ్యే ద్వేమ ! కారణమ్ ।
గుణవహ హి భామిన్యా జూరిణీ కిం న సుందరీ? ॥

తా॥ స్త్రీ యందముగనున్నదని గ్రహింపఁగూడదు. స్త్రీకి మంచిగుణమే
ముఖ్యము. రూపుప్రధానమన్న జారిణికున్నరూపు నెరికినినుండదు.

468 తనకునొప్పిపుట్టి తనువెంటబడలిసఁ, గూళవిటుఁడు యువతిఁగూడఁజూచు
పండ్లుపడినకుక్క పసరంబుఁగలువదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిస్సత్య శ్రాంతదేహోఽపి దుర్బల స్వజ్జితేఽంగనామ్ ।
నిర్దంతః కుర్కురో వేమ ! కిం వశ్యస్థి న దంశతి? ॥

తా॥ పనికిమాలిన విటుఁడు శరీరమెంతగా వ్యాధులచేఁగృతించి బాధలఁ
గల్గించుచున్నను పండ్లుాడినకుక్క గొడ్డెముకనే కొఱుకఁ బొందినట్లు
చెడిపె పొందునే కాండించుచుండును.

469 ముండమోపితోడ మనుగుచుఁదేలుచు, నుండునపుడే మోహముండుఁగాని
అండబాయువెనుఁ నాయ శలేపోవు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

రండయా వర్తతే యావ త్తావన్మోహే నిమజ్జతి ।
అపాస్తే వేమ ! తత్సంగే ఆశా నశ్యంతి తా స్తదా॥

తా॥ ముండమోపితో మనుగుచుఁ దేలుచు నున్నపుడే మోహ
ముండును కాని దానియెడబాటుగలిగినప్పుడా యాశయే కొన్నాళ్ళ
కంతరించఁగలదు.

470 కావలయు చుగఁడు కాంతనెల్లప్పుడు, కావలేనివాఁడు చావలయు
కాపులేనిదాని కాపుర నుడుగ నా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

రఁజే తాంకొంతాం సదా భర్తా ద్రాక్షియేతావనాడుమః॥
రఁజావిహీనా యా కాంతా వేమ! తత్సంస్మృతి ర్విభా॥

తా॥ పెండ్లిచేసికొన్నందులకు భార్యనుగాపాడవలసిన బాధ్యత భర్తది.
అట్లుకాపాడలేనివాఁడు చావలయును. రఁజుణలేని యాడుదానియునికి
కిష్టమైనదిసుమా.

471 భక్తిమక్తికిన్లు భాగ్యము గల్గును, చిత్తమెఱుఁగు పడఁతిచెంతఁబతికిఁ
జిత్తమెఱుఁగనిసతిఁ జేరంగనీరాదు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

చిత్తజ్ఞా యా వేమ! పత్న్యాః ప్రాంతే పత్యు ర్భవంతి హి॥
భక్తి ర్ముక్తి ర్మథా భాగ్య మచిత్తజ్ఞాం స్త్రియం త్యజేత్॥

తా॥ తనభావముగుర్తించి మెలఁగు భార్యచెంతనున్న భర్తకు భక్తి,
ముక్తి, ఘక్తి, అన్నియు లభించును. తనభావమును గుర్తింపనేరని
భార్యనుదగ్గఱకే చేరనీయఁగూడదు.

472 ప్రితిలేనిలంజె భూతింజె యాఁజుమీ, ప్రితిలేనిపాటు చేతచేటు
దాతలేనియూరు దయ్యాలపేటయా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

అప్రితా కులటా భూరం కర్మాప్రితం శ్రమావహమ్॥
యత్ర దాతా నాస్తి వేమ! సా పూః పైశాచవాటికా॥

తా॥ దాతలేనియూరు దయ్యాలపేట (దయలేనికఠినాత్ములుండునది)
ప్రితిగల్గింపనికొమ్మ చేతచేటకాని లాభములేనిది. అట్లే తానంటే ప్రేమ
లేని భార్య పెనుఘోరము (పెద్దరాకాసి).

473 బిత్తిలేనిలంజె పలుమారుబిలిచిన, బిత్తికాదు లయపుమిత్తికాని
మిత్తిచొరఁగ నిల్లు మ్రింగఁబోవునా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

అపలాయనూనా బహుళః కులటా భక్తివర్జితా॥
మృత్యుస్యాన్య త్వదనం విష్టా వేమ! గగనతి సా స కిమ్?॥

తా॥ భక్తిలేనిలంజెను బలుమారులునిలిచి బ్రతిమలాడినను దానికి భక్తి
రాదుసరికదా ప్రళయకాలపుమృత్యువుగూఁ దయారగును. అట్టిమృత్యు
దేవత యేయింటిలోనున్న నా యింటనది మ్రింగక విడిచిపెట్టునా!

474 భవుండు చిత్తముగను భార్యల మోయును, అట్టుమోయఁగలుగు దిట్టమైన
నతినివలెనె బూది యలచిన మెఱుఁగగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భార్యావాహీ భవశ్చిత్రం యది త్వం వహనతుమః।

తథైవ తత్సమో వేమ ! ధూతలిప్తతను ర్భవ॥

తా॥ పరమశివుండు భార్యలమోయును. శరీరమునకుబూడిదయుఁ
బూయును. అట్లే భార్యల నీవును ఘరింప నమర్చుడవగుదేని శరీరమున
బూడిద నలదుము.

475 విటులజూడఁగానె మటుచూయఁజేసియు, కిటికియందుఁజేరి వీకరింపు
పటిమమీర శ్రీల బరికింపరేయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దృష్ట్యా విటాన్ నందయిత్వా గవాక్షస్థా నితంబీన్।

విలాసాన్ కుగుతే వేమ ! మాయాఽర్హయాహి యోషి తామ్॥

తా॥ కిటికినుండి పీఠినిఁ బించినజులస్త్రి విటుండుకనబడఁగనే యింటిలో
నున్నవారల నందల మటుచూయఁదేసి బయటకుఁబోగలదు. స్త్రీలనడత
గుత్తించుట చాలకష్టమైనపనిగుమా.

476 ఇంద్రపదవిఁగోరి యింపుగాయజ్ఞమున్, కిమిచేతఁ జేసి కాములైరి
పరమయోగమాని పట్టంఁగ లేమిని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాకాంక్ష్యంద్రపదవీం యత్తై ర్భవ్యై మహాధనైః।

కామినస్స్పృర్జనా నున మక్షమా యోగధారణి॥

తా॥ యోగాభ్యాసము నియమనిష్ఠలు భిక్షిజ్ఞానములు కుదుర్చుకొన
లేక ధనముకొలది నింద్రపదవిలభ్యమగుననియు స్వర్గముఖము లనుభవింప
వచ్చుననియు భ్రమించి కాములై యజ్ఞములఁజేయుట కజ్ఞాను
లెగబడెదరు, వి॥ ప్రేయానై ద్రవ్యమయాదృష్టాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప!
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ! జ్ఞానే పరిరమాప్యతే (గీత)

477 పాలప్రియముచేత బరగనేడ్చుచిన్, క్షుత్తురప్సలకల శోకపడఁగ
దల్లి పసులమాని లేనయుని ముద్దాడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యత్ప్రత్యాయం వ్యాకులో బాలః స్తన్మాథ్రి యది రోదితి।

త్యక్తై కర్మాణ వేమాంనా లాలయం త్యాశు మంబతి॥

తా॥ పాలకొంతుకు నాకలిదప్పలకు, దట్టుకొనలేక విడ్డయేడ్చుచుండిన, దల్లి యెన్నిపనులున్నను గట్టిపెట్టి తనయునిముద్దాడి పాలనిచ్చును. అట్లే భగవంతుడును నాపదుద్ధారకుడునుమా.

478 పదుచూరణం పారజాచెదరొక్కో!, ఎంతవారలైన భ్రాంతిజెంది లోనమీటు కాము లొంగదీయలేరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మహాత్మానోఽపి విభ్రాంత్యా హృత్స్థికామవశంగతాః |
కిమర్థం ? యువతీం వేమ ! పశ్యంతి భ్రాంతదృష్టయః॥

తా॥ లోనఁబెటుగుకాముని లొంగదీయనేరక యెంతవారలైన సిగ్గు విడిచి యందగత్తెను వృథాగా తేజిపాటు లాతు లేలనో తెలియనున్నది.

479 దాతలేనియూరు దయ్యాలపెనువాడ, నీతిలేనిమాట రాతివేళు
వీరితలేనిలంజె ప్రేతవాహనమయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పూర్ణాత్రసానా పై శంచీ వాగనీతి భిలాడతి |
కులటా ప్రీతికూన్యా చ వేమ ! స్పృత్రేతవాహనమ్॥

తా॥ దాతలేనియూరు దయ్యాల పనువాడ. అట్లే రాతిమీదఁబెట్టవలె నీతిలేనిమాటవృథము. ఇకప్రీతిలేనిలంజెను భరించుట శపమును మోయుచున్నట్లే.

480 ఫాలసేతుడైన వంపంగలేడయా, ఆలిమిఁబెట్టి యాదిమఱువ
గోలయనుచు నమ్మగూడదు పెట్టిపై, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కృత్వా ప్రగల్భా విస్మృత్య మూలా త్ర్యంబం చాంగనామ్ |
న వశీకురుతే వేమ ! అమాయేతి న విశ్వనేత॥

తా॥ అలిని 'అబ్బ, అమాయమరాలు' అని పెట్టిగా నమ్మగూడదు. మొదట నువ్వేడఁజేసి చూచుకొనినిమిఁదపెట్టిన నాపాలాటుండైనను (మూడవకన్నుకలవాడైనను) తరువాత మంచలేడు సుమీ.

వి॥ శక్రాదయోఽపి విజితా స్త్వబలాః కథం తాః ? (భర్తృ) ✓

481 ఫలక మెడనుచేతఁబట్టి ఖడ్గంబూన, బంటుతనమురాదు వ్రీతిభలేమి
వీధిలోనడియగ జెలది పురుషుడొ నె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఖడ్గం చ ఫలకం వేమ ! కరాభ్యాం ధారయన్నపి,
న శూరస్యా దప్రతిభః కిం పుమాన్? వీధిగాంగనా?॥

తా॥ వీధిలోఁ దిరిగినంతమాత్రమున స్త్రీ పురుషుఁడుకానేరడు. కుడి
చేతఁగత్తి నెడమచేతఁదాలు బట్టినంతమాత్రమున ప్రతిభలేనివాఁడు యుద్ధ
భటుఁడగునా?

482 పురుషభాగ్యమున నె పుణ్యవతిదొరకు, బుణ్యవతికి నట్లై పుట్టునుఖము
నిరువు రనుభవింప హితులగు పుత్రులు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
భాగ్యేన లభ్యతే పుంసః పుణ్యా స్త్రీ యోషితః పుమాన్,
ఉభయోరపి భాగ్యేన వేమ ! పుత్రా స్తథా హితాః॥

తా॥ పురుషునిభాగ్యమునఁ బుణ్యాత్మురాలగు భార్యయు స్త్రీ
భాగ్యమునఁబుణ్యాత్ముఁడగుచున్నయు నిరువురిభాగ్యమునఁబుణ్యాత్ములగు
పుత్రులును లభించురు.

483 పుత్రసంతులేః పురుషోఽను గతిలో, బుణ్యలోక మెట్లు పొందఁగలఁడు?
పుశ్రిహీనునకును బుణ్యంబు కలదెట్లు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
పుమాన్ పుత్రవిహీనస్తు పుణ్యలోకం కథం ప్రాప్నోతి॥
వేమ ! పుత్రవిహీనస్య కథం పుణ్యం ప్రవర్తతే?॥

తా॥ పితృదేవతల ముణమునుండి విముక్తుఁడగుటకు బుత్రసంతతిలేని
వాఁడు పుణ్యాత్ముఁడుకానేరఁడు. అట్టివానికిఁ బుణ్యలోకములును
లభింపవు.

484 పుడమిలోన నరులు పుత్రులఁగనఁగోరి, యడలుచుండు రసపమాశచేతఁ
గొడుకుఁగలిగినంతఁ గుల ముద్ధరించునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
సరాః పృణాన్ధిన్తో వేమ : చింతంతి సరమాశయా॥
పుత్రే సంజాతమాత్రే కిం? గుల ముద్ధరత స్వయమ్॥

తా॥ పుత్రులఁగనుటకు నరులు ప్రయత్నించుదురు. కొడుకు లిదిగినంత
మాత్రమునఁ గులము సుద్ధరించునా? ఏ॥ అజాతశత్రుత్వాగ్రాణాం
వరమాద్యై స చింతయా॥ సర్వస్యభవంతాద్యై అంతిమస్తు పదేవదే॥

485 పిన్నవాండ్రు స్వేచ్ఛ మన్ననజెఱచును, అడువారి స్వేచ్ఛ గోడొనర్చు
పురుషులను స్వేచ్ఛ భూతినిగూర్చును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిహంతి బాలక స్వేచ్ఛా గౌరవం వేమ ! సర్వశః॥

స్త్రీ స్వేచ్ఛా తనుతే దుఃఖం : సప్త స్వేచ్ఛా విభూతిదా॥

తా॥ పిన్నవాండ్రు స్వేచ్ఛ గౌరవమును పాడుచేయును. స్త్రీల స్వేచ్ఛ కష్టముగల్గించును ఉత్తమపురుషుని స్వేచ్ఛ సౌఖ్యమును సంతోషమును గూర్చును. వి॥ లాలనాత్ బహవో దోషాః తాడనాత్ బహవో గుణాః, తస్మాత్ సుత్రం చ శిష్యం చ తాడయేత్ స తు లాలయేత్॥

486 దొడ్డివాడు పెద్దతోడేలునైనను, మట్టఁ జూచి దానిమర్మమెఱిగి
గొడ్డుగొట్టెనునైనఁ గొనిచననీయండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అజాతేవ స్తు మర్మభ్రో జానన్మృగగతిం సదా॥

మధ్యాం మేహిం చ వేమాశు నీత్యా గంతుం చ నేచ్ఛతి॥

తా॥ గొట్టెలకాపరి పెద్దతోడేలునైనను దానిరహస్య మెఱిగి చంపఁ జూచునుకాని పనికిమాలిన గొడ్డుగొట్టెనునైన తము సట్టుకొనిపోనీయఁడు. అట్లే కుటుంబరక్షణకు యజమాని (సంసారి) శ్రద్ధవహించవలెను. కాని యుపేక్షాభావముతోను నుదాసీనభావముతోను నుండుట పనికిరాదు.

487 తల్లి యేడ్వనివక తనయలువగచిన, జాలిపడెడువాడు జడుఁడు సుమ్ము
తారతమ్య మెఱుంగ నేరని పశువగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అశృణ్వన్ మాతృరుదితం య స్వభార్యా వ్యథాకులః॥

దయలే స జడో వేమ ! పశు శ్చ తారతమ్యవిత్॥

తా॥ తల్లి యేడుపువినక పెండ్లాము యేడ్పునకు మాత్రము జాలిపడెడు జడుఁడు తారతమ్యమెఱుంగనేరని పశువు నుమా.

488 ఎంగిలెంతవట్టు హితవు గానెంచక, యెగియుండు రంత సర్విజనులు
కన్న నెంగిలెంత? : న్నెంగి లభికమా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉచ్ఛిష్ట మహితం మత్వా విముంచంతి జనా భువి॥

వక్త్రోచ్ఛిష్టం కియద్యేమ ? నేత్రోచ్ఛిష్ట మిహోధిక్॥

తా॥ నోటియెంగిలిని మాత్రమే సర్వులు నిరసించురు. అంతకన్నను దూష్యమైనది కన్నుయెంగిలినుమా.

488 ఇని యడవికి ఋషులు చవులగోరుటగోత, నరులు కలిగి తినమి నరయగోత
భార్యలనుచు వారి భరియింపమియు గోత, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఋషిగాం విపినే వేమ ! జుగుప్సా విషయార్థితా।

అభోగో ధనినాం చైవ భార్యారాం చా వ్యపోషణమ్॥

తా॥ అడవికిఁ గోరియును ఋషులు చవులగోరుటగోత. కలిగి యుం
డియు నరులు లోభద్రవ్యమున ననుభవింపకుండుటగోత. భార్యలని పెండ్లిచేసి
కొనుటతప్ప వారలబోపింపకుండుట గోత.

490 ఇంద్రోడయ్యఁ గామిహీనుడైపోయెను, మాకుడయ్యఁ గామి మండిపోయె
బ్రహ్మయ్యఁ గామి బైసిపోనాడెను, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఇంద్రోఽపి వేమ ! కామీ సన్ హీనత్వ మగమ త్తథా।

మారోఽపి చాశు దగ్ధోఽభూత్ ప్రథాం బ్రహ్మపి ముక్తవాన్॥

తా॥ కామగుణమునకులోనై యింద్రుఁడు హీనుడాయెను. మన్మ
థుఁడు మండిపోయెను. బ్రహ్మ యగౌరవముపాలాయెను.

491 రాయియై యహల్య రామపాదముసోకి, యాడుదయ్యెనందు రవనిజనులు
చేయునుకృతము శిల శిలలైనఁబొందును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమాహల్యా శిలా భూత్వా స్పృష్టా రామాంఘ్రిణా సకృత్।

కాంతాభూదితి సంప్రాపలుః శిలాప్యేతి కృతం ఫలమ్॥

తా॥ చేసిన పుణ్యఫలితము శిలలైనఁబొందును. శ్రీరామచంద్రుని
పాదరజముఁదాకి శిల యహల్యయై పతివ్రతామతల్లికాలేదా ?

492 కొడుకునువరియింపఁగోరి వచ్చినదాని, దండ్రపెండ్లియాడ ధర్మచగునె?
తప్పని తెలిసియును దాఁజేయుఁ గగ్గుంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సుతం వరయితుం వేమ ! కన్యకా మాగతాం పితా।

యద్యుద్వహేత్ స కో ధర్మః ? దోషజ్ఞోఽవ్యఘ మాచరేత్।

తా॥ తప్పని తెలిసియును మానవుఁడు ఇంద్రియములకు వశుడై
విషయాభిలాషలకులోనై మనము నరికట్టలేక యంతస్సాక్షిప్రతిఘటించు
చున్నను దానికి సమాధానమియలేక చెడుపనులనే చేయుచున్నాఁడు.

కొడుకును వరించినచ్చినదాని నొక ప్రబుద్ధుడగు రాజరాజేంద్రుడు పెండ్లియాడెనందురు. ఇది ధర్మమేనా ?

493 ఇంచుకంతసుఖమె యీరేడుజగములఁ గంచమునకుఁ బిల్లి కాచినట్లు పంచబాణుబారిఁబడియు నాసెందురు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

చతుర్దశను లోకేషు ఈష్టాత్మసుఖార్థినః।

వర్తంతే వేమ ! కామార్తా ఉచ్చిష్టార్థివిదాలవత్॥

తా॥ పదునాలుగులోకములందలి జీవులును సెంగిలికంచముకొఱకు పిల్లి కనిపెట్టుకొనియున్నట్లు అల్పసుఖముగు స్త్రీసుఖమునకే మన్మథుని పంచ బాణములఘాతలకుఁ దట్టుకొనలేక యాసించుచున్నారు. వి॥ వినారామం వినాభీష్టం హనూమతం వినాశుమ్, కురంగఖురమాత్రేణ చర్మణా మోహితం జగత్ ॥

494 పెరటఁజెట్టుచెట్టిఁ పరికింపకుండిన, వెలుగుదాటి తీగ వెడలఁబాణు నాడుదానిగుణము నటువలెనుండురా, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

యదినేతే తోష్టలతాం వ్యలిక్రమ్యావహేలికామ్।

నిర్గచ్ఛే ద్వేమ ! తచ్ఛాఖా తథా స్యా ద్యోషితో గుణః॥

తా॥ మనదొడ్డియావరణలో మనముపెట్టినపాదై నను మనముచూడక యుపేక్షఁజేసినఁ గంచెదాటి యవతలిదొడ్డిలోఁ గాయలుకాసి ప్రక్కదొడ్డి యజమానికి మేలుచేకూర్చుగలదు. అట్లే యాడుదానివిషయములోఁ గూడ గుర్తించుకొనుము.

495 ఒడలుశిథిలమైన నోరుపుగలసతి, గుణముమేల్మిఁబిట్టి కోటిసేయు పాతయెనుముపాలు రోతనవచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

జీర్ణాంగ్యా శ్చ షమావత్యాః సత్యా వేమ ! గుణోదయైః।

కోటిలాభః కిం జగుష్స్యం జీర్ణాంగమహిషీపయః ?॥

తా॥ శుష్కించినశరీరముకలదియైనను భూదేవివలె నోర్పుగలభార్య మంచిగుణమునుబట్టియే కోటివరహాల ఖరీదుఁజేయును. గేదెయొక్క పాలు మనకుఁగావలసినదికాని గేదెయెట్టిదై నను మనకేమి ?

496 కడుపునిండఁ దవుడు గంపలోఁబెట్టక, చన్నముట్టినీక తన్ను గేదె
వారకాంత లెట్లు వలకుగో యూరక, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కండోలే వేమ ! కంబూక మస్థాప్య మహిషీ పయః॥

న దత్తే తాడయే త్వద్భ్యాం వేశ్యా కాంక్షతి కిం వృథా?॥

తా॥ గేదెనై తము గంపనిండఁ దవుడుఁబెట్టకుండ పాలకుఁ జన్ను
ముట్టుకొనినఁ దన్నునుగదా. వెలయాలు నిన్నూరక ప్రేమించివచ్చునా ?

497 చాడిగానిమాట చావిడిలో నిక్కు, వేటపో శునకము వీటనిక్కు
వేశ్యజ్ఞాచునపుడె విటకాడు నిక్కురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పురి శ్వా మృగయాగామీ సూచికోక్తి ర్గృహంతరే॥

ఉజ్జృంభతే వేమ ! వేశ్యా దర్శనే తు విటస్తథా॥

తా॥ చాడికోరువానిమాట చావిడిలోనేశోభించును. వేటకుఁదీసికొని
పోవుకుక్క యూరిలోనే మిడిసిపడును. అట్లే వేశ్యనుబొచినపుడే విట
కాడును మిడిసిపడును.

498 కైకపుట్టిచెఱచెఁ గా రాముపట్టంబు, సీతపుట్టి లంకఁ జెఱచెఁ గాదె?
కారవులను జెఱచెఁగద ద్రోపదీదేవి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కైకా రామస్యాభిషేకం నాశయామాస వై పురా॥

సీతా లంకాపురిం వేమ ! కారవాన్ ద్రుపదాత్మజా॥

తా॥ కైకపుట్టి శ్రీరామచంద్రుని రాజ్యపట్టాభిషేకముఁబాడు
జేసినది. సీతపుట్టి లంకను నాశనముఁ జేసినది. ద్రోపదీదేవి కారవ నాశ
నముఁగావించినది. (పనాశనముకలిగిననుస్త్రిలవలననే కలుగఁగలదు)

499 పతికిమారుఁబలుక్కు పడఁతియే పందిరా, మిఱిననతితోడ మెలఁగుపంది
పంది పంది కూడి పడిదొగ్గవా కొంపి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పతిధిక్కారిణీ జాయా సూకరీ కేవలం తయా॥

చరిష్ణు స్సూకరో వేమ ! లుంతత స్తౌ హి కర్దమే॥

తా॥ పతికెదురాడుభార్య పంది. అట్టియెదురాడుపందితో గావురము
చేయు ధర్మ మఱియొక పంది. పందులు బురదలోఁబడి దొర్లిసట్లు వారి
సంసారమును నుండఁగలదు.

500 పశ్చిమతంపువేళఁ బద్యంబుఁజదివినఁ, దప్పుఁగలిగియున్న నొప్పెయుండు
వెలఁదిసురతవేళ దిత్తరైయుండదా?, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

ప్రస్తుతే సమయే వేమ ! యది పద్యం పలే న్నరః।

సదోషమపి నిర్దోషం స కిం ధృష్టా రతేఽంగనా ?॥

తా॥ సమయోచితముగఁ జదివినపద్యము తప్పుఁగలిగియున్నను (స్త్రీ) సంభోగసమయమున నెంతసిగ్గువిడిచిన సంతగా శోభించునట్లు శోభ కలిగియే యుండఁగలదు. వి॥ అనవసరే యత్పరితం సుభాషితమపి భవతి హాస్యాయ 2 అన్యథా భూషణం పుంసాం ఉమా లజ్జేవ యోషితామ్, పరాక్రమః పరిభవే వై యాత్యం సురతే ప్లివ॥

ఆ ధ్యాత్మిక విభాగము.

501 వేమనఁగయోగి వెలసె లోకముభోనఁ, పూజిండుండు పుణ్యపురుషులార! పూజిడినయంత భుక్తిముత్తలనిమ్మ, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

వేమనాభ్యోమహా యోగీ లోకేఽభూత్ పుణ్యపురుషాః॥

పూజాం కురుత వేమాతో భుక్తిముక్తి దదాతి సః॥

తా॥ 'వేమన, అను యోగి లోకముం దవతరించెను. పుణ్యపురుషులారా! వాని నాశ్రయించి 'పూజింపుఁడు. అతఁడు భుక్తి ముక్తి లభించు మార్గముపదేశింప సమర్థుఁడు. (వి) చరంతి హ్యవనో కామం జాహ్మతా భగవత్ప్రియాః, మాప్యహం గ్రామ్యబుద్ధీనాం బోధాయోన్మత్తతీగినః, కుమారో నారద ఋగు రగరా దేవతోఽసితః, ఏతే పలే చ సిద్ధేశా శ్చరంతి జ్ఞానపేతవః (భాగ)

502 పలుకుమన్న సేదలుకక యన్నాచు? పలుకనన్నఁగూర్చి ప్రిబలవాక్కు పలుకుమన్న నీగుపలాకు సేసతోగెడ, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥

బ్రూహ్మోర్వై న కింబ్రూహే? బ్రూహి మాం ప్రబలంవచః।

బ్రూహోర్వై! వేమ ! బ్రూహ్మి భవదీయ మహం వచః॥

తా॥ ప్రభూ! మాట్లాడుము. ఎందుకుమాట్లాడవు ? నీ గొప్పమాటల
నేను తెలిసికొనఁగలను. (భగవచ్చక్తి చోదనయే ప్రవక్తసూక్తులు)

503 నిన్నుఁజూచెనేని దన్నుఁదానుఱచును, తన్నుఁజూచెనేని నిన్నుఁమఱచు
నేవిధముననుజుఁ డెఱుఁగు నిన్నునుదన్ను, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్వద్విస్తృతిస్సాస్య త్వాన్విలోకే త్వదాలోకే స్వవిస్తృతిః॥
కథం వేమ ! విజానాతి ? త్వాం చాత్మానం చ మానవ్య॥

తా॥ తన్నే చూచుకొనుచున్న ప్రభూ! నీపుకనఁబడవు. నిన్నేచూచు
చుండినఁ దాను కనఁబడఁడు. నిన్నుఁదన్నునొకేసారి యెట్లుచూడఁగలఁడో
చెప్పుము? (వి) ఏకమేవ. అద్వితీయం బ్రహ్మ॥

504 జీవి పోకిముందె జీవవస్తువులిచ్చి, జీవి నిలుపవలయు జీవనముగ
జీవి తొలఁగువెనుక జీవవస్తువులే?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రాజ్ఞ్యతే ర్జీవవస్తూని దత్వా జీవం తు ధారయేత్॥
గతే జీవే తతో వేమ ! కిం ఫలం జీవవస్తుభిః ?॥

తా॥ జీవముపోకముందే తగిన జీవాధారవస్తువులనిచ్చి జీవి నిలుప
వలెను. జీవముపోయిన నిడ జీవాధారవస్తువులతోఁ బనియుండునా ?
తరుణము మించకుండ మోడసౌఖ్యము నొందుటకుఁ బ్రయత్నింపుము.

505 కల్లనిజమురెండు కఱకంఠుఁ డెఱుఁగును, నీరు పల్లమెఱుఁగు నిజముగాను
తనయుని జననంబు తల్లి తానెఱుఁగును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సత్త్వాసత్త్వే నీలకంఠో వేత్తి వారి చ నిమ్నతామ్॥
పుత్రస్య జననం మాతా వేమ ! జానాతి హి స్వయమ్॥

తా॥ నీరుపల్లమును దనయునిపట్టుక పల్లయు నెఱుఁగునట్లు సత్త్వా
సత్వము లాభగవంతుఁడే యెఱుఁగును.

506 మాటలెల్లఁగల్గి కననుదొంగఱికి మిక్కిలిపొలిసి యింక నేటిబ్రాహ్మకు?
మాటసత్యమైన మఱి శతాయుష్యంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మృచావచాంసి సర్వాణి వేమ ! చౌర్యం తథా మనః॥
కియాన్ పౌండః ? కియాన్ జీవః ? శతాయు ర్వచనే ఋతే॥

తా॥ అబద్ధపుమాటలు దొంగమనస్సు నీచపుబ్రతుకు. ఎందుకట్లు జీవించుట? సత్యవాక్కు- ఋజుప్రవర్తనముగలిగి యెన్నాళ్ళు జీవించినను నూతనోద్గుణింపిన పరిపూర్ణ జీవితముకదా.

507 చమురుగల్గిదివ్వె సరవితోమండును, చమురులేనిదివ్వె సమసిపోవు

తనువువీరనేని యెలపుఁదోడనె తీరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్వలెత్ స్నేహాయుతో దీపః గతస్నేహో వినశ్యతి॥

హాసనాడుయతో వేమ ! జన్మనాశో భవే ద్ధృవమ్॥

తా॥ చమురున్న నే దీపము వెలుగును. లేకున్న దీపమారిపోవును. అట్లే కోరికలులేకున్న జన్మలేమి. జన్మలేకున్న గోరికలులేవు.

508 పాపమనఁజేతె పరదేశమునలేదు, తనదుకర్మములను దగిలియుండు

కర్మతంత్రికాక కనుకనియుంటాఁప్పు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పాపోనామ పృథజ్నాస్తి విదేశే వేమ ! కశ్యప॥

స్వకర్మతంత్రవవాతో న స్థాన్ కర్మఫలో నరః॥

తా॥ పాప మనునది పరదేశమునుండి రాదు. తానుచేయు దుష్టకర్మల నుండియే వచ్చును, కాన జాగ్రత్తపొందుట మంచిది. (మనము చిందించు బురదకన్న మనకుఁగిడుఁజేయుబురద నెఱిఁగియుండదు.) (వి) అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తే తాత్త్వేవ శత్రువత్॥ గీత ॥

509 వెళ్ళివచ్చునాడు మళ్ళిపోయెడు నాడు, వెంటరాదు ధనము కొంటుఁబోడు

తాను నేడఁబోనో! ధనమేడఁబోవునో!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సహ నాయాతి జననే న నయేత్ మరణే ధనమ్॥

కుత్ర గచ్ఛే త్వయం వేమ ! కుత్ర గచ్ఛే దహో! ధనమ్॥

తా॥ మనమీలోకమునకు వచ్చునప్పుడు కూడ ధనముఁ దెచ్చుకొనలేదు. పోవునప్పుడు వెంటఁగొని పోవుటయునులేదు. ధనమెక్కడకుఁ బోవునో, తానెక్కడికిఁ బోవునో! (వి) యో మే గర్భగతస్యాపి వృత్తిం కల్పితవాక్ ప్రభుః, శేషవృత్తివిధానాయ నుప్తః కిం ను మృతోఽపివా॥

510 బొంది యెవరిసొమ్ము పోషింపఁ బలుమాఱు, ప్రాణ మెవరిసొమ్ము భక్తిసేయ

ధనమెవరిసొమ్ము ధర్మమే తనసొమ్ము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కస్య దేహం పోషయితుం కస్య పౌత్రా స్తథావితుమ్।

కస్య విత్తం గోపయితుం వేమ! ధర్మ స్వకం ధనమ్॥

తా॥ ఈబొంది నీదని పోషింతువేకాని నిలుపగలుగుచున్నావా? అట్లే ప్రాణమును గాపాడుకొనగలుగుచున్నావా? ధనమును భద్రముగ వెంటఁ గొనిపోగలవా? కాన ధర్మమే యనుసరింపదగినది (వి)ధర్మమేవ గచ్ఛంత మనుగచ్ఛతి ॥

511) ఉనురులేనితిత్తి యనుమంత యూదినఁ, బంచలోహములును భస్మహాను పెద్ద లునురుమన్నఁ బెనుమంట లెగలువా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాపౌత్రా ఛర్మభస్త్రి శ్వసేచ్ఛేత్ లోహపంచకమ్।

భస్మీభవతి నిశ్శ్వానైః సోద్యంత్యర్చింపి కిం సతామ్?॥

తా॥ ప్రాణములేని తిత్తి యూదిననే పంచలోహములును భస్మమగుచున్నవి. ప్రాణములున్నతిత్తుల నూది యగ్నిని రగుల్పఁజేసిన (పెద్దల నునురుఁబెట్టిన) పెనుమంట లెగని వేనిని భస్మమొనరింపలేవు? ॥

512 చెడ్డవానిమిగులఁ జేయుచు వైవంబు, అడ్డుపడఁడు వానికాపడెనఁ

కెడినచేనుజూచి యెడఁడు మెచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భ్రష్టాన్ భృశం భ్రంశయతే విధి ర్విపది నోద్ధరేత్।

సప్తం సస్యం కి ముద్బీజ్య స్వామీ వేమ ! ప్రశంసతే ?॥

తా॥ పండెడిచేనునకై రైతు శ్రద్ధచేసినట్లు పండనిచేనునకుఁ జేయఁడు. అట్లే భగవంతుఁడును సంస్కరణకుఁబనికొరాని దుష్టుని యాపదనుంచి రక్షించుటకు శ్రద్ధదీసికొనఁడు.

513 ఎక్కువైనయాశ లినుమడియుండఁగా, దిక్కువట్టి నరుఁడు తిరుగేచుండు ముక్కునపలెనాశ కూర్పుండనీయదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అత్యాశాగ్రస్తహృదయో భ్రమతే విమతి ర్నరః।

ఆశా శునథవ స్వాస్థ్యం పుంసి వేమ ! నయచ్ఛతి॥

తా॥ కుక్కును లోపలజనించుకోరికలు కుదురుగనుండనిక పరుగెత్తించును. అట్లే మూర్ఖుఁడును దురాశకొలది స్థాయిలేక పరుగులిడుచుండును. (వి) నజాతుకామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతే॥ గీత॥

514 తత్త్వమెఱుంగువాఁడు దై వంబు నెఱుంగును, సర్వకామములను జంపఁజేయుఁ
గదళిమింగువాఁడు గరళంబు మింగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

య స్తత్త్వజ్ఞ స్సదై వజ్ఞః సర్వకామాన్ వృద్ధస్యతి॥

యోఽత్తి రంభాఫలం వేమ ! న తు గ్రసతి కిం విషమ్?॥

తా॥ అరటిపండ్లుతినువానికి విషమిష్టమగునా ? తత్త్వము తెలిసినవాఁడే
దై వమును చెలిసికొనును. అట్టి కదళీఫలభోక్త (దై వజ్ఞుఁడు) 'కోరిక,లను
విషమును ననుభవించుటకును నిచ్చగింపఁడు(వి)యే హి సంస్పర్శజాభోగా
దుఃఖయోనయ ఏవ తే, ఆద్యంతవంతః కాంతేయ! న తేషు రమతే బుధః॥

515 నీళ్లమీఁద బుగ్గ నిలిచినయప్పుడు, తక్కువేగవచ్చి తాకుచుండు
విడ్రుకుండ కింత విభ్రాంతిపడుదురు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యావ స్సవీచయో ఘ్నంతి తావ త్తోయేషు బుద్ధుదః॥

భిద్యమానే ఘటే మూఢా భ్రమంతే వేమ ! సర్వశః॥

తా॥ నీటిమీఁదబుడగలు లేచును. కెరటములు తాకును. బుడగలు
చితుకును. మఱల మఱల నల్లే యగుచుండును. అల్లే శరీరములును గాల
ప్రవాహమున విడిపోవుచుండును. మానవులిట్టి సహజసంఘటన కేల
విభ్రాంతిఁజెందెదరో తెలియకున్నది.

516 హేమకారవిద్య నెఱిగినవారెల్ల, వెతలఁబడనియట్లు విద్యచేతఁ
దత్త్వ మెఱుంగువెన్న తనకుఁజింతేలరా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యో హేమకారవిద్యాం తు వేత్తి న వ్యథతే హి సః॥

జానంతి విద్యయా తత్త్వం యే తేషాం వేమ! కా వ్యథా?॥

తా॥ సువర్ణ యోగముఁ చెలిసినవా రీలోకమున నార్థికపాధఁ జెంద
నట్లు జ్ఞానముచేఁ బరమార్థతత్త్వ మెఱుంగు మహనీయు లెల్లయెడల
సౌఖ్యమునే పొందుదురు. చింతనొందరు.

517 జీవభావమెఱుంగఁ జెడచెన్నటికి మతి, దై వమును నెఱుంగఁ దనకు బుద్ధి
తేజ ముదయమొందఁ దిమిరంబు నిలువదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జీవభావే తు విజ్ఞాతే వేమ ! న భ్రంశతే మతిః॥

జ్ఞాతే దై వే రమేత్ బుద్ధిః తేజస్కృతే గతం తమః॥

తా॥ జీవభావము దైవపద్ధతి నెఱిగిన మహనీయులబుద్ధికి విజ్ఞాన ప్రభాసమే కాని తమస్సు నిలువదు. వెలుగుండినఁ జీకటి నిలచునా?

(వి) తమసో మా జ్యోతి ర్గమయ॥

518 పరుస మినుముసోకి బంగారమైనట్లు, కప్పురంబు జ్యోతిఁ గలిసినట్లు
పుష్పమందుఁదావి పొసఁగి నట్లగు ముక్తి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమాయ స్పష్టతామేతి స్పర్శేణ స్పర్శవేధినః॥

కర్పూరం జ్యోతిషి సుమే గంధో ముక్తి శ్చ తాదృశీ॥

తా॥ పుష్పమందుఁ బరిమళమున్నట్లు, కర్పూరము జ్యోతిలోఁ గలియు నట్లు, ఇనుము పరుస వేధినిదాకి బంగారమైనట్లు, ముక్తి స్వరూపముసుమా.

519 జపము బాహ్యపూజఁ జాలఁజేసిపదపఁ, గపటమునిడలేక కన్యసరులు
ముక్తి నొందలేక మునిగి తమమున, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జపం చ బాహ్యపూజాం చ కృత్వాత్వంత మనంతరమ్॥

న త్యజంత శ్శలం వేమ ! మగ్నా స్తమసి బంధితాః॥

తా॥ జపములు బాహ్యపూజలు చేయుదురు. కాని యంతఃకరణము నందలి యసూయాదికల్మషముల విడువలేరు. అందువల్ల ముక్తి నొందలేక యజ్ఞానాంధకారమున మునిగి భ్రష్టులై నరకపాథల ననుభవింతురు.

520 ఊర్ధ్వలోకమందు నుచితక్రిమంబున, రూప మేమిలేక రూఢితోన
పరమయోగి చూచుఁ బరమాత్ముఁ డితఁడని, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యథోచితం శోర్ధ్వలోకే నిరాకారం నిరంజనమ్॥

పరమాత్మానయ మిత్యేవం వేమ ! యోగీ సమీక్షతే॥

తా॥ గ్రద్దకెంతవైకిఁబోయినను గ్రిందఁజూచు నీచపుద్బుష్టియే. యోగిపుంగవుఁడట్లుగాక ఊర్ధ్వపుష్టిచే సూర్ధ్వలోకమునఁ దగినపద్ధతితో నామరూపక్రియాశూన్యమగు పరమాత్మస్వరూపమును గాంచుచు నిత్యా సందపరవశుఁడగుచుండును.

521 దానమొసఁగుకన్న దేనంబు వఱిపెచ్చు, దేనగొనముకన్నఁ దెలివిపెచ్చు
తెలివికన్న నానఁదెగ వేసినదిపెచ్చు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శ్రేయో దానా దిహ ధ్యానం ధ్యానాత్ జ్ఞానం విశిష్యతే,
జ్ఞానా దాశాపరిత్యాగః సర్వథా వేమ! చోత్తమః॥

తా॥ దానముకంటె ధ్యానము, ధ్యానముకంటె జ్ఞానము, జ్ఞానము
కంటె నాచరణము నుత్తరోత్తరము బలీయము.

522 గాలిలేనిదీపః శికచందంబున, నల్లలు సుశ్శులేని జలధీరీతి

నిశ్చలాశ్చ యుండు నిర్వికారంబున, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
యథా దీపో నివాతస్థః యథా నిర్విచి రంబుధిః।
తథైవాత్మాచలో వేమ! నిర్వికారతయా స్థితః॥

తా॥ నిశ్చలమగు పరమాత్మస్వరూపము నిర్వికారముతో గాలిలేని
చోటనుండు దీపకలికవిధమునఁ గెరటములు సుశ్శు లేని గంభీరసముద్రము
రీతిని నుండును. (వి) యథాదీపో నివాతస్థో వేంగలే సోపమా స్మృతా॥

523 కలుష మెల్లఁదెలియఁ దలవంపులకుమూల, మరయఁ దత్త్వమెల్ల నాత్మఁబుట్టు
తెలిసినందుకు మఱి ధీరుండు కావలె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్ఞాతే సమస్తే కలుషే మూలం వేమ! శిరోసతేః।
సర్వం తత్త్వం చాత్మజాతం జ్ఞాత్వా ధీరో భవేన్నరః॥

తా॥ మనఃపుట్టుక, బ్రతుకు, ఇట్టికల్మషములఁ దలచుకొన్న తలవంపులకు
మూలము. అవమానము. అగౌరవము. ఆత్మయందే(తనయందే)తత్త్వము
(యథార్థస్థితి) తెలియఁబడఁగలదు. అట్టిదానిని తెలిసికొని ధీరత్వముతోఁ
బొందుటయే చేయఁదగిన ముఖ్యకార్యము. (వి) యోం తస్మిన్ శోభంతరా
రామః తథాంత ర్జ్యోతిరేవ యః, స యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం, బ్రహ్మ
భూతోఽధిగచ్ఛతి॥ గీత॥

524 అడవిఁదిరుగ లే దదాకాశమునలేదు, అపని దీర్ఘయాత్ర లందులేదు

ఒడలు శుద్ధిఁజేసి యెడయనిఁజూడరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నారణ్యే నాంతరిక్షే వా సోర్వాస్యం నో తీర్థభూమిషు।

పశ్య శుద్ధాం తనుం కృత్వా వేమాంతస్థం విభుం శివమ్॥

తా॥ పరమాత్మ (దైవశక్తి) నీలోపలనేకలదు. వేఱే యడవిలోనో,

ఆకాశముననో, యాత్రలలోనో యున్నదని భ్రమఁజెందక నీయుపాధిని (అంతఃకరణమును) జాగుఁజేసికొని యందుఁజూడుము. తెలియఁబడును.

525 కప్పురంపుమనసుఁ గాంక్షించు యోగికి, జ్ఞానదీపశిఖయుఁ దా నటించుఁ గానవచ్చు నాత్మ క్రిమమాణమై నిచ్చు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కర్పూరసదృశం చిత్తం కాంక్షిణో వేమ ! యోగినః॥

జ్ఞానదీపశిఖా భాతి తయాత్మా పరిదృశ్యతే॥

తా॥ మనశ్శుద్ధిఁగోరుయోగికి జ్ఞానజ్యోతియు వెలుగును. ఆ వెలుగునఁ బరమాత్మయు గోచరించును.

526 ఇంద్రియములచేత న్నొందుచుండెడు, నెట్టిమనుజుఁ డేల నెదకు శివుని?

ఇంద్రియములలోని యీశునిఁ జూడుఁడీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఇంద్రియై స్సవ్యథో మత్తః కిమస్వేష్టి సదాశివమ్?

ఇంద్రియాణి తిరస్కృత్య పశ్య వేమ ! పరాత్పరమ్॥

తా॥ ఇంద్రియచాపల్యమున బాధపడు వెట్టివాఁడు భగవంతుని దెలిసికొనుటకెట్లు ప్రయత్నించఁగలఁడు? తాత్కాలికములగు విషయాభిలాషలఁ ద్యజించి శాశ్వతానందస్వరూపుఁడగు పరమాత్మఁ గాంచుఁడు. (వి) యస్తువిజ్ఞానవాన్ భవతి యుక్తేన మనసా సదా, తస్యేంద్రియాణి వశ్యాని సదశ్వాభవ సారథేః (కఠోపనిషత్)

527 కడుపునిండ నుధను గ్రమముతోఁద్రావినఁ, బాలమీద నేలపాటుమనసు?

తత్త్వమెఱుఁగునెనుక తదితరమేటికి? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కుడిపూర్వై సుధాం పీత్యా ఊరం స్మరతి కిం సరః?

తథా జ్ఞాతే వేమ ! తత్త్వే తదన్వేన తతశ్చ కిమ్ ?॥

తా॥ అమృతముఁ ద్రాగువానికిఁ బాలమీదకు మనస్సుపోనియట్లు తత్త్వము(పరమాత్మయథార్థస్వరూపము)గోచరించినవానికిఁ దదితరమగు దేనిమీదకు బుద్ధిప్రసరించును? (వి) వై రాగ్యమస్తి కిమితః పరమర్థనియమ్? (భర్తృ) యథామృతేన తృప్తస్య పయసా కిం ప్రయోజనమ్?॥

528 ఉత్తమోత్తముఁడగు నుచితజ్ఞుఁడెలమీద, మహిమఁజూపువాఁడు మధ్యముండు వేమధారి యుదరపోషకుఁ డధముండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సర్వోత్తమ స్త్రావచితీజ్ఞః మధ్యమ స్సిద్ధిదర్శకః।

కుఙ్కింభరి ర్వేషభారి వేసూధమ ఇతీర్థతే॥

తా॥ యుక్తాయుక్త వివేకముకలవాఁడు త్తముఁడు. ప్రభావములఁ గల్పించువాఁడు మధ్యముఁడు. వేషధారియై పొట్టకూటికి మాత్ర మేడ్చు వాఁడధముఁడు.

529 మనసునందు ముక్తిమలయుచుండంగ, మనసు నెఱుంగలేక మనుజులెల్ల
మనసు నణచలేక మాయమై పోదురు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ముక్తి రస్తి మనస్వేష మజానంతో మనో నరాః।

అశక్తాశ్చ మనో రోద్ధుం వేమ ! సశ్యంతి సర్వశః॥

తా॥ ముక్తి మనస్సుననే కలదు. కాని యట్టి మనోమర్మమెఱిగి దాని దుష్టత్వ మణచలేక మానవులు సర్వనాశనమగుచున్నారు. (వి) కిమితరం చేతస్సమంసాధనమ్? 2 సర్వం వస్తుభయాన్వితం భువి నృతాం వై రాగ్య మేవాభయమ్ (భర్తృ) కస్యాస్తి నాశో మనసో హి మోక్షః, క్వ సర్వదా నాస్తి భయం? విముక్తౌ ॥౪౦॥ మణి॥

530 మనసుముక్తియనుచు మది నెఱుంగలేరు, మనసుచేతఁ దగిలి మాయమైరి
మనసు శుద్ధమైన మర్మజ్ఞుఁడగు యోగి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స జానాతి మనోముక్తి రితి తేనై వ మోహితః।

సశ్యే చ్చిత్తం యస్య శుద్ధం యోగీ వేమ ! స మర్మవిత్॥

తా॥ మనస్సే ముక్తికిఁగారణమని గుర్తింపక దానికి వశులై చెడు చున్నారు. మనశ్శుద్ధిలేనియోగి దానిమర్మమెట్లు గుర్తెఱుంగఁగలండు? (వి) మనో హి ద్వివిధం ప్రోక్తం శుద్ధం చాశుద్ధమేవ చ, అశుద్ధం కామ సంకల్పం శుద్ధం కామవివర్జితమ్॥ మనఃపనమనుష్యాణాం కారణం బంధ మోక్షయోః, బంధాయ విషయాసక్తం ముక్త్యై నిర్విషయం స్మృతమ్॥

531 మది నెఱిగినవాని మహిఁ గాన మెందును, మది నెఱుంగు నరుఁడు మహిని నరుడు
వెదకి తనువులోన వేడ్కతో నినుజూచు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స పశ్యామో మానసజ్ఞం మనోవేత్తేహ దుర్లభః।

వేమాన్విష్య తనౌ సమ్యక్ స త్వాం పశ్యతి నిశ్చలః॥

తా॥ మనస్సు సంగతియెవరికిని బోధపడుటలేదు. అది బోధపడినఁ దన
యందే ప్రభూ! నిన్నుఁజూడఁగలఁడు (వి) కిం భూషణాత్ భూషణమస్తి
శీలమ్ 2 తీర్థం పరం కిం? స్వమనో విశుద్ధమ్ 3 జితంజగత్కేన? మనోహి
యేన॥ శం॥ మణి॥

532 బ్రహ్మమును నెఱుఁగదు భావ మిందుండెనా, తనువు గుడిగఁజేసి తన్నునిలిపి
లోకబుద్ధివిడిచి లోఁజూపుఁ జూడరా, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥
యద్యత తిష్ఠతి మనో వేమ! బ్రహ్మ న వేత్తి హి॥
తన్వాలయే నిధాయ స్వ మంతర్లప్తి ర్భవేద్దధీః॥

తా॥ తనభావము ప్రాపంచికవిషయముల నిమగ్నమైనఁ బరమాత్మ
స్వరూపము నెట్లుఁగాంచఁగలఁడు? శరీరమే దేవాలయ మనుకొని యందుఁ
దన్నే ప్రతిష్ఠించుకొని లోకబుద్ధివిడిచి లోఁజూపుఁబూచిన ప్రభూ! నిన్నుఁ
గాంచఁగలఁడు.

533 నిన్నుఁజూచుచుండ నిందును దత్త్వంబు, తన్నుఁజూచుచుండఁ దగులు మాయ
నిన్ను నెఱిగినపుడె తన్నుఁ దా నెఱుఁగును, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥
త్వద్దర్శనే పూర్ణతత్త్వం మాయాబంధ స్వదర్శనే॥
త్వద్వేత్తై వాత్మవేత్తా స్యాత్ వేమ! నాస్త్యత్ర సంశయః॥

తా॥ ప్రభూ! నిన్నుఁజూచుచున్న “సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ” అన్నట్లు
అంతట పరమార్థస్వరూపమే గోచరించును. తన్నుఁజూచుకొనుచున్న
మాయాదేవియే యావరించుకొనియుండును. ఇట్టివాఁడు నిన్నెన్నటికిని
దలసికొనలేడు.

534 వెదక వెదక దొరకు వేదాంతవేద్యుండు, వెదకువాని దాను వెదకుచుండు
వెదక నేర్పినట్టి వెరవకుల్ గల రొకో?, విశ్వదాభిరామ విమరసేమ॥
బహుధాన్వేషణేనై వ వేదవేద్యో లభేత హి॥
వేమాన్వేష్టార మన్వేష్టి కిం సంత్యన్వేషణే చణాః?॥

తా॥ వేదాంతవేద్యుఁడగు మహానీయుఁ డెంతవెదకినను దొరకఁడు.
ఆతఁడు తన్నువెదకువానిని వెదకుచునే తిరుగుచుండును. కాని యట్టి
వానిని వెదకుటకుఁ బ్రయత్నించువారలే యరుదు.

535 ఉర్విజనులు పరమయోగీశ్వరునిజూచి, తెగడువారెకాని తెలియలేరు
అమృతమాదిరుచుల హస్త మేమెటుగను, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జనా యోగీశ్వరం దృష్ట్వా నిందంతే న విదంతి తమ్.
పీయూషాదిరసజ్ఞానం వేమ ! పాణేః కథం భవేత్?॥

తా॥ అమృతముపంటి మంచిరుచులు జిహ్వకుఁ దెలియఁగలవు. కాని జిహ్వ కందించు చేతికిఁ దెలియఁగలవా? అట్లే లోకమందలి సామాన్య జనులు యోగీశ్వరులఁజూచి తిట్టువారలే కాని వారిప్రభావముఁ దెలిసి కొనుటకు సమర్థులుకారు.

536 మాటలాడఁగలుగు మర్మ మెఱింగినఁ, జిన్న పెద్దతనము తెన్న నేల?
పిన్న చేతిదివ్వె పెద్దగా వెలుగదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
యది పక్తుక్తిమర్మార్గో బాలవృద్ధాంతరేణ కిమ్?।
బాలహస్తస్థితో దీపో వేమాలం కిం నభాసతీ?॥

తా॥ చిన్నవాని చేతిలోనున్న దివిటీయైనను పెద్దగనే వెలుగును. పిన్నవారలలోనే మేధావులుండవచ్చు. మంచివిషయముల మాట్లాడు వారిని పిన్నవారని నిరసించఁగూడదు. (వి) యుక్తియు క్తవచోగ్రాహ్యం బాలాదపి సుభాషితమ్ ॥

537 ఆటరుచులువేలు సారంబహుక్తి, సత్యనిష్ఠవేలు సత్యమొకటి
పరమబుఘులువేలు భావ్యుడొక్కండగు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
రసోఽపృథక్ పడేకోహి సార సత్యతత్తిః పృథక్।
సత్యమేకం తు బుఘయః పృథక్ వేమైక ఈశ్వరః॥

తా॥ ఆటరుచులు వేలువేలు కాని సారమొక్కటే. సత్యనిష్ఠలు వేలు వేలు కాని సత్యమొక్కటే. అట్లే భావించు బుఘులు వేలువేలుకాని భావ్యుడగు పరమాత్మయొక్కడే. (వి) గవా మనేకవర్ణానాం ఊరం స్యాదేకవర్ణకమ్, ఊరవద్భాతిహి జ్ఞానం దేహినాం చ గవాం యథా॥

538 సజ్జనములచెలిమి చాచింపఁ గారాదు, ప్రశస్తి నెఱుఁగకున్న భక్తిలేదు
పలువ తెట్టిరీతి భక్తినిల్చుమరచూ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

న త్యాజ్యం సాధుసాంగత్యం అజ్ఞాత్వా ప్రకృతిం నృణామ్
భక్తి ర్నాస్తి కథం మూఢా భజంతే వేమ ! తం శివమ్?॥

తా॥ సద్గోష్ఠిమానిన జ్ఞానము తిత్తూదుటమానిన కొలిమివంటిది. కాన
సజ్జనులమైత్రి చాలించుకొనఁ గూడదు. దాన ప్రకృతివిధాన మెఱుంగనగు.
దాన భక్తికుదురును. సాధుమైత్రిలేక తత్త్వమెఱుంగక దుష్కర్మలఁ
జేయుచు భక్తినలవరచుకొనవలెనన్న నెట్లు సాధ్యము? (వి) సత్సంగతిఁ
కథయ కిం న కరోతి పుంసామ్? (భర్తృ)

539 ఇట్టికనుల బ్రహ్మ మెట్లుచూడఁగవచ్చు?, చూచుకనులువేలు చూపువేలు
చూపు లోననుంచి చూడఁగవలకదా?, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

కథం బ్రహ్మోద్యగక్షిభ్యాం సంద్రష్టుం వేమ ! శక్యతే?
పుథక్ తదక్షిదృష్టి సాన్యత్ అంతర్దృష్ట్యా తదీక్షయేత్॥

తా॥ జ్ఞానచదువుల, లోఁజూపుఁబూచినఁగాని పరమాత్మస్వరూపము
తెలియఁబడదు. స్థూలప్రపంచమును బాచుకన్నుల నది సాధ్యపడదు. ఆ
చూచుకన్నులు, ఆచూచు వేఱే. (వి) న హి మాం శక్యసే ద్రష్టుం అనే
నైవ స్వచదుమా॥ గీత॥ బుద్ధ్యా నదోధ్యం పరిశిష్యతే కిం? శివప్రసాదం
సుఖపోధరూపమిదృష్ట్యా చ కస్మిన్ విదితం బగత్సాన్యత్ సర్వాత్మకే
బ్రహ్మణి పూర్ణరూపే॥ ౧౦॥ మణి॥

540 చూలములనుబోలు దురవస్థలనునెల్ల, గోసి యాశలన్ని కోసివేసి
వాసనలఁదెలిసిన వాఁడెవో బ్రహ్మంబు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

దురవస్థా స్థూణతుల్యా హిత్యాశాపాశవర్జితః॥

వాసనా యో విజానాతి వేమ ! బ్రహ్మ స కథ్యతే॥

తా॥ పెద్దపెద్దచూలములవంటి దురవస్థల గడచి యాశలవిడనాడి
పూర్వవాసనలఁదెలిసినవాఁడే పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడగును. (వి) కే దస్యవ
స్సంతి? కువాసనాభ్యాః॥ ౧౦॥ మణి॥

541 మాటలాడవేఱు మనసుకొలనవేఱు, ఒడలిగుణమువేఱు యోజనేఱు
ఎట్లుకలుగుముక్తి? యేలాగు లనలాగు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

వచోభిన్నం మనోభిన్నం గుణోభిన్న స్తథా స్మృతిః।

కథం వా లభ్యతే ముక్తిః ? కథం వేమ ! స్వపద్ధతిః ?॥

తా॥ మనోవాక్కాయకర్మల (త్రికరణముల) పుద్ధిలేదు. ఏమిటి ? తన పద్ధతి ? ఎట్లుముక్తి లభించును ?

542 వేలదిచక్కదనము వెరవైనయీడును, విభునికరుణలేక వితగ్గునండు

నీడుకరుణలేక నేర్పులు కొఱగావు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అప్రసన్నే విభౌ తన్వాన్యః వృథా రూపం నవం వయః।

వైపుణీ వేమ ! మర్త్యస్య నాభాతి త్వత్కృపాం వినా॥

తా॥ స్త్రీకింజకదనము యౌవనము మొదలగు నాకర్షణవిషయము లేన్నియున్నను భర్తయొక్కకరుణలేకపోయిన నవియన్నియు నిష్ప్రయోజనములై నట్లు ప్రభూ ! నీకరుణలేక యేవ్యక్తి నేర్పరితనమైనను శోభించదు (వి) దుర్భగాభరణప్రాయం జ్ఞానం భారః క్రియాం వినా॥

543 ఎంతకష్టముండు నంతపాపపుచింత, చింతచేత మిగులఁ జివురు మనసు

చింతలేకయున్న జెడనిసంపదఁ జూచు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యావత్కష్టం పాపచింతా తావతీ వేమ ! చింతయా।

మనో బీర్యతి నిచ్ఛింతః పశ్యేత్ భూతి మనశ్వరామ్॥

తా॥ పాపపుషనులఁ చేయుటచే గష్టము లనుభవించును. కష్టము లనుభవించుచుఁ బూర్వపుపాపనచే పాపచింతనయే చేయుచుండును. మనస్సునకుఁ గుదురుపాటుండదు. కాన మనస్సునకట్టి యాలోచనలు లేకున్న శాశ్వతానందసంపదను బాడఁగలఁడు. (వి) అదానదోషేణ భవే ద్దర్శిదో దార్శిద్ర్యదోషేణ కరోతి పాపమ్, పాపా దవశ్యం నరకం ప్రయాతి పున ర్దర్శిదో పునరేవ పాపీ॥

544 ఎండవేళ చీకటిఁజేయున్నట్లు, నిండుకుండ నీరు నిలిచినట్లు

దండిని బరమాత్మతత్త్వంబుఁ దెలియుఁడీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ।

యథాతపే తమోరీసం యథా కుంభే స్థిరం బలిమ్।

తథా వ్యాప్తం వేమ ! విష్ణోః తత్త్వం చ పరమాత్మనః॥

తా॥ (మిట్టమధ్యాహ్నము నీడనిలబడినట్లు) ఎండనేళ చీకటి నిలచి
యున్నట్లు నిండుకొండ నీరుతొణకనట్లు పరమాత్మరత్నమంతటఁ
బూర్ణముగ నిండియున్నది. తెలిసికొనుఁడు.

545 ఇంటిలోనిధనము 'ఇది నాది' యనుచును, మంటిలోన దాచు మంకుజీవి
కొంటుబోడు వెంట గుల్లకాపైనను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

'ఇదం మమేతి' యదగ్గేహే ధనం తత్సర్వ మేవచ॥

నిక్షిపే స్మృది వేమాత్మో నాంతే నయతి కాకణీమ్॥

తా॥ తెలివితక్కువమానవుఁడు "నాది" అని దాచును. శరీరము విడిచి
పోవునపుడు గ్రుడ్డిగవ్వయైనఁ గొనిపోఁజాలఁడు. (వి) ద్వేషదే బంధ
మోఽఽభ్యాం నమమేతి మమేతి చ, మమేతి బద్ధ్యతే జంతు ర్నమమేతి
విముచ్యతే॥ ఉ॥ గీత॥

546 దేశవేషములను దేటవేయక దేవుఁ, దాత్మభాసనండు ననఁగి పెనఁగి
వేస మరసిమాడ గాగ్రసంబుకొఱకయ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేశవేషై ర్న విజ్ఞేయో హ్యేత్ర స్వంతర్గతో విధుః॥

ఆవశ్యకత్వం వేషస్య గ్రాసార్థం వేమ ! కేవలమ్॥

తా॥ దేశవేషముల దేవుఁడు తెలియఁబడఁడు. అత్యంత దేవుఁడు
నిండియుండును. ఇక వేషభాషలు గాగ్రసముకొఱకే.

547 పర్యవసనవాసి పరిణామవర్తన, కూపవాసి క్లుగులుతుపడును?

బ్రహ్మనిష్ఠు వెంటఁ బ్రాకృతుఁ డరుగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పరిణామదశా శైలవాసినః కూపవాసినా॥

జ్ఞాయతే కథ ? మజ్జః కిం యోగీంద్ర మనుగచ్ఛతి?॥

తా॥ కూపస్థ మండూకమునకు (సూతిలోనుండుకప్పవంటివృక్షికి)
పర్యవసనముల, వనముల సంచరించువాని సడసడిక తెలియునా? అట్లే
బ్రహ్మనిష్ఠుని విధానము ప్రాకృతునకును తెలియఁబడదు. ప్రకృతి
ననుసరించిపోవువాఁడు ప్రాకృతుఁడు ప్రకృతి రతీతుఁడు బ్రహ్మనిష్ఠుఁడు.

548 అల్పనుభములెల్ల నాశించి మనుజుండు, బహుశ్రదుఃఖములను బాధపడును

పరనుభాబునొంది బ్రతుకంక శేరఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అభ్యర్థ్యాలపసుఖా న్యజ్ఞో వ్యథతే బహుదుఃఖభాక్ ।

పరమం తు సుఖం లభ్యా జీవితం వేమ ! నార్హతి॥

తా॥ వివేకశూన్యుడగు మానవుఁ డల్పసుఖముల కానపడి యధిక దుఃఖమునొందును. కాని పరమాత్మస్వరూపముఁ దెలిసికొని శాశ్వతా నందమునొందుటకుఁ బ్రయత్నింపఁడు. (వి) బద్ధో హి కో? యో విషయానురాగీ, కా వా విముక్తిః? విషయే విర్తకిః, కోవాస్తి ఘోరో? సరక స్వదేహః॥ ౪౦॥ మణి॥

549 కడఁగి పట్టియాస కడ తేరనీయదు, ఇడుమలందుఁబెట్టి యీడ్చుఁగాని పుడమిజనుల భక్తిపాడమంగనీయదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వృథాశా తరణిపాయవారిణీ కష్టకారిణీ ।

వేమాధ భువి మర్త్యానాం స్యా ద్భక్త్యుదయరోధినీ॥

తా॥ అడియాస కష్టముల ననుభవింపఁజేసి యేడ్పించును. కాని ముక్తి మార్గమును నూపదు. భక్తిపుట్టనీయదు. సౌఖ్యమునుభవింపనీయదు. (వి) తృష్టా న జీర్ణా పయమేవ జీర్ణాః (భర్తృ)॥

550 ధర్మ మరసిభూని ధర్మరాజాదులు, నిర్మలంపుఁజొగ్గి నిల్చుకొనిరి

ధర్మమే నృపులకుఁ దారకయోగంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రతిపాం ధర్మ మాశ్రిత్య ధర్మరాజాదయో యయుః ।

యోగ స్తారక ఇత్యాహుః ధర్మం వేమ ! మనీషిణః॥

తా॥ ధర్మరాజుమొదలగు ప్రభువు లెన్నికష్టములువచ్చినను ధర్మమునే యాశ్రయించి నిర్మలమగుకీర్తి నాజ్ఞించిరి. ధర్మమే ప్రభువుతరించుమార్గము.

551 దాసములనుజేసెను ధరఁ జేతులాడక, బహుధనంబుఁ గూర్చి పాతిపెట్టి శుదకు దండుగనిడి మొదలుచెడు నరుఁడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అనిచ్ఛన్ దాతు మర్థిభ్యో సంచిత్య బహుళం ధనమ్ ।

వేమాంతే నష్టసర్వస్వః పామరో నశ్యతి ధ్రువమ్॥

తా॥ మూర్ఖుఁడు తానుతినక యితరులకుఁబెట్టక సంపాదించుటకే జీవిత మంతయు ధారపోసి చచ్చును. నిరుపయోగజన్మనొంది సర్వభ్రష్టుడగును.

552 విను వివేకమనెడు వింతగొడ్డలిచేత, నలఁబువిద్యయనెడు నడవి నటికి
తెలివియనెడు గొప్పదీపంబు చేపట్టు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శృణు వేమ ! వివేకాఖ్యకుతారే గాద్భుతేన వై ।

అవిద్యాఖ్యాటపిం చిత్యా గృహాణ జ్ఞానదీపికామ్॥

తా॥ వివేకమను గొడ్డలిచే నవివేకమను ఘోరారణ్యమునఁజి జ్ఞాన
బుద్ధియను దీపనహాయమున నావరమాత్రను బూడుము.

558 పాలనీరుక్మియము పరగ హంసయెఱుంగు, నీరుపాలక్మియము నెమలికేల?
అజ్ఞుడైనమనుజుఁ డలశివునెఱుంగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

క్షీరనీరక్రమం హంసో జానాతి న శిఖావళః ।

అజ్ఞః కథం విజానాతి ? వేమేహ పరమం శివమ్॥

తా॥ పాలను నీటిని వేఱుఁజేసి పాలనుమాత్రముత్రాగి నీటినివిడిచి
పెట్టువిధానము హంసకుఁడెలియును. కాని త్రాచుపాములమేయు
నెమలికేమి తెలియఁగలదు ? అట్లే ప్రకృతిపరమేశ్వరులఁ బ్రకృతిని విడఁ
ద్రొక్కి పరమేశ్వరుఁబొంది యనుభవించు విధానము పరమహంసలగు
యోగిపంగవులకుఁ డెలియును గాని పామరునకుఁ డెలియఁబడదు.

554 నిన్నులందు మదముఁప్పి కానరుకాని, నిరుడుముందటేడు నిన్న మొన్న
దగ్ధులైనవారు తమకంఠెఁ దక్కువా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పశ్యంతోఽపి న పశ్యంతి మదాంధా వేమ ! వై మృతాః ।

హ్యః పరహ్యో గతేఽబ్ధేతత్పూర్వే న్యూనాః కి మాత్రనః?॥

తా॥ కళ్లకు మదముగ్రమ్మి గ్రహించలేదు కాని నిరుడు, ముందటేడు,
నిన్న, మొన్నచచ్చి తగులఁజెట్టబడ్డవారు తమకంఠెఁ దక్కువవారా?
తామది తప్పించుకొనుటకు మొనగాళ్లా ? (వి) సర్వంవస్తు భయాన్వితం
భువి నృణాం వైరాగ్య మేవాభయమ్ (భర్తృ) ॥ న హి కళ్యాణకృ
త్కృత్ దుర్గతిం తాత ! గచ్ఛతి॥ గీత॥

555 ఏఱుదాటి మెట్టకేగినపురుషుండు, పుట్టి సరకుఁగొనక పోయినట్లు
యోగపురుషుఁడేల నొడలుఁబాటించుగా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సదీం తీర్చోన్నతం దేశం ప్రాప్తో నాద్రియతే ప్లవమమ్|

యోగారూఢః పుమాన్ వేమ ! కిమర్థం గణంయే త్తనుమ్?||

తా|| ఏయి దాటి మెట్టకుఁ జేరినవాఁడు తెప్పను విడుచునట్లు పరమాత్మను దెలిసికొన్న యోగియు దానికిసాధనమగు శరీరమును లెక్కచేయఁడు.(వి) గ్రంథమభ్యస్య మేధావీ జ్ఞానవిజ్ఞానతత్పరః, పలాల మివ ధాన్యార్థి త్యజేద్గ్రంథ మశేషతః|| ఉ||గీత||

556 మట్టికుండవంటి మాయశరీరంబు, చచ్చు నెన్నడైనఁ జావదాత్మ ఘటములన్నియైన గగనంబదేశమే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ||

మ్రियతే మృద్ధుటసమా తను రాత్మా న కర్హించిత్|

ప్యథగ్రూపా వేమ ! ఘటా ఏకరూపో విహాయసః||

తా|| మట్టికుండవంటి శరీర మనిత్యముకాని యాత్మస్వరూపము శాశ్వతమైనదే. ఘటములన్నియైన నాకాశమొకటే. శరీరములన్నియైన నాత్మయొకటే. (వి) యం ప్రవజంత మనుపేత మపేతకృత్యం ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆబువశః, : త్రేతి తన్మయతయా తరవోఽభినేదు స్తం సర్వసూతహృదయం మునిమానతోఽస్మి|| భాగ|| స హస్యతే హస్య మానే శరీరే|| గీత||

557 మాయుచెఱసాల మనసుగొలుసును, భేదమనెడు బొండ్ బెఱసియుండు ఇట్టి బద్ధజీవి కెన్నడుమోక్షంబు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ||

మాయా కారా మనః పాశః భేదబుద్ధి స్తు శృంఖలా|

ఏతై ర్బద్ధస్య జీవస్య వేమ ! మోక్షః కదా భవేత్||

తా|| జీవి భేదమను బొండ్కు మనస్సుగొలుసునఁ గట్టబడ మాయ యను చెఱసాలలో బుద్ధింపఁబడియున్నాఁడు. లట్లు బద్ధుఁడుగు జీవికి విముక్తి యెప్పుడు కలుగును?

558 ఎఱుకన్నను నుఖ మేలొకమునలేదు, ఎఱుక నెఱుగ నెవని కెఱుక లేదు ఎఱుకసాటి యెఱుక యెఱుకయే తత్త్వంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ||

జ్ఞానతుల్యం సుఖం నాస్తి జ్ఞానం వేమ ! న వేద్యతే|

జ్ఞానస్య సామ్యం జ్ఞానం హి జ్ఞానం తత్త్వం హి కేవలమ్||

తా॥ జ్ఞానవికాసమునకన్న సుఖమేలోకముననులేదు. కాని యది పొందుమార్గము మాత్ర మెవ్వరికిని గోచరించుటలేదు. జ్ఞానమునకు సాటి జ్ఞానమే. జ్ఞానస్వరూపమే పరమాత్మ (పి) ఇతే సుఖం కస్తు? సమాధినిష్ఠః, జాగర్తికోవా? సదసద్వివేచి గం! మఱి యు లబ్ధిం చాపరంబాధం. మన్యతే నాధికం తతః గీత॥

559 ఈకకుంటవెలియ నుత్తచయోగంబు, మానసంబుకలిమి మధ్యమంబు
ఆసనాదివిధులె యధమయోగంబురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

పరిసం స్యా దుత్తమో యోగః మధ్యమో మానసేష్ఠిః॥

ఆసనాదివిధానై స్తు వేమ! యోగోఽధమస్మృతః॥

తా॥ అన్నియులలోని విశేషమువహించుజ్ఞానవిధుల ఉత్తమము, మనస్సును స్థాభీనమును కట్టించుటచేయు వాయుసాధనములు మధ్యమము. కేవలకాచిత సాధనములగు ఆసనాదివిధు లధమము.

560 చునసుబూనిత్త చునసుగో సుఖియించి, కపట మాక్షరములచునువాడు
చెట్టచెట్టఫలము చేకూరుండునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

ధృత్యా విత్తా మనస్తస్త్వన్ యస్మిన్ ముక్తి మేలి సః॥

ఉత్తమం తత్తుం వేమ! కపి స్వస్థాని రత్యలమ్?॥

తా॥ చెట్టునుచాచితవాడు కలితములొందుట్లు, పోయెను విధమున మనస్సును బయ్యించి సుఖమునొంది తరింపఁ గలవాఁ డెన్నటి కైన మోడమునొందగలడు. (పి) అనునందు మహాపాపలో! మన దుర్మిగ్రహం చలమ, అభ్యాసం చ కౌంఠయ! పై రాన్వీణ చ గృహ్యత్॥

561 మాటలాడవచ్చు చునసు నిల్వఁరాదు, తెలుపవచ్చు కన్ను చెలియరాదు
సుకలుబట్టవచ్చు హురుదుఁగారాదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేను॥

కన్నోనివర్త మస్త్యేచా మదమ శ్చిత్తవోధనే॥

శస్త్రం క్కలంబగ్రహం వేమ! నూరి పన్న హి॥

తా॥ ఆయుధమునట్లుకొన్న మాత్రమున నుండును, అలియఁబట్టు సంహతశ్రమునఁ జెలియవాడును, వాగుగిమాట్లాడినంతమాత్రమున నిశ్చలమనస్సుకలవాడును గాఁజాలడు.

582 గురువు చిల్లగింజ కుంభమీదేహంబు, ఆత్మకలుషపంక మడుగుబట్ట
తెలిసివిరిసేసి దివ్యామృతములేలు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గురుః కతకబీజం స్యాత్ అఘః పంక స్తను ర్ఘటః।

తత్పంకాధఃపాపణాత్ స్యాత్ వేమ ! జ్ఞానసుధోదయః॥

తా॥ కుండలోని బురదనీటిని పరిశుభ్రపరచుటకుఁ జిల్లగింజ గంధముఁ గలిపిన బురద క్రిందకుఁబోయి తేటఁగా నీరుపైకిఁ దేరునట్లు దేహమను కుండలోని ఆత్మ కలుషమను బురదనీటిలో గురుప్రబోధమను చిల్లగింజ గంధమును గలిపినఁ గలుష మడుగంటి యాత్మజ్ఞానామృతముతేరి యను భవయోగ్యము కాఁగలదు.

583 జీవి లోననుండు స్థిరమును గానక, తిరుగు నస్థిరంబు పరుసఁమ్మి
స్థిరము నస్థిరమును దెలియ జీవకి ముక్తి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమూతస్థిరం ఏవి నోద్విష్య బహి రస్థిరమ్।

స్థిరభావైవ ముక్తి స్యాత్ స్థిరాస్థిరవిదో భ్రువమ్॥

తా॥ జీవి నిర్వానిత్య వస్తువివేకములేక యస్థిరవాహ్యసౌఖ్యముల నమ్మి పరలోకము స్థిరపదార్థమును దెలియక తిరుగుచు ముక్తి నొంద కున్నది. (వి) స్థిరంబున కిది భవ మననాయుః శంక మ॥

584 ఆరములైనను కలఁగన్న శ్శంఖంబు, నడుమకాలమేమి నమ్మరాదు
క్షణములోని బ్రతుకు సంసార గ్రాంతి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిరం స్వప్నార్థశృంగం వర్తమానం న విశ్వసేత్।

క్షణం హి వేదితం వేమ ! భ్రాన్యతే భవవర్తని॥

తా॥ సాంకలము కలఁగఁగొనిన పదార్థమువంటిది. వర్తమాన మేరకాలము నెడినునో నమ్ముడగినదికాదు. క్షణములోని బ్రతుకు, విభ్రాంతికల్గించు సంసారము. ఇతఁ భవిష్యత్ (పరము) ఎట్లుండునో నిర్ణయించుటకు పీలులేనిది. కాన ప్రతిక్షణము సప్రమత్తుడవై విధినిర్వహణ మునకుఁ చూచుకొనుము. (వి) జ్ఞాతే తత్త్వే కస్యంసారః (భజగోవిందమ్)

585 తాననంగ నెవరు? తనవారన నెవరు?, తెలిసితెలియలేదు తిక్కనరులు
అరయఁ బసిరికాయపురుగుపద్ధతిఁ గాఁగ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కో నామాత్మా కే స్వకీయాః విదిత్వా న విదంతి హి।

కుథియో వేమ ! సశ్యంతి కార్పాసకృమయో యథా॥

తా॥ తాను సుఖించుటకు గూడునల్లకొని తుదకు గూటిద్వారమును గూడ మూసివేసికొని యందే మరణించు పసిరికాయపురుగువలె నజ్ఞానులు 'తాను తనవారు' అని దానిమూలముఁ దెలిసికొనక స్వనాశనమున కుపక్రమించు చున్నారు.

566 చచ్చె, చచ్చెననుచుఁ జావుకుఁగఁచెడు, దీననరులవెట్టిఁ దెలుపరాదు

ప్రాణి కరమ నృత్యబంధంబు బుండునా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

యే మమార మమారేతి భోచంతే తద్విమూఢతా।

కిం వాచ్యా? ప్రాణినాం వేమ ! కుతోబంధః? కుతో మృతిః॥

తా॥ దీనులగు మానవులు మరణమునకు ఛిల్లి విచారించురు. ఈవెట్టి బంధము వచ్చుటను, అనిత్యమును కరీషము నిత్యముకాదలదా? నిత్యుఁ డగు జీవము మరణించునా?

567 బుడవొకములకు సుకన్వతిఁతుఁడుకాదు, మొదటఁగన్తకాదు తుదనుగాదు

నామకన్వతపాతు నగుబాటుకాకొదో!, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

మృత్యుంకరే వేమ ! స శ్యంతో మ మానవాః।

అమో న కర్తా నాంకరే మృత్యో కర్తరి దుర్భ్రమః॥

తా॥ కుథియో మహర్షివర్తే బ్రహ్మసంస్థా భోకముగఁ బాటవేసినది. మరణంబు నున్నది మృత్యువు. మృత్యుభాగిమని గొలముతోఁ బాటు పెట్టుకుంటున్నాడు. బ్రహ్మకుమన్నాడు. ఎక్కడ స్వాతంత్ర్యము? (నిద్రపెట్టునటకు వచ్చుచుటకు గారితగ్గునొందుతాను కాదు. సూర్యుఁడు) (మృత్యువొచ్చి) యథా దేవో కౌమారం యౌవనం జరా, తథా దేవేంద్రహర్షిత్వం (గర్భ)

568 బ్రహ్మమేవననుచుఁ బలుమాటలు నంగురు, జెడ్డిమాఘానులు విధమెఱుంగ

బ్రహ్మచన్నిటందుఁ బరిపూర్ణమై యుండు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

కేవలం బ్రహ్మైతి బహుధా ప్రలపం తృప్తదా బడాః।

సర్వత్ర పరిపూర్ణం హి బ్రహ్మ వేమ ! విరాజతీ॥

తా॥ దేహములో జీవునివలె సరబ్రహ్మస్వరూపమంతట నిండియున్నది.
కాని యజ్ఞాను లిది తెలియఁజాలక బ్రహ్మ మెక్కడనుండునని సొంకుదురు.

569 పసులవ న్నేవేలు పాల్గొనొక్కటే, పుష్పజాతివేలు పాల్గొనొకటే
దర్శనంబువేలు దైవంబుదొక్కటే, విశ్వదాభిరామ విమరచేమ॥

పశువర్ణాః పృథక్ కీర మేకం వేమ ! సుమావళేః

జాతి ర్భిన్నాపి పూజైకా దైవ మేకం స్మృతిః పృథక్॥

తా॥ పశుస్థులరంగు వేలుకాని పాలరంగొకటే. పుష్పజాతులు వేలు
కాని పూజాస్వభావమొకటే. దర్శనము వేలుకాని దైవమొకటే.

(వి) గవా మనేకవర్ణానాం కీరం స్యా దేకవర్ణకమ్, కీరవదాభితి హి
జ్ఞానం దేహీనాం న గవాం యథా॥ (ఉ॥ గీర)

570 పనితొడవులువేలు బంగారమొక్కటే, పరగ ఘటమువేలు ప్రాణమొకటే
అరయుఁ దిండ్లు వేలు దాళియొక్కటే, విశ్వదాభిరామ విమరచేమ॥

భూషణాని పృథక్ వేమ ! హేమైకం స్యాత్ ఘటాః పృథక్ ।

పరః ప్రాచో భోజనాని పృథక్ గేకా ఋఘుతుతా॥

తా॥ నగలువేలుకాని బంగార మొకటే. శరీరములు వేలుకాని
యాగ్రయొకటే. తినుబండారములు వేలుకాని యాకలిస్వభావమొకటే.

571 కానలేడు నుడువ కన్లుముల్ వీపున, నెలులుఁ గానలేడు నెత్తివీడ
తన్నుఁగానలేడు తన్ను మేమెలుఁగును?, విశ్వదాభిరామ విమరచేమ॥

నేషణే నిటలు కన్లు పృష్ఠం కేశాం శ్చ మూర్ధని ।

నాత్మానం వేర్తికిం వేమ ! తర్థ్వం జానాతి బాలిశః? ॥

తా॥ తనకరీరమందలి నుడుగు, చెవిలు, వీపు, చలపై పెండ్లుకలు
మొదలైనవే తాను చూడలేడు. ఇక నందట నిండియున్న పరమాత్మ
స్వరూపుని నీచమవుల నెట్లుఁగాంచగలఁడు?

572 తిరిగితిరిగి నరుడు మరులుకొనుటెకాక, అందువలన నేమి గూసలేడు
అంతరాత్మనిలుపు నతఁడెవో బ్రహ్మాంబు, విశ్వదాభిరామ విమరచేమ॥

మోహజాలే ముహుర్జ్వేమ ! నర్తో భవతి సుర్యునిః ।

నితః ఫలం న కించి త్స్వాత్ ఆస్త్రిక్షో బ్రహ్మ కపలమ్ ॥

తా॥ పరిశుద్ధాంతఃకరణమునఁ బ్రతిబింబించు పరమాత్మ స్వరూపము నిశ్చలముగఁజూచు బ్రహ్మవేత్త కాలేక మానవుఁడు వృథా తిరిగి చెడును.

573 చిత్తమనెడు వేరు శిథిలమై నష్టమై, ప్రకృతియనెడుచెట్టు పడును బిడపఁ గోర్కులనెడు పెద్దకొమ్మలెందునుగదా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శిథిలే చిత్తమూలే స్యాత్ పతితః ప్రకృతిదుఃఖః ।

శుష్కంతి హి తతో హంధాశాఖా వేమ ! నిరాశ్రయాః॥

తా॥ ప్రకృతి మహావృక్షమునకుఁ జిత్తము కూకటివేరు. కోరికలు కొమ్మలు. చిత్తము శిథిలమైనఁ బ్రకృతి మహావృక్షము పడును. ఇక కోరికలను కొమ్మ లెల్లెదుగఁ గలవు?

574 తిట్టికొట్టిచేసి దిరిగి మాటాడక, ఊరకున్నఁజూడ నుర్విమీద

వాడగుఁబరమాత్మ పర్ణింప శక్యమా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దూషిత స్తాడితో వాపి యత్కించి దపి చా బ్రువన్ ।

తూష్ణిం భావం గతో వేమ ! పరమాత్మేతి వర్ణ్యతే ॥

తా॥ మన మెన్ని తిట్టినను భగవంతుఁ డెదురుతిరుగనట్లు, మానాభిమానముల సరకుఁగొనక నిర్లిప్తతతో సంచరించువాడే పరమాత్మ రూపుఁడు.

575 కల్మషంబుపోక కన్పించ దెందును, రూప మెవ్వరికిని రూఢితోడ

తామసం బుడిగినఁ దగఁగల్గు జ్ఞానంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అనిర్గతే హి కాలుష్యే న రూపం ద్యోతతే ద్రువమ్ ।

తమ స్యపావృతే వేమ ! జ్ఞానం నూనం ప్రకాశతే ॥

తా॥ ముటికితోనున్న యద్దమునఁ బ్రతిబింబరూపము కాన్పించనియట్లు అంతఃకరణమాలిన్యమునఁ బరమాత్మ స్వరూపమును గాన్పించదు.

(వి) ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః, యథా దర్శ్యో మలేన చ, యథోత్పేనావృతో గర్భః తథా తేనేద మావృతమ్॥ (గీత)

576 నీటిలోనవ్యాత నిలువకయున్నట్లు, పాటిజగతిలేదు పరమలేదు

మాటమాట్లాకెల్ల మనసు కోరుచునుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జలే రేఖా స్థిరా న స్యాత్ తథిహ చ పరే సుఖమ్ ।

మనో ముహు ర్ముహు ర్వేమ ! కామితా స్యభివాంఛతి

తా॥ నీటనువ్రాసిన వాస్తవ నిలువనట్లు కోరికలతో మాలిన్యముఁ జెందిన మనమున నిహపరసౌఖ్యము, న్యాయము నిలువదు. (వి) చంచలం హి మనః కృష్ణ ! ప్రమాధి బలవ ద్దృఢమ్॥ (గీత)

577 దొంగతెలివితేత దొరుకునా మోక్షంబు? చేతఁగానిపనులఁ జేయరాదు గురుఁ డనంగవలదు గుణహీనుఁ డనవలె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మిథ్యాజ్ఞానేన కిం ముక్తి ర్లభ్యతే? వేమ ! దుష్క్రియః ।
న వక్తవ్యో గురు రితి గుణహీన ఇతీర్యతే ॥

తా॥ పరిశుద్ధజ్ఞానముచే లభించు మోక్షము దొంగతెలివితేత జెడ్డపనులఁ జేయువారికి లభించునా? అట్టి దుష్టుల గుణహీనులనవలెను. కాని గురువు లనవచ్చునా? (వి) సంసారహృత్కుః? శ్రుతిజాత్రబోధః 2 కో మోక్షపాతుః? కథిత స్సపవ॥ (శం॥మణి)

578 ఆశలఁదెగఁగోసి యనలంబుఁ జల్లార్చి, గోచి బిగియఁదెట్టి కోప మడచి గుబ్బుమీఱువాఁడు గురువుకు గురువురా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కౌపినవంత శ్చిన్నాశాః ప్రశాంతా గతమన్యవః ।
వేమాతీతరహస్యా యే గురూణాం గురవో హి తే ॥

తా॥ ఆశల నణచి ఆగ్రహముఁ జంపి కామము నరికట్టి, క్రోధము రానీక, పరమార్థతత్త్వరహస్యము గురైఱింగిన వాఁడే గురువులకును గురువు. (వి) కోవా గురు ర్యోహి? హితోపదేష్టా 2 శిష్యస్తు కో? యో గురుభ క్త పవ॥ బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో మనోహృది నిరుద్ధ్య చ॥

579 ఆశలనెదుతాశ్శ నమరఁగోయఁజేసి, పాఱజైవఁగాని పరమరేదు కొక్కుతిండియాశఁ జిక్కి చచ్చినయట్లు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆశాపాశాన్ భృశం ఛిత్వా న విస్మయ్య పరం న హి ।
అహారాశావశో వేమ ! మూషికో మ్రియతే ఖలు ॥

తా॥ పందికొక్కు తిండియాశచే బోనులోఁజిక్కి చచ్చునట్లు ఆశా పాశములచే బద్ధుఁడగువాఁడు సంసారములోఁజిక్కి నశించును. వానికిఁక పరము (భవిష్యత్తులోపాగు) లేదు.

580 సూక్ష్మరూప మెఱిగి గుఖ మొందఁగా లేక, బహుళముగను జదువుఁ బడుచునరుఁడు
చావు చేపెఱుఁగని చదువేలఁజరువఁడో!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సూక్ష్మరూప మభిజ్ఞాయ సుఖ మప్రాప్నువా న్యువా ।

బహ్వధీతే వేమ ! విద్యా మమృతాం న పరే త్కథమ్ ? ॥

తా॥ శాశ్వతానందము కలుగు చదువుచదివి యానందముఁ గల్గించు
నా సూక్ష్మముఁ దెలిసికొనఁ జాలక పనికిమాలిన చదువు రాత్రింబవళ్లు
కట్టించి చదివి యజ్ఞాని భ్రష్టుడగుచున్నాఁడు.

581 తను వదెవరిసొమ్ము తనదనిపోషింప, ధన వదెవరిసొమ్ము దాచుకొనఁ

ప్రాణమెవరిసొమ్ము పాముకుండఁగనిల్చి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ ! భర్తుం స్వీయమితి కస్య స్వం దేహ మీదృశమ్ ।

కస్య స్వం ద్రవిణం గోప్తుం ప్రాణః కస్యావీతుం సదా ॥

తా॥ శరీరమును బోషించి నిలుపుకొనుటకు, ధనమును దాచి తనదిగా
నుంచుకొనుటకు, ప్రాణము నాపుకొనుటకు నేజీవికైన సమర్థత కలదా?

582 జీవఁజంపుటెల్ల శివభక్తిఁదప్పుట, జీవి వరసిమాడ శివుఁడుఁగాఁడె?

జీవుఁడె శివుఁడనుచు సిద్ధంబు తెలియుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శివాభక్తి రీవవధో జీవోనామ శివః ఖలు ।

అభేదం జీవశివయోః వేమ ! జానీహి తత్త్వతః ॥

తా॥ ప్రీతి జీవియుఁ బరమాత్మ స్వరూపము గనుక జీవిని హింసించిన
దైవమును హింసించినట్లే యగును. కాన నేజీవిని హింసించకుండుటయే
ముఖ్యధర్మము. (వి) కా స్వర్గదా ? ప్రాణభృతా మహింసా॥ (శం॥మణి)

583 కొంకణంబుఁబోవ కుక్క సింగముకాదు, కాశిబోవఁ బందిగజముఁగాదు

వేఱుగుణమువాఁడు విబుధుండుకాఁడయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స సింహ శ్వా కోంకణగో కాశీగో న గజః కిటిః ।

పృథగ్గుణం గతో మర్త్యః వేమ ! యోగీ న కథ్యతే ॥

తా॥ కొంకణదేశము వెళ్ళినమాత్రమునఁ గుక్క సింహమును, కాశీ
వెళ్ళినమాత్రమునఁ బంది యేనుఁగును గానట్లు దుష్టబుద్ధికలవాఁ డెక్కడ
తిరిగినను, నేమిచెప్పినను, నేమిచేసినను దెలిసినవాఁడు కాజాలఁడు.

584 ఈతకంటెలోతు నెంచంగఁబనిలేదు, చావుకంటెఁ గీడు జగతిలేదు
గోచిపాతకంటెఁ గొంచెంబు మఱిలేదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

తరణా న్నా స్త్యగాధత్వం మరణా న్నా స్తి దుర్వ్యథా ।

కాపీనా న్నాస్తి దీనత్వం వేమ ! కించిదపి ధ్రువమ్ ॥

తా॥ ఈతకుమించిన లోతు, చావుకుమించిన కీడు, గోచికమించిన దరిద్రము లోకమున మఱేదియులేదు. అట్టి దరిద్రమున సగాధ సంసారముఁ దరించి కీడులేని మోక్ష సామ్రాజ్య ముండుము.

585 జాణలైనయట్టి చపలాయతాక్షుల, వలపు లరసి చూచి బ్రమయనేల?
బయలిమాపుల్లఁ బరికింపఁ గానేల?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రాధానాం చంచలదృశాం విభ్రమాన్వీప్య కిం భ్రమైః?

వేమ ! బాహ్యోని రూపాణి కిం నిరీప్య వృథాశ్రమైః ॥

తా॥ వెలుపలిదృశ్యముల కానందము. ప్రాధాంగనల క్రీగంటి ప్రసారముల వలపులకు భ్రమ, యేలఁ జెందదవు ? అవి కష్టముతోఁగూడిన ఊణిక సౌఖ్యములు. లోజూపుఁ జూచి చిదానందమయఁడవై సొక్కుము. (వెలదిపై, వలపు-త్రాగుడు కైపు ప్రమాదము 2 అందమైన యంద్రధనుస్సు ఊణికము) (వి) త్వత్ప్రాంతాస్థిమయం ము, ర్మృగదృశాం మందోజన స్సేవతే॥ (భర్తృ)

586 తఱచుఁజదువఁజదువఁ దర్కవాద మెకాని, నివృజ్ఞాన మచటఁ దేటపడదు
పసిరికాయపురుగు పగిదిని జెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బహ్వాధీతే స్తిర్క-వాదః స తత్ర జ్ఞాన మప్యయమ్ ।

కోశకారః కృమిరివ వేమ ! తాదృ గ్గిసశ్యతి ॥

తా॥ కలగఁ దొక్కిన నీరు బురడసీరు. మాయచదువులు తర్కవాదమునకుఁ గారణములు. అట్టి కుతర్కముల దివ్యజ్ఞానము తేరదు. కల్మషజ్ఞానమున జీవి పసిరికాయ పురుగువలె జచ్చును.

587 ఎఱ్ఱకన్నదున్న యేలాగురక్కవ?, ఎఱుపులేకపోయి తఱిగ విలుగ
నేర్పఱుంగనివాని నెఱయోగియందురా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కథం న్యూనో బలీవర్తా స్మహిషో వేమ ! కేవలమ్ ।

వై ల్యమేవాత్యో హేతు స్సాన్య దక్షో యోగీ కి ముచ్యతే?॥

తా॥ ఎద్దువిలువ మడ్డితనముచేతను, మాలిన్యముచేతను దున్నకు వచ్చుట లేదు. అట్లే ప్రభావ విహీనుడగు యోగిని ప్రఖ్యాత యోగియని వాడము. 588 సుతులు సతులు మాయ సుఖదుఃఖములుమాయ, సంస్కరియసుమాయ చావుమాయ మాయబ్రతుకుకింత మాయఁగల్గించితి, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

మాయా వేమ ! సుతా జాయా స్సుఖం దుఖః భవో మృతిః ।

కల్పితై తావతీ మాయా మృషా జీవి త సం గ తా ॥

తా॥ సుతులు, సతులు, సుఖదుఃఖములు, సంసారము, చావు, ఇవన్నియు మాయాకల్పితములే. మాయ బ్రతుకునకే యిన్ని మాయలు కల్పింపఁ బడినవి. (వి) వై రాగ్యమ స్తి కిమితః పరమర్థనీయమ్ (భర్తృ) ద్వారం కిమేకం సరకస్య నారీ 2 సంమోహయత్యేవ సురేవ కా? స్త్రీ. 3 కా శృంఖలా ప్రాణభృతాం హి? నారీ 4 త్యాబ్ధం సుఖం కిం ? స్త్రీయ ఏవ సమ్యక్ ॥ (శం॥మణి)

589 సిగ్గువారలమని సృష్టిలోపలినారు, వెట్టివేమనఁగని వెఱగుపడిరి

తనకుఁగలుగుసిగ్గు దైవమెఱుంగురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

హ్రీమంతో వయమి త్యేవం పితృ వేమ మమాయికమ్ ,

విస్మితాస్సృజ్జనా వేమ ! దైవం వేత్తి నిజత్రపామ్ ॥

తా॥ లోకులు తామెంతో సిగ్గుగలవారలమని దిగంబరుడగుట వేమన్నను సిగ్గులేనివాడని నిందింతురు. వేమన్నకుఁగల సిగ్గు దైవము నకుఁ దెలియును. (బట్టకట్ట సిగ్గుమాలిన పనులు చేయువానికంటె దిగంబర యోగియే శ్రేష్ఠుఁడు (వి) అపయశో యద్యస్తి కిం మృత్యునా? (భర్తృ)

590 తన్నుఁ దా నెఱుఁగఁడు తా నెవ్వరికి నేర్పు, ప్రాలుమాలితిరుగు పశువుకొడుకు

కాసుకొఱకుకాదె? కర్మముల్ గట్టును, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

న వేత్తి స్వయ మాత్మాన మన్యేభ్యో బోధతే కథమ్? ।

పశుతుల్యోఽలసో వేమ ! బధ్నా త్యర్థాయ కర్మసు ॥

తా॥ తనబాగు తనకుఁదెలియని నరపశువు, పరులకు హితబోధఁ జేయుదునని పైసాకొఱకు బయలుదేరి యేదేదో కర్మకాండ నంటగట్టి యజ్ఞానుల నిహవరంబులకు దూరులఁ జేయును. (వి) పరోపదేశే పాండిత్యం, సర్వేషాం సుకరం నృణామ్ 2 స్వస్యానుష్ఠానసమయే మునయోఽపి న పండితాః, పరప్రబోధవేశాయాం సర్వే వ్యాసమహర్షయః॥

591 ఎంతో చదువుఁజదివి యెన్నివిన్ననుగాని, హీనుఁడవగుణంబు మానలేడు బోగ్గుఁ బాలఁగడుగఁ బోవునా మలినంబు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బహ్వధీత్య బహుశ్రుత్వా నై చ్యం త్యజతి నాథమః ।

క్షీరేణ ధౌత మంగారం నై ల్యం కింవేమ ! ముంచతి? ॥

తా॥ నల్లనిబొగ్గును దెల్లనిపాలతోఁగడిగిన మాత్రమున నా నలుపు బొగ్గునకుఁ బోనియట్లు గుణహీనుఁడెఁజదివిన నేమివినిన మంచిగుణము మాత్రముకలుగదు. (వి) అధీత్యశాస్త్రాణ్యపి మూఢపవయస్తుక్రియావాన్ పురుష స్స విద్వాన్ ॥

592 ఆలుబిడ్డలు ధన సురముఁదల్లియుఁదండి, మనుజుఁడు మిగులఁగట్టపడును తనకు నెవరులేరు తాను బ్రహ్మముఁగన్న, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పితృభ్యాం దారపుత్రేభ్యో ధనాయ వ్యధతే సరః ।

వేమ ! బ్రహ్మణి సందృప్తే నాత్మన స్సంతి కేచన ॥

తా॥ భార్య బిడ్డలు ధనము తల్లి తండ్రి యిట్టి సంసారపోషణకై భ్రాంతి మునింగి మనుజుఁడు చాలఁగట్టపడును. కాని తాను నిర్మలజ్ఞానమునఁ బరమాత్మను దర్శించిన నెవరైన దృష్టగోచరులుకాఁగలరా? (వి) సంసారే రే మనుష్యా ! వదత యది సుఖం స్వల్పమప్యస్తి కించిత్ ॥ (భర్తృ)

593 ఆస పాపజాతి యన్నింటిఁజెను, ఆసచేత యతులు మోసపోర?

చూచి విడుచువారు శుద్ధాత్ము లెందును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సర్వేభ్యః పాతకి న్యాశా మునయో వంచితా స్తయా

వేమోద్వీక్ష్య విముంచంతి తాం శుద్ధాత్మాన ఏవ హి ॥

తా॥ పాపిష్ఠిదురాశవలన నియమముగల యతులునై తము మోస పోయిరి. కాన దానిసంగతి ఁదెలిసికొని విడిచినవారే పరిశుద్ధాత్ములు. (వి) కా దుస్తృజా సర్వజనై ర్దురాశా॥ (శం॥మణి)

594 నిజములాడువాని నిందించు జగమెల్ల, నిజములాడరాదు నీచుతోడ
 నిజమహాత్ముఁగూడి నిజమాడవలయురా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
 సత్యవ్రతం జగన్నిందేత్ సత్యం బ్రాహ్మీయాన్నదుర్జనైః ।
 మహాత్మనైవ సంగత్య వేమ ! సత్యం వదేన్నరః ॥

తా॥ నిజమాడువానిఁగూడ లోకము నిందించును. కాన యెల్లయెడల
 నిజముఁబలుకరాదు. మహాత్ములతో నిజముఁబల్కువలెను. నీచులతోఁ
 గూడదు.

595 భూమినాదియన్న భూమి ఫక్కుననవును, దానహీనుఁజూచి ధనమునవును
 కదనభీతుఁజూచి కాలిండు నవును, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
 మమేయం భూమి రిత్యుక్తౌ వేమాపహసతి ఊతిః ।
 ధనం హస త్యదాతారం భీరుం హసతి చాంతకః ॥

తా॥ భూమి నాదియన భూమి ఫక్కున నవును. తా ననుభవింపక
 దానముఁజేయకు దాచువానిఁజూచి ధనము నవును. యుద్ధమునకు జంకి
 పాటిపోయిపచ్చువానిఁజూచి యముఁడు నవును.

596 పంక క్షిగన్న బిగారుఁబాడగన్న, దిమ్మపట్టు వేగ దెలివికెల్ల
 మనుజులకును దత్త్వ మహి మెట్లుగలుగురా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
 కాంతాం చ కనకం దృష్ట్వా వివేకో వేమ ! నశ్యతి ।
 స్వరాం గతవివేకానాం తత్త్వస్య మహిమా కుఱః? ॥

తా॥ కాంతను గనకమును జూచినమాత్రమునఁ దెలివికి దిమ్మపట్టు
 నజ్ఞానులకుఁ దత్త్వజ్ఞున మెట్లవడఁగలదు? (వి) భో స్సాధో! కుఱభంగురే
 తదితరే భోగే రతిం మాకృధాః (భర్తృ) 1 కిమత్ర హేయం? కనకం
 చ కాంతా 2 కిం తద్విషం భాతి సుధోపమం (స్త్రీ) ॥ శం॥ మణి॥

597 ముండివానికేల ముండేతిడియూలు, లొట్టివానికేల కట్టపండ్లు
 గాడిదలకుసేల గడ్డమర్ మిసముర్, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥
 అదతో దారుదంతైః కిం? అపాణే ర్వలయైశ్చ కిమ్? ।
 వేమ! గార్దభతుల్యానాం శ్మశ్రుభిః కిం జడాత్పనామ్ ॥

తా॥ మొండిచేతులవానికి మురుగులెందుకు ? తొట్టిపండ్లవానికిఁ గట్టడపు పండ్లెందుకు? గాడిదలవలె సంచరించు మూర్ఖులకు మహర్షులవలె గెడ్డములు మీసము లెందుకు ?

598 మొదలఁగియునుదప్పి మోహంబుఁజేసియుఁ, బొట్టకొఱకె మనసుఁ బొందు పఱచి బీదకుక్కరీతిఁ బెఱుగును మనుజుండు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

విధినోక్తం న కృత్వాదౌ వంచయి తోవ్వవరంభరిః॥

సమాధాయ మనో వేమ! దీనశ్చేవేహ వస్తతే॥

తా॥ ఒక్కొక్కఁడు మంచిదారి మొదటనే విడిచిపెట్టి, లోకమును మోసగించి, యాలోచనఁ బొట్టకూటికొఱకే వినియోగించి, బీదకుక్కవలె బీదపొట్టతో నొడలుపెంచి సంచరించుచుండును.

599 ఎట్టివానికైనఁ బుట్టును మోహంబు, పుట్టుమోహమెల్లఁ బూర్వఁ దొక్కి గట్టిచేసిమాడఁ గనుపించు బ్రహ్మాంబు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

మహతోఽపి భవే న్మోహః తన్మోహం యతమానసః॥

అధఃకృత్య యదీశేత వేమ! బ్రహ్మథ దృశ్యతే॥

తా॥ మోహ మనునది యెట్టి వానికైనఁ బుట్టవచ్చు. పుట్టిన మోహమును నణఁగఁద్రొక్కి మనస్సును గట్టిపరచి చూచిన బ్రహ్మ పదార్థము గోచరించును.

600 పట్టుకొమ్మలేఁ పలుపాట్లఁబడువారు, పెట్టిపోయలేఁ నెటువారు ముట్టి శివునిపూజ మొదలెసేయఁగలేరు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

నిరాశ్రయా స్సంయతతోఽవ్యదాతానో నిరోధకాః॥

శివస్య పూజా నూతనం చేన ! కాంచి త్స కర్షతే॥

తా॥ ఎట్టియాధారమునులేక ప్రయత్నమునాదు, కార్యమునందు ధ్యాన్యముమొదలగు సద్గుణములలేనివారు, విశ్వమును పూజించుట కిష్టపడరు. అట్టిబుద్ధియుఁబుట్టదు. పుట్టినట్లు నటించుట మోసమునకే.

601 ఆత్మలోన శివుని ననువుగా శోధించి, విశ్వమున భక్తి నిలిపెనేని సర్వమత్తుడౌను సర్వంబుఁ దా నాను, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

శోధయిత్వాత్మని శివం స్థిరాఁ భక్తిం కరోతి యః॥

స సర్వముక్త స్సర్వాత్మా భవే ద్దేమ ! న సంశయః॥

తా॥ అంతఃకరణమునఁ బరమాత్మను వెదకి తెలిసికొని నిశ్చలభక్తితోఁ జూచుచుండిన సర్వముక్తుఁడు, సర్వముఁ దానెయైనవాఁడు కాఁగలఁడు.

602 ఎఱిగినశివపూజ యెన్నడుఁ జెడిపోదు, మొదలఁబట్టి పట్ట పదలరాదు మొదలనిడివి గోడ కుడఁబెట్టనిల్పునా? విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

నశ్యేన్నార్హా శివార్చాహి ప్రాగారభ్య న తాం త్యజేత్ ।
విహాయాదౌ నిర్మితాంశే భిత్తిః కిం వేచు ! తిష్ఠతి? ॥

తా॥ జ్ఞానముతోఁగూడిన ధ్యానమెన్నటికిఁ జెడదు. ఆదినుండియు విజ్ఞత, విశ్వాసము, పట్టుదల కలిగి ప్రవర్తించవలెను. మధ్య విడువఁ గూడదు. అట్టి ప్రవర్తనము సిద్ధి బొందఁగలదు. పుట్టదిట్టములేని మట్టిగోడ యెన్నటికి నిలువనేరదు.

603 చేటుకచ్చెనేని జెడనాడు దైవమున్, మేలుకచ్చెనేని మెచ్చు దన్ను చేటుమేలుఁదలఁపఁ జేసినకర్మమే, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

కష్టే స్యా దైవనిందాకుః ఆత్మశ్లాఘాపర స్సుఖే ।
కారణం కష్టసుఖయో ర్వేమ ! కర్మ పురాకృతమ్ ॥

తా॥ మంచిచెడ్డలు తన సత్కర్మ దుష్కర్మల ఫలితమని భావింపక మంచికిఁదన్ను మెచ్చుకొనుచుఁ జెడ్డకు దై వమును నిందించుటకూడనిపని. (వి) దైవం నిహత్య కురు పౌరుష మాత్మశక్త్యా యత్నే కృతేయది న సిద్ధ్యతి కోఁత్రదోషః (భర్తృ)

604 కడుపుచిచ్చుచేతఁ గామానలముచేతఁ, గ్రోధపహ్ని చేతఁ గుటిలపడక ఒక్కవనసుతోడ నుండినప్పుడె ముక్తి, విశ్వదాభిరామ విసురవేచు॥

కామానలాత్ కుఠాగ్నే శ్చ క్రోధపహ్ని రబాధితః ।
వేమైకాగ్రేణ మనసా తిష్ఠేచ్ఛే న్ముక్తిమా న్నరః ॥

తా॥ యజ్ఞము (సంయమనము) దడిణాగ్ని (కుఠాగ్ని) మఱల మఱలఁ గల్గునది. గార్హపత్యము (కామాగ్ని) గృహస్థున కుండునది. ఆహవనీయము (క్రోధాగ్ని) ఆవేశమునవచ్చునది. ఈత్రేతాగ్నులబారికిఁ దట్టుకొని నిశ్చలమనమున సంయమనశక్తి కలిగియున్ననే ముక్తి.

605 పాలు పెరుగు వెన్న పాయసాన్నము నెయ్యి, జున్ను నెన్నియైనఁ జూడఁ తాలె
పాలపంటికులము బ్రహ్మాంబుఁ గానరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దధి తక్రం పాయసాన్నం నవనీతం ఘృతం తథా ।

సర్వం క్షీరమయం వేమ ! బ్రహ్మ వీక్షస్వ తత్సమమ్ ॥

తా॥ పాలే, పెరుగు వెన్న నెయ్యి జున్ను మొదలై నవిగఁ బలుకఁ
బడును. ఈ యన్నిటికి మూలపదార్థము పాలే యైనట్లు సృష్టికంతకు
మూలపదార్థము పరబ్రహ్మమే.

606 చదువులందు రాజ్యపదవులందును బాడి, మొదవులందు స్త్రీల పెదవులందు
నాశ లుడుగునట్టి యయ్యలు ముక్తులు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కుద్రవిద్యాసు రాజ్యేషు స్త్రీణా మోష్ఠేషు ధేనుషు ।

ఆశాం ముంచంతి యే మర్త్యాః ముక్తా స్తే వేమ ! సర్వశః॥

తా॥ ఈమాయచదువులయందు రాజ్యపదవులందు గోసంపదమొదలగు
సంపదలయందు స్త్రీలపెదవులయందు, ఆశపోయిన మహనీయులే
ముక్తులు. (వి) కిం మండనం? సాక్షరతాముఖస్య 2 క శ్లోభతే? యస్సదసి
ప్రవిద్యః 3 మాతేవ కా? యా సుఖదా, సువిద్యా 4 కిమేగతే దాన
వశాత్? సువిద్యా॥ (శం॥ మణి)

607 కడుపుకేల మనస! కళవళపడియెడు?, కడుపుకేడఁదప్పి కలుగుచుండు?

కడుపు రాతిలోని కప్పుకుఁగలుగదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం త్వం భ్రమసి కుత్యర్థం కుతేః తప్తి ర్మనః ! కుతః? ।

శిలాంతస్థస్య భేకస్య కుక్షి ర్వేమ ! న చాస్తి కిమ్? ।

తా॥ కడుపులోనియాకలి రాతిలోనికప్పకును గలదు. దానికచ్చటనే
యాహారము లభించుచున్నదికదా. ఓమనమా! కడుపు (ఆకలి) కొఱ
కేలనే యింత కలవరపాటు? (కడుపున కెచ్చటను దృష్టి యుండదు.)

608 శాంతమానసమునఁ జల్లనై శీతాంశు, పగిదినున్నవాఁడు పరమయోగి

అట్టివాఁడు ముక్తి నతివేగఁ జైకొను, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రశాంతే మానసే శీత శ్శీతాంశు రివ యో మునిః ।

వర్తతే వేమ ! సోఽత్యాశు గృహ్లాతి పరమం పదమ్ ॥

తా॥ మనస్సున కధిదేవతయేగు చంద్రునివలె ప్రశాంతమనమునఁ
బ్రశాంతతేజస్సున మన్నవాఁడే పరమయోగి. అట్టివాఁడే సద్వ్యోముక్తుఁడు.

609 మధురసంబుఁగోరి మక్షికంబులుచేరి, చొచ్చి వెడలలేక సాక్కినట్లు
మునిగి వెడలలేకు మోహంబురాళిలో, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆకాంక్ష్య మధు వేమాశు. ప్రవిశ్య మధుమక్షికాః ।

యథా నిర్గమనాశక్తౌ మగ్నౌ మోహంబుధౌ తథా ॥

తా॥ ఈగలు తీసి విడువలేక దానినే యంటిపెట్టుకొని చచ్చునట్లు,
అజ్ఞానులు మోహమును విడువలేక యందే మరణింతురు. (వి) జీవే
వారితరంగచంచలతరే సౌఖ్యం కుతః, ప్రాణినామ్?॥ (భర్తృ)విషా ద్విషం
కిం? విషయా స్సమస్తాః, దుఃఖి సదా కో? విషయానురాగీ ॥శం॥మణి॥

610 బ్రహ్మమన్నచోటు పరగంగఁడెలియఁ, యెందో వెడక బ్రహ్మ మేలకలుగు?
అంజనంబులేక యాసామ్యుడొరకునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అజానన్ బ్రహ్మణస్థానం వేమాన్యత్ర గవేషణాత్ ।

కిం బ్రహ్మ దృశ్యతే? విత్తం లభ్యతే కిం వినాంజనమ్? ॥

తా॥ మనకకుఁ గాటుకపెట్టుకొని కండ్లు బాగుచేసికొన్నగాని వస్తువు
కనబడనియట్లు అజ్ఞానమను మనక తొలగించుకొని జ్ఞానదృష్టినిజూచినఁ
గాని పరమాత్మస్వరూపమును గోచరింపదు. మఱొకవిధమున నెంత
వెదకినను లాభ మేముండును?

611 హీనుఁ డెన్నివిద్య లిలనభ్యసించిన, ఘనుఁడుకాఁడు హీనజనుఁడెకాని
పరిమళముల గర్భభూమి మోయ ఘనమౌనె?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అభ్యస్త సర్వవిద్యోఽపి వేమ! స్యా న్నఘనః ఖలః ।

జడపవ ఘనః కిం స్యాత్? ఖరో గంధా న్వహన్నపి ॥

తా॥ పరిమళవస్తువుల మోయుచున్నను గాడిదకు వానితోబ్రయో
జనములేనట్లు గుణహీనుఁడెట్టిచదువుఁ జదివినను వానికి దానితోఁ
బ్రయోజనము కన్పట్టదు. ఘనతరాదు.

612 మనసులోననున్న మచుకలన్నియుఁగోసి, దృఢముఁజేసి మనసుఁ జేటుబెట్టి
ఘటము నిల్పివాఁడు ఘనతరయోగిరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

చిత్రా హృత్ స్థాని సర్వాణి మమత్వాని దృఢం మనః ।

కృత్వా శుద్ధం య స్తు దేహం ధత్తే వేమ ! స తాపనః ॥

తా॥ మమకారములఁగోసి మనమును దృఢపఱచి తేటఁజేసి దేహధారి యైనవాఁడే పరమయోగి. (వి) ముముక్షుణా కిం త్వరితం విధేయం ? సత్సంగతిః నిర్మమతే శభక్తిః 2 కిం దుఃఖమూలమ్ ? మమతాభిమానమ్ ॥

613 కాఁగలపనులెల్లఁ గాకటఁబోవును?, కానిపనులు కానె కావు భువి మహిమ వేఱుయందె మనతోడనున్నదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

న భవిష్యం త్యభావాని నాభావో భావికర్మణామ్ ।

మహిమా పృథగస్యైవ వేమాస్మాభి స్తు కిం భవేత్ ? ॥

తా॥ కానివికావు. కావలసినవి కాకపోవు. మహిమ వేఱుగనున్నది. కాని మనతోలేదు. ధైర్యమువహించి విధినిర్వహణకుఁ బూనుకొనుము. (వి) నాభావ్యం భవతీనా భాగ్యవశతో భావ్యస్య నాశః కుతః ? (భర్తృ)

614 పాముకన్నలేదు పాపిష్ఠమగుజీవి, అట్టిపాము చెప్పినట్లు వినును ఇలను మోహిఁడెల్ల నెవ్వరివశమయా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నాపా ర్జీవ్యస్తి పాపీయాన్ యథోక్తం శ్రుణు తే హి సః ।

మోహినం బోధితుం వేమ ! శక్నువంతి న కేఽపి చ ॥

తా॥ పాపిష్ఠుడగు పాముకూడ చెప్పినట్లు వినును. కాని మోహిని (మోహనముద్రమున మునిగినవాని) ఎవ్వరును జెప్పినట్లు వినులాగునఁ జేయలేరు. (వి) యథైథాంసి సమిద్ధోఽగ్ని ర్భస్మసాత్కురుతేఽర్జున ! జ్ఞానాగ్ని స్సర్వకర్మాణి భస్మసా త్కురుతే తథా॥ (గీత)

615 గతముచేసినటి కర్మబంధములన్ని, పరిసిపోవు సత్కరునివలన కుమ్మరికొకయేడు గుడియకు నొకనాడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కర్మబంధాని పూర్వాణి చిద్యంతే గురుణా సతా ।

వేమైకాబ్దం కులాలస్య దండస్యైకం ఊణం ఘటాః ॥

తా॥ కుమ్మరి సంవత్సరము పొడుగునఁ జేసిన కుండలదొంతరలు కట్టుతోఁ బగులగొట్టుటకొక ఊణమైనట్లుదు. అట్లే మహిమాన్వితుడగు

తా॥ పడినప్పుడే గుండ్లు విలుగును. అందగ తైను జూచినపుడే కాంక్ష కలుగును. కాన కాంతాకనకముల కెంతదూరముగనున్న నంత మంచిది.

620 ధర్మమన్న విసరు తమునమ్మిభూనరుత్, యమునిభటులువచ్చి యడలునించి
చొచ్చికోట్టఁ దమరు చొఱఁబాఱఁగలరాహో!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
విశ్వస్య మర్త్యా వైస్వస్వర్యం ధర్మే కుర్వం త్యనాదృతిమ్ ।
వేమైత్య యమభృత్యేషు తాడయన్స్విహ కా గతిః? ॥

తా॥ అజ్ఞానులు ధర్మమన్నఁ బెడచెవినిబెట్టి తమయందే నమ్మిక కలిగి యుందురు. యమభటులు గొనిపోవునప్పుడు వెళ్ళుండ నుండఁగలరా?

621 కన్నపుత్రు నానకనకంబుమోదాన, స్త్రీలమోద నాన చిత్త మెవని
భగ్నులువిడువకున్న బ్రాహ్మణుల గానరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
భారసే తనయే నామిన్న ప్రేష్యాకావిహ్యలాశయః ।
న ముంచేచ్చీ క్రియం దేమ ! నరో బ్రహ్మ న వశ్యతి ॥

తా॥ కన్నపుత్రులపైను, అల్లులపైను, స్త్రీలపైను నాశవీయు భ్రమలు తొలగి చిత్తమట్టి బలుగనున్న బ్రహ్మస్మృత్యుపము గోచరింపదు.

(వి) కే శత్రవో మిత్రవ దాత్మజాద్యాః॥ (శం॥మణి)

622 చెట్టుచేమఁగొట్టి చుట్టుగోడలఁజెట్టి, యిల్లునట్టు పెద్దయిల్లుఁగట్టి
మిట్టిపడుచు నరుడు మీఁది పేటెఱుంగక, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
ధిత్వా తరులతాః ధిత్తిః కృత్వా నిర్మాయ మందిరమ్ ।
వేమాహంకురుతే మర్త్యో న వే త్త్యాగామిదుస్థితిమ్ ॥

తా॥ అజ్ఞాని చెట్టుచేమఁగొట్టి, చుట్టు గోడలఁజెట్టి, యిల్లుకట్టి ఘన కార్యముఁ జేసినట్టు మిట్టిపడును. కాని ముందువచ్చు నాపదఁ గానఁడు.

623 ఒక్కతోలుఁదచ్చి యుఱపుబొమ్మనుజేసి, ఆడునట్లుఁజేసి యట్టెవేయు
తన్నుఁదిప్పునానిఁ దానేలగానఁడో!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
చర్మపాంచాలికాం కృత్వా నరో భ్రామయతే భృశమ్ ।
వేమాత్మానం భ్రామయంతం న వశ్యతి కథం శివమ్? ॥

తా॥ బొమ్మలాటవాడు తోలుబొమ్మను గెరవైఁ గొంతనే పొడించి పడవేయును. అట్లే తన్నాడించి పడవేయువాడు భగవంతుడని యజ్ఞాని

యేల గుర్తింపడో తెలియదు. (వి) ఈశ్వరస్వరూపభూతానాం హృద్దే శేషర్జున! తిష్ఠతి భ్రామయన్ సర్వభూతాని, యంత్రారూఢానిమాయయా॥

624 పాపల బుజ్జించి సాగింపడుమున, మఱికిపాటిపోవుఁ బిఱికినరుఁడు

యముఁడు మపకుండైన నడ్డమెక్కడ గా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

భీరుఁ పరబల వీడ్చు ప్రాణగుప్త్యై పలాయతే ।

కృతాంతే కుచితే వేమ ! నిరోద్ధం కేన శక్యతే ॥

తా॥ పిఱికిపాద యుద్ధమునకుఁబోయి శత్రునైన న్యమునుజూచి ప్రాణ భీతిచే మఱిలవచ్చును. యముఁడడ్డుకొనిన నేమిచేయఁగలఁడు ?

(వి) యమస్య కరుణానాస్తి, ధర్మస్య త్వరితాగతిః॥

625 తల్లి తండ్రి చావఁ దనయుఁడు తానేడ్చు, మగఁడుచావ నాలు మగచుచుండు

కార్యవశమేకాని కలుగదు మోహంబు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

వేమేహ మృతయోః పిత్రోః పుత్రో రోదితి దుఃఖతః ।

మృతే భర్తరి భార్యా చ కార్యార్థం న హృది వృథా ॥

తా॥ పట్టచారలవేమ పిన్నలపైఁ జెట్టుపండువలె బడును. కాని పిన్నలభక్తి పెద్దలపైఁ గుదురుట కష్టము. అందువలనఁ దలితండ్రులు మరణించినఁ గుమారుఁ డేడ్చుట, భర్త మరణమునకు భార్య యేడ్చుట, లోకాచారమునకే. ప్రేమచే గాదు. (వి) యావద్విత్తోపార్జనన క్త స్తావన్నిజపరివారోరస్తః, పశ్యాజ్జీవతిజర్జరదేహే వార్తాంకోఽపి నవృచ్ఛతిగేహే॥

626 మనసులోనిముక్తి మఱియొక్కచోటను, వెదకఁబోవువాఁడు వెట్టివాఁడు

గొట్టెఁబంకఁబెట్టి గొల్లవెదకురీతి, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

స్వచేతసి స్థితాం ముక్తిం యోఽన్యత్రాన్వేష్య మిచ్ఛతి ।

ఉస్మత్త స్స హి కడుస్థమేషాన్వేషీవ గోపకః ॥

తా॥ గొట్టెను బంకఁబెట్టుకొని యా గొట్టెకొఱకే గొల్లవెదకునట్లుముక్తి తన మనస్సుననే యుండ మఱొకచోట వెదకఁ బూనుట వెట్టితనమేసుమా

627 ఆశకన్నదుఃఖ మతిశయంబుగలేదు, చూపునిలుపకున్న సుఖములేదు

మనసునిలుపకున్న మఱిముక్తిలేదయా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

నాత్యంతం దుఃఖమాశాతః నాస్థిరాయాం సుఖందృశి ।

చేత స్యనాస్థితే వేమ ! ముక్తి ర్నాస్తి కదాచన ॥

తా॥ ఆశకన్న నెక్కువగు దుఃఖము మఱియొకటిలేదు. దృష్టి నిలిచి మనస్సు స్థాయిజెందిన నట్టి ప్రశాంత పరిస్థితికంటె సుఖము (ముక్తి) మఱియొకటిలేదు. (వి) దృగ్యుగ్మలీయతే యత్ర తత్రతత్ర సమాధయః॥

628 తత్త్వహీనులుండ్రు తఱచుగాభువిలోనఁ, దత్త్వమెఱుఁగుకారు తఱచులేరు కలిగిరేనిజారు కన్పింప రారయ, విశ్వదాభిరామ విసురవేసు॥

వేమ ! ప్రాయ స్తత్త్వహీనా వసంతి జగత్ తథా ।

న తత్త్వజ్ఞా న దృశ్యంతే యది సంత్యపి తత్త్వతః ॥

తా॥ అజ్ఞాను లెందరైన దొరకుదురు. కాని తత్త్వవేత్తలగు సుజ్ఞానులు లభించుట యరిది. సుజ్ఞానులున్నను మనతోబనిలేదు. కాన కనబడరు.

629 తాను నిందితుములఁ దనర జయించినఁ, దత్త్వ మరసిమాడఁ దానయగును యోగియిట్లు దేశిల్లుచు నుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేసు॥

య ఇంద్రియాణి జయంతి తత్త్వమాత్మైవ వేమ ! సః ।

ఏవం నిత్యం రాజయోగీ రాజతే భూరితేజసా ॥

తా॥ ఇంద్రియములబెడద తొలగిన నంతటను దానే గోచరించును. ఇట్లు రాజయోగి శోభిల్లును (:) కే శక్తిః స్పంది ? నిశేంద్రియాణి, 2 తాన్వేవమిత్రాణి జితాని యాసి॥ (భంజుణి,

630 గురము గూడుఁజేసి గుణము వత్తిగఁజేసి, కర్మవర్మసమితి మురుఁజేసి మూలనొక్కజ్యోతి ముట్టించిమాడగా, విశ్వదాభిరామ విసురవేసు॥

గేహం చ మల్లకం కృత్వా చ శాం కృత్వా గుదానపి ।

స్నేహం కృత్వా కర్మచయం బ్యోతి ర్దేవ ! ప్రదీపయ ॥

తా॥ దేహము ప్రమిదగను గుణము వత్తిగను కర్మఫలితము చమురు గను జేసి జ్ఞానజ్యోతి వెలిగించి చూచిన నీకు దత్త్వము గోచరింపఁగలదు.

(వి) అజ్ఞానజంతముఁ, నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన ఛాస్యతా॥ (గీత)

631 ఎన్నియెన్ని పూజ లెన్ని చేసిననేమి?, భక్తి లేనిపూజ ఫలములేదు

భక్తి కలుగుపూజ బహుళకారణమురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేసు॥

గణయత్వా ఘనాః పూజాః కృత్వా ప్రాప్నోతి కిం ఫలమ్?

భక్తిం వినా పూజయా కిం ? భక్తి ర్దేవేహ కారణమ్ ॥

తా॥ ఎన్ని యెన్నిపూజలనో భక్తికుదురకుండజేసిన ఫలితమేమి ?
భక్తికుదిరిన పూజయే ఫలితమిచ్చును. (వి) కార్యా విధియా కా ? శివ
విష్ణుభక్తిః 2 కిం జీవనం ? దోషవివర్జితం యత్ ॥ (శం॥మణి)

632 ఆపగాలివెంట నడవులనెంటును, కొండకాళ్లవెంట గొడవజేల?

ఉల్లుచుండునె శివుఁ డుండుటఁజెలియఁగ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతారేము న్నివంతింపు వై లేము కిము గాథయా ?

చేతస్యేవ స్థితం వేమ ! న నిదంతి సదాశివమ్ ॥

తా॥ స్వాదయచుంచున్న పరమేశ్వరుఁ డెలియక కొండల నడవుల
నదీతీరముల నెంచును తిరిగిగోవు. (వి) విశ్వహీనోద్రియగ్రామో యత్ర
యత్ర వసే స్మరణః, తత్రతత్ర కురుష్యేత్తం వై మిశం పుష్కరాణి చ॥

633 గాడిదేమెఱుంగు గంధర్వబువననా?, విశ్వదాభిరామ గొప్ప కొద్ది

అల్పుడేమెఱుంగు హరునిగొల్పుచిక్కని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శ్వా కిం వేత్సుచ్చనివన్తం ? భర శృందససౌరభమ్ ।

తథాల్పో వేత్తి కిం హేం ! వై రాగ్యా ధరపూజనమ్ ॥

తా॥ గాడిదకు గంధర్వం బరిమళము, కుక్కకుఁ దెద్దపిన్నల తార
తమ్యము, అల్పునకుఁ బరమేశ్వరు విరాగమునఁ గొల్పుట. తెలియదు.

634 మూడువేళలందు మోక్షముతో శివునాత్మ, బూజనేయువాఁడు పుణ్యమూర్తి

పూజలేక మోక్షభోగంబు గొరకునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాలరూపే శివం తుష్ట్యా యోర్భిర్భావో నన్యథావ సః ।

పూజాం వినా జాతు కథం మోక్షభోగ మవాప్నుయాత్ ॥

తా॥ ఎల్లవేళలఁ బరమేశ్వరుఁ బూజించు వాఁడే పుణ్యపురుషుఁడు.
సత్కర్మల భక్తియు, భక్తివలన జ్ఞానమును, జ్ఞానమున మోక్షమును
లభించును. కర్మ పిండే, భక్తి కాయ, జ్ఞానము పండు, మోక్షమనుభవము.

635 ఒక్కొక్క బడలతో యోగులనునువారు, మనసుకల్మషంబు మాన్పలేను

పుట్టమీఁదఁగొట్ట భజగంబుచచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

క్రాంతాంగా యోగినంపున్యాః స పుద్రిదస్త్వంతి హృన్మలమ్ ।

వత్మికాగ్రే హలే వేమ ! మ్రియతే కిం ఫణాధరః ? ॥

తా॥ పామును గొట్టినఁ బాము చచ్చును. కాని పుట్టమీఁదఁ గొట్టఁ బాము చావదు. అట్లే మనస్సునందలి కల్మషములు, అసన ఉపవాసాది శారీరకశ్రమలబోన, (వి) తాం యోగమితి మన్యంతే స్థిరా మింద్రియ ధారణామ్ (కఠోపనిషత్)

636 కుక్కయేకతంబుఁ గొక్కరధ్యానంబు, ఖరమురాగ మెన్నఁ గప్పమునుక ఆత్మనెఱుఁగుభావ మదియేలఁగానో!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వైకాంతర్వం బకధ్యానం రాగం వేమ ! ఖరస్య చ ।

మందూకమజ్జనం చై వ స కుర్వం త్యాత్మభావనామ్ ॥

తా॥ కుక్కయేకతము, బకధ్యానము, గాడిదరాగము, కప్పమునుక వీనికే యజ్ఞాను లెగబడెదరు. కాని షరమాత్మను దెలిసికొనుభావ మలవ రచుకొనరు. (వి) దీర్ఘ కాలాదర వైరంకర్యసత్కారాసేవితో దృఢభూమిః॥

637 సకలశాస్త్రములను జదివయు వ్రాసియు, దెలియఁగలరు చావుఁ దెలియలేరు చావుఁదెలియలేని చదువులవేరారా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అధీత్య సర్వశాస్త్రాణి లిఖిత్యాపి విదంతి హి ।

స విదంతి మృతిం వేమ ! కిం శాస్త్రై ర్మృత్యవేదిభిః? ॥

తా॥ సమస్తశాస్త్రములఁ జదువుచు వ్రాయుచుఁ దెలియుచుందురు. కాని చావు మర్మముఁ దెలిసికొనఁ జాలరున్నారు. అట్టి శాస్త్రాధ్యయన మున లాభమేమి? (టి) విద్యాహి కా? బ్రహ్మగతి ప్రదా యాఽబోధోహి కో? యస్తు విముక్తి హేతుః॥ (శం॥మణి)

638 కొండరాళ్లఁదెచ్చి కోరికఁగట్టిన, గుళ్ళులోనఁదిరిగి కుళ్లవేల?

పాయగానిశివుఁడు ప్రాణిమైయుండంగ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

తై లాఘభి రుపాసీతై ర్నిర్మితై ష్వాలయే ష్విహ ।

భ్రమంతో యాంతి వేమార్తిం శివే ప్రాణి నృపస్థితే ॥

తా॥ పరమేశ్వరుఁడు తన్ను విడువని ప్రాణిగానుండ భజించి తరించక యజ్ఞాని కొండరాళ్ళ గుళ్ళుకట్టి యందుఁ గ్రుళ్ళి మృగ్గు లెందులకో!

639 విశ్వమునునడిపెడు విశ్వేశ్వరుండుండఁ, బ్రభువు నేనటండుఁ బలుకవేల?

వనములోనికోతి వసుమతి నడుపునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జగన్నియామకే దేవే స్థితేహం ప్రభురిత్యహో !

వక్తి కిం ? వేమ ! నా శాసే ద్వన్యః కిం మేదిసిం కపిః ?

తా॥ సమస్తమును నానరమేశ్వరుడు పాలింపుచుండ మానవుడు నేను భూపతి ననుట యెంతయవివేకము? అడవిలోని కోతి నేను భూపతి నని యీభూలోక మేలగలదా ?

640 బూదిపూతలెన్న భుజములపాంకాలు, వాల్మీలింగములును వరుసమతము

లిక్కడదగుంగాక యక్కడదగవెప్పు, విశ్వదాభిరామ వినుకవేమ॥

చక్కాంకితా భస్మలేపాః లంబలింగాని సర్వశః ।

అదైవ మతచిహ్నాని వేమ ! తత్ర న తత్ప్రధా॥

తా॥ వైష్ణవలభుజములకాల్పులు, వైష్ణవమెడకువేరొడులింగములు ఈమతములు, జాతులు, పూతలు, ఇక్కడ శోభించును. కాని యక్కడ శోభింపవు, అక్కడ శోభించునవి గుణము, మనము, భక్తి జ్ఞానములు.

641 కడగ నిండ్రియముల గటివేయగలే, చావుకచ్చుపుడు సన్యసించు

అత్మజతిమలే యందునా మోక్షంబు?, విశ్వదాభిరామ వినుకవేమ॥

ఇంద్రియాణి స్రవం రోష ముద్ధి మదాస్మిభః ।

ప్రహరే ద్దేహు ! ముక్తిర్హ విశ్చేంద్రియజయంకశమ్ ? ॥

తా॥ ఇంద్రియముల సాధనములతో దొంగదొంగ చచ్చుచుడు సన్యసించిన నెట్లు మనస్సునకు దానిముఠ ట్టును? అదనుడు మోక్షమెట్లు దొందును?

642 అధిసూక్ష్మమైన యానందమెలుగః, మరియులేః చరివి మగ్నుడగును

అతిరహస్యమర్థి యబ్బుండెఱుంగునా?, విశ్వదాభిరామ వినుకవేమ॥

సూద్యౌరిసూక్ష్మమానంద మబాగ స్మృతివర్జితః ।

అధీత్య వేమ ! మగ్నస్యాత్ జేత్తల్లః కిం మహాద్రహః ? ॥

తా॥ సూక్ష్మతమమగు నానందవిధానము దెలియక మతిపోకలాగున మాయచదువులఁబడివి మాయలో మునిగి చెడుచున్నారు. అతిరహస్యము, సూక్ష్మమునగు నానందవిధాన మల్పబద్ధైష్ట్యముగఁగలదు ? (వి) అధీత్య చతురో వేదాన్ ధర్మశాస్త్రాణి మానవః, స వై బ్రహ్మ విజానాతి దర్శి పాకరసం యథా॥ ఉ॥ గీత॥

643 దేవపూజకేయ దివ్యభోగముగల్గుఁ, దత్త్వమెఱిగెనేని దైవపముడే
ఏమిలేనినరున కేగతిలేదురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దేవపూజాకృతో వేమ ! దివ్యభోగో భవే ఖలు ।

తత్త్వజ్ఞో దైవసదృశః తద్దీనస్య న సదగతిః ॥

తా॥ దేవతలభక్తితో బూజించిన దివ్యభోగములు కలుగును. తత్త్వ మెఱిగిన దైవపముడే యగును. భక్తిజ్ఞానములులేని నరుని కేగతియుఁ గలుగదు (వి) కే హేతవో బ్రహ్మగతే స్తు సంతి? సత్సంగతి ర్దానవిచార తోషాః ॥ (శం॥మణి)

644 చెవినిట్లుగట్టి చెప్పెను వేమన, బట్టబయలనుండు బ్రహ్మమనుచు
బుద్ధికలిగిదానిఁ బొంది సుఖంపుడీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిర్మాయ సదనం కర్ణే వేమ ! వేమో మహాధియః ! ।

చిదాకాశో ముక్తిధామేత్యాహ తత్రాప్య మోదత ॥

తా॥ చిదాకాశమను బట్టబయల పరబ్రహ్మస్వరూపము గోచరించునని వేమన చెవిని నిట్లుగట్టి నొక్క పక్కాటంపుచుండ బుద్ధికలిగి దానిని బొందుట కేలబ్రయన్నింపును ?

645 పాంకముగను మనసు పోనిక సర్వేశు, వంశినిల్పవాడు వంశకరుఁడు
వంశనిల్పగున్న వచ్చనాపదవులు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిరుద్ధ్యోత్పత్త్యగం చిత్తం యశ్చివే కురుతే సదా ।

న వంశకృత్తవే ద్వేమ ! నోచేత్ బ్రహ్మపదం కుతః? ॥

తా॥ మనస్సును బుద్ధిని నిరమేశ్వరునివంకకు మరల్చువాడే చరితార్థప్రీతి. అట్టివాడు కాకున్న మోహాదిపదవు లెట్లులభ్యముకాగలవు? (వి) యతోయతో నిస్సరలి మనిశ్చించల మద్భరమ్, తత స్తతో నియమ్యైత దాత్మస్యైవ వశం సమంత ॥ (గీర్)

646 ఉండియుండి భూని యుగములుచనిపోవ, బ్రాణహానీలేదు ప్రళయమునను
ప్రాణహానిమైనఁ బరమాత్మ గలియును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్ఞానీ యుగేషు యాతేషు తిష్ఠే న్న ప్రాణవిప్లవః ।

ప్రాణహానౌ చ వేమాసౌ లీయతే పరమాత్మని ॥

తా॥ జ్ఞాని కనేక యుగములుగడచి ప్రళయకాల మాసన్నమైనను
మరణములేదు. ఒక వేళయున్నను నాపరమాత్మలోఁగలిసి శాశ్వతుడగును.

647 గురువు తానయినను హరునిదాఱాపును, బ్రహ్మలోకముఁదగఁ జాఱఁజూపు
శిష్యునరసిపట్టి నీఁటిఁబాపురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది స్వయం సద్గురుస్సౌత్ హరం బ్రహ్మజగత్తథా ।

దర్శయే ద్వేమ ! శిష్యం స్వం స్వీకృత్య చ హరే త్తమః ॥

తా॥ సద్గురువు శిష్యునిఁజేరఁదీసి యజ్ఞానాంధకారముఁ దొలఁగించి
బ్రహ్మలోకముఁబూపి పరమేశ్వరు గోచరింపఁజేయును.

648 నీళ్ళుపోసికడిగి నిత్యంబుశోధించి, కూడుఁదెట్టి మీఁదఁ గోకఁగట్టి
ఏమిపాట్లుఁబడుదు రీదేహమున కెల, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్నపయిత్వా చ సంశోధ్య భిన్నాం దత్వాంబరాన్వితమ్ ।

కృత్వా చాస్మై శరీరాయ వేమ ! యాంతి కియచ్చమమ్ ? ॥

తా॥ ఈ పాడుదేహమునకే నిత్యము స్నీళ్లుచీసి తోమి కడిగి కూడుఁదెట్టి
గుడ్డచుట్టి యవివేకపు మానవులు పలుపాట్లుపడుచున్నారు.

649 లేడులేదనినను లేడులేనేలేడు, కాదుకాదుటన్నఁ గానెకాడు
తోడుతోడనినను తోడనేతోడను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నాస్తి నాస్తితి యో బ్రూతే తస్య నాస్తిత్వ వేమ ! సః ।

అస్త్వ స్తితి సనిస్రంభం పదతోఽస్తి సహాయవాన్ ॥

తా॥ దేవుఁడులేదనినవారికి లేడు. ఉండెననువారికే యుండును.
అతఁడే నాకుతోడనువారినే చేబట్టి రక్షించును.

650 లోభమోహములను ప్రాభవంబులు తప్పు, తలచినపనులెల్లఁ దప్పిచనును
తామొకటితలచిన దైవమొందుదలంచు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాభవం లోభమోహాధ్యాం సత్యే త్కర్మఫలం తథా ।

వేమాత్మచింతితం కార్యం దైవ మన్యత్ర చింతయేత్ ॥

తా॥ లోభమోహముల శక్తిసామర్థ్యములు తగ్గును. తలచినపనులు
నెఱవేరవు. తానొకవిధమునఁదలచిన దైవము మఱియొకవిధమునఁ
దలంచును. (వి) అన్యథా చింతితం కార్యం దైవ మన్యత్ర చింతయేత్ ॥

651 తాముఁదిసక యటులె ధర్మముఁజేయక, కొడుకులకని ధనముఁ గూడఁబెట్టి
తెలియుఁజెప్పలేక తీరిపోవును దాను, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

స్వయం న భుజ్యేన్యేభ్యశ్చ న దత్తే స్వార్జితం ధనమ్ ।
పుత్రార్థమితి సంచిత్య మ్రియతే వేమ ! న బ్రావన్ ॥

తా॥ లుబ్ధుఁడు తానుఁదిసక ధర్మముఁజేయక కొడుకులకని ధనముఁగూడఁ
బెట్టి పాతిపెట్టి తుదకావిషయమైనను జెప్పలేనిస్థితిలో మరణించును.

652 దాచినధనమునకు దారయుఁ గొడుకును, వాంఛఁబడుటెకాని వట్టిభృమలు
భాగ్యహీనులకును ఫలము లభించునా?, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

గుప్త మర్థం సతీపుత్రా వాంఛంతి భృమపవ సః ।
వేమ ! భాగ్యవిహీనానాం లభతే కిం ఫలం మనాకో?॥

తా॥ దాచినధనమునకు భార్య, పుత్రులు, నాశపడుటయేకాని యది
వట్టిభృమ. వారలు దురదృష్టవంతులగునెడల సట్టిఫలిత మెట్లుచేహారఁ
గలదు? (వి) హతవిధిపరిపాకః కేన వా లంఘనీయః? ॥

653 భాగ్యహీనునకును బరసనేనియక, నదియు నిలువవచ్చుడ వదలుఁగాని
వానితోడఁబుచ్చు వదగంఁలునిల్చునా?, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

స్వర్ణవేధీ త్ర్యంభుస్త్వ లభత యది న స్థిరః ।
స్వప్నసహాగినా వా ! తస్మింతి కరకా శ్చ కిమ్? ॥

తా॥ వానితోడఁబుచ్చు వదగంఁలునిల్చునా? నిలువనట్లు భాగ్య
హీనునకు నది నది వంగారమునకు విడువఁబడి దొరకినను నిలువదు.

654 భనమహి త్తన తండ్రిగారి భాగ్యమును నోకఁడు పరగఁబుట్టి
బహుశ్రేణు నొకగ్గి పరుల యెడల, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

వేమ ! గర్భే నిర్మలస్త్వ సుజాతో భాగ్యవాన్ పుమాన్ ।
సంపత్తయః కర్మభ్య కరో య్యురకృతిం సదా ॥

తా॥ దరిద్రునికడుపున నొకఁడు జనించి ధనవంతుఁడై పరోపకార
పారిణుఁడును నగును. (వి) సంతః స్వయం పరహితే విహితాభి యోగాః॥

655 ఇహమునందు బాధలెన్నైనఁబడవచ్చు, యమునిబాధలేక యమరవలెను
పరమున వ్యధలేక బ్రతుకుఁడీ నరులార!, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

651 తాముఁదిసక యటులె ధర్మముఁజేయక, కొడుకులకని ధనముఁ గూడబెట్టి
తెలియఁజెప్పలేక తీరిపోవును దాను, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్వయం న భుజ్యేన్మేనైభ్యశ్చ న దత్తే స్యాద్విజితం ధనమ్ ।
పుత్రార్థమితి సంచిత్య మ్రియతే వేమ ! న బుద్ధివన్ ॥

తా॥ లుబ్ధుఁడు తానుఁదిసక ధర్మముఁజేయక కొడుకులకని ధనముఁగూడఁ
బెట్టి పాతిపెట్టి తుదకావిషయమైనను జెప్పలేనిస్థితిలో మరణించును.

652 దాచినధనమునకు దారయఁ గొడుకును, వాంఛఁబడుటెకాని వట్టిభృచులు
భాగ్యహీనులనును ఫలము లభించునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గుప్త మర్థం సతీపుత్రా వాంఛంతి భృమదవ సః ।
వేమ ! భాగ్యవిహీనానాం లభతే కిం ఫలం మనాక్?॥

తా॥ దాచినధనమునకు భార్య, పుత్రులు, నాశపడుటయేకాని యది
వట్టిభృచు. వారలు దురదృష్టవంతులగునెడల నట్టిఫలిత మెట్లుచేకూరఁ
గలదు? (వి) హతవిధిపరిపాకః కేన వా లంఘనీయః? ॥

653 భాగ్యహీనునకును బరుసవేదిదొరుక, నదియు నిలువదపుడె వదలుఁగాని
వాసతోడవచ్చు వదగండ్లునిల్చునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్వర్గవేధీ త్వభాగ్యస్య లభేత యది న స్థిరః ।
ప్రప్యోనహగతా వేమ ! తిష్ఠంతి కరకా శ్చ కిమ్? ॥

తా॥ వాంఛఁబడు వదగండ్లు వలమునకుఁబ్రై న నిలువనట్లు భాగ్య
హీనునకు నిలువనకును బంగారముఁబెయు పరుసవేది దొరకినను నిలువదు.

654 ధనవిహీనులైన తండ్రిగర్భమున భాగ్యపురుషుఁడొకఁడు పరగఁబుట్టి
బహుశధనముఁగల్గి పరుల కుపేక్షించు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ ! గర్భే నిర్దనస్య సంజాతో భాగ్యవాన్ పుమాన్ ।
బహువిత్తయుతఁమేనైభ్యః కరో త్యుపకృతిం సదా ॥

తా॥ దరిద్రునికడుపున నొకఁడు జనించి ధనవంతుఁడై పరోపకార
పారిణుఁడును నగును. (వి) సంతః స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః॥

655 ఇహమునందు బాధలెన్నైనఁబడవచ్చు, యమునిబాధలేక యమరవలెను
భరమున వ్యధలేక బ్రతుకుఁడీ నరులార!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమేహ బాధా వివిధా నిస్సేధుం శక్యః కథంచన ।

యమబాధాః న తథా జీవతాముత్సృతాః వినా ॥

తా॥ ఇహమున (వర్తమానమున) బాధ లెన్నెనఁ బడవచ్చును. కాని పరమున (భవిష్యత్తులో) ఇంతకంటెను సహించరాని యమయాతన లవశతతో ననుభవించుట చాలఁ గష్టము. కాన జాగ్రత్త వహింపుఁడు.

656 ధన్యంతుకుండు ధనముచే గర్వించి, సకలశాపదలను చాలబొరలి

కడకుఁ దానుఁజేలుఁ గానక చెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సర్వసంపత్సమన్వితో గర్వితో ధర్మకంటకః ।

అప్రాప్యంతే స్వయంశ్రేయో వేమ ! ప్రాప్నోతి నాశనమ్ ॥

తా॥ అజ్ఞాని ధనమదమున గర్వించి ధర్మమును నిరసించి సంపదల ననుభవింపలేక వానిపై దొర్లి తుద కెందుకును బనికిమాలినవాడై నశించును.

657 మత్సరంబు మదము మమకారమనియెడు, వ్యసనములను దవిలి నుఱుబోక

పరుల కుపకరించి పరమే సమ్మును యోగి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మమతా మదమాత్సర్యరూపవ్యసనవర్జితః ।

యైవోగీ పరం విశ్వసీతి వేమేహాన్యహితే రతః ॥

తా॥ “మదమాత్సర్యములు మమకారము” అను దుర్వ్యసనముల బాధనొందు యోగి పరుల కుపకరించుచుఁ బరమునే నమ్మి సంచరించును.

(వి) కావ్యమున ప్రవినోదేన కాలోగచ్ఛతి ధీమతాం, వ్యసనేన చ మూర్ఖాణాం నిద్రామో కలహేన వా॥

658 దానధర్మములును దయయు సత్యము నీతి, వినయధైర్యధుర్యవితరణములు

రాజయోగికి వి రాజయోగంబులు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దానం ధర్మో దయా సత్యం నీతి ధైర్యం వదాన్యతా ॥

రాజయోగా ఇమే వేమ ! భవేయు శ్చేదిశీవతే ॥

తా॥ దానము, ధర్మము, దయ, సత్యము, నీతి, వినయము, ధైర్యము, వితరణము ప్రభువుల కుండవలసిన రాజయోగములు.

659 పశులు శేయు మఱచి భావంబును మఱచి, తానుజేసనియెడి తలఁపుమఱచి

ఉండువానినెంచు ముత్తమయోగిగా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ ! రాత్రిందివం భావ మాత్మాహ మితి సంస్కృతిమ్ ।

విస్మృత్య వర్తతే య స్తం త్వం విద్మ్యత్తా మోగినమ్ ॥

తా॥ పగలు, రాత్రి, భావము, తాను, నేను, ఇట్టి యాత్మ కాలభేద ముల మఱచి పరమాత్మధ్యానమున నుండువాడే యుత్తమయోగి.

680 మంట లోహమందు మ్రోకుల శిలలందు, బటముగోడలందు బ్రతిమలందుఁ దన్నుఁదెలుపుకొఱకుఁ దగులదా పరమాత్మ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మృది దారుషు లోహేషు శిలాకుడ్యపటేషు చ ।

ప్రతిమాసు తథాత్మానం బోధితుం వేమ ! న ప్రభుః ॥

తా॥ మన్ను, లోహము, మ్రాను, శిల, గోడపటములు, ప్రతిమ వీనియందే తన్నుఁదెలుపుకొనుట కాపరమాత్మ యుండఁడు.

681 పుట్టినదియు మొదలు పురుషుడేకాలంబు, పాపమెఱిగి శుద్ధపశువుఁగాక ముదిసి యోగిరణి ముదమొప్పుఁగావలె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆరభ్య జన్మనో వేమ ! పాపం జ్ఞాత్వా సదా పుమాన్ ।

అపశు ర్దరయాగ్రస్థో వేమ ! యోగీవ సంచరేత్ ॥

తా॥ పుట్టినదిమొదలు మానవుఁడు శుద్ధపశువువలె సంచరింపక పాప పుణ్యములెఱింగి సత్ప్రవర్తనతో మెలఁగించు వార్ధకమున యోగినలె సంచరింపవలెను. (వి) మృత్యుశ్చ కో? వాపయశ స్వక్రియమ్. 2 మూర్ఖో స్తికో? యస్తు విచేకహీనః. 3 విద్యావిహీనః పశుర స్తికో వా॥

682 జనుఁడు తెలివినొందఁ జూచలింపడు నది. దైవమును దెలిసినఁ దగులుబుద్ధి తిపురుభాసుఁజూచి తిమిరంబునిట్లునా? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్ఞానే ప్రాప్తే స్థిరంచిత్తం జ్ఞాతే దై వే వశా మతిః ।

ఉదితం భాస్కరం విశ్వ వేమ ! తిష్ఠతి కిం తమః ? ॥

తా॥ సూర్యోదయమునఁజీకటి తొలంగునట్లు అజ్ఞానము తొలగిన మనస్సు చలింపదు. దైవమును దెలిసికొనిన నందుండి బుద్ధియు మఱలదు. (వి) మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే, న గుణాన్ సమతీ త్రైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే॥

668 మనసులోనివాని మానుగాఁబెరిసిన, న్యాయములు వాని నొనరించుచుండు
 నీవు నిన్నెఱుంగ నీమోఁ శివుడవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
 యస్తు విద్యా చ్ఛిత్తసంస్థ గూహుస్తం బ్రహ్మగిసం బుధాః॥
 త్వయి జ్ఞాతే త్వయా వేమ ! త్వమేవ తివ ఉచ్యతే ॥

తా॥ అంతఃకరణపారిశుద్ధ్యమునఁ బరమేశ్వరునిఁగాంచిన మహనీయునే
 ప్రజలు యోగియందురు. ఇంతయేల? నీవు నిన్నుఁ దత్త్వదృష్టితోఁ బెరిసి
 కొనిన నీవే పరమేశ్వరుఁడవుగాఁ జూడఁబడుదువు.

664 ముష్టి వేపచెట్టు మొదలుగాఁబ్రజలకుఁ, బరగ మూలికలకుఁ బనికివచ్చు
 నిర్దయాత్మకుండు నీచుఁ డెందునకగు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
 తపస్వినింతాద్యంఘ్రిపాశ్చ మూలికాకార్యకారిణః ।
 ప్రజానాం వేమ ! కిం నీచః? నిర్దయాత్మోపయుజ్యతే ॥

తా॥ పనికిమాలిన ముష్టి వేప చెట్టులును మూలికలుగా ప్రజల కుప
 కరించుచున్నవి. కాని దయాశూన్యుఁడు నీచుఁడునగు మానవుఁడు
 మాత్ర మెందులకును పనికివచ్చుటలేదు.

665 కోపమునను నరక కూపంబుఁజెందును, కోపమునను గుణము కొంచెమగును
 కోపమునను బ్రతుకు కొలఁదియైపోవును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
 కృధై తి నారకం కూపం వినశ్యతి గుణః కృధా ।
 కృధై వ వేమ ! సర్వేషాం జీవనం లాఘవం వృజేత్ ॥

తా॥ కోపమున నరకము (కష్టము) నొందును. కోపమున గుణము
 లాఘవత్వముఁగాంచును. కోపమున జీవితమే పనికిమాలినదగును.

666 చేకొనుచును దనకుఁ జెయిసాగినంతలోఁ, జెడిసప్రజల రక్ష నీయలేని
 తనకుసాగుటేమి? తనతనువదియేమి?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
 యావద్ధస్తః ప్రసరతి తావ ద్గ్రహ్ణాన్ హతప్రజాః ।
 రక్షాం యది న కుర్వీత వేమ ! తస్య జని ర్వృథా ॥

తా॥ తనకుఁ జెయిసాగినంతలోఁ గిన్నె రక్షింపఁజేసి నిత తనకుసాగి
 యున్నదేమి? తనప్రజలకు వర్ణింపఁబడినదేమి? దేయం పుం పుం? తనవయం
 నదైవం॥ 2 కి ముత్తమం? తనవయం నదైవం (శంకరము)

667 మనసునిల్పినట్టి మర్మజ్ఞులగువారు, గరిమ మోక్షపదముగన్నవారు
చెటుఁబెట్ట ఫలముఁజేకొనఁడా తాను, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

“ యే మనోనిగ్రహచడాస్తేహి ముక్తిపథంగతాః ।

ఉష్టవంత స్తరుం వేమ ! న కిం గృహ్లాంతి తత్ఫలమ్? ॥

తా॥ చెట్టును నాటుకొన్నవాఁడు ఫలిత మనుభవించునట్లు నిశ్చలముగ
మనస్సును నిల్పుటకుఁ బ్రయత్నించువాఁడు మోక్షమును బొందును.

668 మంచివారులేరు మహిమిఁడవెదకిన, కష్టాలెందరైనఁ గలరు భువిని
పసిడిలేదుకాని పదఁడెంతలేదయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

న సంతి సాధవో భూమౌ బహవ స్సంతి దుర్జనాః ।

కాంచనం నాస్తి వేమాత్ర లోపః కిం భస్మనో భవేత్ ॥

తా॥ మట్టి దొరకును. కాని బంగారము దొరకదు. అట్లేమంచివారు
దొరకరు. కాని దుర్మార్గుల కేమికొఱత?

669 ఆశ లుడుగఁగాని పాశముత్తుఁడుగాఁడు, ముత్తుఁడైనఁగాని మునియుఁగాఁడు
మునియుఁడైనఁగాని మోహంబు లుడుగవు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

న పాశముక్తో హ్యశావా నముక్తో న ముని ర్భవేత్ ।

అమునే ర్వేమ ! మోహోస్తు నాపయాంతి హి సర్వదా ॥

తా॥ ఆశపోయినఁగాని పాశములు వీడవు. పాశములు వీడినఁగాని
మునికాఁడు. మునియైనఁగాని మోహజాలము తప్పుకొనదు.

670 దైవమతుల నరులు తమవంటివారని, యరసి గూఢతత్త్వ మరయలేరు
ఇట్లు మాయఁబడిన నెట్లుమర్మమెఱుంగు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నరా దై వపరాన్ వేమ ! మన్యంతే స్వసమా ఇతి ।

గూఢం తత్త్వం న జానంతి మర్మజ్ఞాః కథ మీదృశాః? ॥

తా॥ పామరులు దైవభక్తులనుగూడఁ దమవంటివారేయని వారల
యందలి నిగూఢతత్త్వ మరయలేక భావించెదరు. ఇఁక నిట్టి మాయా
లంపటులు దైవముయొక్క మర్మము నెట్లు తెలిసికొనఁగలరు?

671 నీవుకలిగియుండు నెలవుఁడెలియువాఁడు, ననుభయండుఁ దోచ వదలఁడెండు
కాలు కదలనీక గ్రహింప నినుఁజేరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ ! త్వత్స్థానవిస్తర్యో మార్గం నోఽస్తి సర్వశః ।

అచంచలపదో నూనం స్థానం తవ విశే న్నరః ॥

తా॥ నీతావుఁదెలిసిన జ్ఞాని సన్మార్గము వీడఁజాలఁడు. కాలు కదపకుండ నిశ్చలమనస్కుడై నిలిచినచోటుననే నిన్నుఁ జేరఁగలఁడు. (వి)ప్రియోహి జ్ఞానినోఽత్యర్థ మహం స చ మమప్రియః॥ (గీత)

672 నీవునిల్చియుండ నిఖిలంబు నిలువదు, నిల్చియుండు నెండనీరువలెను

నీవు నిశ్చయంబు నిఖిలంబు మాయయే, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్యయి స్థితేఽఖిలం నా స్తి మృగతృష్ణోపమం స్థితౌ ।

త్వమేవ నిశ్చయం వేమ ! నిఖిలం మాయయావృతమ్ ॥

తా॥ నీవు గోచరించిన మిగిలిన దేదియు నుండదు. ఒకవేళనున్నట్లు కనఁబడిన నెండమావులవలె భ్రాంతియే. నీవే నిజము. మిగిలినది మాయః

673 పిశము వనమాలోన విలసిల్లఁబలికిన, భంగి ప్రాజ్ఞజనులవలకు గులుకు

కాకికూతఁబోలు కలుషాత్ములచనంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పరపుష్పో వనే సమృక్ సంకూజతి యథా తథా ।

వక్త్రార్యో వేమ ! ధూర్తస్య వాక్యం కాకరుతోపమమ్ ॥

తా॥ తెలిసినవారిమాటలు ఉద్యానవనములోని కోకిలకూతవలె శ్రావ్యముగనుండును. అజ్ఞానులమాటలు కాకుల యటపునకు సరిపోవును.

674 జ్ఞానులమనియెంచి చపలాత్ములగువారు, తెలివిలేఁ తమ్ముఁదెలియలేరు

కష్టగహనమందు భ్రష్టులైయుండురు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్ఞానినో వయ మిత్యేవం మత్వా వేమ ! కుబుద్ధయః ।

అనాత్మజ్ఞా భవం తృజ్ఞాః కష్టే తిష్ఠంతి కాననే ॥

తా॥ చపలులు జ్ఞానశూన్యులై జ్ఞానముకలవారలుగఁదమ్ము భావించి యజ్ఞానకర్మల నొనరించి కష్టములను ఘోరాటవిలో భ్రష్టులై పడుదురు.

675 పాపపుణ్యములను పగులకాపెఱుఁగువా?, ధరను బరమయోగి యెఱుఁగుఁగాని

లోనిపాండిత్యని లోహముల్ గూర్చును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేత్తి యోగీ పాపపుణ్యం కిం వేత్తి పశుపాలకః? ।

అంతర్యోగం ప్రాప్య వేమ ! లోహసంగ్రధనం కురు ॥

తా॥ పరమయోగిపుంగవునకుఁ జాపపుణ్యములవిషయము బోధ
పడును. కాని యజ్ఞానియగు పశువులకాపరి కెట్లావిషయము బోధపడఁ
గలదు? పరిశుద్ధాంతఃకరణమున వినఁబడు నంతర్వాణీచోదక సంజ్ఞల
గ్రహించియైన సామగ్రి సమకూర్చుకొనుము. (వి) సతాం హి సందేహ
పదేషు పస్తుషు ప్రమాణ మంతఃకరణప్రవృత్తయః॥ (కాళిదాసు)

676 పెద్దలవచనములు పేమతోదావిని, అటులనడువబోవ ననువుపడడు

పులినిఁజూచి నక్క పూతపూసినయల్లె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ! శుభ్రత్వా మహదావ్యక్తం తథాకర్తుం న శక్యతే ।

కుర్యాచ్చే ద్వాప్యప్ర మన్వీత్య లిప్తజంబుకవ ద్భవేత్ ॥

తా॥ పెద్దలవచనములు విని యట్లు తామును నడువఁబూనుకొనుట
సాధ్యముకానివని. పులినిఁ జూచి నక్క పాతలు పెట్టుకొన్నట్లే.

677 బుద్ధియుతునకేల పాసఁగనిసఖ్యంబు? కార్యవాదికేల? కడుఁజలంబు

కుత్తికునకుసేల గురుచేతతాభక్తి? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కి మసంబద్ధసఖ్యేన పుంసో వేమేహ ధీమతః ।

కార్యార్థినః కిం హరేన? దైవభక్త్యా ఖలస్య కిమ్? ॥

తా॥ బుద్ధివంతునకు దుష్టునితో సరిపడనిన్నేహమెందులకు? కార్య
సాధకునకుఁ బట్టుదలతోఁ బ్రయోజనమేమి? కుత్తికునకు గురుభక్తితోను
దైవభక్తితోను సంబంధ ముండునా? (వి) నస్థాతవ్యం నగంతవ్యం దుర్జనేన
సమం క్వచిత్ ॥ (పంచతంత్రం)

678 ఎల్లి నేడు మతియు నెల్లండియైనను, మనసునిల్చువాఁడు మంచినాఁడు

శివుఁడుభర్త కర్తచింతింపఁ దానయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అద్య వా శ్వః పరశ్వో వా శివార్పితమనా స్సుధీః ।

శివోభర్తా భవే ద్వేమ! స్వయం కర్తా హి మానవః ॥

తా॥ ఈనాఁడు రేపు ఎల్లుండి ఎప్పుడైనను మనస్సు నిలుపువాఁడు
మంచినాఁడు. కర్మకుఁ దానుకర్త. పోషించుటకు భగవంతుఁడుభర్త.

679 ఏమిగొంచుపచ్చ నేమిదాఁగినిపోవు, పుట్టువేళ నరుఁడు గట్టువేళ

ధనము లెచటికేగుఁ దానేగు నెచటికి? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అజగామ కి మానీయ? కిం గృహ్టాన్ వేమ ! గచ్ఛతి? ।

జననే మరణే గచ్ఛేత్ కుతో విత్తం? కుత స్వయమ్ ? ॥

తా॥ మానవుడు పుట్టినపుడు తెచ్చినదేమి? చచ్చునపుడు గొనిపోవునదేమి? ధన మెచటికిఁబోవునో ! తానెచటికిఁ బోవునో !

880 కడుపులోనిరోత కడునోటియెంగిలి, గడుగతకమె బ్రహ్మకొడుకుకైన?

సత్యమున్న గొంత జగతివై సిద్ధించు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వక్రొచ్చిష్టం కుషిమలం న శుద్ధ్యే దృహ్యజేన వా ।

యద్యన్తి సూన్యతం కించిత్ వేమ ! సిద్ధ్యతి తద్భువి ॥

తా॥ కడుపులోని కశ్యలము నోటియందలి యెంగిలి శుభ్రపరచుకొనుటకు నాబ్రహ్మకొడుకునకైన శక్యమా? సత్యవాక్కు కలిగిన నోరు, కోరికలు మంచివైన గడుపు, శుభ్రపరచుకొన్న ట్లగును.

881 ఆశఁ గోపివేసి యనలంబుఁజల్లార్చి, గోచి బిగియఁగట్టి కోప మణఁచి

ఆశవిడిచెనేని నతఁడు దా యోగిరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఛిన్నాశో వేమ ! శాంతాగ్ని రృద్ధకాపిన ఏవ చ ।

నిరాశీ రుద్ధితక్రోధః పుమాన్ యోగీతి కథ్యతే ॥

తా॥ ఆశాపాశములఁద్రెంచి ఆవేశమడచుకొని కామమునకుఁ జిక్కక కోపమురానిక కోరికల నంతరింపఁజేసిన నతఁడే నిజమగుయోగి. (వి) పాశోహికో? యో మమతాభిమానః 2 సంసారమూలం చ కి మన్తి? చింతా॥ (శం॥మణి) శక్నోతీ హైవ యస్సిధుం ప్రాకృరీరవిమోక్షణాత్, కామక్రోధోద్భవం వేగం స యుక్త స్ససుఖ నరః॥

882 గుణవిహీనజనుని గుణమెంచఁగాలేల? బుద్ధిలేనివాని పూజయేమి?

మనసులేనివాని మంత్రంబులేమయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జనస్య గుణహీనస్య గుణానాం గణనేన కిమ్? ।

నిర్బుద్ధేః పూజయా కిం వా మన్తైః కిం వేమ ! దుర్మతేః ॥

తా॥ గుణవిహీనునిపనుల నెంచుటయెందులకు? బుద్ధిలేనివాని పూజలేల? నిశ్చలమనస్కుఁడుకానివాని మంత్రముల పటుత్వమేమి?

683 ధర్మసత్యములను దప్పక చేయని, కర్మజీవి మేలుఁగానలేడు
నిర్మలహృదయుండు నీరూపమున నుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ధర్మసత్యపథాలంబీ యో నరో న ప్రవర్తతే ।

నాహ్నోతి స శుభం వేమ ! సాధుచిత్తో భవత్సమః ॥

తా॥ ధర్మముగా నడువక సత్యము పలుకక సంచరించు కర్మజీవి
మేలును గాంచలేడు. హృదయనైర్మల్యము కలవాఁడుమాత్రమే నీ
రూపమున సాక్షాత్కరించును.

684 చచ్చవారలవరో చావనివారేరో, చచ్చిబ్రతికియుండు జనములవరో
విచ్చలవిడిగాను వివరించి చూడరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గతాసవో వేమ ! యే స్యుః యే స్యు రత్రామృతాజనాః ।

మృతజీవా జనా యే స్యుః తాం స్తాన్ సమ్యగ్విమర్శయ ॥

తా॥ మృతులవరో అమరులవరో మృతజీవులవరో జీవన్మృతులవరో
స్వేచ్ఛగా విమర్శించి యాలోచించు. నీకేబోధపడును. (వి)జాతోహి కో?
యస్య పున ర్న జన్మ, కోవాఽమృతో? యస్య పున ర్న మృత్యుః॥

685 చిత్తముగలయోగి శివునివలె నెయుండు, మిథ్యయోగియుండు మిడుతవలెను
నిత్యుడైనయోగి నీవలెనుండురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శివోపసు సాధుఁడై యుండు పట శృలభోపమః ।

నిచ్ఛయాత్మా హహయోగీ వేమ ! సూనం భవత్సమః॥

తా॥ నిశ్చలచిత్తుండు సాక్షాత్తు పరమేశ్వరుండే. టక్కరియోగి
మాత్రము తుట్టెప్పురుగు. (మిడుత) శాశ్వతుండగుయోగి పరమాత్మ
స్వరూపుండే. (వి)ఆత్మోపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున!, సుఖం
వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః॥ గీత॥

686 ఓగుబాగెఱుఁగని యుత్తమాధజనంబు, లిల సుధీజనముల నెంచుటెల్ల
కుక్కసింగముఁ గనుఁగొని మొటిగిన రీతి , విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యుక్తాయుక్తానభిజ్ఞో హి వేమ ! మూఢజన స్తథా ।

సాధునిందాం కరోతి శ్వా మృగేంద్రం భషతే యథా॥

తా॥ మంచియుఁజెడ్డయు నెలుఁగని పరమమూర్ఖులు పెద్దలనిందించుట
సింహమునుజూచి కుక్కలు మొటిగినట్లే.

687 నేరనిజమలకును నేర్పి నేరములెల్లఁ జక్కఁజేతు రరయ సాధుజనులు
ఒప్పె దుష్టనములు తప్పుగ నెంచురు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
కుశలా న్కుర్వతే వేమ ! సాధవోఽకుశలాన్ జనాన్ ।

న తథా దుష్టనా దోషా నారోపంతి గుణేష్వపి ॥

తా॥ సత్పురుషులు తెలియనివారితప్పులఁ దెలియఁజెప్పి సరిజేసి సరి
పుచ్చుకొందురు. దుష్టులు ఒప్పులనే తప్పులుగనెంచి హేళనఁజేయుదురు.

688 పలుగువానికేల పరసమృద్ధిదలంప? పలుగువానికేల భక్తిపథము?
పలుగువానికేల పరమార్థతత్త్వంబు? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం ? ధూర్తస్య పరర్థ్యా స్యా ద్భక్తిమార్గేణ వాపి కిమ్?

వేమ ! కిం పరమార్థస్య తత్త్వనేహ మనాగపి ॥

తా॥ దుర్మార్గునకుఁ బరసమృద్ధితోను భక్తిమార్గముతోను పరమార్థ
తత్త్వముతోను సంబంధముండునా? (వి) పరోపకారః సృణ్వాయ పాపాయ
పరపీడనమ్. (భర్తృ)

689 ఉచితవంతుఁడైన నువ్వొకపేరుఁడౌచు, సాగిపాటియున్న సమమునను
పరుల కుపకరించి పరఁగరక్షించును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఔచిత్యవా స్సరో నిత్య ముద్యోగినో సమర్థతః ।

వేమూన్యేభ్య శ్చక్తికాలే చోపకృత్యేహ రతుతి ॥

తా॥ యుక్తాయు క్తవివేచనకల మహనీయుఁడు తగినపద్ధతి కలవాఁడై
సాగిపాటియున్న సమయమున దీనుల రక్షించుచుఁ బరోపకారియగును.

690 బంగరుఁబొడఁగన్న భామలఁబొడఁగన్నఁ, జిత్రమునను జింతఁ జేయఁజేసి
వాఁడే పరమయోగి వర్ణింప జగమందు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కాంతాం చ కనకం వేమ ! సంవీక్ష్య హృదియో నరః ।

మోహం నాప్నోతి లోకేఽస్మిన్ స యోగీ పరమో మతః॥

తా॥ బంగారముఁజూచిన భామలనుజూచిన మనస్సున నెవఁడు భ్రాంతిఁ
జెందఁడో వాఁడే నిజమగు పరమయోగిహంగవాఁడు. (వి) విశాంసపాతం న

కిమస్తి? నారీ॥ నారీస్తనభరనాభీదేశం దృష్ట్వా మాగా మోహవేశమ్,
అర్థ మనర్థం భావయ నిత్యం నాస్తితత స్సుఖలేశ స్సత్యమ్॥(భజగోవిందమ్)

691 కండకావరమునఁ గానఁడుమరణంబు, దనుమదమునఁ గనఁడు తత్త్వమిట్లు
భోగవాంఛచేతఁ బుణ్యంబుఁ గానఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉద్ధత్యా నేతుతే మృత్యుం తత్త్వం తనుమదేన చ ।

భోగవాంఛాసమాక్షిప్తః పుణ్యం వేమ! న వశ్యతి ॥

తా॥ కండకావరమున మరణమును, శారీరీకమదమునఁ బరమార్థతత్త్వమును, భోగవాంఛలచే బుణ్యమును, మానవుఁడు గాంచలేకున్నాఁడు.

692 పెట్టినంతఫలము వెక్కండ్రకపశ్యతి, జేయకున్న దాను జెఱుపకున్నఁ
బెండ్లిజేయునట్టి పెద్దఫలంబురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న బాధతే యది బహుం స్తస్య దానఫలం భవేత్ ।

న భవేద్దది తన్నాశీ వేమై త్యుద్వాహకృత్యలమ్ ॥

తా॥ ఇతరుల కపకారముచేయకున్నఁ బెక్కండ్రకుఁబెట్టినంతఫలము.

తానెవరినిఁబాడుచేయకున్నఁ బేదవానికిఁ బెండ్లిచేసినంత పెద్దఫలము.

693 . మేఁకఁజంకఁబెట్టి మెలఁగుచుచుండలూ, బ్రహ్మసివెదకు గొల్లపగిది హృదిని
దైవమెఱుంగక పరదైవతములఁదల్పు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మేషం స్వకక్షే నిక్షిప్య గోపోఽన్విష్యాత్ యథా వ్రజే ।

తథా హృత్స్థం వేమ! దైవం త్వక్త్వాన్యత్ర భజే జ్ఞడః ॥

తా॥ హృదయమందున్న పరమాత్మ నెఱుంగక కల్పితేతరదైవముల కొఱకు గాలించువాఁడు మేఁకను జంకఁబెట్టుకొని మందయంతయు నా మేక కొఱకే మతిపోయివెదకిన గొల్లమాదిరి సుమా.

694 పెట్టిపట్టువాని వినయంబు లధికముల్, చెడ్డమండ ముసుఁగుచెలఁగిపెట్టు
చెడితెకొడుకు మిగులజేయు నాచారంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉన్మత్త స్యాతివినయాః సావలుంథా చ పుంశ్చరీ ।

కాలఁబేయో వేమ । సమ్యగ్ గాచారం కురుతే సదా ॥

తా॥ పెట్టివాఁడుఁ ద్రాగినవాఁడును నధికమగువినయముఁ జూపింతురు, (అతివినయం ధూర్జుటణమ్) చెడిపోయిన రండ ఘోషా (ముసుగు)

ధరించును. చెడిపోయినదాని కొడుకు (పాతఱుంకు బయల్పడకుండ)
ఎక్కువయాచారములఁ గనబరచును.

695 నొసలుబత్తుఁడొచు నోరు తోడేలాచు, మనసు భూతమువలె మలయఁ గాను
శివునిఁఁగిరినన్న సిగ్గుటకాదో!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భక్తః ఫాలేవృకో వక్త్రే భూతం చిత్తే చ యో భవేత్ ।

దృష్టం బ్రహ్మేతి తస్యోక్తిః వేమ ! లజ్జాకరా న కిమ్ ? ॥

తా॥ నొసలు భక్తుఁడా? నోరు తోడేలా? మనస్సు లొంగుబాటులేని
పెనుభూతమా? ఇట్టివాఁడు నేను భగవంతునిఁ జూచినని చెప్పుటకేల
సిగ్గు పడఁడో! చెప్పినను వినువార లెట్లు నమ్ముదురో తెలియకున్నది.

696 భూతిదేవమందుఁ బూసిననాయెనా?, నిష్ఠ శివునియందు నిలుపవలయుఁ
గాక భస్మమందు గాడిద దొర్లదా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం దేహలిప్తయా భూత్యా? కుర్యాన్నిష్ఠాం సదాశివే ।

అనారతం ఖరో వేమ ! కిం భస్మని న లుంఠతి ? ॥

తా॥ శివభక్తునిలక్షణము శరీరమున బూడిదఁ బులుముకొనుట కాదు.
శివునియందు నిష్ఠఁగలిగి యుండవలెను. శివభక్తిలేని బూడిదపూతవలనఁ
బ్రయోజనమేమి? గాడిద బూడిదలో దొర్లదా ?

697 ఆకులెల్లఁగిన్న మేకపోతులకల్ల, గాఁబోయెనయ్య కాయసిద్ధి
లోకులెల్ల వెట్టిపోకిళ్ల బోదురు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మేషాః పర్ణాశిన స్తేషాం కాయసిద్ధి ర్న సిద్ధతి ।

లోకా స్సర్వే తథా వేమ ! కుర్వం త్యన్తత్ర చేష్టితమ్ ॥

తా॥ లోకులు పెక్కు వెట్టిపోకిళ్ల బోవుదురు. కాయసిద్ధికి నాక
లలములఁ దిందురు. అంతమాత్రముచే గాయసిద్ధికలుగునా? ఆకులు నఁ
ములు తిను మేకపోతులకుఁ గాయసిద్ధి కలుగుచున్నదా ?

698 బోడితలల జడల బూడిదపూతల, భాషణాసనముల వేషములను

యోగికాఁడు లోన బాగుఁగాకుండిన, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జటాభి ర్దేహి! ముండై శ్చ భస్మలేపై శ్చ సర్వశః ।

భాషణాసనవేషై శ్చ న యోగీ హ్యజితేంద్రియః ॥

తా॥ లోన సంతఃకరణశుద్ధిలేకున్న బోడితలలలు జడలు బూడిదపూతలు
వేదాంతపారిభాషికపదములు అసనములు ఇట్టివేషముల యోగి కానే
రడు. లోనబాగుపడిననే యోగి. (వి) స్థైర్యం యోగమహోత్సవేఽపిచ
యది త్రైలోక్యరాజ్యేన కిమ్? (భర్తృ)

699 వేషభాషలెఱిగి కాషాయవస్త్రముల్, బోడినెత్తికలిగి పాఠముచుండు

తలలు బోడులైనఁ దలఁపులు బోడులూ? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమేహ ముండితం శీర్షం వేషభాషా దధ త్యహో! ।

యది ముండాని శీర్షాణి సంకల్పాశ్చాపి కిం తథా ? ॥

తా॥ వేషము భాష కాషాయవస్త్రములు బోడినెత్తి కలిగియున్నంత
మాత్రమునఁ గోరికలు చావవు. తలలు బోడులైనంత మాత్రమునఁ
దలఁపులు బోడులుకావు.

700 కాలుసేయివంచి గాలినిండుగఁజేర్చి, నేలనాల్చి మఱియు నిలిచిచేయు

నాసనముఖవిద్య లభ్యాసవిద్యలు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నమయిత్వా పాణిపాదం వాయుపూర్ణః పతన్ స్థితః ।

వేమాసనాద్యా స్ఫుర్య ర్విద్యా అభ్యాసేన కృతా భువి ॥

తా॥ కాళ్లువంచి చేతులువంచి గాలిపూరించి నేలమీదపండుకొని
కొన్ని, నిలిచి-కొన్ని, చేయు అసనములు వేయుట మొదలగు పను
లభ్యాసవిద్యలుకాని యంతమాత్రమున హృదయపారిశుద్ధ్య మేర్పడదు.

701 కావిపంచెఁగట్టి కడుయోగివలెనుండి, వెలికిఁగోరుల్ల విడిచిపెట్టి

తోడరి తిరుగునాడు దొంగసన్యాసయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కాషాయధారి యోగివ స్థితః కామాన్ ముహు ర్భహిః ।

విక్షిప్త వర్తతే వేమ ! య స్స మాయీ ముని ర్ద్యోవమ్ ॥

తా॥ మహాయోగివలె కాషాయవస్త్రములు ధరించి జాహ్నవ్రపంచము
పైకిఁ గోరికల విజృంభింపుఁజేసి యాడంబరముగ సంచరించువాడు దొంగ
సన్యాసికాని మంచి సన్యాసికాడు.

702 కలియుగమునఁబుట్టి కడతేరఁ గాలేక, ఒడలు బడలఁజేసి యుగ్రతపముఁ

దాముఁజేసి యేమి తత్త్వంబు గందురో? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జాతాః కలా వనుత్తీర్ణా శ్రాంతదేహాః ఘనం తపః । *

కుర్వంతి కిం ఫలం తేన? కిం తత్త్వం వేమ ! వేద్యతే? ॥

తా॥ "కలా" సంకీర్తనాన్ముక్తిః ,, అన్నట్లు కలియుగమున జనించి సూక్ష్మముగ మోక్షమును బొందలేక శరీరమును శుష్కింపజేసి సృష్టి తత్త్వముఁ దెలియలేక ఘోరతపస్సుఁజేయుటయు నిష్ఫలమే.

708 ఇల్లు నాలు విడిచి యనుపకచ్చులుగట్టి, వంటకంబు నీరు వాంఛ లుడిగి

ఒంటినున్నయంత నొరుగునా తత్త్వంబు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గృహం దారాన పరిత్యజ్య విహాయాన్నాదికే స్పృహమ్.

ఏకాకీ బద్ధకాపీనస్తత్త్వం వేమ ! లభేత కిమ్? ॥

తా॥ ఇల్లును ఇల్లాలిని విడిచి లోపలి కామమును జంపలేక పైకి మాత్రము ఇనుప లంగోటిలు విగించి యేకాంతమున నున్నంత మాత్రమునఁ బరమార్థతత్త్వము బోధపడదు (వి) సకర్మణా మనారంభా నైష్కర్మ్యం పురుషోఽస్మతే, స చ సన్నతనాదేన సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి.

704 జీవలింగపూజఁ జేసినవారికి, శిలరూపమందుఁ జితయున్నె?

చెలగి మధువుఁగ్రోలఁ జేదు రుచించునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కుర్వాణస్య ప్రాణిపూజాం చింతా స్యాత్కిం శిలాదిషు? ।

ఆస్వాదితే మధురసే తిక్తః కిం వేమ ! రోచతే? ॥

తా॥ తీయనితేనెత్తాగినదోటికి చేదురుచించునా? అట్లే జీవలింగపూజ (మహనీయులపూజ) చేసెడివారికి శిలారూపముల బుద్ధి పుట్టునా?

705 రాతిప్రతిమఁదెచ్చి రాజసంబుననుంచి, పూజఁజేయు నరుఁడు బుద్ధిమాలి

భావమందుఁ బరము భావింప నేరఁడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

* బుద్ధిహీనో రజో పృత్యా చానీయోపలవిగ్రహమ్ ।

పూజతే వేమ ! భావే శ్చ పరం జ్ఞాతుం న పారయేత్ ॥

తా॥ అజ్ఞాని తెలివితక్కువచే రాతిబొమ్మను దెచ్చి రాజసముతోదానిఁ బూజించును. అంతియ కాని హృదయముననున్న పరమాత్మను దెలియఁడు.

706 వేదవిద్యలెల్ల వేశ్యలవంటిది, బ్రతులఁదెలి తేటపడఁగనీవు

గుప్తవిద్యయొకటే కులకాంతవంటిది, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేశ్యాశుల్యా వేదవిద్యాః కుర్వంతి భ్రాంతి మస్సుటాః ।

ఏకైవ గుప్తవిద్యా స్యాత్ వేమ! తుల్యా కులస్త్రియా ॥

తా॥ వేదవిద్యలు భ్రమలఁజెట్టి వేశ్యలవలె యదార్థము బోధపడనీయవు. రహస్యమగు బ్రహ్మవిద్యయే కులకాంతవలె దన్నుదరింపజేయును.

707 వ్రతములన్నియైన వట్టిచిక్కులకాని, ఆత్మచిక్కుఁ గాన నలవికావు
ఆత్మచిక్కుఁబాపు నతఁడెవో ఘనయోగి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సర్వప్రతాని వేమేహ కాయక్షేకరాణ్యహో! ।

స దర్శయం త్యాత్మరత్న విం మహానోగ్యాత్మరత్న విత్ ॥

తా॥ ఎన్నివ్రతములైనను బీబికి మఱింత చిక్కులు కల్పించునవే కాని పరమాత్మను దెలిసికొననీయని చిక్కును దొలఁగింపనేరవు. అట్టి యాత్మచిక్కు తొలఁగినవాడే పరమయోగి.

708 నల్లబోడితలలుఁ దెల్లనిగొంగళ్లు, ఒడలబూదిపూత లొంటినున్న
ఇట్టివేషములిం బొట్టపోసమెనుమీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సమ్యక్బుండితర్షణాని కంబళాని సితాని చ ।

ధన్యులేహ ప్తస్మి వేమ ! తాదృగ్వేషాశ్చ కుక్షయే ॥

తా॥ నున్ననిబోడితలలు తెల్లనిగొంగళ్లు శరీరమున బూడిదపూతలు బట్టి శరీరవేషధారణ బొట్టపోసమేకాని రత్నజ్ఞానమునకుఁగాదు.

709 పుస్తకములు జడలుఁ బులితోలు బెత్తెంబుఁ గడ్డపాలలుఁ బదిలక్షలైన
మోతచేతెకాని మోక్షంబులేదయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గ్రంథా జటాః కిషుపాలా పేద్రం చ వ్యాఘ్రచర్మ చ ।

భారాయ కేవలం వేమ ! మోక్షో నాస్తి తతః ఖలు ॥

తా॥ పుస్తకములు జడలు పులితోళ్లు బెత్తెములు కడ్డపాలలు బట్టివి పదిలక్షలు ధరించినను మోతచేతెకాని మోక్షము కలుగనేరదు.

710 ఆసనములఁబనియంగంబు బిగియించి, ఒడలువిలుచుకొనెడు యోగమెల్ల
జెట్టిసామున్న జింతాకు తక్కువ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కృతాసనః పీఠతాంగో యోగాభ్యాసీ నమత్తనుః ।

కించిద్వ్యాయామకృన్మల్లాత్ వేమ! న్యూనత్వ మాపుయాత్ ॥

715 తాను విమలుడైనఁ దనగుణమంతయు, శివునికీనిగురువు చెడ్డగురువు,
గుడ్డిగుట్టమెక్కి గుడితిరిగినటులౌ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
నిర్మలోఁపాత్రమో వేమ! గుణం దేవాయ యో గురుః ।

న దదాతి స దుర్మేధా అంధాశ్వా రూఢవ ద్రుమేత్ ॥

తా॥ విమలుడగు సద్గురువు తనసద్గుణము భగవదర్పిత మొనరించును.
అసద్గురువట్లు గావింపనేరడు. అట్టివాడు గుడ్డిగుట్టమునెక్కి గానుగెద్దు
వలె నక్కడనే గుడి తిరిగి నల్లెను. గమ్యస్థానము జేరలేడు.

716 జారపురుషుమీఁద సద్భక్తి సలుపుచు, బతికి నిచ్చుకంటఁ బఱపుభంగి
పరముకొఱకు యోగి పాటించు దేహులు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పుంశ్చలీ వేమ! కుర్వంతీ జారే రక్తిం స్వభర్తరి ।

ముఖప్రీతిం యథా కుర్యాత్ ముక్త్యై దేహే తథా యతిః॥

తా॥ జారిణి జారపురుషునిపై లక్ష్యముంచి భర్తను దాత్కారికపు
టిచ్చకములఁద్రృప్తిపరచుచుండును. అట్లే యోగిపుంగవుడు పరమాత్మపై
లక్ష్యముంచి తాత్కారికమైనదిగా దేహమును బాటించుచుండును.

717 తనవులోని జీవత్త్వమెదులక, పోవు కలదటంచు వెదకనేల?
భానుడుండ దివ్యై బట్టిచవకవా న్నె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
అర్చ్యంత్యం శరణం వేమాశాన్తే విమానృభక్ ।
అస్తి త్యన్వేషయ నాం ర దేహిన్ స్థితే రవా ॥

తా॥ సూర్యుడుండ దేవముచే పోవు కలదటంచు వెదకనేల మో శరీరమందలి
జీవత్త్వమును దెలిసికొనఁ జాలు దేహి పదకుటయు సంత యవివేక మే.

718 చచ్చువారినిఁగని చావు నిశ్చయమని, రత్నము నాత్మదలఁచి తెలివి
నదురుబెదురులేక యడరిన భక్తుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మ్రियమాణాన్ నరా న్విత్య ద్భవో మృత్యు రితి స్మరన్ ।

జ్ఞాత్వా వేమాత్మనస్తత్త్వం భక్తీస్సాన్య దకుతోభయః ॥

తా॥ చచ్చువారినిఁజూచి తనకుఁగూడ చావు నిశ్చయమని తనయందే
తత్త్వము (యథార్థస్థితి) తెలిసికొని యట్టి యాత్మజ్ఞానముచే నదురుబెదురు
లేక ధీరుడై సంచరించెడివాడై భక్తుఁడునుమా.

15 తాను విమలుడైనఁ దనగుణమంతయు, శివునికీనిగురువు చెడ్డగురువు!
గుడ్డిగుట్టు మెక్కి గుడితిరిగినటులౌ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిర్మలలోఁపాత్రాత్మనో వేమ! గుణం దేవాయ యో గురుః ।

న దదాతి స దుర్మేధా అంధాశ్వా రూఢవ ద్రుమేత్ ॥

తా॥ విమలుడగు సద్గురువు తనసద్గుణము భగవదర్పిత మొసరించును.
అసద్గురువట్లు గావింపనేరఁడు. అట్టివాఁడు గుడ్డిగుట్టుమునెక్కి గానుగెద్దు
వలె నక్కడనే గుడి తిరిగి నట్లెను. గమ్యస్థానముఁ జేరలేడు.

716 జారపురుషుమీఁద సద్భక్తి సలుపుమఁ, బతికి నిచ్చకంటఁ బఱపుభంగి
పరముకొఱకు యోగి పాటించు దేహులు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పుంశ్చలీ వేమ! కుర్వంతీ జారే రక్తిం స్వభర్తరి ।

ముఖప్రీతిం యథా కుర్యాత్ ముక్త్యై దేహే తథా యతిః॥

తా॥ జారిణి జారపురుషునిపై లక్ష్యముంచి భర్తను దాత్కాలికపు
టిచ్చకములద్రుప్తిపరచుచుండును. అట్లే యోగి అగవుఁడు పరమాత్మపై
లక్ష్యముంచి తాత్కాలికమైనదిగా దేహమును పాటించుచుండును.

717 తనువులొని శివత్వములంగక, తన పరమమందు కలుగజేల?
భానుడుండు నవ్యంబునెడకనినె, శివ్యునిరాదు విసురవేమ॥
అన్యత్కర్మంబు నవ్యంబునెడకనినె, శివ్యునిరాదు విసురవేమేత్ ।
అన్యత్కర్మంబు నవ్యంబునెడకనినె, శివ్యునిరాదు విసురవేమేత్ ॥

తా॥ సూర్యుడును చంద్రుడును నున్నట్లుగా భానుడును శివీరముందలి
జీవతత్త్వమును పరినిహితంబు జాలినట్లుగా భానుడును పరమమందు నందరి యవివేకమే.

718 చచ్చునానిఁగని చావు నిశ్చయమని, చచ్చుమెల్ల నాశ్మడలఁచి తెలివి
నదురుబెదురులేక యదరిన భక్తుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మ్రियమాణాన్ సరా స్వీత్య ధ్రువో మృత్యు రితి స్మరన్ ।

జ్ఞాత్వా వేమాత్మసత్త్వం భక్తిస్సాన్య దకుతోభయః ॥

తా॥ చచ్చువారినిఁజూచి తనకుఁగూడ చావు నిశ్చయమని తనయందే
తత్త్వము (యథార్థస్థితి) తెలిసికొని యట్టి యాత్మజ్ఞానముచే నదురుబెదురు
లేక ధీరుడై సంచరించెడివాఁడే భక్తుఁడునుమా.

719 బొమ్మలాటవాడు బొమ్మలనాడించు, భువిని జనులుచూడఁ బొలుపుమీఱ
తాను మొఱియుండి దైవమాడించురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ ! పాంచాలికాజీవీ క్రిడాం పాంచాలికాగదైః ।

కారయిష్యతి దైవం చ కుర్యా త్రచ్చన్నత స్తథా॥

తా॥ బొమ్మలాటవాడు తాను బొమ్మవెనుకనుండి బొమ్మను దెరపై
నాడించునట్లు మనవెనుక భగవంతుఁ డుండి మనల నాడించును.

720 వాక్కుశుద్ధిలేనివాడు చండాలుండు, ప్రేమశుద్ధిలేఁ పెట్టుపెట్టు?

నొసలు భక్తుడైన నోరు తోడేలకూ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యస్య నాస్తి వచశ్శుద్ధి శ్చండాలః ఖలు వేమ ! సః ।

దానేన కిం పినా ప్రేష్టా ? ఛాలే భక్తో ముఖే వృకః ॥

తా॥ నొసలు భక్తుఁడుగ నోరు తోడేలుగ నుండువాఁడు భక్తుఁడుకాఁడు
పరిశుద్ధప్రేమలేనివాఁడు పెట్టువాఁడునుగాఁడు. అట్లే వాక్కుశుద్ధిలేని
వాఁడు జ్ఞానియునుగాఁడు. (చండాలుండు)

721 తోలుకడుపులో దొడ్డవాడుండంగ, రాతిగుళ్లలో రాశిబోయ

రాయిడేవుడైన రాసులు మ్రింగఁడా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పరమే చర్మకుక్షిస్తే రాశిం దృషది కుర్వతే ।

యది దేవ శ్చిత్రై వస్యాత్ రాశిం నాశ్నాతి వేమ ! కిమ్ ? ॥

తా॥ తోలుకడుపులో దొడ్డవాడగు పరమేశ్వరుండు రాతిగుడిలో
నన్నపురాశిఁ బోయుదురు. అచ్చటి శిల దానిని మ్రింగునా?

722 నేరనన్నవాడు నెరజాణ మహిలోన, నేర్తనన్నవాడు నేరఁడెపుడు

ఊరనన్నవాడె యుక్తమోత్తముఁ డెందు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యో వేమాశక్త మాత్మానం బ్రూతే కోవిద ఏవ సః ।

స తథాస్మ ఉదాసీనో భవే త్సర్వోత్తమోత్తమః ॥

తా॥ తెలిసియుఁ దెలియ దనువాఁడే నేర్పరి. కాని యన్నియు నాకే
తెలియుననువాఁడుమాత్రము తెలిసినవాఁడు కానేరడు. తెలిసియు
నూరకుండువాఁడే యుక్తమోత్తముఁడు.

728 మానినీనునోజమందిరానందైక, లోలుఁ డొల్లఁ డూర్వలోకసుఖము
మాలవాడకుక్క మఱి యన్న మెఱుంగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నేచ్చే ద్వేమాంగనానంగగేహానందై కలంపటః ।

ఊర్ధ్వలోకం కథం శ్వాఽన్నం వేత్తి? చండాలవాటగః॥

తా॥ మాలపల్లెలో మాంసము మరిగినకుక్క యన్న మెఱుంగనట్లు స్త్రీ
మర్యాదయవసుఖము మరిగిన పామరుఁడు బ్రహ్మలోకసుఖ మెఱుంగఁ
జాలఁడు. (వి) కామార్తాహ ప్రకృతికృపణా శ్చేతనాచేతనేషు॥

724 ఎంతభూమిఁదిరిగి యేపాటుఁబడుచున్న, నంటినః పాప్తివెంటఁదిరుగు
భూమిక్రొత్తదైన భుక్తులక్రొత్తలా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమాటిత్వా సర్వభూమిం యతతోఽపి నరస్య చ ।

ఫలం ప్రాప్త్యనుసారం భూః నవాప్యేవం న భుక్తయః॥

తా॥ ఎక్కడెక్కడఁదిరిగి యే పాట్లుపడినను దనకెంతప్రాప్తియో
యంతయే లభించును. ప్రదేశము పని వేఱయినమాత్రమునఁ బ్రాప్తికి
మార్పురాదు (వి) కూపే పశ్య పయోనిధావపి ఘటో గృహోతి తుల్యం
జలమ్॥ (భర్తృ) అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్, జ్ఞానో
దయాత్ పురారబ్ధం కర్మ జ్ఞానా న్న నశ్యతి. అదత్త్వా స్వఫలం లభ్య
ముద్దిశోత్సృష్టజాణవత్. వ్యాఘ్రబుద్ధ్యా వినిర్ముక్తో బాణః పశ్చాత్తు
గోమతౌ, న తిష్ఠతి చింత్యేవ లభ్యం వేగేన నిర్భరమ్.

725 మనసు నిల్పలేని మాయవిరాగులు, మనసుపడుదు రొక్కమగువమోద

ఇట్టివర్జజన్మ మిబ్బితులేటికి?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ధృత్వా కపటవై రాగ్య మసంయతమనా నరః ।

వేమ ! కాంక్షతి తన్వంగీం వృధేదృగన్త జీవిత్మ్ ॥

తా॥ మనసు నిల్పలేని మాయవిరాగులు మగువనుజూచినంతన మక్కువఁ
గనపరతురు. అట్టి వర్జజన్ముల బ్రతుకులేటికి? (వి) కోవా మహాంధో? మద
నాతురో యః. 2 శూరాన్మహాశూరతమోస్తి కో వా? మనోజబాణైః
వృథితో న యన్తు. 3 ప్రాజ్ఞోఽథ ధీరశ్చ సమన్తు కో వా? ప్రావ్తో న మోహం
లలనాకటాక్షైః॥

726 కాళినీశ్వమోసి కాశ్యమొగమువాచి, యెందుసుఖములేక యెండియెండి
చచ్చివెనుక ముక్తి సాధింపఁగలగో! విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమాతిక్లాంతదేహీన ధృత్వా కాళీజలం నర ।

అసుఖ శ్శుష్కసర్వాంగో మృతో ముక్తిం లభేత కిమ్?॥

తా॥ కాళీగంగ మోసిమోసి కాశ్యమొగము వాచివాచి యెందునను
సుఖముఁగాంచక యెండియెండి చచ్చినపిచ్చుట మోక్షముసాధించునా?

727 చదువుఁజదువసేల? సన్యాసికాసేల? పణ్యతములఁజిక్కి చావసేల?

హరుని భజనఁజేసి యాత్మలోఁజెలియుఁడీ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం వేదాధ్యయనేన స్యాత్ ? కిం పరివ్రజనేన చ ? ।

కిం వేమ । పణ్యతగ్లాన్యా ? జానీ తాత్మని తం శివమ్ ॥

తా॥ చదువుఁజదువుట సన్న్యాసియగుట పణ్యతములఁజిక్కి చచ్చుట
యెందులకు? ఆత్మయందలి పరమేశ్వరుఁడెలిసికొని భజించి తరింపుఁడు.

(ఏ) కోలాభ? ఆత్మావగమోహి యో వై ॥ (శంమణి)

728 మనసులోనఁబుట్టు మతికోర్కులన్నియుఁ, గోర్కులందు ముక్తి కుడుటఁబడదు
మనము బ్రహ్మమనుచు మది నెఱుంగఁగలేదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వాంఛా మనసి జాయంతేన ముక్తి స్తాసు విద్యతే ।

మనో బ్రహ్మై త్యజానంతో వేమ! ముహ్యంతి మానవాః ॥

తా॥ అపరిశుద్ధమనస్సునందే కోరికలు పుట్టును. కోరికల ముక్తిరాదు.
పరిశుద్ధమనస్సే బ్రహ్మస్వరూపమని తెలియఁజాలకున్నారు.

729 చదువులన్నిచదివి చాలవివేకింపఁ, గపటికెన్న సేల కలుగు ముక్తి?

దారిగుంటకుక్క తలఁచినచందంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అధితాఖిలశాస్త్రోఽపి ముక్తిం న లభతే ఖిలః ।

యథా హసంత్యాం శయితః స్మరే చ్ఛాన్తి వేమ! తత్తథా॥

తా॥ దాయిలగుంటఁ గుక్కయాలోచనవలె గపటాత్ముఁ డెంతచదివి
వివేకియైనను ముక్తిఁగాంచలేడు.

730 తల్లికడుపుకుండి తాఁబుట్టినప్పుడు, మొదటబట్టలేదు తుదినిలేదు

నడుమ బట్టఁగట్ట నగుబాటుకాదో! విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మాతృగర్భచ్యుతస్యాస్తి నాదావంతేపి చాంబరమ్ ।

మధ్యకాలే ధృతే వస్త్రే వేమ ! హాస్యాస్పదం హి తత్ ॥

తా॥ తల్లికడుపునుండి పుట్టినపుడుకాని చచ్చినపుడుకాని బట్ట యుండదు. మొదటఁ జివర లేనిబట్ట మధ్యను నగుబాటుకాదా?

731 సామ్యుఁ గనెడిదన్న జ్యోతికావలెఁగాని, సామ్యుఁగన్న వెన్న జ్యోతియేల? దేవుడైనవెన్న దేహంబుచిక్కెల?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యావత్స్వం వేమ ! నేతేత తావజ్జ్యోతిఃప్రయోజనమ్ ।

దృష్టే ద్రవ్యే జ్యోతిషా కిం ? వపుషా కి మధీశ్వరే ? ॥

తా॥ వెదకుసామ్యు కనఁబడువరకే దీపపుటవసరముకాని పిమ్మట దాని యవసరమేమి? అట్లే తానె దైవస్వరూపమని తెలిసినపిమ్మట దేహపు తగులాటముతోను బనియుండదు. (వి)ఉల్కాహస్తో యథా కశ్చిద్ద్రవ్యమా లోక్య తాం త్యజేత్, జ్ఞానేన జ్ఞేయ మాలోక్య జ్ఞానం పశ్యా త్పరిత్యజేత్ ॥

732 బయలు బ్రహ్మమనుచు భాషించుచుండుచు, బయలుజేల తాను బ్రహ్మమగును? బ్రహ్మసైవబయలు భావమందుండఁగా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఖం బ్రహ్మోతి వదం త్యేకే కథం బ్రహ్మ భవేన్నభః ?

నిత్యశో వేమ ! భావే తు భాకారే బ్రహ్మణిస్థితే ॥

తా॥ హృదయకుహరమందలి శబ్దగుణకముకాని చిదాకాశమగు బట్ట బయలు బ్రహ్మస్వరూపముకాని కొందఁ అజ్ఞానులు పలికిన ట్టిశబ్దగుణకమగు బట్టబయ లెట్లు పరబ్రహ్మము కాఁగలదు?

733 ఎండ నీడ చంద మెఱుఁగనేర్చినవాఁడు, ఉండు నెల్లకాల మొక్కచోట తిండిపోతుయోగి తిరుగుచునుండురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆతపచ్ఛాయయో గీతిం జ్ఞాతుం శక్నోతి యో భువి ।

త్థిషే దేకత్ర వేమేహ భ్రమే త్కుడింభరి ర్యతిః ॥

తా॥ ఎండకు నీడకుఁ గష్టసుఖములకుఁ దట్టుకొను ద్వంద్వసహిష్టుఁడగు యోగి యెప్పుడు నొకే చోట నుండును. తిండిపోతు యోగియే సుఖము కొలఁది తిరుగుచుండును.

784 కర్మగుణములన్ని కడఁబెట్టినడువమి, దత్త్వమెట్లు తన్నుఁ దగులుకొనును
నూనెలేక దివ్య నూపులవెల్లునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యది కర్మగుణాతీతో న చరే త్త్వత్త్వవి త్కథమ్ ?!

భవే త్తైలం వినా వేమ ! దీపో జ్వలతి కిం తిలైః?॥

తా॥ నూనెవలన దీపము వెలుగును. కాని నువ్వులవలన వెలుగదు. అట్లే
కర్మ గుణము వీని కతీతుడై చరించినఁగాని తత్త్వవేత్తకాఁజాలఁడు,
(వి) కర్మతైవహి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః॥

785 గుడ్డువచ్చి పిల్లఁ గోరడాలాడిన, విభముగా నెఱుఁగక వెట్టికనులు
జ్ఞానులైనవారి గర్హింతు రూరక, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శాబాపహాసకార్యంఁడ మివ మూర్ఖజనా వృథా ।

అజానంత స్సతాం శక్తిం వేమ ! గర్హంతి కేవలమ్ ॥

తా॥ గుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లు మూఁఢులు జ్ఞానుల నిందింతురు.

786 ఒడల బూడిదబూసి జడలు ధరించిన, నొడయడగును ముక్తిఁ బడయఁలేడు
తడక బిట్టువెటఁ దలుపుతో సరియానె?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భూతిం లిప్తా వజటా ధృత్వా వేమ ! వేషధరో భవేత్ ।

నాప్నోతి ముక్తిం సంబద్ధః కటోనై తి కవాటతామ్ ॥

తా॥ తడక కెంత బిట్టుఁబెట్టినను దలుపుతో సరికానట్లు శరీరమునకు
బూడిదఁబూసి జడలు ధరించినమాత్రమున యోగిగాఁ జెల్లుబడి యగును.
కాని ముక్తినిఁబొందలేడు. (వి) కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే
మనసా స్మరన్. ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచార స్స ఉచ్యతే॥

787 రమ్యమైనమనసు రాజనియెంచుచు గమ్యముగను దానిగట్టుపెటిఁగి
మఱిగి పూర్ణపదవి మహిలోనఁగానరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిగృహీతం మనో వేమ ! ప్రధానమితి భావయన్ ।

తన్నిగ్రహవిధిజ్ఞ స్త్వం పూర్ణం పద మవాప్నుహి ॥

తా॥ మనస్సే ముక్తికి మంచి సాధనమని దానిని లోఁబరచుకొను
విధాన మెఱిఁగి యిందే బ్రహ్మపదవినిఁ బొంది యానందించుము.

738 ఆత్మలోనిసాము సంజనమునఁజూచి, యంటితిరుగునట్టి యతఁడు యోగి .
పుంజు గూటనుండి ప్రాద్దేతింగియుఁ గూయు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అంజనే నాత్మని ద్రవ్యం దృష్ట్యా యో వేమ ! వర్తతే ।

స యోగీ కాలవి న్నిడే కుక్కుటః ఖలు కూజతి ॥

తా॥ కోడిపుంజు గూటియందుండే కాలమునుగుర్తించి కూయునట్లు
తనయందలి బ్రహ్మపదార్థమును జ్ఞాననేత్రమునఁగొంచి యందై క్య
భావము యోగి పొందుచున్నాఁడు.

739 ఋషు లెఱుంగనట్టి విషయంబు భవిలేడు, వారుచెప్పినంత వరుసనగును
తెలియ కనెడినారు దేబలు నిజమయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఋషిభి శ్చానభిజ్ఞాతో విశేషో నాస్తి భూతతే ।

అర్థోఽనువర్తతే తేషాం వాచం వేమేతరే జడాః ॥

తా॥ ఆధ్యాత్మికదృష్టిగల మహర్షులకుఁ దెలియని దేదియు నుండదు.
వారుచెప్పిన దంతయుఁ గ్రమమున నగును. అజ్ఞానులమాటలేమియు
జరుగునవి కావు. (వి) ఋషీణాం పునరాద్యానాం వాచ మర్థోనువర్తతే,
లోకికానాం హి సాధూనాం అర్థం వాగనువర్తతే॥

740 టిప్పణములఁజేసి చప్పనిమాటలఁ జెప్పుచుండు రన్నిస్మృతుల శు్తుల
విప్పిచెప్పరేల వేదాంతసారంబు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శ్రుతిస్మృతీతిహాసానాం టీకాం కుర్వంతి నీరసామ్ ।

వేదాంతసారం విస్తృత్య వేమేహ స వదంతి కిమ్ ? ॥

తా॥ శ్రుతిస్మృతీతిహాసముల విమర్శించి యందలి చప్పనిమాటల
మాత్రము చెప్పుదురు. కాని యందలి వేదాంతసార మేల విప్పిచెప్పరో !

741 కుండ కుంభమన్నఁ గొండ పర్వతమన్న, ఉప్పు లవణమన్న నొకటికాదే?
భాష లిట్లే వేఱు పరతత్త్వమొక్కటే, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కుంభః కుండేతి వేమాద్రిః కొండేతి లవణం తథా ।

ఉప్పిత్వత్వక్తి స్సమా తత్త్వ మేకం భాషా స్తు భిన్నథా ॥

తా॥ కుండను కుంభమన్నను, కొండను పర్వతమన్నను, ఉప్పును
లవణమన్నను నొకటే. ఇట్లే భాషలు వేఱు కాని పదార్థమొక్కటియే.

742 చెఱకుతోటలోనఁ జెత్తుకుప్పుండినఁ, గొంచెమైన దాని గుణముచెడడు
ఎఱుకఁ కలుగుతోట శెడైవాఁడున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యద్య స్త్వవికరశ్చేక్షు వనే నశ్యే న్న తద్రసః ।

అజ్ఞే వేమ ! స్థితే ప్రాంతే యథా జ్ఞానం వివేకినః॥

తా॥ చెత్తుకుప్పవలనఁ జెఱకు తీపికి భంగము కలుగనట్లు జడుని సామీ
ప్రమున జ్ఞాని జ్ఞానమున కేమియు భంగము వాటిల్లనేరదు.

743 చదువరిమతికన్న సాధకుమతిమేలు, వేదములను లేదు వాదములను
ఒడలు శుద్ధిజేసి యొడయనిఁజూడ నా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పాఠకస్య మతే ర్వేమ ! సాధకస్య మతి ర్వరమ్ ।

వేదై ర్వాదై శ్చ కిం ? దేహశుద్ధ్యా పశ్యే త్పురం ప్రభుమ్॥

తా॥ వేదములను జదివినఁ దర్కవాదముల ఘనుఁడైన నట్టి చదువరి
మతికన్న సాధకుని మతి మేలు. అనుభవజ్ఞానము దొడ్డది. కాన ఉపాధి
పరిశుద్ధపఱచి యందలి ప్రభువును గాంచుము.

744 జీవభేదమెఱిఁగి చెడిపోనివారలు, బ్రహ్మభావమొంది పరగుచుండ్రు
నీరు ముత్యమైన నీరుగా మాఱునా? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! జ్ఞాత్వా జీవభేద మనష్టా బ్రహ్మతాం గతాః ।

రాజం తే స్యాత్కి మంబ్వద్ధా మోక్తికీభూతవాః పునః ॥

తా॥ నీరు ముత్యముగా మారును. కాని ముత్యము నీరుగామారదు.
అట్లే బ్రహ్మభావముఁబొందిన జీవి మఱల జీవభావము నొందదు.

745 ఆఱుదూలములకు నాధారమైనట్టి, యొంటికంటిమింటి నొసరనిల్చి
యింటికొకఁడు కర్త యేపారుచుండును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

షట్ స్థూణసుదృఢాధారం స్థావైక్యకస్తంభమందిరమ్ ।

మందిరస్య స్వయంకర్తా వేమైకో భువి రాజతే ॥

తా॥ పరిమాత్ర ఆధారాధి షట్పక్రములనెడు నాఱు దూలములకు
నాధారమైన వెన్నెముకయను నొంటిస్తంభముకల ప్రితి యింటిలోను
నింటికొక యజమానిగా వ్యవహరింపఁ బడుచుండెను.

746 ఆదిజూచుచుండ నన్నిటదానుండు, నాదిజూడ నెవరికలవికాదు
ఆదిముక్తితెరు వదాత్మనేయుండును, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

అదౌ దృష్టే స్వయం వేమ ! సర్వత్రాస్తే తదాది చ ।
ద్రష్టుం కోఽపి న శక్నోతి స్యాన్ముక్తిపథ ఆత్మని ॥

తా॥ ఆదిజూడ నన్నిట దానె యుండును. కాని యా యాదిజూడ
నెవరికిని నలవి కాకున్నది. అట్టి యాదిముక్తిమార్గ మాత్మయందే కలదు.

747 ఇహమున సుఖియింప హేమకారకవిద్య, పరమున సుఖియింప బ్రహ్మవిద్య
కడమ విద్యలెల్ల గన నిష్ఫలంబులే, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

స్వర్ణవిద్యేహ సుఖతుం బ్రహ్మవిద్యా పరత్రచ ।
తదన్యవిద్యా స్సకలా నిష్ఫలా వేమ ! చింతయ ॥

తా॥ ఇహమున సుఖించుటకు ధనసంపాదనవిద్య, పరమున సుఖించు
టకు బ్రహ్మవిద్య. మిగిలిన విద్యలన్నియి నిష్ఫలములైనవే.

748 పిల్ల యెలుకబట్టి ప్రియమున నుండఁ, యదియ కోడిబట్ట ననుగమించు
మమత విడువకున్న మఱి మోక్షమబ్బునా?, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

వేమాఖ్యగ్రహవర్తన మార్గాలో నె హ దృష్టతి ।
కుక్కుటగ్రహదాపేక్ష తుకో ముక్తి స్వప్రపాతతః? ॥

తా॥ పిల్ల యెలుకను బట్టుకొని చచ్చునోడిన కోడివట్టి దుముకును.
ఇట్లే యొకదానివెంబడి మఱి యొక యుపేక్ష విచారముండ నిక
మోక్ష మెట్లబ్బును ?

749 తరుణి సుతూ ధనము ధాన్యముగ సంపద, లెంతమట్టుకొనిన నంతచేటు
పసిరికాయపురుగువద్దతి కానంగ, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

దారాపత్యార్థధాన్యాది సంపదాన్విష్ఠోతి యావత్తి ।
కార్పాసకీటక స్త్రేవ వ్యథా వేమాన్య తావత్తి ॥

తా॥ భార్య, పిల్లలు, ధనము, ధాన్యము ఇట్టి సంపద లెంతచుట్టుకొనిన
నజ్జాని పసిరికాయ పురుగువలె నంత కష్ట మనుభవించును.

750 తెవులుపడ్డవాడు దేవతాభక్తుండు, ఈతెలేనివాడు పోటుబంటు
కాసులేనివాడు కడుబ్రహ్మచారియ, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

రోగార్తో దేవతాభక్త శూరస్యా చ్చరవర్జితః ।

బ్రహ్మచారి భవే ద్వేమ ! విత్తహీనో జనో భువి ॥

తా॥ చేత నాయుధము లేనప్పుడు యుద్ధభటుడుగ, రోగముతోఁదీసి
కొనునప్పుడు దేవతాభక్తుడుగ, దరిద్రముచే నెవరును బిల్లనీయనపుడు
బ్రహ్మచారిగ మాట్లాడవచ్చును.

751 ఆదికారణమును నల్పుఁడెట్లెఱుంగుఁ?, జెప్పలేడుకాని తప్పబట్టు

తోయినేర్చుకుక్క దొంతులఁ జేర్చునా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

కథం నిదానం వేత్త్యల్పో వక్తుం నార్హతి దోషదృక్ ।

శ్వా పాతయతి కుంభాఘం వేమ ! నాలం తథా కృతౌ ॥

తా॥ ఆదికారణమును నల్పుఁడెట్లెఱుంగఁగలఁడు ? తాను జెప్పలేక
పోయినను దన్యులమాద్రము పట్టుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించును. కుక్క
కుండలదొంతరలను బనఁగొట్టుచులను. కాని పేర్చఁగలదా? (వి) విద్యా
పివాదాయ ధనం మదాయ వక్తిబలపాం పరిపడనాయ, ఖలస్య సాధో
ర్విపరీతమేవత్ జ్ఞానాయ చానాయ చ రక్షదాయ॥

752 అంతరంగమును నెఱుఁగఁగలములజేసి, మంచివానినలె నె మనుజుఁడుండు

ఇతఁడు తెలుఁచు న్నెఱుఁగఁగలఁడా?, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

నరకైకంబున నాహోవృత్త ప్రవృత్తి నాధున చ్చరేత్ ।

య దృష్ట్యే న స్మ జానంతి వేమ ! కు వేత్తి నేశ్వరః? ॥

తా॥ చాటున నపరాధముల జేసి మంచివానినలె దుష్టుఁడు పైకిఁ గన
బడును. వాని దోషములు నెరు తెలుంగున్న నారాయణుఁడెఱుంగడా?

753 నిజమువరుస నెఱింగి నిర్గుణస్వంబున, పలుమహాని యద్ద మలరఁజెలిసి

పలుకఁకుడువాఁడె పరమాత్మ యగునా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

క్రమం తత్త్వస్య విజ్ఞాయ వేమ ! వైర్గుణ్య మాస్థితః ।

శద్ధారణోఽపి యో హాని పరాత్మేతి స కథ్యతే ॥

తా॥ నిత్యానిద్రము లెఱింగి సత్యాసత్యములఁ జెలిసికొని సుగుణ
దుర్గుణ పద్ధతుల గమనించి భాషాభావముల గుర్తించి ఋజుత్వమున
మూరకుండువాఁడె పరమాత్మ స్వరూపుఁడగును.

754 నిజముదెలిసియున్న సుజనుఁడానిజమునె, పలుకలయుఁగాని పరులకొఱకు
దాపఁగూడ దింక నోప దన్యముబల్కు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

సత్యజ్ఞ స్మృతి వేమ ! బ్రహ్మచర్యదృఢం వదేత్ ।

న గోపయే త్కించిదసి నాచర్య చ వదే ద్వచః ॥

తా॥ సత్పురుషుఁడు తనకుఁదెలిసిన నిజమును బలుకవలయును. కాని పరులకొఱకు దాపఁగూడదు. మఱియొక విధమునఁ బలుకఁగూడదు.

755 తల్లి పార్వతీయగుఁ దండ్రుడే శంభుండు, ప్రమథగణము లభిలబంధువితతి
తనకుఁబుట్టినట్లు తనరఁ కైలాసంబె, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

జనని పార్వతీదేవీ జనకః పరమేశ్వరః ।

బాంధవా స్తద్గణా వేమ ! కైలాసో జన్మభూ ర్ద్ధృవమ్ ॥

తా॥ ప్రకృతి, పురుషు లగు పార్వతీ పరమేశ్వరులే తల్లిదండ్రులు. ప్రమథగణములే బంధువులు. తన జన్మస్థలమే కైలాసము. (విశ్వము) (వి) ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్వదానీ ఉభావసి వికారాం శ్చ గుణాం కైచైవ విద్ధి ప్రకృతి సంభవాన్ (గీత).

756 తనువు నస్థిరమని ధనము నస్థిరమని, తెలుపనేర్చి తాను దెలియనేర్చి
పాతుఁడై నయోగి పరమాత్మయేసుమీ, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

అస్థిరం తనువిత్రాదిసర్వం చేతి స్వయం విదన్ ।

పరాన్ బోధతి యో వేమ ! పరమాత్మా స సంయమీ ॥

తా॥ తనువు ధనము అస్థిరములని తాను దెలిసికొని యితరులకుఁ దెలుపనేర్చిన పాత్రుఁడగు యోగియే పరమాత్మస్వరూపుఁడు. (వి)జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ, అద్యవాఽబ్ధికతాంతే వా మృత్యురై వ ప్రాణీనాం ధృవః ॥

757 బ్రహ్మనుదలగొట్టి పాఠవైచియప్పు, డ్డనుపడఁగ నోపకైరి సురలు
శివునిఁ రుణలేమిఁ జెడిపోఁపొదురా, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

మూర్ధని బ్రహ్మణ శ్చిత్తా నిర్మితే వేమ ! చపతాః ।

రోద్ధుం న శేకు ర్నాశం హి యాంతీరస్య కృపాం వినా ॥

తా॥ శివుఁడు బ్రహ్మకపాలముఁగొట్టి పాఱవై చునపుడు దేవతలెవరును
గాపాడలేకపోయిరి. శివుని దయలేనప్పుడెవరై ననేమి? చెడిపోకపోదురా?

758 బిడియ మింతలేక పెద్దనునేనంచు, బొంకములను బల్కుపంకరునకు

హెచ్చు కలుగ దిచట చచ్చినరాదట, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆధోహమితి యో వక్తి నిర్లజ్జం దుర్వికత్తనమ్ ।

తం యాతి నేహాభ్యుదయః పరత్ర చ మృతిం గతమ్ ॥

తా॥ సిగ్గులేక చెడుపనులఁ జేయుచు నలుపురిలో, బొంకముగా
మాట్లాడు సంకరునకు నిచ్చటనేమియు గౌరవము హెచ్చుకలుగదు.
చచ్చిన నచ్చటనేమియు సుఖమురాదు.

759 నీవు పలుకుచున్న నిత్యపూజితుడౌను, నీవు పలుకుతున్న నిద్రపోవు

నీవు పలుకుపలుకు నిర్మలుండెఱుగురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్యయి బ్రువతి వేమేహ మానవో నిత్యపూజితః ।

త్య య్యబ్రువతి నిద్రాకుః త్వదుక్తిం వేత్తి నిర్మలః ॥

తా॥ నీవు లోనఁబలుకుచున్న వ్యక్తి నిత్యపూజితుడగును. లేకున్న
నొకచో నిద్రఁబోవుచుండును. నీవు పలుకుఁ బలుకు నిర్మలునకుఁగాని
తెలియఁబడదు. (వి) ఓమ్ తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి,
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్, (గాయత్రి) యః నః ధియే ప్రచో
దయాత్ తత్సవితుః దేవస్య వరేణ్యం భర్గః ధీమహి (భాష్యం)

760 కొంపలోనమఱుగు కోకలోనమఱుగు, కన్న తల్లిమఱుగు కడుపుమఱుగు

ఇన్ని మఱుగులందు నీకుండు మఱుగయూ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యథా మర్మ గృహే వేమ! వస్త్రే కుఠౌ చ మాతరి ।

వేత్తుం శక్త స్తథా మర్మో న స్యా దీశ్వరమర్మవిత్ ॥

తా॥ కొంప (దేహము) లోని మఱుగు, కోకలోని మఱుగు, కన్న
తల్లి మఱుగులందు భగవంతుని మఱుగుఁ దెలిసికొనుట కష్టతరమైనది,

761 కావిబట్టఁ గట్టి ఘనయోగివలెనుండి, వెలయ రాత్రిగాఁగ విడిచిపెట్టి

ఘోడరి తిరుగువాఁడు దొంగసన్యాసయూ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ధృత్వా కాషాయవసనం స్థిత్యా యోగీవ యః పుమాః ।

రాత్రౌ త్యక్త్వా చరే ద్వేమ ! ఛద్మయోగీ స కథ్యతే ॥

తా॥ పగలు కాషాయవస్త్రములు రాత్రిలు తుంటరివేషములు వేసి తిరుగువాఁడు దొంగసన్యాసి.

762 విద్యకలిగియుండి వినయంబులేకున్న, నైదువలకు మేలిమైన మణులు

సామ్యులుండి కంఠసూత్రము లేనట్లే, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

రత్నభూషాన్వితా వేమ ! కంఠసూత్రం వినా సతీ ।

నాభాతి హి తథా దుష్టో విద్యాఢ్యోఽపి న శోభతే ॥

తా॥ పుణ్యస్త్రీలకు నన్నియాభరణములుండియు మంగళసూత్రము లేకున్న నెట్లొ యట్లే యెన్నిచదువులు చదివినను విషయములేకున్న నిష్ప్రయోజనము.

763 దానములను నన్నదానమే దొడ్డది, గానములను సామగాన మెప్పు

ధ్యానములను శివునిధ్యానమే శ్రేష్ఠంబు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

వేమ ! దానేషు సర్వేషు చాన్నదానం మహాధికమ్ ।

గానేషు సామగానం చ ధ్యానం ధ్యానేషు శూలినః ॥

తా॥ దానములలో నన్నదానము, గానములలో సామగానము, ధ్యానములలోఁ బరమేశ్వరధ్యానము ముఖ్యమైనవి.

764 ఊకయందుఁ బుట్టియున్నది యన్నంబు, మౌఁకునందు ఫలము మానితమగు

సోనుగాలిఁబట్టి శోధింప మతి ముక్తి, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

తుషాయా మస్తి వేమాన్నం ద్రుమే చ మధురం ఫలమ్ ।

శోధితే మారుతే సమ్యక్ ముక్తిశ్చ పరిలభ్యతే ॥

తా॥ ఊకలో నన్నమును మ్రానులో ఫలమును శ్వాసవాయు సాధకములో ముక్తియుఁ గలదు. (వి) పాఠాంతే వసతి ర్మనః॥

765 పరులవిత్తమందు భ్రాంతిమాననయి, పురుషుఁ డవనిలోనఁ బుణ్యమూర్తి

పరులవిత్త మరయఁ బాపసంచితమగు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

పరద్రవ్యేషు యస్తస్మాం జహాతి స హి పుణ్యవాన్ ।

విత్తం పరేషాం వేమోర్వాగ్ం బహుధా పాపసంచితమ్॥

తా॥ ఇతరుల సొత్తునందు భ్రాంతిలేనివాడే సుద్యాస్తుడు. పరుల సొత్తు నపహరించుట పాపసంచికమే.

766 పత్తనంబులఁగల పౌఢాంగనలుమఱి, పల్లెలందు నిల్చి బ్రతుకుఁగలర ?

సుఖులు పరముదారి శోభింపజాలరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రాధాంగనా నాగరికాః పల్ల్యాం శక్తా న జీవితుమ్ ।

తథా వేమాత్మమార్గే చ న శోభంతే హి భోగినః ॥

తా॥ పట్టణవాసస్త్రీలు పల్లెల నిల్వలేరు. అట్లే సుఖులు పరమాత్మ మార్గముఁ బట్టలేరు.

767 తల్లిదండ్రులందు దారిద్ర్యయుతులందు, నమ్మిన నిరుపేదనరులకుండుఁ

బ్రతుకుండుఁ జాల భయభక్త లుంచుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మాతాపిత్రో ర్గర్భదేషు విప్రదేషు తథా నృషు ।

వేమ ! పృథుషు చాత్యంతం భయభక్తియతో భవ ॥

తా॥ తల్లిదండ్రులందు దీనులయందు నిన్నేఁగియున్నాకొనియున్న నిరుపేదలయందుఁ బ్రభువులయందు భయభక్తులు కలిగి మెలఁగుము.

768 యంత్రమంత్రమహిమ జాలవేడుఁడెఱుఁగు, యంత్రవాదియెఱుఁగుఁడంత్రమహిమ

తింత్రీణీకమహిమఁ దినువాఁడెఱుఁగును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యంత్రమంత్రప్రకాం వేత్తి వహ్ని యంత్రప్రకాం తథా ।

మంత్రవాదీ చ వేమైవం భోక్తా త్రిప్రిణికాప్రథామ్ ॥

తా॥ యంత్రముల మంత్రముల మహిమ యగ్నిహోత్రునగురు తంత్రములమహిమ మంత్రవాదికిని, జింతపండు లున్న తినువానికిఁ తెలియునట్లు బ్రహ్మానంద మనుభవించువానికిఁ తెలియును.

769 అయినవారలంచ నాత్మలటంచును, బంధుగులను నమ్మఁ బాడిగాదు

తనకునె నవాఁడు తానొకఁడేనుగు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నాస్త స్వన్నిహిత శ్చేతి బంధుర్విప్రంభభాజనమ్ ।

బంధు రాత్మాత్మనైవ వేమాత్యంతం సమాహితః ॥

తా॥ “నాకుఁ గావలసినవారు, ముఖ్యులు” అని బంధువుల నమ్మకు. మనకుఁగావలసినవాఁ డాధగవంతుఁ డొక్కఁడే

770 సిగ్గు విడువకున్న శివసౌఖ్యమేలేదు, తగ్గి మొగ్గుకున్న సిగ్గువిడచు
సిగ్గువిడచువాడే చిరకాలజీవితా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిర్వీడో న శివానందీ దుర్వినితో న నిస్త్రుపః ।

లజ్జాం త్యజతి యో వేమ ! చిరకాలం స జీవతి ॥

తా॥ అభిమానము చావకున్న దైవధక్తి సుఖములేదు, అణఁకువలేకున్న
సభిమానము చావదు, అట్టి దురభిమానము పోయినవాడే చిరంజీవి.

771 సిగ్గుదాగు నెచటఁ జీకటి యెటదాగు, నాక లేడదాగు నాత్మలోన
దాగియున్నచో దాగుటఁదెలియఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

లజ్జా తమశ్చటా తుచ్చ గుప్త నిద్రాపి చాత్మని ।

వేమ ! కుర్ర విలీయతే నమ్య గ్జానీత తద్రహః ॥

తా॥ సిగ్గు (అభిమానము) చీకటి (అజ్ఞానము) ఆకలి నిద్ర యొక్కడ
దాగి బహిర్గతమగుచున్నచో తనివట్టుఁడు.

772 వెతలఁదీర్చువాఁడు సేనాంతపేద్యుండు, రతులఁజేలువాఁడు రమణుడగును
సతినిఁబెనఁగువాఁడు సంసారయోగిరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేదాంతపేద్య స్వాస్థ్యచ్ఛేమ ! బహుధా నాశితవృథః ।

రత్నో రమణః కాంతానక్త స్సంసారవాన్ యతిః ॥

తా॥ కామబంధనముల నారితేరినవాఁడు రసికుఁడు. స్త్రీతోఁగూడి
యుండువాఁడు సంసారి. పాధలఁ బోద్రోలువాఁడు వేదాంతి.

773 భార్య తనదుసాలి భారపుసంకల, చిన్నచిన్న శిశువు లెన్నచీల
లరయఁగఁ జెఱసాల యగును సంసారంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుదృఢా చృంఘలా ధార్యా శిశవో వేమ ! కీలకాః ।

కారాగారం చ సంసారమేవ మూర్ఖని చింతయ ॥

తా॥ భార్యయే బయవసంకల. చిన్నచిన్న శిశువులే సంకలకుఁదగిలించు
చీలలు. సంసారమే చెఱసాల.

774 నాతివైనప్పేమ నానాటికినితోత, న్యోతివైనఁబేమఁ జూడగాను
మాతృప్పేమయొకట మర్యాదఁదాల్చును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జగుప్సకారి కామిన్యాం ప్రేమ వేమ! దినేదినే ।

మాతరి బోధితిపి ప్రేమ సమం గౌరవదాయకమ్ ॥

తా॥ ఆత్మబోధితిపై ప్రేమకుదిరిన నానాటికి స్త్రీపై ప్రేమ రోత
యనిపించును. ఎల్లప్పుడు గౌరవముఁ గల్గియుండునది మాతృప్రేమయే.

775 జ్ఞాతయైనవాని నేతగాభావించి, నీకు తెలుఁగలయు నియతిగలిగి
జ్ఞానులున్న లాభ మూనునే? తెలియమి, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

జ్ఞాతారం వేమ ! నేతారం మత్వా వినియతో నరః ।

నీతిం విద్యాత్ జ్ఞానిలాభే కిం ఫలం త్వ స్త్యవేదినః ॥

తా॥ తెలిసినవానివలన నియమముతో నీతుల గ్రహింపవలెను. అట్లు
కాకున్న జ్ఞానులవలని లాభముఁ బోగొట్టుకున్నవారల మగుదుము.
(వి)అపూజ్యా యత్ర పూజ్యంతే పూజ్యా శ్చై వావమానితాః, అయశో
మహ దా పోత్తి ధనాద్ధర్మాచ్చ హీయతే॥

776 సిద్ధులైనవారి చిత్తంబు రంజిల్లు, నొడలిమెఱుఁగి లెక్కకిడకు గాన
పనసపండుఘనత పై నేమికలదయా, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

దేహద్యుతౌ న గణనా సిద్ధానాం మానసం తతః ।

రాజతే వేమోపరిష్టాత్ పనసస్యాస్తి కా ప్రథా ? ॥

తా॥ పనసపండు గొప్పతనమంతయు లోపలనే యుండునట్లు సిద్ధులు
శరీరము పై మెఱుగులు లెక్కసేయరు కాన వారి యంతఃకరణము పరి
శుద్ధమై లోలోన శోభిల్లుచుండును.

777 సాధుజనులచెలిమి చాలింపఁగారాదు, ప్రకృతివిడకయున్న ఫలములేదు
పిండెఁగోసిచూడ బీజంబుఁ గల్గునా ? విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

స త్యాజ్యం సాధుసాంగత్యం వినా ప్రకృతివర్జనాత్ ।

స ఫలం వేమ ! కిం బీజం ? స్యా చ్చలాటునికృంతనాత్ ॥

తా॥ పండనీక పిండెను గోసిచూచిన బీజము కనబడనట్లు సద్గోష్ఠివిడిచి
ప్రాకృతులఁ (పామరుల) గూడియుండిన ఫలితమును గనబడదు. (వి)
యద్య దాచరతే శ్రేష్ఠ స్తత్తదే వేతరోజనః, సయత్ప్రమాణం కురుతే
లోక స్తదనువర్తతే॥ గీతా భాగ॥

778 పెన్నఁజేతఁబట్టి వివరంబుఁదెలియక, ఘృతముఁగోరునట్టి యతనిభంగిఁ,
దాసుదైవమయ్యు దైవమున్ దలఁచును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సవసీతం కరే ధృత్వా ఘృతకాంక్షీ సుమానివ ।

అన్యత్ర దైవం స్మరతి వేమ ! దైవమపి స్వయమ్ ॥

తా॥ పెన్నఁ జేతఁ బెట్టుకొని దానివివరముఁ దెలియక నేతికై వెదకు
వానివలె నజ్ఞాని తానే దైవమయ్యు దైవమును వెదకఁ దలఁచును.

779 విశ్వసింపఁదగిన వేషంబు మఱిలేదు, కుడువఁగూడుఁ గట్టఁగోఁలేదు.

విశ్వమయుఁడునైనవిభునేలఁదెలియఁడో! విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నచాస్తివేషో విస్రభ్యో నాత్మ మన్నం న చాంబరమ్!

తథాపి కిం నవేత్త్యజ్ఞో వేమ ! విశ్వమయం విభుమ్ ॥

తా॥ తనకొకసమ్మికై న వేషములేదు. తిరుటకుఁ దిండి, కట్టుటకు
బట్టయు లేదు. ఇట్టి పరమదరిద్రుఁడును సంతట నిండి కాపాడు పృథువుగు
భగవంతు నేల దలంపఁడో తెలియకున్నది.

780 విన్నవానికన్న కన్నవాఁడగుచుండు, కన్నవానికన్నఁ గలియువాఁడు
సున్నతోన్నతుఁడయి యున్నాఁడలచుండు. విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శ్రోతు ర్విప్రాఽధికో వేమ ! ద్రష్టు శ్చాపి సుసంగతః ।

ఉన్నతా దున్నతో ధూమా వేషం మర్త్యః ప్రవర్తతే ॥

తా॥ విన్నవానికన్నఁజూచినవాఁడు, వానికన్నఁ గలిసినవాఁడుశ్రేష్ఠుఁడు.

781 రూపువంకపేరు రూఢిగా నిల్చును, పేరుమంకక్రియలు వెనగుచుండు
నాశమాను దుదకు నామరూపక్రియల్, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

రూపపక్షే నామ రూఢం నామపక్షాశ్శితాః క్రియాః ।

నామరూపక్రియాణాం తు నాశోఽంతే వేమ ! సంభవేత్ ॥

తా॥ రూపమువలన నామముచు నామమువలనఁ గ్రియలునునేర్పడును.

తుదకు నామరూపక్రియలునశించి మూలపదార్థమే మిగులును.

782 రాజసంబుఁగోరి రాశ్యభారమువండు, నోర్పులేని యాతఁ డుభయతఁజెను
నీటివైన గుండు నిలుచునా? మునుఁగక, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

రజోవృతో రాజ్యభారే నశ్యే దుభయతోఽశ్రమి ।

జలస్యోపరి తిష్ఠే త్కిం ? వేమాఽయోగోశకో మనాక్ ।

తా॥ నీటిపై గుండు మునుగునట్లు రాజ్యపాలనమున రాజసముచే నోర్పులేనివాఁడు ప్రజగాఁ బ్రభువుగాఁ గూడఁ జెడును.

783 భవము సాగరంబు భార్యయా మకరంబు, చేప జలగలగును శిశువులెల్ల
భవహరం దలుపక పారమందఁగలేడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భవోఽబ్ధి ర్మకరీ భార్యా స్యు ర్జలూకాదయోఽర్భకాః ।

అస్మరంతో భవహరం వేమ ! కేఽపి నపార్గగాః ॥

తా॥ సంసారము సముద్రము. భార్య మొసలి. శిశువులు చేపలు, జలగలు. ఇట్టిసముద్రముఁ దరించుటకు సాధనము భవహరుఁడగు శివుని ధ్యానమే. (వి)అపారసంసార సముద్రమధ్యే సంమజ్జతో మే శరణంకిమ స్తి? గురో! కృపాళో! కృపయా వదై తత్ విశ్వేశపాదాంబుజద్వీర్ష నౌకా॥

784 పాశబంధములను బంధువర్గంబెల్ల, జిక్కిఁజూతు రరయ జీవముచన
నొక్కడైన నేగఁ దుసురుమాత్రమెకాని, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జీవే గతే పాశబంధై స్తనుం బధ్నంతి బాంధవాః ।

దర్శయంతో వేమ ! దుఃఖం తేన నైకోపి గచ్ఛతి ॥

తా॥ ప్రాణముపోయినదన్న తత్క్షణము బంధువులు కట్టువుపైఁ గట్టుటకే చూతురు కాని యొక్కడైనఁగూడ చనఁడు.

785 పత్తనంబులందుఁ బతులకు సతులకు, మోహమెచ్చు దాన నూహలెచ్చు
ముక్తిమార్గమునకు యుక్తియే తెలియదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సతీపతీనాం నగరే మోహోహః క్రమశోఽధికాః ।

ముక్తే స్మార్గం వేమ ! లబ్ధం న యుక్తిం చ విదంతి తే॥

తా॥ పట్టణమందలి స్త్రీ పురుషులకు మోహమెక్కువ. దానివలన నూహలును నెక్కువే. ముక్తిమార్గ మనుమాటయే వారి చెవికెక్కదు.

786 పంచమనిగమంబు భారతంబగునని, పొగడిరేలజనులు బుద్ధిమాలి ?

హింస సంచిమాడ నిష్టమెట్లయ్యెనో, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భారతః పంచమోవేదశ్చతి నిర్బుద్ధయో జనాః ।

స్తువంతి కిం? వేమ! హింసాం ద్రష్టు మిష్ట మభూ త్కథమ్?॥

తా॥ హింసతోఁగూడిన భారతమును నేల పంచమవేదమనిరో! బుద్ధి తక్కువపెద్దమనుష్యులకు హింస యిష్టమైనదికాబోలు! (వి) అహింసా పరమో ధర్మః.

787 నీరుపైనఁబడిన నిప్పులుబొగ్గులౌ, నిప్పుమీద కుండనీరుఁజెట్టఁ

శపెశమనుఁగ్రాగుఁ గడుచోద్య మిదికదా? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జలస్పృష్టాగ్ని రంగారో ఘటస్థజల మగ్నినా ।

సంతప్యతే పశ్య వేమ! మహచ్ఛిత్ర మిదు ఖలు ॥

తా నీరుపడిన నిప్పులుబొగ్గులగును. నీరుకుండలోఁబోసికాచినఁ గళ పెళమని కాగును. ఉపాధి యెంత చోద్యమైనదియోతెలియుఁడు.

788 దేహమనెడియిల్లు దినదినంబును, నూడ్చి యలికిపూసిమెత్తి యనువుఁబరచి
కాపుదిడివిపోవుఁ గడపట నీజీవి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సమూర్జయిత్వాఽలంకృత్య గేహం దేహోఖ్య మన్వహమ్ ।

సిద్ధం కృత్వా విసృజ్యాంఽతే వేమ! జీవో వ్రజే త్తతః ॥

తా॥ దేహమనునిల్లు ప్రతిదినము తుడిచి యలికి పూసి మెత్తి అను కూలమైనదిగఁ జేసికొని యెవరికిని నప్పగింతయైనఁ జెట్టకుండఁ దుదకు జీవి విడిచిపెట్టిపోవును.

789 విశ్వనాథునందు విపులయందును, విభునియందు వేదవిధులయందు
భక్తిలేనివాఁడు పాపాత్ముఁ డిలలాన, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

విశ్వనాథే చ విప్రేషు వేదోక్తేషు విభావపి ।

యస్య నాస్తి ద్రువాభక్తిః పాపాత్మా ఖలు వేమ! సః ॥

తా॥ విశ్వేశ్వరునియందు, భక్తులందు, బ్రభువునందు, జ్ఞానమార్గములందు భక్తిలేనివాఁడు పాపాత్ముఁడు.

790 ఖగమృలందముఁ గనఁగాముచ్చటగనుండుఁ, దెగలఁగాంచినంతఁజేటపడఁగి

దేవుఁడినిసాగను దేవె! నీకేలరా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

రమ్యం హి ఖగసౌందర్యం స్ఫుటమ్ దృష్టాసు పంక్తిషు।

కిం వేమ ! దై వాదత్తేన సౌందర్యేణ ? విమూఢ ! తే ॥

తా॥ పక్షులయందము చూచుటకు ముచ్చటగ నుండును. పక్షులగుంపులఁ జూచిన నది విశదమగును. వెట్టిమానవుడా ! అందముకొఱకుఁ జాగ్రత్త లాడెదవు. దేవుఁడియనియందము నీ కెట్లురాఁగలదు?

791 కడుపులోన మలము కడచు వి యెముకలు. కలదు మాంస మింతకప్పుతోలు
మలపుఁదిత్తిమీద మన సెట్లుబాగురా ? , విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుఁడా మల మథాస్తీని మాంసం చర్మపరిచ్ఛదమ్ ।

మలభస్మాస్యం కథం వేమ ! మాంసం పరిషజ్జతే ? ॥

తా॥ కడుపులోపల మలము, ఎముకలగూడు, మాంసము, పైనఁ గప్పి నది తోలు. ఇట్టి మలపుతి త్తిమీద మన సెట్లుపడుచున్నదిరా !

792 ఆసలనెడిలకలఁ గోసివేయఁగలేక, మోహజలధిలోన మునుఁగువారు
కాళివానులైనఁ గనఁబోరు మోక్షంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అచ్ఛిత్వాశాలతా వేమ ! మగ్నా మోహార్ణవే జడాః ।

వారాణస్యాం వసంతోఽపి తే ముక్తిం నాప్నువంతి హి ॥

తా॥ ఆశలనుతీ గెలఁ గోయలేక మోహజలధిలో మునుఁగువారు కాళి వాసులై ననేమి? మోక్ష మెట్లు పొందఁగలరు ?

793 ఈఁకలంటఁజేసి తోఁకలంటఁగఁజేసి, కోకలంటఁజేసి లోకమునకు
మానరక్షణంబై మర్యాదయని తెల్పు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పక్షైః పుచ్చైశ్చ శ్చ వస్త్రైశ్చ లోకస్యాచ్ఛాదనం విధిః ।

కృత్త్యతాం వేమ ! మర్యాదాం మానగుప్త్యై న్యవేదయత్ ॥

తా॥ పక్షుల కీఁకలు, పశువులకుఁ దోకలు మానవులకుఁ గోకలు భగవంతుఁడు కల్పించినది మానభంగముకాకుండ మర్యాదఁ గాపాడు కొనుఁడని చెప్పుటకే కదా.

794 పక్షమందుగురుని పద్ధించిమాడరా, రక్షిత్యమునకు రావచ్చుట
అక్షమాలసపమ యవనిదొంగలీతి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

హృది పశ్య శివం సమ్యక్ గుప్తైః ఘంటాపథం హి తత్,
అక్షమాలాజపో వేమ! భువి పాటచ్చరీగతిః ॥

తా॥ హృదయమందున్న పరమగురువును జూడు. రక్షణఁబొందుట
కదియే రాజమార్గము. దొంగల జవమాలపద్ధతులఁ గాంక్షింపకు.

795 లజ్జలజ్జయనుచు లలనలమిదికి, లజ్జవిడిచి తిరుగు లావరియయి
లజ్జఁదెలిసెనేని లలనలఁదాసునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

లజ్జా లజ్జేతి యోషిద్భిః నిర్లజ్జ స్సజ్జతే బలీ ।

యదిలజ్జాం విజానాతి వేమ ! స్పృశతి కిం స్త్రియమ్? ॥

తా॥ సిగ్గు, సిగ్గు, అనుచు సిగ్గువిడిచి పొగరెక్కి స్త్రీలపైకి దుముకును.
సిగ్గున్న స్త్రీలను దాకునా?

796 రాజసంబుఁజెంది రమణులపాఠ దాస, పడేడువాఁడు గురునిప్రాపెఱుఁగునా?
విటులమఱగుయమతి విభుభక్తియెఱుఁగునా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

రాజసన్ స్త్రీపరో భూత్వా కథం విద్యా ద్గురోః ప్రథామ్? ।

విటలగ్నాంగనా వేమ ! విద్యాత్కిం పతిగౌరవమ్? ॥

తా॥ విటులమఱగిన జవ్వనికిఁ బతిభక్తి తెలియనట్లు రజోగుణమునఁ
గాంతాసక్తుఁడైన వానికి సద్గురుసూక్తులును దెలియవు.

797 మదికలిగినపూజ మదనారిమెచ్చును. మనసునిల్పినంత మహితుఁడగును
మనసులేనిపూజ మట్టిసమానమా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్త్రాతీశో హర్దికాం పూజాం యతచిత్తో మహాన్ భువి ।

మనోవిరహితా పూజా మృత్యుమా వేమ ! సుశృణు ॥

తా॥ నిశ్చలమనమునఁ జేసినపూజను బరమేశ్వరుఁడు మెచ్చుకొనును.
మనస్సునిల్చిన మహిమాన్వితుఁ డగును. మనస్సులేని పూజ మట్టివంటిది.

798 భక్తియున్నచోటఁ బరమేశ్వరుఁడునుండు, భక్తిలేనిచోటఁ బాపముండు
భక్తికలుగువాఁడు పరమాత్ముఁ డగునయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యత్ర భక్తి శ్శివ స్తత్ర భక్తిహీనస్థలే త్వఘమ్ ।

భక్తియుక్తో నరో వేమ । పరమాత్మేతి కథ్యతే ॥

తా॥ భక్తికలిగినచోటఁ బరమేశ్వరుఁడును భక్తిలేనిచోటఁ బాపమును నుండును. భక్తికలవాఁడే పరమాత్మస్వరూపుఁడు. (వి) మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే, శ్రద్ధయా పరయోపేతా స్తే మే యుక్తతమా మతాః॥ గీత॥

799 మన్నుపారబెట్ట మనకేమిలాభంబు, ధాన్యమట్లుజేయఁ దగునుకాని ఘనులలోప మెన్నఁగారాడు విడువుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం మృత్తికోత్ ఊపడెన ? ధాన్యోత్ ఊపడతః ఫలమ్ ।

సతాం కిం వేమ ! లోపై సాస్యత్ ? పరిగ్రాహ్యో హి తద్గుణాః॥

తా॥ ధాన్య మెగురఁబోసిన లాభముకాని మట్టి నెగురఁ బోయ మన కేమిలాభము? అట్లే పెద్దలమాటల వినవలెనుగాని వారిలోపముల నెన్ను చుండిన మన కేమిలాభించును ?

800 కల్య మారగించి కన్నులుముకుళించి, బిట్టబిగిసియుండు బీదయోగి

మేకపోతువలెను మెరమెచ్చులకయగు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కల్యం భుక్త్వా మిలితాక్షో రుద్ధకాయోఽల్పసంయమి ।

ఆశ్రిత్య మేషగాంభీర్యం ప్రశంసాం వేమ ! వాంఛతి ॥

తా॥ సన్నబియ్యపు టన్నముమేసి కన్నులు మూసి బీదపొట్టుతో బిట్ట బిగిసి మేకపోతుగాంభీర్యముననుండు యోగి మెఱమెచ్చులకే యగును.

801 కలిగినట్టలుండుఁ గలుగకయుండును, మఱియులేకయుండు మఱియుఁగల్గు

నాకొలఁదిని శివుఁడందించుచుండును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ ! ప్రాప్తమివాభాతి న లభ్యేత యథాతథమ్ ।

పునర్లబ్ధిః పునర్నాశః యథాప్రాప్తం దిశే చ్చివః ॥

తా॥ వచ్చినట్లే యుండును, రాదు. రానియట్లేయుండును. వచ్చును. పరమేశ్వరుఁడు మనకర్మఫలప్రాప్తికొలఁది నందించుచుండును.

802 తనదుకర్మచేతఁ దానులోకములోనఁ, దనదుత్తగర్భమునను బుట్టి

తన్నుమఱచి తాను దనువనిచెడునయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్వకర్మణా స్వయం లోకే మాతృగర్భోద్భిత్ సరః ।

ఆత్మానం వేమ ! విస్మృత్య దేహాత్మత్వేన నశ్యతి ॥

తా॥ తనకర్మచే నీలోకమునఁ దల్లిగర్భమునఁబుట్టి తన్నుమఱచి తనువే తాననుకొని నరుఁడు చెడుచున్నాఁడు.

803 జన్మపదలి వేటుజన్మంబులెత్తఁగఁ, కర్మధర్మములకు గణనకలదె?
కర్మధర్మములను గడతేరవచ్చునా ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్యక్తా వ జన్మాన్యజన్మాని దదతోః కర్మధర్మయోః॥

కిం స్యాద్గణనయా? వేమ! తాభ్యాం ముక్తిః కథం భవేత్॥

తా॥ ఈజన్మకాక మఱొకజన్మ. ఇట్లే కలిగిన ధర్మకర్మములకు లెక్క కలదా? కర్మల ధర్మముల జన్మముల ముక్తిమార్గము లభించునా? (వి) పునరపి జననం పునరపి మరణం పునరపి జననీ జతరే శయనమ్, ఇహ సంసారే బహుదుస్తారే కృపయాఽపారే పాహి మురారే!॥

804 నిజములాడునతఁడు నిర్మలుఁడైయుండు, నిజములాడువాఁడు నీతిపరుఁడు
నిజముఁబల్కుతున్న నీచచండాలుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సత్యవాదీ నిర్మలస్సృష్ట సత్యవాదీ హి నీతిమాన్ ।

అసత్యవాదీ యో వేమ ! నీచచండాల్పవ సః ॥

తా॥ నిజముఁబల్కునతఁడు నిర్మలుఁడు నీతిపరుఁడు. నిజముఁబలుకని వాఁడు నీచుఁడు చండాలుఁడు.

805 పాలఁగలియునీరు పాలెయైరాజిల్లు, గొప్పగురునివలనఁ గోవిదుఁడగు
సాధుసజ్జనముల సంగతు లిట్లుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సమ్మిశ్రమంబు ఊరేణ ఊరూపేణ రాజతే ।

సద్గురో శ్చ తథా విద్వాన్ వేమైవం సాధుసంగతిః ॥

తా॥ పాలఁగలిసిననీరు పాలేయగునట్లు సద్గురునివలన శిష్యుఁడును దెలిసినవాఁడగును. సాధుసజ్జనగోష్ఠు లిట్లుండును. (వి)సతాం సద్భి స్సంగః కథమపి హి పుణ్యేన భవతి.

806 పరఁగ నింతదనుఁ బడినపాటెఱుఁగఁడో, ఘనతనొప్పు మనుజుఁడనఁగఁబుట్టి
కీడుమేలెఱుఁగక క్రిందగుఁజిత్రంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఉత్కృష్టం మానుషం జన్మ ప్రాప్తః పూర్వజనుర్వ్యథాః ।

అజానన్ వేమ ! పతతి హానిం వృద్ధిం న పశ్యతి ॥

తా॥ దుర్లభమగు మానవజన్మబొంది యింతవరకుఁబడినపాట్లు చాలక
కీడుమేలుల గుర్తింపక యథోగతిపాలగుచున్నాఁడు. ఇదేమిచిత్రమో!
(వి) దుర్లభం మానవం జన్మ. 2 మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చి ద్యతతి
సిద్ధయే, యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చి న్మాం వేత్తి తత్త్వతః ॥గీత॥

807 పడుచుమాటలాడి పరితపింపఁగనేల?, వెడఁగుచర్య లఁఁచి వేడి గురుని
అడుగులంటి మొక్కి యాసను విడవొక్క, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!
యువోక్తిభిః కిం తపసి? విసృజ్య ఖలచేష్టితమ్ ।
గురుం ప్రణమ్య పదయోః వేమాశా మాశు సంత్యజ ॥

తా॥ పడచుదనపుబింకములఁబల్కి జాధలనొందక చెడుపనులనుమాని
సద్గురుపదములకుఁమొక్కి విషయమెఱిగి యాశలవీడి ముక్తిఁగాంచుము.

808 దేహ మాత్మరూపుఁ డేటతెల్లముఁజేసి, అవనిఁ జాపుఁజాపు నతఁడె గురువు
భృమరము తనరూపుఁ గ్రములకిచ్చెడిరీతి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!
ఆత్మానాత్మగతిం వేమ! బోధయిత్వా తతో గురుః ।
స్వస్వరూపం దర్శయతే భ్రమర స్తు కృమే రివ ॥

తా॥ తుమ్మెద పురుగునకుఁదనరూపమునిచ్చునట్లు దేహముపద్ధతి ఆత్మ
పద్ధతి విశదముఁజేసి యట్టిచూపునుజూపి తనంతవానినిగ శిష్యునిఁజేసికొను
వాడే సద్గురువు.

809 తల్లిదండ్రు లెన్నఁదగుతొలిగురువులు, పార్వతీభవులిం బరమగురులు
కూలివాండ్రొ జగతి గురులనవోహంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!
ఆద్యో గురూస్తః పితరౌ సద్గురౌ పార్వతీభవౌ ।
ద్రోహో భృత్యర్థినం వేమ! గురురి త్యభిభాషణమ్ ॥

తా॥ తల్లిదండ్రులు తొలిగురువులు. పార్వతీపర మేశ్వరులు పరమ
గురువులు (గురువులకుగురువులు) అంతియకాని ధనముగుంజు కూలి
వాండ్రొ గురువులనుట ద్రోహము.

810 తనదురక్తియనెడి దాసిచేతనుజిక్కి, మిగిలి వెడలలేక మిఁగురుచున్న
నరుని కేడ ముక్తి వరశెఁకుఁజెప్పఁడీ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దాస్యా రక్త్యాఖ్యయా బద్ధ స్తతో నిష్క్రమశాడమః ।

నరః ప్రవర్తతే వేమ! తస్య ముక్తిః కుతో వద ? ॥

తా॥ అనుక్తియను తొత్తుపొందునకు లొంగి విడువలేక యందే మునిగి తేలుచున్న జడునకు నెట్లు విరక్తి పొడచూపగలదు? (వి) అనేక చిత్తవిభ్రాంతా మోహజాలసమావృతాః, ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతంతి సరకేశుచౌ॥ గీత॥

811 తనదుమనసుచేతఁ దర్కించి జ్యోతిష, మెంతచేసె ననుమ నెంచిచూచుఁ దనయదృష్ట మెంతో దైవమెఱుంగఁడా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వితర్క్య మనసా మర్త్య స్వర్గం జ్యోతిషకల్పితమ్ ।

ఇతి మన్యేత భాగ్యం న్యం కియ ద్దై వం న వేత్తి కిమ్' ॥

తా॥ తనయదృష్ట మెట్టిదో దైవమునకుఁ దెలియకపోదు. ఇక దాను 'జ్యోతిష మెంతవని జేసినద' అని శాస్త్రమును నిందించుట తెలివితక్కువ కాదా? (వి) పదవీ పూర్వస్వస్థానాం లిఖ్యతే జన్మపత్రికా॥

812 జ్ఞానియైనవాఁడు ఘన తేజఃవంతుడు, బూనిసుఖముఁజెందుఁ బుట్టఁబోఁడు తా నె తాఁటయ్యుఁ డనగా నె వెల్లును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

తేజో యాతి ఘనం త్జ్ఞాని సుఖమేతి న జాయతే ।

అత్రైవత్యా ఉథా ప్యేహో! వేమాన్మని విరాజతే ॥

తా॥ జ్ఞాని తేజశ్శాలి. సుఖ. బస్మంపించుడు. తానె పరమాత్మయై తనలోఁబ్రకాశించును. (వి) బహూం బస్మనా మంతే, జ్ఞానవా న్మాం ప్రపద్యతే, వాసుదేవ స్వర్వ మితి న మహాత్మా సుదుర్లభః॥ గీత॥

813 జ్ఞానవంతుని గడుకర్మసంబంధులు, వెట్టిచూచు ప్రకృతి విడువలేక వెట్టికననిప్రకృతి వెదకినఁగ్లానా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్ఞానినం కర్మతా వేమ ! ప్రకృతిం త్యక్తు మశుమాః ।

ప్రాప్సు రున్మాదిసం తేన నదృష్టా ప్రకృతిః కుతః? ॥

తా॥ కర్మిష్టులు జ్ఞానిని బామరులై వెట్టివాడందురు. అట్టి జ్ఞానికిఁ దెలియని ప్రకృతి యుండదు. ప్రకృతికి సంబంధించినవారు ప్రాకృతులు. (సామాన్యులు) ప్రకృతి కఠీతుఁడు జ్ఞాని.

814 జననమరణములును స్వప్నసుషుప్తులు, జగములుండు నెండజలములవలె
నరుండు జగమునంట నగుబాటుకావోకో!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జని ర్మృతి స్వప్నసుప్తి జగంతి చ భవంతి హి ।

మృగతృణైవ తత్సంగః వేమ ! హాస్యాయ ను ర్భవేత్ ॥

తా॥ జననమరణములు స్వప్నసుషుప్తులు జగములు నెండమావుల
వంటివి. అట్టివాని నంటియుండుట నగుబాటు. (ని) అంతవంత ఇమే దేహో
నిత్య సోక్తా శృరీరిణః, అనాశినోఽప్రమేయస్య, గీత।

815 ఛాయానాశగుచెట్టు సాధుభోధట్టు, లహరి దరినిజేరి పడయవచ్చు
నట్టునిట్టుదాట నడిపోవు నిదిరాదు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఛాయామివ తరు ర్భోధం సాధు ర్దత్తే తదంతిక్మ్ ।

గత్వా లభ్యో వేమ ! నోచేత్ తద్గతం నాగతం త్విదమ్ ॥

తా॥ చెట్టునీడనువలె సాధుభోధ దరిచేరి పొందవచ్చును. కాని యటు
నిటుపోయినఁ జెట్టునీడపోవునట్లే సాధుభోధయుఁ బట్టువడదు.

816 ఛాత్రధర్మమెఱిగి చక్కనిభక్తితో, గురునిసేవఁజేయుఁ గుదిరినపుడే
సర్వసర్మములును మక్కిగా విడిపోవు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్ఞాత్యాభి భక్త్యా ఛాత్రధర్మం గురుసేవారతో యదా ।

తదైవ సర్వమర్మాణి జ్ఞాయంత వేమ ! నిత్యశః ॥

తా॥ శిష్యుండు తనధర్మమెఱిగి భక్తితో సద్గురువును సేవించుట
కుదిరినప్పుడే సర్వపరమాత్మరహస్యములును విడిపోవును. (వి) శ్రావ్యం
సదాకిమ్ ? గురువేదవాక్యమ్। (శం। మణి)

817 చెడుగుణంబులెల్ల జేపట్టి శిక్షించి, పరమపదవి సిద్ధపడఁ జూపు
నట్టిగురునివేడి యపగోక్షమందును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నియమ్య దుర్గుణాన్ సర్వాన్ యో వేమ ! పరమంపదమ్ ।

సమ్యగ్దర్శయతే పాప్య తం గురుం ముక్తి మాప్నుహి ॥

తా॥ చెడుగుణముల నశింపజేసి తగిన శిక్షణగఱపి పరమపదవిని
బ్రత్యక్షముజేయునద్గురువు నాశ్రయించి యపగోక్షానుభూతి నొందుము.

818 గురునిశిక్షలేక గుఱుతెట్లుకలుగునో, యజునికైన వానియబ్బకైన
తాళపుచెవిలేక తలుపెట్టులూడును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గురుం వినా కథం మర్మ వేత్త్యజ స్తత్ప్రతాపి వా।

వినా కుంచికయా వేమ ! కవాటవివృతిః కథమ్ ? ॥

తా॥ తాళపుచెవిలేక తలుపుండనట్లు గురునిశిక్షలేక బ్రహ్మకైనను
వానిబాబుకైనను బరమాత్మకీలకము తెలియనేరదు.

819 వేదముల్ సదివియు విట్టవీగుటెకాని, యధమగతిని బడిరి యయ్యలెల్ల
బ్రహ్మమహిమఁజెలిసి బ్రీతికిన బ్రీతుకయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆర్యా వేదా నధీత్యాపి దర్పితా అధమాం గతిమ్ ।

ప్రాపుర్యేమ ! మహద్బ్రహ్మ వేత్తు ర్జ్ఞాన ముత్తమమ్॥

తా॥ చాలమందిపెద్దలు వేదములఁబడివి విట్టవీగిరి. కాని యధోగతినే
పొందిరి. బ్రహ్మవిద్యవలనఁ బరమాత్మనెఱిగి యూర్ధ్వగతినిఁబొంది
బ్రతికినబ్రతుకే సరియైనబ్రీతుకు.

820 విమలదృష్టిఁబూని విజ్ఞానమందమిఁ దమముఁబాయనగునె ? తథ్యముగను
దమముమీఱినంతఁ దత్త్వజ్ఞుఁడగునయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

విమలాం దృష్టి మాలంబ్య యది న జ్ఞాన మాప్నుయాత్ ।

తమో నా పైతి తత్త్వజ్ఞో వేమాపాస్తతమా భువి ॥

తా॥ విమలదృష్టిచే విజ్ఞానతేజస్సుఁబడసినఁ గాని యజ్ఞానాంధకారము
తొలఁగదు. అట్టి యజ్ఞానాంధకారము తొలఁగిననే తత్త్వజ్ఞానియగును.

821 ముగురిలోన వెన్న ముందుఁ గానఁగలేక, నరకమునకుఁబోవు నరులుకలరు
ముగురు కందనట్టి మూలమూర్తియొకఁడె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్రిషు పూర్వోత్తరగతిం చానభిజ్ఞా నరా స్తతః ।

నరకం యాంతి వేమైభ్యః త్రిభ్యస్తేభ్యః పరః పుమాన్ ॥

తా॥ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను ముమ్మూర్తుల కందనట్టి మూల
మూర్తి యొకటున్నదని తెలియక నరులు ముమ్మూర్తులలోనే ముందు
వెన్నల నరయుచు నరకము పాలగుచున్నారు.

822 భార్యమీఁదనాశ పరఁగుఁ బుగుమనకు, మగనిమీఁద నాశ మగువకుండు
శివునిమీఁదనాశ సిద్ధునకుండురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పత్న్యా మాశా భవేత్పత్యః పత్యే పత్న్యా శ్చ సా తథా।
సదాశివే భవే దాశా వేమ! సిద్ధస్య సర్వదా ॥

తా॥ భార్యమీఁదనాస భర్తకు భర్తమీఁద నాస భార్యకుండునట్లు పర
మేశ్వరుడైన నాస సిద్ధపురుషున కుండును.

823 నేయి వెన్నఁగాచి నీడనేయుంచిన, పేరి గట్టిపడును పెరుగునీతి
పోరిపోరి మదిని బోనీకపట్టుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నవనీతం ఘృతం తప్తా వియది న్యస్య త్యనాతవే ।
దధీప ఘనతా మేతి వేమైవం స్థాపయే న్మనః ॥

తా॥ వెన్నను నేయిగాఁగాచి నీడనుబెట్టినఁ బెరుగువలె మఱల గట్టిపడి
పోవును. అట్లే మనస్సును సదోషితుండి మఱల్పిన లోకవాసనలచే
జలిగించిన దగుచుండును.

824 ధాత్యిజమలక్ష్మణ దగ నెఱింగించెద, నొసర హరుని నెఱుఁగు మపమయొకటి
మనసుఁజెదరనీక మహిమతోఁజూచుటే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఏకోపాయం శివం వేత్తుం భూజనానాం వదా మ్యహమ్।
అచంచలం మనః కృత్వా మహిమా వేమ! పశ్యత ॥

తా॥ ఆపరమాత్మను దెలిసికొను సూక్ష్మమార్గమొకమనస్సును జెదరనీక
నిలుపుపద్ధతియే. (వి) అసంయతాత్మనో యోగో దుష్ప్రాపః ఇతి మే మతిః,
వశ్యాత్మనా తు యతతా, శక్యోఽవాప్తు ముపాయతః॥ గీత।

825 త్రాడుఁబామటంచుఁ దాఁజూచిభయపడుఁ దెలిసిత్తొడటన్నఁ దీరభయము
భయముఁదీరవపుడె బ్రహ్మబుధుఁడనగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రజ్జౌ సర్పమతిం కృత్వా భయమేతి తతో నరః ।

రజ్జం జ్ఞాత్వా త్యజేద్భీతిం వేమాత్మా బ్రహ్మ నిర్భయః॥

తా॥ త్రాడునుజూచి పానునుకొనిన భయముకల్గును. నిజము తెలిసిన
భయముతీరును. యథార్థముఁదెలిసి భయమునీరినదానే బ్రహ్మపదార్థము.

826 జననమరణచేత స్వాతంత్ర్యమున్నదే ? తేనులేదు మున్ను పోనులేదు
నడుమఁగర్తననుట నగుబాటుకాదో!, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

జననే మరణే వేమ ! న స్వాతంత్ర్యం పురా నృణాం ।

నానీతం న తతో నీతం మధ్యే హాస్యాయ కర్తృతా ॥

తా॥ జననమరణముల స్వాతంత్ర్యము తెచ్చుటయుఁ గొనిపోవుటయు లేదు. నడుమ స్వతంత్రుఁడ ననుకొనుట పొరపాటు నగుబాటు కాదా?(వి) ప్రకృత్యైవ హి కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః, యః పశ్యతి తథాత్మాన మకర్తారం స పశ్యతి॥ 1గీత॥

827 బాట తెలియకున్న బహుదూరమైతోడు, జోటు తెలియకున్న జాపానరదు
కోటకొమ్ముమీఁదఁ గుదురుగాఁజూడుము, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

అజానతో మహద్దూరం మార్గం స్వాద్ధి తథా స్థలమ్ ।

న దృశ్యతే వేమ ! దుర్గశిఖరే నిక్షిపే ద్దృశమ్ ॥

తా॥ దారితెలియనప్పుడు గమ్యస్థానము చాలదూరముగఁదోచును. చోటుఁ దెలియనప్పుడు చూపునిలుపుటకును వీలుపడదు. కాన దారితెలిసి చూడవలసిన చోటుఁదెలిసికొని యున్నతస్థాన మధిష్ఠించి చూచినఁ బరమాత్మస్వరూపము గోచరింపఁ గలదు.

828 బాలప్రాయమందె భృమలనడంపక, మేలుపొందకెపుడు మేదినందుఁ
గీలుఁదెలిసి మదిని గీడ్పడకుండుము, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

బాల్యవ శ్రమాన్ సర్వాన్ యది వేమ ! న ముంచతి ।

శుభం నాప్నోతి మర్మజ్ఞో మా ప్యధిష్ఠా భృశం హృది ॥

తా॥ చిన్నప్పటినుండియు శ్రమలువీడి సత్రవర్తనముననున్నఁగాని మేలు చేకూరనేరదు. జీవితరహస్య మెఱిగి నిర్విచారమున నుండుము.

829 బాల్యమందు స్వామిభక్తిలేకుండును, యౌవనమున హరునిశేవఁగనరు
వార్ధకంబునందు క్షణింపలేకుండు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

బాల్యేనాస్తి ప్రభోర్భక్తిః శివదృష్టి ర్న యౌవనే ।

వార్ధకేఽపి నరా వేమ ! న తం వర్ణయితుం డమాః ॥

తా॥ బాల్యమందు భక్తిలేక యౌవనమున భగవద్విచారణలేక సంచరించిన వార్ధకమున నాప్రమేయమే మనస్సునకుఁ దట్టదు. (వి) బాలస్తావ తీక్రిడాసక్తః తరుణస్తావ త్తరుణీసక్తః, వృద్ధస్తావ చ్చింతాసక్తః పరమే బ్రహ్మణి కోఽపి నసక్తః॥ (భజగోవిందం)

880 బ్రహ్మవేత్తలమని పగ్గలాడుచునుండు, బ్రహ్మమేమొదాని భావమేమొ తెలుపా! నలుపా! యెఱుపా! తెలిసిన(బల్కుండి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బ్రహ్మజ్ఞా వయ మిత్యాహుః వేమ! ప్రజ్ఞాశ్చ గూరిశః ।
కిం బ్రహ్మ? క శ్చ తద్భావః కో వర్ణో బ్రూహి వేత్సిచేత్ ॥

తా॥ మేముబ్రహ్మవేత్తలమని సగిగల్గుములు పలుకుదురు. మీరుబ్రహ్మవేత్తలేయైన బ్రహ్మభావమెట్టిదో తెలుపా! నలుపా! ఎఱుపా! చెప్పఁడు.

881 బ్రహ్మపరువుఁజెడును బ్రాహ్మణులొకడ, బ్రహ్మకలనఁబుట్టి పరగిరనఁగ బ్రహ్మవేత్తయగును బ్రాహ్మణుఁడేయైన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బ్రాహ్మణా బ్రహ్మసంజాతా ఇతి వేమాభిభాషణాత్ ।
ప్రతిష్ఠా బ్రహ్మతోనష్టా బ్రహ్మవిద్యాబ్రహ్మణః ఖలు ॥

తా॥ బ్రహ్మవేత్తకాని బ్రాహ్మణుఁడు బ్రహ్మవలనఁ బుట్టితి నన నా బ్రహ్మగౌరవముకూడఁ జెడును.

882 ఆకాశం శూన్య మందుశబ్ద ముపుట్టె, శబ్దవర్ధమునను నరగఁజూడ శబ్దరహితమగునుఁ జెలగును, బ్రహ్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వ్యోమ శూన్యం వేమ! తస్మి న్యబ్ధోఽజని తదంతరే ।
తద్బ్రహ్మ శబ్దరహితం రాజతే సమ్యగీక్షితమ్ ॥

తా॥ “ఆకాశం గగనం శూన్యం” అన్నట్లు శూన్యమగు నాకాశము నుండియే శబ్దము పుట్టును. ఆశబ్దమధ్యమునుండియే శబ్దరహితమగు పర బ్రహ్మము శోభిల్లును.

883 ఆలుమగఁడునుకుఁడు సందతిలో నాశ్మ మేలుగా నెయ్యండి మెఱయుచుండు వేఱువేలుగాను వెలయునూపంబులై, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దారేషు పత్యౌ పుత్రే చ సర్వేషామ్ విరాజతే ।
సమ్యగేషు ! పృథగ్దేవ నానారూపైః పృథక్ పృథక్ ॥

తా॥ భార్య భర్త కొడుకు. ఇట్టి వేర్వేలు రూపములు కాని యందరిలో నుండు నాత్మపదార్థమును నొక్కటియే సుమా.

834 కనులజూడబడని కలువవిదూరుని, మనమునందుఁ జేర్చి మరులుఁగొనక
తనకుముక్తిలేదు తలఁపులుమెందైన, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అగోచరం దృశాం పాప దూరం తం వేమ! చేతసి ।

న్యన్య యో న భజే మృక్తి శ్చింతాశోస్తన్య నాస్తి హి॥

తా॥ ఈకన్నులజూడబడని నిష్కల్మష మనమునఁ జేర్చి బ్రమలఁ జెందక నిశ్చింతగనుండినఁ గాని ముక్తికలుగదు. (వి) విషయా వినివర్తంతే నిరాహారస్య దేహినః, రసవర్జం రసోప్యస్య పరం దృష్ట్వా నివర్తతే గీత।

835 పాశములచుగూఢఁ బరగదేహమునకు, హానివచ్చుఁ గాన నదియుఁజెలిసి
జ్ఞానదీపః శిశుఁ గడకొర్తవలెనని, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దేహినః పాశయోగేన హాని స్సంజాయతే ఖలు ।

జ్ఞానదీపోత్కళికయా తం జ్ఞాత్వా వేమ! వారయేత్॥

తా॥ బంధనముల దేహికి హానికలుగును. కాన జ్ఞానదీపమునఁబాశములు చుట్టుకొను నజ్ఞానతమస్సుఁ దొలగించుకొనవలెను.

836 దూరయోచనలకు దూరహా దైవమున్, దనువుమానమైనఁ దగులునపుడె
జీవి దవ్వుఁజేయ దేవుఁడైనెలుచును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దూరే స్యాత్ దూరచింతానాం తనౌ దూరే విషజ్ఞతే।

దైవం సూరికృతే జీవే వేమ! దేవో విరాజతే ॥

తా॥ దూరాలోచనలకు దైవమును దూరస్థుఁ డగును. కాన యట్టి యాలోచనలకుఁ దావగు దేహభ్రాంతిఁ దొలగించిన దగ్గరగును. జీవ త్వము దూరముఁజేసిన దైవమే యగును.

837 జ్ఞాననిష్ఠఁబూని మేఘ చురుచునాఁడు, కామికాఁడు మోక్షకామికాని
నియమనిష్ఠులుడిగి నిర్గుణుండుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

జ్ఞాననిష్ఠాపరో వేమ! తనుం విస్మరతీహ యః ।

న కామీ న తుమోఽఙ్గీ భజాన్ నిష్కల్మ నిర్గుణమ్ ॥

తా॥ జ్ఞాననిష్ఠచే శరీరమును మఱచువాఁడు మోక్షకామియగును.
కామికాఁడు. నియమనిష్ఠలకుఁగూడ నతీతుఁడవై నిర్గుణబ్రహ్మవగుఱు.

838 జగమునందులేదు జలములందును లేదు, నిగమవేద్యమైన నిజపదంబు
నగుణనిర్గుణముల సాధించిచూడుము, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

లోకే నాస్తి జలేనాస్తి వేదవేద్య మృతం పదమ్ ।

సగుణం నిర్గుణం వేమ ! సాధయిత్వా విలోకయ ॥

తా॥ వేదములవలనఁదెలియఁబడు పరమపదము జగమునందు జలము
లందు లేదు. కాన సగుణ నిర్గుణముల సాధించిచూడుము.

839 చదువులన్ని చదివి చాలివేకియై, మగిడి తన్నెఱుంగక మందజనుఁడు
విసుగుచదువటంచు వెట్టియై చెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

అధీత్య సర్వవిద్యా శ్చ స్వానభిక్షో వివేక్యపి ।

మూఢో విద్యాసు నిర్విద్యో వేమోస్మత్తో వినశ్యతి ॥

తా॥ జడుఁడు చదివించదివి వివేకవంతుఁడైనై తనసంగతి తెలిసికొనలేక
చదువునకు విసివి వెట్టియై చెడిపోవుచున్నాఁడు.

840 కాంతివైనప్రేమ స్వాంతము రంజించు, జంతితఁ డఱిగి చిహ్నునపుడె
శివునియందుభక్తి చింతయమరఁబోదు, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

త్రియాం ప్రేక్ష్యా మనో హృష్యేత్ తత్ప్రాప్తా నిస్సరేత్ వ్యథా ।

చింతాం సదాశివే భక్తిః స కుర్యా ద్వేమ! జాత్వపి ॥

తా॥ స్త్రీప్రేమ స్త్రీ చేజిక్కునపుడె మనస్సును రంజింపఁజేయును.
వియోగమునఁ జాలబాధఁ గల్గించును. పరమేశ్వరుపై ప్రేమ(భక్తి)
సర్వదా నిశ్చింతగ సంతసముఁ గల్గించును.

841 పూజఁ జేయుఁజేయు బూజారితానాను, పూజ్యవస్తువెన్న భువిని తానె
పడఁబూజఁజేయు నెల్లదిక్కులుదానె, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

కృత్వా కృత్వా సదా పూజాం భవే ద్వేమార్చక స్వయమ్ ।

పూజ్యవస్తు స్వయం సర్వం స్వయం క్వ కురుతేఽర్చనామ్ ॥

కా॥ పూజఁ జేయఁజేయఁ బూజ్యవస్తువుఁ బూజారియుఁగూడ తానే
యగును. ఎల్లదిక్కులఁ దానెయైయుండఁ బూజఁజేయుట యెక్కడ?

దేవికి? (వి) బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవి బ్రహ్మగ్నో బ్రహ్మణా హుతమ్, బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా॥ (గీత).

842 పురహరునకు నేతఁ బురుషు తానేసిన, స్థిరముఁగల్గు జ్ఞానజీవమయ్యె
నేతకేమివచ్చె నిజభక్తిపాతువు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పురారే ర్వయనా స్మక్తి రూర్ణనాభే ర్భభూవ హి ।

వయసేన కియాం ల్లాభః స్వభక్తి ర్వేమ ! కారణమ్ ॥

తా॥ సాలెపురుగు కాశహస్తీశ్వరునకు నేతనేసి యీశ్వరకృపకుఁ
జాత్రమయ్యె నందురు. అచ్చట ప్రాధాన్యము దానిభక్తికా? నేతబట్టకా?

843 పంచభూతములను బరఁగ నిందియములు, సంచరించినపుడే జగముఁగలుగు
సంచరించునన్న జగ మెట్లకలుగురా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యదా చరం తీంద్రియాణి పంచభూతేషు సర్వథా ।

తదా జగ ద్భవే ద్వేమ ! నోచే ద్భూతి జగ త్కథమ్? ॥

తా॥ పంచేంద్రియములు పంచభూతముల సంచరించినప్పుడే ప్రాపంచిక
సృష్టి కలుగుచున్నది. లేకున్నఁ గలుగునా?(వి) శోత్రం చమ స్పృశ్యసంచ
రసనం ఘ్రాణమేవ చ, మనశ్చాయ మధిష్ఠాయ విషయా నుప సేవతే॥ గీత॥

844 నియతవృత్తిమీటి నిటలదుర్గముఁజేరి, భయములేయుండు బ్రహ్మవేత్త
జయముఁగలుగ ముక్తిఁ జవిజూచుచుండును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అతీత్య నియమం వేమ ! ఫాలదుర్గం ప్రవిశ్య చ ।

నిర్భయో బ్రహ్మవి త్త్విష్టో జయీ ముక్తి మవాప్నుయాత్ ॥

తా॥ బ్రహ్మవేత్త నియతిమీటి నిటలదుర్గముఁజేరి నిర్భయుడై
జయముఁగాంచి ముక్తినింది బ్రహ్మసందమాధుర్యముఁ జవిజూచు
చుండును. (వి) భువోర్మధ్యే ప్రాణ మావేశ్య సమ్యక్ స తం పరం పురుష
ముపైతి దివ్యమ్॥ గీత॥

845 దాన మమరఁజేయ దరిఁజెప్పునయ్యని, చనము నమ్మేసే మాయముంచు
జ్ఞానశక్తివన్ముఁ జంపును పైరుల, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

తారయేద్ది కృతం దానం విస్రబ్ధం వంచయే నృనః ।

విస్రబ్ధా జ్ఞానకళికా వేమ ! హంతి విరోధినః ॥

తా॥ మనస్సును నమ్మి యేమటుపాటువహించిన మాయలోముంచును.
త్యాగబుద్ధినిఁ గాపాడుకొనుచుండిన నొడ్డునకుఁజేర్చును. జ్ఞానజ్యోతిని
వ్యాపింపఁజేసినఁ గామక్రోధాదిశాత్రుల రూపుమాపును. (వి) పతై
ర్విముక్తః కాంతేయ! తమోద్వారైః ప్ర్రభి ర్నరః, ఆచర త్యాత్మనశ్శేయ
స్తతో యాతి పరాం గతిమ్ గీత।

846 తథ్యమైన పూర్ణతత్వము నీలాస, మిథ్య నరయఁగానె మిత్తమగును
సత్యనిత్యకర్మసాక్షిబ్రహ్మంబయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! తథ్యం పూర్ణతత్వం మిత్రం మిథ్యావిమర్శినః ।

సత్యం నిత్యం చ యత్కర్మ తత్సాక్షి బ్రహ్మ కేవలమ్ ॥

తా॥ నీలోనఁగలుగు మిథ్యను (మాయను) గుర్తించినఁ దథ్యమగు
పూర్ణతత్వము మిత్రునివలెఁ దోడ్పడును. సత్యనిత్యకర్మలకు సాక్షి
స్వరూపుఁడే పరమాత్మ. (వి) కో డీర్వురోగో? భవపవ సాధో ! 2 కి
మౌషధం తస్య? విచార ఏవ॥ శం। మ। యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచ
మయి పశ్యతి, తస్మాహం న ప్రణశ్యామి స చమే న ప్రణశ్యతి। గీత।

847 తెక్కుమెత్తిచెప్పు మొక్కఁడే దేవుఁడు, నిక్కముగను లోన నిర్వియండుఁ
జక్కఁజూచునతని సంతోషమున ముంచు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రతిపావ్య ధ్వజం బ్రూహి వేమైకో దేవ ఏవ సః ।

తత్త్వతోంతర్గత స్తిష్ఠేత్ పశ్యంతం తోషయే త్సదా ॥

తా॥ జెందాయెత్తి “దేవుఁ డొక్కఁడే ఆతఁడంతటను నీలోపలను
ఘన్నాఁడు. స్థిగుఁడు. వానిఁగాంచువాని శాశ్వతానందజలధి నోల
లాడించును”. అని నిస్సందేహముగ నెలుగెత్తిచాటుము. (వి) కాంతేయ!
ప్రతి జానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి। గీత।

848 జీవుడనఁగమియ చిక్కులుపడఁగిరి, నాయు కాకసంబు వహ్నిఁగూడి
దేహియనఁగనొప్పె దేహంబులందొప్పి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జీవః కోవేతి? కిం నేమ ! విమృశంతి నభోఽనిలమ్ ।

వహ్నిం సంగత్య దేహీతి కథ్యతే దేహభా గిహ ॥

తా॥ జీవుడనఁ జిక్కునఁ బడుచున్నారు. ఆకాశము గాలి అగ్ని కలిసి దేహమున దేహి యగును. వాని దుమారము అజ్ఞానముఁ దొలఁగిన జీవుడే దేవుడగును. (వి) మమైవాంశో జీవతోకే జీవభూత స్సనాతనః, మన స్వప్నా నీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి. గీత॥

849 జీవగుణముగల్గు జీవంబు బ్రహ్మాంబు, సాటివచ్చు పెట్టు సరవిఁజెలియ నారికుక్క సింగ మొక్కటి యగునొక్కొ!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
జీవో జీవగుణోపేతో బ్రహ్మసామ్యం లభేత కిమ్? ।
గ్రామసింహశ్చ సింహ శ్చ కథం వేమ! సమా భువి ॥

తా॥ జీవలక్షణములుకల జీవుడు దేవుడు కాఁడు. గ్రామసింహము (కుక్క) సింహము నొకటి యగునా? (వి) పరమః పురుషః పార్థ! భక్త్యా లభ్య స్త్వనన్యయా! గీత॥

850 పరముఁగోరవట్టి పామరజనులకు, స్థిరముకాదు బుద్ధి చిక్కఁబోడి తరముఁగాని పరముఁ దలపోఁతుడు రోత, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
న వాంఛంతి పరం మూఢా యే తేషాం న స్థిరా మతిః ।
తదశక్యపరావేక్షా జగుప్సా వేమ! కేవలమ్ ॥

తా॥ పరముఁగోరని పామరులకు బుద్ధి స్థిరముగనుండదు. స్థిరబుద్ధికిఁగాని పరము గోచరింపదు. అస్థిరబుద్ధులు పరముఁగోరుటయే రోత(వి) కో వా జ్యరః? ప్రాణభృతాం హి చింతా! (శం॥ మణి)

851 పదునుగలంగ హ్రాసు పచ్చనైయిండును, ఈవికలంగ లంకె యింటనుండు తలఁపుఁగలంగ వారియఁ దపయింపనేయిండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥
యద్యార్ద్రతా వేమ! మూలే హరిత స్యాత్స త్సదా తరుః ।
దానా ద్గృహే వసే జ్వారా స్మృతౌ స్యా ద్ధరి రంతికే ॥

తా॥ పదునుకలిగియున్నఁ జెట్టు పచ్చగ నుండును. ఇచ్చుచుండిన నుంచుకొన్నది యింటఁబడియుండును. భక్తికలిగియున్న భగవంతుఁడును బ్రక్కనేయుండును.

852 జీవులెల్ల ముందు జీవాత్మపరమాత్మ, జతనముంగఁబాపజలధిఁబడరు నాన నడుపువాఁడు నట్టేటమునుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అగ్రే జీవాగతిం జ్ఞాత్వా జీవాత్మపరమాత్మనోః ।

వేమాఘాతౌ న మజ్జంతి కింమజ్జే న్నావికోఽంబుధౌ ॥

తా॥ జీవాత్మపరమాత్మలసంబంధ మెఱిగినఁ జాపనముద్రమున మునుఁ గడు. నావను నడుప నేర్చినవాఁడు నట్టేట మునుఁగునా? (వి) యథా జలం జలే ఊత్తం ఊరం ఊరే ఘృతే ఘృతమ్, అవిశేషో భవేత్తద్వ జీవాత్మ పరమాత్మనోః॥ ఉ॥ గీత॥

853 కాలధర్మమెఱిగి కపటవృత్తులుమాని, యాబుష్టిలందు నాశపదలి

మేలుగాను శివుని మేల్కొని చూడుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ! జ్ఞాత్వా కాలధర్మ ముత్సృజన్ కూటచేష్టితమ్ ।

త్యక్తదారసుతాద్యాశః పశ్య జాగృత్య తం శివమ్ ॥

తా॥ కాలపరిస్థితిఁదెలిసి కపటవృత్తులు వీడి సతీసుతాదిమమకారములఁ ద్యజించి అజ్ఞానతమస్సునుండి నిద్రమేల్కొని పరమేశ్వరుఁగాంచిన మేలు చేకూరఁగలదు. (వి) అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్, విముచ్య నిర్మమ శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే॥ గీత॥

854 ఆకువక్కనున్న మవిమూఁడువన్నెలు, నేఁ మైనచోటఁ దాకు నెఱుపు

సోకి త్రిగుణ మట్లు శోభించుఁ బరమాత్మ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పత్రపూగసుధాద్రవ్య త్రివర్ణైకేన రక్తిమా ।

భవే ద్వేమ ! తథై వాత్మా శోభేత త్రిగుణై ర్యుతః ॥

తా॥ తెల్లనిసున్నము ఎఱ్ఱనివక్క పచ్చనియాకుఁ గలిసి యెఱ్ఱని తాంబూలి మగును. అట్లే సత్త్వ రజ తమో గుణముల సంపుటియే పరమాత్మ. (వి) ఉదాసీనవ దాసీనో గుణై ర్యో న విచాల్యతే, గుణా వర్తంత ఇత్యేవ యోఽవతిష్ఠతి సేంగతే॥ గీత॥

855 బ్రహ్మఘటము మేను ప్రాణంబు దగ గాలి, మిశ్రించంద్రీయము నేకశ్రవణము మఱియు బ్రహ్మమనఁగ మహిమిఁదలేదయ్యా!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బ్రహ్మాండం స్యా ద్వేమ ! దేహం ప్రాణస్తు పవన స్తథా ।

అక్షి ణ్యరేక్కుందుశిఖినో బ్రహ్మైత దితరం కుతః?॥

తా॥ శరీరము బ్రహ్మాండము, ప్రాణము గాలి, నేత్రములు సూర్య చంద్రాగ్నులు. జీవుడు పరమాత్మ. ఇదంతయు నిచటనే యున్నది. (వి) తత్త్వం కిమేకం? శివ మద్వితీయం 2 ఇదం శరీరం కాంతేయ! క్షేత్రమి త్యభిధీయతే, ఏత ద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః॥ గీత॥

856 పుడమి యుష్పగంబుఁ బురికొనె జగముల, రక్ష సేయఁగల్గు రాజు తెవరు?

మహిపతియనుపేరు మనుజున కెట్లగు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పృథివ్యా నభసా వేమ ! జగద్వ్యాప్తం సమంతతః ।

అవితం కే తు రాజానః మహిపాఖ్యా నరస్య కా ॥

తా॥ భూమ్యాకాశముల మధ్యప్రదేశమంతయుఁ బాలించుప్రభువునకు భూపతియనుపేరు సార్థకముకాని మానవమాత్రున కడెట్లు సార్థకము?

857 పతన మొందునట్టి పక్ష్యఫలంబును, బట్టితనఁగలఁడు పచ్చికాయ

కాస పడనిరీతి నైహికముండును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సుపక్ష్యఫలభోక్తా య శ్వలాతో ర్వేమ ! ఖాదనే ।

నేహం స కురుతే తద్వత్ నై హికే వర్తతే యతిః ॥

తా॥ పరిపక్ష్యఫలము భుజింపఁదలించునతఁడు పచ్చికాయ కాశపడనట్లు పరిపూర్ణబ్రహ్మానంద మగుభుజింపఁబోచు నతఁ డై హికముల కిచ్చగింపఁడు

858 పతగ మితనజంతు వితతికంతకుమేటి, యగున? తెక్కలుండి యెగురగొన్న పట్టియోగి యిట్టిచైఖరినాడెనూ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అంతరిక్షే న గచ్ఛే ఛేత్ ఘనతా కాన్తి పక్షిణః? ।

యో వ్యర్థాడంబరో యోగీ స వేమైతాదృశః ఖలు ॥

తా॥ తెక్కలుండి యెగురలేనిపక్షిని జంతువులకన్న మిన్నగ భావించనియట్లు ప్రభావసంపన్నుఁడు కాని యోగిని మానవులకన్న మిన్న యనము. (వి) యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతే నాంతరాత్మనా, శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః॥ గీత॥

859 నివుడుఁప్పినట్లు నిశ్చలభక్తితో, దగ్గియుండ ముక్తి తానెవచ్చు

జగతినొప్పఁజెప్పు జాణయనుజీలేడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భస్మచ్ఛన్నాగ్నిసంకాశో వేమ ! య స్థిరభక్తిమాన్ ।

తస్యాయాతి స్వయం ముక్తిః న లోకామోదకృజ్జనః॥

తా॥ నివురుగప్పు నిప్పువోలే నిశ్చలభక్తితో నుండ ముక్తి తనంతటదే పొందును. ఈపాడులోకమునకు నచ్చఁజెప్పవలెనను నభిలాషఁ బెట్టుకొనకుము. దీనికి నచ్చఁజెప్పు నెఱజూత యెవ్వఁడును లేడు. (వి) తుల్యనిందా స్తుతి ర్శానీ. సంతుష్టో యేన కేనచిత్, అనికేతస్థిరమతి ర్భక్తిమాన్ మే ప్రయో నరః! గీత.

800 నరుఁడైన లేక నారాయణుండైన, దత్తబద్ధుడైన ధరణిసరయ మరణమున్నదనుచు మదిని నమ్మఁగవలె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నరో నారాయణోవాపి తత్త్వబద్ధోపి వా భువి ।

వేమాస్తి మరణం నూన మితి చేతసి విశ్వసేత్ ॥

తా॥ నరుఁడుకాని నారాయణుఁడుకాని జ్ఞానికాని యజ్ఞానికాని పుట్టినదేహికి మరణము నిశ్చయము. (వి) జాతస్య మరణం ధృవమ్.

801 తరుణియంగమెల్లఁ బురుషుఁడెఱుంగును, బురుషునంగమెల్లఁ బోలఁతియెఱుంగుఁ శీరశ్చక్రము సిగ్గానో యెగ్గానో, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

తరుణ్యంగం పుమాన్వేత్తి పురుషాంగం తథాంగనా ।

వస్త్రాధారణమాత్రేణ కా లజ్జా? వేమ ! కా వ్యథా?॥

తా॥ మానరక్షణకే వస్త్రాధారణకాని పురుషమర్మము స్త్రీకి స్త్రీ మర్మము పురుషునకుఁ దెలియనిదికాదు. మానావమానముల కతీతుఁడగు యోగికి దానిసంబంధము కనఁబడదు. (వి) సమశృతౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః, శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు సమ స్సంగవిపర్జితః।

802 దాగుపడినవండు బాగులేదందురు, అట్టిదాగు తమది యరయలేరు

తమ్మునెంచునారు తమదాగుకానరు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఫలం కలుషితం వేమ ! న సాధ్యైతి వదంతి హి ।

స్వకల్మషం న మన్యంతే నాత్మశ్లాఘి స్వదోషవిత్ ॥

తా॥ తమ్ము గొప్పగఁదలంచువారు తమయపకీర్తియను మచ్చను గుర్తింపలేరు. దాగుపడిన పండును వాడుదుమా?

863 టక్కుయోగియెంత టాటోటులేసిన, వివర మరసినంత వెగటుగల్గు
పరమానున్న నరకబాధయు సిద్ధంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యది కుర్యా ద్వైధాభాటం పోయం స్యా త్కూటయోగినః॥
పరం శూన్యం తస్య వేమ ! భవే చ్చ నరకవృథా ॥

తా॥ టక్కురియోగి యెంత తమాషాచేసినను వానిపద్ధతి తెలిసినమీదట
వెగటు గల్గించును. వానికి నిహపరసుఖములుండవు. నరకబాధ తప్పదు.

864 చనఁజనఁజనఁదాఁడు జనుతోనలొఁగాకి, వినఁవినఁగఁ బ్రణవభవరపః
కనఁగనఁగఁ బుట్టుకారణ మగపడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యాతేయాతే ప్రజేత్కాశీం ప్రణవం చ శ్రుతేశ్రుతే ।

దృష్టేదృష్టే వేమ ! సృష్టేః కారణం దృశ్యతే స్వయమ్ ॥

తా॥ పోఁగా పోఁగాఁ గాశీ (భూమధ్యస్థానము) త్రోవలోదగులును.
వినఁగా వినఁగాఁ బ్రణవనాదము వినఁబడును. చూడఁగాచూడఁగా సృష్టికి
నాదికారణమును గోచరించును. (వి) యథా ప్రకాశయ త్యేకః కృతస్సం
లోక మిమం రవిః, షేత్రం షేత్రీతథా కృతస్సం ప్రకాశయతి భారత!

865 ఘటముజలములందు గగనంబుఁగాన్పించు, ఘటపుజలములేమి గగనమేది?
ఘటములోనిజ్యోతి క్రిమమునఁజూడుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రతిబింబో ఘటజలే బింబోనాస్తి జలాస్థితా ।

జ్యోతి ర్వేమ ! ఘటాంతస్థం క్రమశః పశ్య నిశ్చలమ్ ॥

తా॥ నీటికుండయున్న నాకాశము ప్రతిబింబించును. కాని లేకున్న
ప్రతిబింబించదు. అట్లే యీఘటము (శరీరము) నందలిజ్యోతిస్సర్వరూపమును
గ్రమమునఁ గాంచుము. (వి) యథా సర్వగతం సౌఖ్యా దాకాశం
నోపలిప్యతే, శరీరస్థోఽపి కాంతేయ ! తథాత్మా నోపలిప్యతే గీత।

866 గొట్టెలుపదివేలు కూటయుండినచోట, దల్లివేటిగవచ్చు దానికొదమ
పరమయోగివేటిగి భక్తుఁడువచ్చును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పహస్ర మేషీసంఘాతే వేమైకత్రస్థితేఽపి చ ।

జ్ఞాత్వాంశామేతి లచ్చాబో భక్త స్సద్యోగినం తథా ॥

తా॥ పదివేలగొట్టెల మండయందును గొట్టెపిల్ల తల్లిని గుర్తించి
చేరునట్లు భక్తుఁడును పరమయోగిని గుర్తించి చేరఁగలఁడు.

867 గుహలలోనఁజొచ్చి గురువును వెదకంగఁ, గ్రూరమృగముకండు తారసిలిన
ముక్తిదారియదియె ముందుగాఁజూపును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గుహః ప్రవిశ్య వేమేనా గుర్వన్వేషణకాంక్షిణః ।

యది క్రూరమృగాప్తిస్సాన్యత్ మార్గం ముక్తే స్స దర్శయేత్ ॥

తా॥ గుహలఁజేరి గురువును వెదకు నజ్ఞానికి నక్కడక్రూరమృగ
మేదైనఁ దారసిల్లిన నది ముక్తిమార్గము మొదటనే చూపును.

868 కస్తూరివలపేల గజరాజమునకన్నఁ?, దనదుమదపుధార తావికాక
యోగికిల రంభ యోగహృద్బుంధ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం కస్తూరీసుగంధేన? వినా స్వమదసౌరభమ్ ।

గజస్య యోగహృష్టస్య రంభయా వేమ! కిం మునేః? ॥

తా॥ మదపులేచుగునకుఁ దన మదధారాపరమశంబుండ వేతే కస్తూరి
మమకారముతో దానికిఁ బనిలేనట్లు యోగికి సమాధివలనఁగలుగు
బ్రహ్మానందంబుండ వేతే రంభాసంభోగసుఖకాంక్ష యెందుల కుండును?

869 కలుపుఁదీసి నరులు కాపాడిపైరులఁ, బెంచుపేరివలెను బెనిచిమదిని

దృశ్యములనుద్రుంచి తెంపుగానుండుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సస్యం రక్షేన్నరో వేమ! యథోత్థాత్య తృణాదికమ్ ।

తథా చిత్వా దృశ్యజాలం మనో వర్ధయ నిస్పృహః ॥

తా॥ రైతులు కలుపుఁదీసి చక్కఁగాఁ బైరులఁబెంచి ఫలిత మనుభ
వించునట్లు బాహ్యదృశ్యములఁ ద్రుంచి నిస్పృహఁడవై బ్రహ్మానంద
సుఖ మనుభవింపుము.

870 కలుగుసుఖములెల్లఁ గల్లగాఁగోయుచు, మెలగుచుండవలయు మిహిరపగిదిఁ

దిరుగునేర్పుఁజూడ ధీరుఁడె యగున నా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రాప్తాని సర్వసౌఖ్యాని మిథ్యాయాపాణి భావయన్ ।

చరే ధృష్కరవ ద్వేమ! ధీర స్సంచారకోవిదః ॥

తా॥ కలుగుసుఖములన్నియుఁ గల్గలుగా భావించి విడుచుచు, ధీరుఁడై
సూర్యునివలె విద్యుత్తధర్మమున సంచరించుచునే యుండవలెను.

871 ఈనినట్టిపులినిఁ బూనిచంపఁగవచ్చు. మనముమర్మ మరసి కనఁగవచ్చు
తారకంబుమఱిగి తగులుటసాధ్యమా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!

వేమ ! వ్యాఘ్రీ ప్రసూతాపి హంతుం శక్యా ప్రయత్నతః।

వేత్తుం శక్యం మనోమర్మ న తారకగతి స్తథా ॥

తా॥ ఈనినపులినిఁ జంపవచ్చు. అసాధ్యమగు మనస్సు మర్మముఁ
దెలిసికొనవచ్చు. కాని తరించుమార్గము విడువక యాసక్తితో బ్రహ్మ
పదార్థమును గాంచి సుఖించుట సులభసాధ్యముకాదు.

872 తోలుఘటములొనఁ దొలఁగకయున్నప్పుడు, చాలుమగలు పీఠి నలరుచుండు
జీవి ఘటమువిడువఁ జిక్కుడిపోవురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యావచ్చర్మఘటస్థా స్తః తావత్సక్తౌ సతీవతీ ।

విముంచతి ఘటం జీవే సంబంధో వేమ ! నశ్యతి॥

తా॥ తోలుకుండ (శరీరము) లోనుండి తొలఁగకయున్నప్పుడే యాలు
మగలసంబంధము. జీవి ఘటమువిడిచిన నాసంబంధము తనంతఁదానేపోవును

873 చమురురాచుకొన్న జర్మంబుమెఱుగెక్కు, సాముజేయ మేను సత్తువెక్కు
జ్ఞానమార్గమెఱుగఁ గడతేరు జన్మంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

త్వగ్భాతి స్నేహసంలిప్తా వ్యాయామేన బలం తనోః ।

జ్ఞానమార్గే పరిజ్ఞాతే స్యా ద్వేమ ! సఫలం జనుః ॥

తా॥ చమురురాచుకొన్న జర్మము నునుపెక్కును. సాముజేసిన
శరీరమునకు సత్తువెక్కును. అట్లే జ్ఞానమార్గమెఱిగిన జన్మము కడతేరును.

(వి) సర్వం జ్ఞానప్లవేనై వ వృజినం సంతరిష్యసి గీత।

874 భిషగవరులు భువిఁగనపడరందురు, కానవచ్చినంత గౌరవింతా?

తల్లిదండ్రుగరులుఁ దత్సముల్ గౌరవో! విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భేచరాస్తు న దృశ్యంత ఇతి వేమ ! బ్రువంతి హి ।

కి మాద్రియంతే? తాన్ దృష్ట్వా పితృదాఢ్యా కిం న తత్సమాః॥

తా॥ దేవతలు మానవుల కీలోకమునఁ గనబడరందురు. కనబడిన గౌర
వింతురు కాబోలు. తల్లి దండ్రు గురువు దేవతలతో సమానులుకారా?

875 కాయ మున్నయపుడె కామాదులను రోసి, జ్ఞానమార్గమునకుఁ గడఁగవలయు
జాగుఁజేయుఁ గాయమేగిన నేమగు? విశ్వదాధిరామ విసురవేమ॥

దేహే స్థితే హి కామాదీన్ చిత్వా జ్ఞానపథాయ చ ।

యతేత వేమాలస్యేన కాయాపాయే తు కిం ఫలమ్? ॥

తా॥ శరీరమున్నయపుడె కామక్రోధాదుల రోసి జ్ఞానమార్గమునకుఁ
బ్రయత్నింపవలెను. జాగుఁజేసిన శరీరమూడిన మఱల నిట్టి సదవకాశము
లభ్యమగునా? (వి) శరీరమాద్యం ఖలు ధర్మసాధనమ్!

876 ఎట్టియోగియైన నిల మస్మథావస్థ, తెలియవచ్చెనేనిఁ జేటుగాను
యోగమెల్లమండి జోగియైపాడగు, విశ్వదాధిరామ విసురవేమ॥

యోగినోఽపి స్మరావస్థా విస్వప్తా దృశ్యతే యది ।

నప్తయోగో భవే ద్వేమ ! భ్రష్టత్వం ప్రాపుయా త్తదా॥

తా॥ ఎట్టియోగియైన మస్మథావస్థకలిగిన యోగము మండి పనికి
మాలిన జోగియై చెడును. (వి) జ్ఞాతుం న శక్యం చ కిమస్తి స్మరైవ? ?
యోషిన్మనో యచ్ఛరితం తదీయమ్. 2 విజ్ఞాత్ మహావిజ్ఞతమోస్తి కోవా?
నార్యా పిశాచ్యా న చ వంచితో యః (శం. మణి)

877 ఈమణిత్రయంబు నెడపంగనేరక, మోహరాశిలోన మునిగియుండు
జనుల కెట్లు మోక్షసౌఖ్యంబు గల్గును? విశ్వదాధిరామ విసురవేమ॥

వేమేషణత్రయం త్యక్తు మశక్తానాం సమంతతః ।

న్యూణాం మోహోబ్ధిమగ్నానాం కథం మోక్షసుఖం భవేత్? ॥

తా॥ దారేషణ ధనేషణ పుత్రేషణములనెడు నీషణత్రయమునఁ జిక్కి
మోహసముద్రమున మునిగియున్న జనుల కెట్లు మోక్షసౌఖ్య ముబ్బును?

878 ఈశుమీదభక్తి యిసుమంతలేకను, బాహులనుజిక్కి ఫలముఁగనక
కాశియాత్రోదోషఁ గాలుఁడెఱుంగఁదా?, విశ్వదాధిరామ విసురవేమ॥

వేమాత్యల్పాం శివేభక్తి మకుర్వన్ మోహపాశగః ।

ఫల మప్రాప్య యః కాశీం యాతి వేత్తి న కిం యమః? ॥

తా॥ పరమేశ్వరభక్తిలేక మోహపాశములఁజిక్కి యిచ్చట ఫలితముఁ గాంచక కాశియాత్రకుఁబోయినమాత్రమునఁ గాలన్వరూపియగు భగవంతుఁ డతని నెఱుంగకుండునా?

879 ఈతరాని మనుజుఁ డెగరోజి దిగరోజి, యేఱుదాటఁగలఁడె? యాదఁబోయి ప్రజ్ఞలేనివాఁడు పరలోకమందునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అలబ్ధతరణోపాయో వృథాయాసో నదీజలమ్ ।

కథం తరణి ? వేమైవ మజ్ఞాన్యాప్నోతి కిం పరమ్?॥

తా॥ ఈతరానివాఁడు ఎగరోజి దిగరోజి యేటిలో మునుఁగును. కాని దాటలేడు. అట్లే ప్రజ్ఞ లేని పామరుఁడును బరలోకసౌఖ్యముఁ బొందఁజాలఁడు. (వి) శల్యం పరం కిం? నిజమూర్ఖతైవ । (శం॥మణి)

880 ఇహమనందు సుఖము లీడేరఁగాలేదు, పరము నమ్మనేని బ్రతుకుఁగలడె? మొదటలేనిసుఖము తుది నెట్లు కలుగును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుఖం న ప్రాప వేమేహ విసృభ్య చ పరం తతః ।

కిం జీవనేన నాదౌ య త్సుఖ మంతే కథం భవేత్? ॥

తా॥ ఇహమునం దేవిధమగు సుఖమును బొంద లేడు. అట్టివాఁడు పరము నమ్ముకొనిన నాసుఖమునుమాత్రముఁ బొందఁగలఁడా? మొదట లేని సుఖము తరువాత మాత్ర మెట్లు రాఁగలదు?

881 ఇంద్రలోకమనఁగ నింద్రజాలమనఁగ, నింద్రపదవియనఁగ నిన్నియొకటె కలియుఁగమన నరులు కానరు భ్రమచేత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఇంద్రలోక శ్రేంద్రజాలం వేమేంద్ర పదవీ తథా ।

ఏతత్సర్వం సమం భ్రాంత్యా న పశ్యంతి నరాః కలౌ ॥

తా॥ ఇంద్రలోకమన్నను, ఇంద్రజాలమన్నను, ఇంద్రపదవియన్నను నొక్కటే. భ్రాంతిచే గలిని మానవులు దీనిని గుర్తింపఁ జాలకున్నారు.

882 అస్థిరమగుమేని కదరుపాటులనొంది, పెక్కువిధులచేత, బెంచిపెంచి అగ్నికిచ్చు లేక యడవివనక్కలకిచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అస్థిరం దేహ మాలోక్య వేమ ! దర్పసమన్వితః ।

సమ్యక్ సందర్శ్య దత్తైః తే వహ్నియే వా శివాశయే॥

తా॥ అస్థిరమగు నీశరీరమును నదరిపడుచు ననేకవిధముల జెంచిపెంచి
తుదకు నగ్నికో యడవి నక్కలకో సమర్పించును.

283 ఊమగలట్టియతఁడు సాధువైశోభిః, నోర్పుబోలునట్టిదూర్విగలదె?

తన్నవచ్చు మేలు లెన్నైన నొనగూడు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

ఉమావాన్ యాతి సాధుత్వం నాస్తి కాఽపి ఉమా సమా॥

ఉమయా వేమ ! కీర్తి స్సార్థ్యత్ శ్రేయాంసి బహుళానిచ॥

తా॥ ఓర్పునుబోలు మంచిగుణము మఱొకటిలేదు. ఓర్పుగలవాడే
సాధువనఁబరగును. తేజశ్శాలియగును. లాభములఁబొందును.

284 హేమనగమ చేత నెప్పుడుఁగలవాఁడు, వెండికొండమీద జెలయువాఁడు
ఎత్తవలసె విచ్చ మేమనవచ్చురా, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

యస్య హస్తే కాంచనాద్రీః నివాసో రజతాచలే॥

సోఽపి వేమావశో భూమౌ భిక్షార్థం వ్యచరత్ ఖలు ॥

తా॥ బంగారపుకొండ (ధనుస్సుగా) చేతయందుఁగలవాఁడు. వెండికొండ
మీదఁ గాపురము జేయువాఁడు నగు విఘ్నేడు విచ్చమె త్తవలసివచ్చెను.
ఇక జెప్పెడిదేమి !

285 నుఖములెల్లఁజెలిసి చూడంగ దుఃఖముల్, పుణ్యములును బాపరూర్షములె
కొఱతమొడిదొంగ కోర్కులవిధమూ, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

సుఖాని వేమ ! సర్వాణి దుఃఖాంతాని తథైవ చ

పుణ్యాని పాపరూపాణి శూలే చోరమనోరథాః ॥

తా॥ నుఖములును దుఃఖముఁ గల్గించునవే. పుణ్యకార్యములును
బాపముఁ గల్గించునవే. సంసారికాంక్షలు కొఱతవేయఁబడిన దొంగ
యొక్క కోరికలవంటివే సుమా.

286 సాహసమునైన సత్యముచేసిన, మోహబుద్ధివిడిచి మక్తి నెఱిగి

తేర్చి చుదిని గురుని జెలఁగియుండును, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥

సత్యేన సాహసేనాపి త్యక్త్వా మోహమతిం బుధ ! ।

జ్ఞాత్వా ముక్తిం వేమ ! చిత్తే గురుం స్థాప్య ప్రవర్తయ॥

తా॥ సాహసముచేఁగాని ఋజుత్వముచేఁగాని మోహమును వీడి ముక్తి మార్గము నెఱిగి మనస్సును నిలిపి సద్గురువు నాశ్రయించి తరింపుము.

887 సవతితల్లిచూడ సాకులనెఱపును, స్వంతతల్లికలెను నైపడెపుడు

వింత లణచి లోన విజ్ఞానమందుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేము॥

సపత్నిజననీ వేమ ! సదా రంధ్రగవేషిణీ॥

స స్వమాతేవ సహతే హ్యభ్యాంతో జ్ఞాన మాపుహి ॥

తా॥ సొంతతల్లి సహనముఁజూపినట్లు సవతితల్లి చూపక చాడీలుచెప్పను. కన్నతల్లివంటి నీయంతఃకరణమును నమ్మి విజ్ఞానమందుము. సవతితల్లి వంటి వింతల (బాహ్యదృశ్యముల) నమ్మకుము.

888 సక్తికలుగుపనులు చక్కఁగా నెఱవేరు, భక్తికలుగుపూజ ఫలమునిచ్చు

యక్తికలుగుమాట యెప్పును భువిలోన, విశ్వదాభిరామ విసురవేము॥

సక్త్యా సమ్యక్ క్రియా లభ్యా భక్త్యా పూజా ఫలప్రదా॥

యుక్త్యా చ సహితం వేమ ! పచనం రాజతే సదా ॥

తా॥ సామర్థ్యముకల పనులు నెఱవేరును. యుక్తికలుగుమాట శోభిల్లును. భక్తికలుగుపూజ ఫలితమిచ్చును.

889 శ్వాస లోని విడిచి సాధింపనేర్పిన, మోసపోక ముక్తి మూటఁగట్టు

దోషకారిగుణము గాసిఁబెట్టకపోడు, విశ్వదాభిరామ విసురవేము॥

యో వేమ ! నిర్జితశ్వాసః సాధితుం శక్నుయాత్ ఫలమ్ ॥

స ముక్తిం యాతి నిర్మోహో దుర్గుణః కిం న బాధతే ? ॥

తా॥ దుర్గుణము బాధపెట్టకపోదు. వాయుసాధకమున మనస్సును లొంగఁదీసిన మోసపోక ముక్తి మూటఁగట్టువచ్చును. (పి) మనః కృతం కృతం మన్యే న శరీరకృతం కృతమ్, యేనై వాలింగితా కాంతా తేనై వాలింగితా సుతా॥

890 వీరశైవభక్తుభద్రము లెఱింగియు, బ్రహ్మవిద్యమీఁదఁబరఁగఁగనేని

జెలఁగి పురికి బంటు సింగపుఁదిల్లయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేము॥

య స్తు ధర్మాన్ వీరశైవాన్ వేత్తి స బ్రహ్మవర్తన్తని ॥

యది తిష్ఠే చ్చరే ద్వేమ ! సింహో వ్యాఘ్రభటో యథా॥

తా॥ త్యాగబుద్ధికల వీరకై వధర్మమెఱిగి యావై బ్రహ్మవిద్యమీద నాసక్తి కలిగిన బులికి సింగపుఁబిల్ల బంటుగా నున్నట్లుండును.

891 రాయిరాయిఁజేర్చి రాఁగరాఁగ, నున్నయైనట్లు లన్ని పనులు బాటుఁజేసినంత పరిపాటియగునయా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ!

శిలాయాం శిలయా వేమ! ఘర్షితాయాం ముహుర్ముహుః ।

స్నిగ్ధం యథా తథా కార్యకరణాత్ స్యాత్ప్రయోజనమ్ ॥

తా॥ రాయియు రాయియు జోడించి రాపాడించిన నున్నగా నగు నట్లు సమ స్తకార్యములు సాధించినకొలది నెఱవేరఁగలవు.

892 బంటులనఁగాదు బలముతోఁ గట్టగా, వెంటనుండి మనసు వెఠలఁబరచు నొంటగెల్చి రచ్చ నిల గెల్వకలెనయా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

న పౌరుషం బలా ద్వేమ? బహిశ్శత్రువిదారణమ్ ।

వృథతేఽంతర్మనో గేహే జిత్యా వీధ్యాం జయే ఖలు॥

తా॥ మనస్సు తనతోనుండి బాధల నొందించును, అది జ్ఞానము చేతనేకాని శరీరబలముతో లొంగదు. ఇంటగెల్చి రచ్చ గెలువవలెను.

893 అరుణు నుదయసంఖ్య యస్తమానపుసంఖ్య, జననమరణసంఖ్య జాతిసంఖ్య దీనినెఱిగి యోగి ధీరుఁడైయుండును, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

సూర్యోదయాస్తంభావానాం జాతీనాం మృత్యుజన్మనామ్ ।

సంఖ్యాం జ్ఞాత్వా వేమ! యోగీ ధీరస్సన్ వర్తతే సదా ॥

తా॥ ఎన్ని సూర్యోదయములు, ఎన్ని సూర్యాస్తమయములు, ఎన్ని జననములు, ఎన్ని యుపాధులు, వీని నెఱింగియే యోగి ధీరుఁడగును.

894 సతులఁజూడఁజూడ సంసారికాఁగోరు, నుకులు పుట్టఁ బుట్ట వెఠలఁబడును గతులుఁజేడఁగఁజేడఁగఁ గర్మమంచేడును, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

ముహుర్ద్వల్లప్తాసు యోషిత్సు వేమ! సంసారితాం వ్రజేత్ ।

సుతోదయే వ్యథా మీయాత్ భృష్టః 'కర్మేతి, రోదితి ॥

తా॥ స్త్రీలఁ జూచినకొలది సంసారి కాఁగోరును. పిల్లలు పుట్టిన కొలది కష్టములపాలగును. కలిసిరానప్పుడు 'నాకర్మ' అని యేడును.

895 మనశమున మంచి మల్లెపూలచవిక, కావిదోటఁజేసి కాలఁగూడి
భోగినయ్యెదననఁ బోయెఁబో కాలంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మల్లికాసుండపం వాపీం వనం నిర్మాయ కన్యయా ।
రమేఽహమితి వేమైవం చింతత స్సమయో గతః ॥

తా॥ మనస్సులో “మంచి మల్లెపూలతోటవేసి యందలి నూతియొడ్డున
నరపవై, చక్కనికన్నెపిల్లతో హాయిగాఁ గాలము గడుపుదు” నని యను
కొనుచుండఁగనే కాలము తీరిపోవును.

896 మర్మమెఱుంగలేక మతములు కల్పించి, యుర్విజనులు దుఃఖమొందుచుండ్రు
గాజుటింటఁ గుక్క కళవళపడురీతి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మర్మానభిజ్ఞా వేమోర్వాత్మం కల్పయిత్వా మతాని చ ।
శోచంతి హి జనాశ్శ్వేవ భ్రాంతః కాచకృతే గృహే ॥

తా॥ గాజుటింటఁ దన ప్రతిబింబములఁ జూచి కుక్క కలవరపడునట్లు
రహస్య మెఱుంగక మతములు కల్పించుకొని జనులు దుఃఖ మొందు
చున్నారు. (వి) ఉద్ధరే దాత్మ నాఽత్మానం, నాత్మాన మవసాదయేత్,
అత్తైవ హ్యోత్తనో బంధు రాత్తైవ రిపు రాత్మనః॥ (గీత)

897 మంచిగంధముఁగన మనసురంజిల్లును, ఎంతోవాసననుచు నెన్నుచుండు
తామెఱుంగలేరు తమపూర్వవాసనల్, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమాశు చందనే దృష్టే మనో హృష్యతి గణ్యతే ।
తద్వాసనా న జానంతి స్వయం స్వాః పూర్వవాసనాః ॥

తా॥ మంచిగంధపు వాసన మనస్సును రంజింపఁజేయ ‘నాహా! యెంత
మంచివాసన, అని వర్ణింతురు. కాని తమ పూర్వవాసనల గమనింపరు.

898 పూతగడ్డి కల పుట్టించె వాసన?, కనకము తనకేమి కల్లఁజేసె?
బ్రహ్మచేతరల్లఁ బాడైనచేతలు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమోశీనరఘానస్య కిం సుగంధః ప్రకల్పితః? ।
స్వస్మై హేమ్నాపరాధం కిం? బ్రహ్మచేష్టా నిరర్థికాః ॥

తా॥ బ్రహ్మ అప్పుడువట్టివేళ్ళకు సువాసనఁ గల్పించి బంగారము తన కేదియో యపకారముఁ జేసినట్టు దానికి లేకుండఁ జేసెను. ఇట్లే బ్రహ్మ చేతలన్నియు నిష్ప్రయోజనమైనవే సుమా!.

899 నింగికెగయవాఁడు నెటిలోకమునలేడు, బంగుఁద్రాగువాఁడు బలియఁబోఁడు కొంగయోగములను గోర్కు లడంగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అభ్రగామీ న లోకేఽస్తి న బలియాన్ కలంజభుక్ ।

బకయోగైః కిం తు వేమ ! వాంఛానాశో భవేత్థలు? ॥

తా॥ ఆకాశమున కెగురు యోగిలేడు. బంగుఁద్రాగువాఁడు బలి యుడు, బక ధ్యానములఁ గోరికలు చావవు.

900 కంటిమంటచేతఁ గాముని దహించి, కామమునను గడకు గౌరిఁగూడ నట్టి శివునినైన నంటెను గర్మంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నేత్రాగ్నినా స్మరం దగ్ధ్యా పశ్చాద్వేషాతికాముకః ।

గౌరియుక్తోఽభవత్కర్మ తమిశమపి సజ్జతే ॥

తా॥ కంటిమంటచే మన్మథుని దహించి శివుఁడు తుదకుఁ గామమునకుఁ దట్టుకొనలేక గౌరినిఁగూడి యర్ధశరీర మిచ్చెను. అట్టి పరమశివునినై తము కామకర్మ లొంగదీసివేసెను.

901 హరికిదొరకవండు రాసిరియప్పుడే, దొరకఁగాదె ? విషము హరున కరయ నెవనికెట్టలగునో యెవ్వఁడెఱుంగును?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రాప్తా శ్రీర్హరిణా వేమ ! విషః ప్రాప్తః పురారిణా ।

కో విజానాతి లోకేఽస్మిన్ కస్య కా ప్రాప్తిరిత్యహో!!

తా॥ ఒకేసమయమునఁ జాలసంద్రమున శివునకు విషమును, విష్ణు మూర్తికి మహాలక్ష్మియు దొరకె నందురు. ఎవనికర్మప్రాప్తి యెట్టిదో యెవరికిఁ దెలియును?

902 సాటివాట నిన్ను సాధింపఁగాలేరు, నైవమెపుడు నీకుఁ దప్పకున్న భారతంబులోని పరమార్థ మిదెకదా ? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దై వాసుకూల్యయుక్తం త్వాం న శక్తా స్సాధితుం పరే

యమక్తం భారతే వేమ ! పరమార్థ మిదం హి తత్ ॥

తా॥ దైవము నీకనుకూలముగనున్న నిన్నెవరును సాధింపజాలరు.
భారతమందలి పరమార్థమిదియే.

903 విత్త మొకనికిచ్చి వితరణగుణమునఁ, జిత్త మొకనికిచ్చి చెఱవినాఁడు
బ్రహ్మచేతలన్ని పాదైనచేతలు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥
వేమైక నై ధనం దత్వా పరస్మై దాతృతాగుడే ।
చిత్తం దత్వా భంశయతే బ్రహ్మచేష్టా నిరర్థకాః ॥

తా॥ బ్రహ్మ ధన మొకనికి దాతృత్వము మఱి యొకనికి నిచ్చి పాడు
పనిఁజేసెను. వాని చేతలన్నియు నిట్టివే.

904 మానె తగినదైన మహితమావస్తువు, గా నొనర్తు రట్లుఁగాఁయున్నఁ
గాల్తు రట్లుఁగాఁడె కర్ములకును బాట్లు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥
ఉచితం దారుఫలకం వస్తు కుర్వంతి సుందరమ్ ।
నోచే ద్వేమ ! దహంతీహ కర్మచేష్టా స్తథావిధాః ॥

తా॥ ప్రమాను మంచిదైన మంచిమంచి పనిముట్ల కుపయోగింతురు.
లేకున్నఁ దగులఁబెట్టుదురు. అట్లే దుర్మార్గుల పాట్లుండును.

905 మఱియు దధిని ఘృతము, ప్రాసలం దనలంబు, సౌమ్యనుమములందు సౌరభంబుఁ
దిలలఁజైలమట్లుఁ దేజరిల్లుఁ జిదాత్మ, విశ్వదాభిరామవిసురజేమ॥
ఘృతం దధ్ని తరుష్యగ్నిః వేమ ! పుష్పేషు సౌరభమ్ ।
తైలం తిలేషు చ యథా చిదాత్మా రాజతే తథా ॥

తా॥ చిచ్ఛక్తి (పరమాత్మ) పెరుగున నెయ్యి, ప్రమానులో సగ్ని
పుష్పమునఁ బరిమళము, నూనల నూనెయు నున్నట్లు సర్వత్రయుండును.
(వి) తిలమధ్యే యథా తైలం, క్షీరమగ్న్యే యథా ఘృతమ్, పుష్పమధ్యే
యథా గంధః ఫలమధ్యే యథా రసః । కాష్ఠాగ్ని వత్ప్రకాశేత ఆకాశే
వాయువ చ్చరేత్, తథా సర్వగతో దేహీ దేహమధ్యే వ్యవస్థితః । ఉ గీత ।

906 దశరథుండు రామధరణీకుఁబట్టంబు, గట్టఁజేయఁదలంపఁ గట్టె జడలు
తలఁపు మనదికాని దైవికమదివేఱు, విశ్వదాభిరామ విసురజేమ॥
వేమ ! రామస్యాభిషేకయత్నం దశరథోఽకరోత్ ।
జటా దధౌ తదా రామః పృథక్ చింతా పృథ గ్విధిః ॥

తా॥ దశరథుడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకముఁ గట్టఁ బ్రయత్నింప నతఁడు జడలు ధరించుస్థితి సంభవించెను. అలోచన మనదికాని దైవికము వేలుగనే యుండును.

907 చిలుకగర్భమందు శ్రీశుకుఁ డుదయించి, మనివశేష్యులందు ముఖ్యుడయ్యె
ప్రత్తికాయఁ జిత్రిపటములుఁ బుట్టనా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

శుకో భూత్వా శుకీగర్భే ముఖ్యోఽఘా ద్యేమ ! మానిష !

చిత్రవస్త్రాణి జాయంతే న కార్వాసఫలేషు కిమ్ ? ॥

తా॥ ప్రత్తికాయవలనఁ జిత్రవిచిత్రవస్త్రములు రయారగునట్లు సామాన్యవ్యక్తులవలననే విశిష్టజ్ఞులును జన్మింపరు. చిలుకకడుపున శ్రీశుకుఁడు జన్మించి మునిశ్రేష్ఠులయందు ముఖ్యుడాయెను.

908 నీచగుణములైన నిర్మూలమైపోవు, నొడువలేదు సుజనగోష్ఠివలన
గంద మలద మేనికంపడంగినయట్లు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సాఘగోష్ఠ్యా విస్మృతి పర్వే నిచగుణా అపి ।

న లోపో గత్యంతరేపి దుర్గతః ప్రాయతే చినీః ॥

తా॥ గంద మలదికొనిన చందముకంటఁ బోవునట్లు సుజనగోష్ఠివలన నీచగుణములన్నియు నిర్మూల మగును.

909 టక్కరులనుగూడి యెక్కనక్కములాడ, నిక్కమైనఘనుని నీతిచెడును
ఉల్లితోటఁబెరుగు మల్లిమొక్కరణి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కవంతై ర్గద వస్త్రైః ఘనోఽపి విగుణో ఘవేత్ ।

పలాండుకవసే వేమ ! మల్లికేవ ప్రవర్జితా ॥

తా॥ ఉల్లితోటలోఁ బెరుగు మల్లిమొక్కవలె నీచులతో నెక్క సక్కములాడు ఘనునకు గౌరవము చెడును.

910 రేగుపుచ్చను భవి రేయెల్లదొక్కిన, ముగగ కంతకత పెరుగుచుండు
నొరులు ఫియటన్న నోగు సిగ్గుబుగునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బహువీజా యక్తైః భగ నిశి పాదహతా వ్యవోః !

తథా వేమ ! పల్లె దూర్త విద్యార్థిం గర్హితస్త్రపామ్ ? ॥

తా॥ రేగుపుచ్చను (బహుబీజమును) రాత్రియంతయుఁ ద్రోక్కినను నాశనముకాక పెరుగుచునే యుండునట్లు నీచుఁ డెన్ని తిట్లుతిన్నను సిగ్గుపడక నీచకార్యములే తఱచు చేయుచుండును.

911 ఓర్పులేనిభార్య యున్నఫలంబేమి? బుద్ధిలేనిబిడ్డ పుట్టినేమి?

సద్గుణంబులేని చదువరియేలను? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉమావిహీనయా వేమ ! భార్యయా కిం ఫలం భవేత్ ? ।

కిం జాతేన చుపుత్రేణ విద్యయా కిమవద్యయా ? ॥

తా॥ ఓర్పులేనిభార్య యుండిన, బుద్ధిలేనిబిడ్డ పుట్టిన, సద్గుణములేని చదువుఁ జదివిన నేమిలాభము?

912 ఖలులు తిట్టినచుఁ గలవరపడనేల, వారితిట్టినేమి వానిచెడును?

సజ్జనుండు గిట్ట శాపంబదానయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఖలా శృపంతీతి వృథా వేమ ! భేదేన కిం ఫలమ్ ? ।

రచ్చాపై రుప్రథాపైతి శాప శృపతి సజ్జనే ॥

తా॥ దుష్టులు తిట్టినదానఁ జెలుపులేదు. కాన కలవరపాటు పడనక్కర లేదు. సజ్జనులుతిట్టిన నది శాపమగును.

913. దానధర్మములను దగరేపు రేపని, కాలవ్యయముఁజేయుఁ గష్టజనుఁడు

తానుసేమియగునో తనబ్రతుకేమానో, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దానాదిషు నయేత్కాలం శ్వశ్వ ఇత్యేవ కష్టధిః ।

కిం స్యా ద్వేహ స్వయం వేమ ! కిం స్యా ద్వా స్వీయజీవనమ్ ॥

తా॥ దానధర్మములను రేపు రేపు అని యజ్ఞాని కాలవ్యయముఁ జేయును. తా సేమగునో ! బ్రతు కెట్టిదగునో ! రేపటిసంగతి యేమో !

914 ఎల్లలోకములను నేకస్తువున్నదో, తల్లిపిల్లసందుఁ దగులునదియె

నిస్తరంగవాద్ధి నియతిని జూడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వలోకేస్త్రీ యద్వస్తు మాతాశిశుగతం హి తత్ ।

నిస్తరంగాభినమయా నియత్యా వేమ ! పశ్య తత్ ॥

కా॥ తల్లి పిల్ల మధ్య యేప్రేమకలదో యాపరమాత్మసంబంధమే యెల్లలోకముల నిండియున్నది. గంభీరజలధివోలె నిశ్చలమనస్సునఁజూడు.

915 వలయునన్నరాడు వద్దన్నబోదది, తొలిసలిపినకన్న ఫలమటంచు
నుల్లమందు పగవకుండుటే ధర్మంబు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

యదీచ్ఛతి న పేమైతి నావైతి యది నేచ్ఛతి ।

ప్రాకృత్యఫలమిత్థేన న శోచేద్ధి తతో హృది ॥

తా॥ పురాకృతకర్మఫలము కావలెనన్న వచ్చునదియు శోవలెనన్న
బోవునదియుఁ గాదు కాన హృదయమందు పగవకుండుటయే ధర్మము.

916 తనకుఁబ్రాప్తపొని తరుణంబైనచో, విసతిర దళివిద్యదైన
గతిత పినదె ప్రియునికొఱకుఁ గాకధ్వని? విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

విద్యాధికాఽపిశ్రోతవ్యా యది కాలో న గచ్ఛతి ।

కాకధ్వనిం వల్ల భాయ ప్రేమ ! న స్వరగీతి కిమ్?॥

తా॥ వినుట కిష్టములేకపోయినను గాల వేనమునకై నను మంచి
చెడ్డలు వినుట మంచిది. ప్రియునిరారకు నెరిగించునైయు రాలు కర్ణకఠోర
మైనదై ననుఁ గాలతేవమునకుఁ గానియెడల వినుటలేదా?

917 అగ్నిశిఖలయందు నమరంగ మవాకా, మభవమీద ధ్యాన మమరమనిచి
ఆహుతియగువెక్కు హుతి నర్పింపుము, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

అగ్నిజ్వాలాను మమతా మహా ధ్యానమేవ చ ।

నిధాయ మమతానాశే దేహార్థాయ సదాశివమ్ ॥

తా॥ ఈశ్వరధ్యానమున మమకారమును, భక్తివాన్మయందు భస్మముఁ
గావించి పిష్టుటఁ బరమేశ్వరుఁ యాచి నమము. (1) నిరర్థ? యత్ప్రీతి
కరం మురాదేః 2 కంకుగర్జితర స్థితితి 3 కార్యం కిం?
కిం విధేయం? మతినమ్ శివార్చా॥ (20) పుటి,

918 ఆశలనెడిత్రాళ్ళ నభిలంతువును, కట్టబడును గాన నిట్టలమున
జ్ఞానమనెడిమరియఁ బూని కోయఁగదాను, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

ఆశాపాదై ర్నిబధ్యంతి సకలా వేమ ! బంధసః ।

తతో జ్ఞానాసీనా తే హి ప్రవ్యాః భలు సర్వశః ॥

తా॥ ఆశలనుతాళచే జీవి బంధింపబడుచున్నది. కాన జ్ఞానమను
కత్తిచే నాతాళగోసి బంధవిముక్తుఁడగుము.

919 జల్లిమాటలనుచు జగమునఁదిరిగెడు, కల్లగురుఁడుకట్టుఁ గర్మచయము
పల్ల పురుగుచేరి పలవింపఁజేయదా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వదన్ ప్రగల్భవాక్యాని వేమాగురు రటన్ భువి ।

బధ్యా కర్మసు బాధేత దంతవిష్టః కృమి ర్యథా॥

తా॥ పంటిలోఁబురుగుచేరి బాధఁ గల్గించునట్లు కల్లబొల్లిమాటలఁ
బలికి లేనిపోని కర్మల నంటఁగట్టి గురువనుమోసగాఁడు లోకమునకు
బాధఁ గల్గించుచున్నాఁడు.

920 అదిమి మనమునిల్చి యానందకేలో, బ్రహ్మమయుఁడు ముక్తిఁబడయఁగోరు
జిహ్వరుచులచేత జీవుండు చెడునయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమ ! బ్రహ్మమయ శ్చేతో నియమ్యానందకేశిషు ।

నిధాయ ముక్తిం లభతే జీవో జిహ్వరస్వైర్వృతః ॥

తా॥ జిహ్వోద్ది అల్పసుఖములకు మరిగి జీవుఁడు చెడును. ముక్తిని
గోరి మనస్సునిల్చి బ్రహ్మానందమయుఁడు ఆనందకేశిలో నోలలాడును.

921 ఆమవుఁగానిచోటఁ బనిగొనిజూడము, నాడి కూడి యోడి యడవిఁజొచ్చు
ఘనునిజూడఁజూచి కరుణము మూఁసె, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ద్యూతక్రీడానిర్జితస్య ప్రవిష్టస్య తతో వనమ్ ।

ఘనస్య పద్ధతిం చృష్ట్యా వేమ ! వర్జయ మూర్ఖతామ్ ॥

తా॥ దుర్వ్యసనములయందలి మూర్ఖత ద్యూతాదుల నాడి యోడి
వనవాసముఁజేసిన ఘనులజూడ తెలిసియైన విడువుము.

922 ఇహమనందుఁబుట్టి యింగిత మెఱుంగని, జనులనెంచి చూడ స్థావరములు
జంగమాదులనుట జగతిని బాపంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఇహోద్భూయ జనా వేమ ! యే విజానంతి నేంగితమ్ ।

స్థావరాశ్చి తే శ్చేయా న వాచ్యా జంగమా శ్చితి ॥

తా॥ ఇంగితజ్ఞానశూన్యులు (పరాభిప్రాయమును గుర్రైటుంగని
ఛాందసులు) తిరిగెడి జంగమసృష్టిలోనివారైనను వారిని స్థావరములలో
(చలించని మొద్దులలో) జమకట్టుటయే మంచిది.

923 ఉత్తతిత్తి దీని యుపయోగములులేవు, తిత్తికొఱకుఁజెడును దేవులాడి
కత్తిమీఁదసాము కడలేరలేడయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అనయా నోపయోగానుస్సుః వేమేయం రిక్తభస్మికా ।

సశ్యే ద్భాగ్ంత శ్చర్మభస్మైశ్చ దుస్సాధ్యం ఖల్వసివ్రతమ్॥

తా॥ ఉత్తతిత్తిదేహము దీనిధారణోపయోగము జ్ఞానసాధనమే.
మానవుడీతిత్తికొఱకే ప్రాకులాడి చెడుచున్నాఁడు, కాని కత్తివాయిపై
సామైన నియమనిష్ఠల పాటింపఁజాలకున్నాఁడు.

924 ఒకనిఁజెలుతుననుచు నల్లనందెంతురు, తమకుఁగల్గచేటఁ దామెఱుగక
తమ్ముఁజెలుచువాఁడు దైవంబులేఁడోకో!, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆత్మనాశ మజానంత ఈహంతే పరనాశనమ్ ।

స్వేషాం నాశకరం దైవం నాస్తి కిం? వేమ ! చింతయ ॥

తా॥ ఎదుటివానిని నాడుజేయవలెనని దుష్టుఁడు తనమనమున
నాలోచించుచుండును. కాని తన్నుఁ నాడు జేయువాడు దైవ
మొకఁడున్నాడనిమాత్రము తలంపఁడు.

925 కథముమీటి వఱియుఁ నలుమూలలుపడి, బుద్ధితప్పి చాలఁబడమిహఱుచు
వేళలందు నిన్ను వెదకుటసాధ్యమా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కథరుద్ధో మీలితాఙ్గో నష్టబుద్ధి ర్గతస్మృతిః ।

యదీహ వర్తతే వేమ ! సాధ్యం కిం త్వద్గవేషణమ్ ? ॥

తా॥ ప్రభూ! కథము కంతమునకుఁదాకఁ గన్నులు మూతలుపడ
బుద్ధితేక స్మృతి తప్పునప్పుడు నిన్ను దలఁప సాధ్యపడఁగలదా? కాన
సదా నిన్ను స్మరించుట మంచిది.

926 చెఱకు తీపిలేమిఁ జెత్తనాఁబడునట్లు, పరగణణములేని పండితుండు
మాఱుఁబడునుగాదె? దోష మటుండఁగ, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఇదు రాధుర్వరహితో నిస్సరఇతి కథ్యతే ।

నిర్గుణో నింద్యతే సూరిః వేమ ! దోషోఽస్తు దూరతః ॥

తా॥ తీపిలేని చెఱకును జెత్తయనునట్లు సద్గుణములేని పండితునిఁ
జామరుడనుటయే మంచిది,

927 శ్రీహరిపుటములున్న సాధ్యమేమయ్య, నివేగవలయు బెద్దలనెడివన్ని
నివేగనివేగనీక విశదంబు నౌజుమ్ము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం శ్రోత్రవత్తా సార్థక్యం? శ్రోతవ్యా విబుధోత్తయః।
శ్రుతేశ్రుతే వేమ ! సర్వం తవైవ విశదం భవేత్ ॥

తా। పెద్దలవాక్యములు వినుచుండిననే చెపులున్న యుపయోగము.
వినుచున్నకొలది యందలి విషయము నీకే బోధపడగలదు.

928 రాతిబొమ్మల రంగైనవలువలు, గుళ్ళుగోపురములు గుంభములును,
కూడుగుడ్డ తాను గోరునా దేవుండు? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కిం శిలాయా దుకూలై శ్చ గోపురై రాలయై స్తథా ।
అపి కుంభై ర్వేమ ! వాంఛితే కిమన్నాద్యభిలం చ సా ॥

తా। రాతిబొమ్మకు ముచిమం చిదుస్తులు గుళ్ళు గోపురములు కుంభ
ములు దేనికి? కూడు గుడ్డ దేవుండు కోరునా?

929 తలువదలువబుట్టు దరువునం దనలంబు, తలువదలువబుట్టు దధి ఘృతంబు
తలువదలువబుట్టు దనువునదత్త్వంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

మథితేమథితే వేమ ! వృక్షే సంజాయతేనలః ।

తథా దధ్ని ఘృతంచైవ తత్త్వం శుద్ధం తనావపి ॥

తా। తలుచినకొలది మ్రానున నగ్ని. పెరుగున నెయ్యి, శరీరమున
బరమాత్మ తెలియబడును.

930 ముక్తిగానలేని మూర్ఖ జనులకెల్ల, బట్టబయలుండేసి వరమపదము
దారిజూపు బుధుండు దైవంబుకాడొకో, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అవశ్యతాం వేమ ! ముక్తిం మూర్ఖాణాం పరమంపదమ్ ।

సున్యక్తం యో దర్శయతే న మధః కిం న దైవతమ్? ॥

తా। ముక్తినిఁ దెలిసికొనలేని మూర్ఖులకుఁ పరమపదమార్గవ ద జూపు
చి బుధుండు దైవము కాదా?

931 కలియుగంబునందు ఘనతప వైచ్యంబు, ఘనత వైచ్యమునకుఁ గలుగుచుండు
శ్రద్ధభక్తులుడిగి జనులంద్రుకావున, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ!.

జనా శృద్ధాభక్తిహీనా యతో వేమ ! భవంత్యతః ।

ఘనతాయాః కలౌ నై చ్యం నై చ్యస్య ఘనతా భవేత్ ॥

తా॥ కలియుగమున జనులకు శ్రద్ధాభక్తులు లేకుండుటవలన ఘనతకు నై చ్యము నై చ్యమునకు ఘనత విపరీతపద్ధతిని గల్గుచుండును.

982 పరులదిట్టిసంత పాపకర్మంబులు, విడువ దెన్నటికిని విశ్వమందు
పరుడు పరుడుఁగాఁడు పరమాత్మయానయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పాపకర్మ సమాప్తోతి వేమేహ పరదూషణాత్ ।

పరః పరో న భవతి పరమాత్మా హి కేవలమ్ ॥

తా॥ పరుడు పరమాత్మయే. పరుని (ఇతరుని) దిట్టిసం జాపము సంభవించి విడువకుండును. (వి) తా నహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు సరాధమాన్, ఊపా మృజ్జస్య మశుభా నానురీక్ష్యేవ యోనిషు॥ గీత॥

983 అతిహితమగునట్లు లాడినమాటకు, సంతసించు శెల్ల సత్పురుషులు
అధికభావణంబు లాయాసదంబులు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యథోచితేన వాక్యేన మోదంతే సర్వసజ్జనాః ।

వేమాధికాని వాక్యాని వృథాయాసఫలాని హి ॥

తా॥ మిక్కిలిహితమగునట్లు లాడిన మితమైన మాటలకు సజ్జను లానందింతురు. అధికసంభాషణ మాయాసముఁ గల్గించునదిమాత్ర మగును. (వి) పథ్యం మనోహారి చ దుర్లభం వచః ।

984 కూర యుడుకు వెనుక కూడునా కపవేర, నెఱుకగల్గి మునుపె యేరకలయు
స్థలముఁదప్పు వెన్న ధర్మంబుపుట్టునా?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఘాసస్య శకపాకాంతే న పృథక్కరణం మతమ్ ।

ప్రాగ్వేమైవ పృథక్కుర్యాత్ కతో ధర్మః స్థలే గతే ? ॥

తా॥ ఆకుకూరలలోని గడ్డి పురుగులు మొదలగువానిని గూర యుడుకుటకుముందే యేరవలయును. అట్లే తరుణము తప్పకుండ ధర్మమును జేయవలయును.

935 గుణముతీరులేక కలమెల్లఁజెడిపోవు, స్త్రీలనడతవలన సిగ్గుఁబోవు
చవిటి నేలవలన జలమెల్లఁజెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గుణాభావే కులం నష్టం స్త్రీదుర్గత్యా త్రపాగతా ।

ఊషరఘేత్రగం వేమ ! జలం భ్రష్టత్వ మాప్పుయాత్ ॥

తా॥ చవిటినేల జలము, స్త్రీలనడతవలన సిగ్గు, గుణముతీరులేక కులముఁజెడును.

936 జక్కి నెక్కిపీఠఁ జక్కిఁగా వెలువడఁ, గుక్కలెన్నో వెంటఁ గూయఁదొడఁగు
ఘనుని యోర్వలేని కాపురుషులయటు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అశ్వ మారుహ్య రక్షాయాం గచ్ఛంతం వేమ ! పూరుషమ్ ।

భవంతి పృథక్ స్వాంతాః పుంసః పితృ తథా ఖిలాః ॥

తా॥ గుడ్డుమునెక్కి పీఠమునెక్కి నానని వెంటుడి చుక్కలు మొలుగు
నట్లు గొప్పవానిఘనుల కోర్వలేని చుక్కలు పోవడం జేయుచుందురు.

937 ఫక్కిఁదెలిసిపలుక నొక్కనాన్య సేవాలు, పెక్కులేల వట్టి పేర్లులరయ
దిక్కుగల్గు మొక్కినొక్కటే నాలదా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విజ్ఞాయ ఫక్కిం ప్రోక్షేన వాక్యే నై కేన చాప్యలమ్ ।

బహుప్రలాపైః కిం వేమ ! ? ఏకాలం గతియున్నతిః ॥

తా॥ పెక్కుప్రేలుడుమాటలకన్న సరియగుపద్ధతితోఁగూడినయొక్క
మాటయే మేలు. అట్లే భక్తికల నమస్కారమొక్కటే యైనను మంచిదే.

938 అల్పుఁడైనసేమి యధికుఁడైనసేమి, చెప్పవలయురీతిఁ జెప్పినాఁడ
వాదని యెఱుకలేక యాకు నజ్ఞాడునా ? , విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భవే దలో వాధికోవా వక్తవ్యం కథితం మయా ।

వివాజ్ఞాం వేమ ! దేవస్య పత్రం చలతి కిం భువి ? ॥

తా॥ అభగవంతుని యాజ్ఞలేనిది యొక్కయాకై నఁగదలదు. అల్పుఁడ
వగుదువుగాక. అధికుఁడవగుదువుగాక చెప్పవలసినమాటఁ జెప్పివేసితి (వి)
ఉపస్థితే ప్రాణమారే కృతాంతే కి మూ సుకార్యం సుధియా ప్రయత్నాత్ ?
వాక్యాయచితైః సుఖదం యమఘ్నం మురారిపాగాంబుజచింతనం చ॥

939 కంకుభట్టనంగఁ గాషాయములఁగట్టి, కొలిచె ధర్మరాజు కోరి విరటుఁ
గాలకర్మగతులఁ గనిపెట్టలేరయ్య, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నిషేవే వేమ ! కాషాయైః కంకుభట్టాఖ్యాయా పురా ।

విరాటం ధర్మతోఽజ్ఞాయా గతయః కాలకర్మయోః ॥

తా॥ ధర్మరాజంతటివాడు కాషాయవస్త్రములధరించి కంకుభట్ట
అను పేర సామాన్యరాజగువిరటుని సేవజేసెను. ఏకాలమున కేకర్మ
దాపురించగలదో యెవరు కనిపెట్టగలరు ?

940 కట్టెయందునిప్పుఁ గాననిచందమీ, తనువునందు నాత్మ తగిలియుండు
మిటుగుఁడెలిసి పిదప మాక్కొనవలెనయ్య, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నేంభనే దృశ్యతే వహ్ని ర్యథాత్మాపి తసో తథా ।

మర్మ జ్ఞాత్వా వేమ ! ఏశ్యాత్ కుర్యా త్తదవలంబనమ్ ॥

తా॥ కట్టెయందు నిప్పు కనఁబడుచు నున్నట్లు శరీరమున బ్రహ్మ
పదార్థము (ఆత్మ) లగిలియున్నది. దాని మర్మ మెఱిగియందై కర్మమగు
టకుఁ బ్రయత్నించవలెను.

941 ధర్మగ్రహములు రాశిఁ జరియించుచుండియు, నొచ్చెడుగుఁ గానపించుచుండఁ
బురుషులున్నచును, బొంగుదురేలయ్య ? , విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఘామో గ్రహేషు సర్వేషు వేమ ! రాశిచరిష్టుషు ।

సదసత్ఫలాని దృశ్యంతే మన్యంతే కిం స్వపారుషమ్ ? ॥

తా॥ పుట్టినప్పుడే సప్తగ్రహములు ద్వాదశరాశుల సంచరించుపద్ధతి
సనుసరించి జాతకచక్రము తయారగుచుండ నజ్ఞానులు తమపురుష
ప్రయత్నమని యేల పొంగుదురో తెలియకున్నది.

942 ధర్మబుద్ధిచేత దైవంబుఁడెలిసినఁ గాలుఁడేమిచేయఁగలఁడు పృజల
ధర్మమంటి వెంట దైవంబుగానుండు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దైవే జ్ఞాతే ధర్మబుద్ధ్యా కింకుర్యా దుతకః ప్రజాః ।

ధర్మః పృష్టగతో యేమ ! సదా దైవాయతే ఖలు ॥

తా॥ ధర్మబుద్ధిచే దైవమును వెలిసికొనిన మనల యముఁ డేమియుఁ
జేయఁజాలఁడు. ధర్మమే వెంటనుండి దైవముగ గాపాడుచుండును.

(వి) పరోపకారార్థ మిదం శరీరమ్.

943 వెండికొండ పసిడికొండయుండనకుండ, దేవుడేలపోయి తిరిపెమెత్తై
దైవబలము కాని తనబల్మికాదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! రాజరహైమాద్రి యస్య ర్హస్య విభుః కథమ్ ? ।

భిషార్థ మచర త్వర్వం బలం దై వస్య నాత్మనః ॥

తా॥ దై వబలమేకాని మనబలము సనిచేయదు. వెండికొండ(నివాసము) బంగారపుకొండ (ధనుస్సు) తనకున్న శివుడు విచ్చమెత్తుకొనలేదా? (వి) ధీక్ ధిక్ వృథా పౌరుషమ్.

944 హంస మానసోద మంటకతిరిగిన, యట్లు కర్మచయము నంటకుండ
యోగి తిరుగు సకలభోగంబుతోడను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మానసాం బ్యస్పృశన్ హంసో యథా వేమ! సదా చరేత్ ।

అసర్త్తః కర్మచ చరేత్ తథా భోగాన్విత్ యతిః ॥

తా॥ హంస మానస సరస్సున నీరంటకుండ సంచరించినట్లు సకల భోగములు కల్గియు యోగి భోగలంపటుడుకాక సంచరించును. (వి) యో న హృస్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి, శుభాశుభసరిత్యాగీ భక్తిమాన్యస్స మే ప్రియః । గీత ।

945 తనువనదగునింటఁ దగశత్రుమిశ్రులఁ దెలియలేనివాని తెలివడే ?

తెలిసి చక్కఁబరుపఁ దివ్యామృతంబుదే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేహరూపే వేమ ! గేహే శత్రుమిత్రాణి తత్త్వతః ।

అజానతః కిం జ్ఞానేన? తద్ధి సమ్యక్ప్రత్యేమృతమ్ ॥

తా॥ ఈశరీరమనునింటిలోఁగల కామక్రోధాదిశత్రువుల, శమదమాది మిత్రుల పద్ధతిఁ దెలియనితెలివి యెందులకు? తెలిసి యాంతరంగికములగు గందరగోళములఁ జక్కఁజేసినఁగాని దివ్యానందామృతము లభింపదు.

946 ఆవుచన్నుఁదితికి యాపాలఁగాచినఁ, బేరెపెరుగు చల్ల పేర్లఁగలుగు
దవలి లోనఁగల్గు నవనీత మట్లరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! ధేనుస్తనా ద్దుగ్ధే తప్తే పయసి తత్క్రమాత్ ।

దధితక్రాహ్నాయం చాంతః నవనీతం తథా పరమ్ ॥

తా॥ అవుపాలబిలికి కాచి తోడుబెట్టిన జేరుకొని గట్టిదగు పెరు గగును. పెరుగుదలచిన జల్లయు, వెన్నయు, లభించును. అట్లే యాంత రంగిక పరిశోధనవలనగాని యాత్మజ్ఞాన నవనీతము లభింపదు.

947 ప్రణవమెఱుంగనతడు భక్తుండుకడగా, జ్యోతిఃజ్ఞానతడు జోగికాడు నిత్యమెఱుంగనతడు నిర్వాణికాడగా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నాజ్ఞాతప్రణవో ధర్మో నాజ్యోతిస్తర్కతో మునిః ।

న వేత్తి నిత్యం యో వెను ! నిర్వాణో న భవేద్ధి నః ॥

తా॥ ప్రణవనాద మెఱుంగనివాడు ధర్మండును జ్యోతినిఁగాంచని వాడు జోగియు శాశ్వతపదార్థమును తెలియనివాడు మోక్షకామియుఁ గానేరడు. (వి) తై లఘారావ దచ్చిన్నం దీర్ఘఘంటానినాదవత్, అవాచ్యం ప్రణవస్వార్థం, య స్తం వేద సవేదవిత్, అనావాతస్య శబ్దస్య తస్య నాదస్య యో ధ్వనిః, ధ్వనే రంతర్గతం జ్యోతిః జ్యోతి రంతర్గతం మనః॥ ఉ॥ గీత॥

948 గురువుశిష్యుడనఁగ గొనలెట్టు మొదలెట్టు, గురువుశిష్యుడనెడి గుఱుతులెట్లు గురునకుండఁగిన పరువులేకుండిన, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అద్యంతా తత్త్వతో వేమ ! కా స్యాతాం గురుశిష్యయోః ।

యదినస్యాద్గురోశ్శక్తిః కో భేదో గురుశిష్యయోః ? ॥

తా॥ గురున కుండఁగిన పరువులేకుండిన గురుశిష్యులకుఁగల భేదమేమి?

949 తామ్రమెడనువేసి తనకు శూద్రత్వంబు, పోయెనెడిచెల్ల బుద్ధిలేమి మదినిలుపకతామ్రం నుతికన్నఁజెచ్చునా ? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సూత్రం ధృత్వా గళే వేమ ! శూద్రతా నిర్గతాత్మనః ।

ఇతిభావ స్తు మూఢత్వం తేజస్వీ స్యా జ్జితేంద్రియః ॥

తా॥ త్రాడును మెడలోవేసికొని నాకజ్ఞానము నశించినదని పలుకుట సరియైన బుద్ధిలేకపోవుటయే. మనస్సును నిల్పులేక జ్ఞానవిహీనత నున్నఁ ద్రాడు బ్రహ్మవర్చస్సు నీయఁగలదా?

950 బాల్కనములు పూలబంతులఁబోల్తురు, పాళిమాలినట్టి భాగ్బంతులవని ఘాంఘంధ మండు మఱియేమియున్నది ? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వఱోపా వేమ ! కన్యాయాః పుష్పగుచ్ఛసమావితి ।

వర్ణయం త్యలసా భ్రాంతాః కిం స్యాత్తన్మాంసఖండయోః ॥

తా॥ మాంసపుముద్దలగు కన్యల స్తనములఁ బనికిమాలిన భ్రాంతికల కాముకులు పూలబంతులనియు మఱవేవోయనియు వర్ణింతురు. (వి) ఏతన్మాంసకసాదివికారం మనసి విచింతయ వారంవారమ్॥ భజగోవిందం॥

951 బాల్యమందు నీవు బహువిధంబులఁబట్టి, చప్పరించినట్టి స్తనములను

మోహమింతయేల ? మూఢాత్మ ! తెలియురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బాల్యే త్వం బహుధా వేమ ! యా స్తనా వపిబ స్స్వయమ్ ।

తద్గతేన విమోహేన కిం? మూఢాత్మన్! విచింతయ ॥

తా॥ మూఢజీవా ! బాల్యమందు నీవు చప్పరించిన స్తనములకొఱకై మోహ మేలరా? అలోచించు. (వి) కో దుర్జయః సర్వజనైః? మనోజః ।

952 విటునిఁ జేరఁగోరి వీధినిమదినుంచు, పడఁతిరీతిఁబరముఁ బ్రాకసగును

గుణములన్ని మఱచి గుర్తించి చూడుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రాప్తుకామా విటం వీధ్యాం దత్తచిత్రేవ కామినీ ।

అగుణస్సన్ పరం గంతుం వేమ ! విద్వాన్ యతేతనై ॥

తా॥ విటునిఁ గూడుటకు వానిరాకకై వీధినిమదినుంచు విటకత్తెవలె నన్నిగుణములు మఱచి పరమాత్మధ్యానముననే మునిగియుండ వలెను. (వి) జ్ఞానా ద్ధ్యానం విశిష్టతే గీత ।

953 జిహ్వరుచులఁగోరు జీవించునంతకు, సతియుఁబతియుఁ గోరు మతథనంబు

హక్యవహుఁడుఁజూడ నందఱఁగోరును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యాఽజ్జీవం రసం జిహ్వ వాంఛే ద్వేమేహ దంపతీ ।

వాంఛేతాం పుత్రకథనం వాంఛే త్వర్వాన్ హుతాశనః ॥

తా॥ జీవించియున్నంతవఱకు స్త్రీ పురుషులు జిహ్వకై రుచులనే కోరుచున్న, సంతానమునకై సంసారమునే కోరుచున్న, దుద కగ్ని హోతుఁడు తనలోఁ గలుపుకొనుటకే కోరును.

954 వోపునిచ్చువాఁడు తులలేని నెఱదాత, వోచుకొన్నవాఁడు వోహియగును

ప్రాప్తుఁజూపువాఁడె పరమపూజ్యుండగు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

సర్వదో నిస్తులో దాతా దోహి సర్వాపహరకః ।

గమ్యం గమయతే వేమ ! య స్ససూక్ష్మో మహాన్ గురుః ॥

తా॥ దోచుకొన్నవాడు ద్రోహి. దోపునిచ్చువాడు నెలదాత. అట్లే
తన కాధారుడగు పరమాత్మను బూపువాడే పరమపూజ్యుడు.

955 భవము పూర్వకర్మఫలము ననుభవింపఁ, గలిగెననుచు మదిని గట్టిపరచి

కష్టముఖములేని కలిగిఁ దలఁగకు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

పురాకృతం కర్మఫలం భోక్తు మేష భవోఽభవత్ ।

ఇత్యాకృప్య మనో వేమ ! సమదుఃఖసుఖో భవ ॥

తా॥ పురాకృతకర్మఫలితముననే యీపుట్టుక, కష్టసుఖములుఁ గల్గు
చున్నవని తలంచి మదిని గట్టిచేసి ద్వంద్వనహిష్టుతఁ గలిగియుండుము.
(వి) పుట్టెన్ రివినా న హి భవంతి సమీహితార్థాః॥

956 సంద్రమునకుఁజూడ సరియేదియునులేదు, అట్టిసలకనీర చునువుఁగాదు

అనువుఁగాని నీర మదియేమిచేయును, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

సాగరేణ సమం కించిత్ విద్యతే వేమ ! నావరమ్ ॥

సోపయోగాయ తస్మిరం తాదృశ్చరేణ కిం ఫలమ్ ? ।

తా॥ సముద్రముగొప్పది చాలనీరుకలది. కాని యానీరు పనికివచ్చునది
కాదు. పనికిమాలినవస్తు వెంతపెద్దదైనను దానితోఁ బ్రయోజనమేమి?

957 సాధనంబులేక సమకూరజేదియు, బోధలేనివిద్య పొంగదెవుడు

పాడుకొల్పిమదిని భావించి చూడుము, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

సాధనేన వినా వేమ ! న కించిదపి సిద్ధ్యతి ।

విద్యానాస్తి వినా బోధం విమృశ్య హృది చింతయ ॥

తా॥ సాధనములేక పని జరుగదు. బోధలేక విద్యరారు. కాన నిశ్చల
మనమున నద్గురుబోధతోఁ దత్త్వముగ్రహించి తరించుము.

958 సాధుజనులఁబడి సంతాపముందింప, కులవినాశముందుఁ గూర్చజనుడు

సాధుజనులపూజ సాయుజ్యమిచ్చును, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

సజ్జనాన్ యది శాఢేత కులం నశ్యే ద్దురాత్మనః ।

పూజా సాధుజనానాం స్యాత్ వేమ ! సాయుజ్యదాయినీ ॥

తా॥ సాధుల బాధించిన క్రూరునకు సమూలనాశనమును, బూజించిన పుణ్యాత్మునకు, సాయుజ్యమును గల్గును.

959 సురలు హానులెపుడు సరవి వర్తింతురు, ధర్మమార్గ మొటి తారకముగ అట్లు కానివార లనుకులై చెడిరయ్య, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

* తారకో ధర్మమార్గస్సాస్య దితి దేవా మహర్షయః ।

వర్తంతే వేమ ! నశ్యంతి తద్భిన్నా అసురదయః ॥

తా॥ ధర్మమే తారకమార్గముగఁ దరించినవారు సురలు. అట్లు కానివార సురులు.

960 తల్లిదండ్రు లాత్మతనయు లన్నలు దమ్ము, లెలమి బంధుభృత్యు లెల్లజనులు గలిగివర్ధిలంగ ఘనతతోనుండుము, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

పితరా వాత్మతనయాః భ్రాతరో భృత్యబాంధవాః ।

యథా వేమ ! స్రవర్ధంతే తథాభ్యుదయవాన్ భవ ॥

తా॥ బాబూ ! తల్లి తండ్రీ పుత్రులు అన్నలు తమ్ములు బంధువులు సేవకులు సమస్తజీవులు సుఖులై యుండులాగున సగౌరవముగ మెలంగుము. (వి) సర్వేజనాస్సుఖనోభవంతు॥

961 మఱియునే మొయనుచు మది సుజనుండెప్పు, నెవరొనర్చుమే లడెంతదైన మాటుమేలుఁజూచి మర్యాదఁగాంచును, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

విస్మరామీతి వా వేమ ! భావయన్ సుజనో హృది ।

ఉచితాం ప్రత్యుపకృతిం కుర్వన్ ప్రాప్నోతి గౌరవమ్ ॥

తా॥ మంచివాఁ డెప్పుడును మఱియునేమోయని తన కితరు లొనర్చుమే లెంతటిదైన నను మాటుమేలు త్వరలోనే చేసి మర్యాదఁ గాంచును.

962 చేయఁదగినవేళఁ జేసెడికార్యంబు, వేగపడియొనర్ప విషమదౌసు బుడమ కాయ చేదు ముదిసిపడిపయ్య, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

వేమార్హసమయే కార్యం సహసా యది కుర్వతే ।

విషమం న్యోద్ధి శత్రుంబ శలాటుగహణం యథా ॥

తా॥ బుడమ కాయ పచ్చిది చేదు. పండుతీపి. అట్లే తరుణముననుముందే తొందరపడిచేసిన కార్యము విఫలము,

963 అరయనాస్తియనక యడ్డుమాటాడక, తిట్టువడక మదినిఁ గొట్టుకొనక
తనదికాదనుకొని తాఁబెట్టునది పెట్టు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నాస్తి త్యకథయన్ వేమ ! నిషేధమపి చాబ్రువన్ ।

అశోచన్ హృది నాస్మీయమితి దానం వదాన్యతా ॥

తా॥ “ ఇదినాదికాదు. అర్థిది ” అని సంతోషమున సంతృప్తితోఁ బెట్టు
నదిపెట్టుకొని యడ్డుమాటలఁబెప్పి లేదనియు కనరి మనస్సును జీకాకుఁ
బరచుకొని తప్పనిసరియై పెట్టునది పెట్టుకాదు.

964 కామచింతఃజిక్కి కనుగాననేరవు, నియమనిష్ఠవిడిచి నియతిమీరి

తామసంబు నడచి తన్మయమొందురా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కామచింతానశో వేమ ! మదాంభ స్త్వం న వశ్యసి ।

నిష్ఠాం చ నియతిం త్యక్త్వా తమచ్ఛిత్వా పరం వ్రజ ॥

తా॥ కామచింతఃజిక్కి కండ్లుమూసికొని నియమనిష్ఠవిడిచి నీతిని
మఱచి తామసమున నడిచిన గమ్యస్థానము నొందఁజాలవు. కానమంచి
మార్గమున సంచరించి తన్మయ మందుము.

965 ఫలములేనికార్యములుసేయ నొల్లరు, కలజనంబులెల్ల నిల జనంబు

ఫలమువంచితైనఁ బరమందు ముదమొందు. విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఫలాభిరహితం కార్యం కర్తుం నేచ్ఛంతి మానవాః ।

యది సాధు ఫలం వేమ ! పరే ముద మవాప్నుయాత్ ।

తా॥ ఫలితములేనిది మంచిపనియైనను జనులు సేయనొల్లరు. సత్కా
ర్యమునకు సత్ఫలితమే యుండును. ఇట్టి విశ్వాసముతోఁ బరమాత్మను
బొంది సంతసింపుము.

966 ఇతరచింతలన్ని వెతలని మడిసెంచి, జతుఁమంటురీతి జగముమఱచి

సతత మాత్మయందె సుహృటలాడుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అన్యచింతా వ్యథా జ్ఞాత్వా జతుకస్పర్శవత్ జగత్ ।

విస్మృత్య వేమ ! సమృక్తో మాత్కారామ స్సదా శన

తా॥ మెత్తనిలక్కకే యితరములంటుకొనునట్లు మెతకనునమున
యితరచింతలునుగల్గున అట్టియితరాలోచనలన్నియు బాధనుగల్గించునవే

కాన మనస్సును దృఢపరచి లోకవిషయముల నంటనీక జగత్తునే మఱచి యెల్లప్పు డాత్మానందముననే ప్రవర్తింపుము. (వి) యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా, యత్రచైవాత్మ నాత్మానం పశ్య న్నాత్మని తుష్యతి॥ గీత॥

967 గురువుగలుగ నాత్మగుణతెఱంగెదనని, కాలమెల్ల రిత్తగడుపుచుండ్రు గురువుదొరకునపుడు కూలును దేహంబు, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

గురౌ ప్రాప్తే తాత్పర్యవిద్యాం జానామీతి వృథా జడః ।

కాలం నయతి వేమైతదంతరీ ప్రవతే త్తనుః ॥

తా॥ సద్గురువు దొరకునప్పుడే యాత్మవిచారణకుఁ గృషిచేయుదునని కాలము వృథా చేయరు. చుర్రోపల పేన ముఁదాలన నేమి నీయంగలవు ? అంతస్సాక్షియే గురు పగును.

968 కాళి మధుర కంచి గను పర్వతాగ్రముపేను, వాసతోద నీని నాత్మజూచి వాసలనెఱుంగమి వట్టి వెట్టిచాకిరి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

కాళి గయా ప్రయాగాం ప్తి కాంచీ చ మధురాం తథా ।

సేతుం వీద్యాపి వేమిహ విష్టితుల్లా హ్యానంస్కృతిః ॥

తా॥ నీలోపమును గుర్తించి సరిచేసికొనక కాళి మధుర కంచి గయ ప్రయాగ సేతువులు కేవలచిత్తినటుట వట్టి వెట్టిచాకిరి చేయుటవంటలే యగును. (వి) సర్వసూత్రస్త మాత్మానం సర్వసూతాని చాత్మని, ఈడతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః॥ గీత॥

969 భోగవాంఛచేతః బాలుపేదో యెఱుంగక, వ్రోహబుద్ధినొరల చూటుటకు సాహసించువాడు సర్వదా చెడునయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అసమీచీనవి ద్భ్రమ ! భోగవాంఛాపరో నరః ।

ద్రోహోక్త పరాఽ హిషయితుం యతమానో వినశ్యతి ॥

తా॥ భోగవాంఛచే యుక్తాయుక్త వివేచనజ్ఞానము శూన్యమై ద్రోహ బుద్ధిచే నితరులదూటుటకు సాహసించువాడు సర్వదాచెడును.

970 శీవితేదటంచు డెందంబులోనెంచి, జ్ఞానినెఱుంగ లేని మానవుండు డాంబివనకు లొంగి డయ్యును గడపట, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ఆర్భటి వేమ ! నాస్తి చాజానస జ్ఞానినం నరః ।

దాంభికస్య వశో భూత్వా తదంత ప్రాప్నుయా చ్చనుమ్ ॥

తా॥ నిరాదంబరుడగు జ్ఞానిని గుర్తించనివాఁ డాడంబరపుగొట్టు
మాయజాలములఁబిక్కి తుప కేడ్వఁగలఁడు.

971 తనవిపత్తుఁడెలియఁ దప్పించుకొనఁజూచు, నెట్టిమనుజుఁడైన నెట్టులైన
నరః బాధవినుచు నరయఁ డాధగ్యంబు, విశ్వదాభిరామవినురవేసు॥

జ్ఞాతాయాం వేమ ! చావత్త తాం వారయితు మిచ్ఛతి ।

నరః కథంచితం సంశృణ్వై న వేర్తి నరకవృథామ్ ॥

తా॥ మనుజుఁ డేదైన నాదవ వచ్చున నానిని దప్పించుకొనుటకుఁ
బ్రయత్నించును. కాని సంశయించి నన్నిసార్లు విన్నను వానినుండి
తప్పించుకొనుటకర్హము మాత్రం విరయఁడు.

972 పశ్చవనముఁజూచి యిచ్చును గామునీర, చిచ్చులొబడుదురు క్షితితలమున
నిచ్చులుఁజేయు నెచ్చుగా మాహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేసు॥

ప్రసూపం కాముకా వత్త కామంగో నిపతంతి హం ।

సంతరిం ము ! సమోహః కరోతి డమృతాధా రతిమ్ ॥

తా॥ ప్రసాదార్థమునుగాంచి కామునలు కరికలో మిడుతవలెఁ
గామూర్ని కింధం మగుచున్నారు. మోహమే యట్టి కోరికను
జెంపించించునడయని మాత్రము లలియఁబలరున్నారు. (వి) యో మాం
పశ్యతి సర్వదా సర్వం చ మయి విశ్రతి, సస్మాహం స ప్రతాపామి స చ
మే న ప్రత్యోతి ॥ ౧౮ ॥

973 బోర ! యాడుదాని నాబ్బివ్వా సృష్టింఁచె, బురుషుసాలిటి పెనుభూతమట్లు
దానిపలను బడని వానినిఁగాంతుమే? విశ్వదాభిరామ వినురవేసు॥

ససర్జానకః! స్త్రియం బ్రహ్మ మహానానసహం సృదామ్ ।

యో వేమ ! సోమా యాయాం స పతే త్స న దృశ్యతే ॥

తా॥ పురుషులను సృష్టించి జనభూతమువలె బ్రహ్మ యాడుదానిని
సృష్టించెను. దాని పలలోఁబడిని పురుషుడదే కనుపించఁడు. (వి) స్త్రి
యంత్యం కేన సృష్టం విష మమృతమయం ప్రాజితోకస్త్రి ॥ ౧౯ ॥ (భర్తృ)

974 వరునిబిందువున నాతిగగ్భముఁదాల్చు, రాతియుప్పుచేత రసముఁగట్టు
బుద్ధిఁదెలివియున్న భవనముల్ దాల్చుదా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

(ప్ర) పుంసుక్లాత్ గర్భిణీ స్యాత్ ఆక్షిజేన రసం తథా ।

యది వేమ ! జ్ఞానయుక్తా బుద్ధి ర్ధస్తే న కిం జగత్ ? ॥

తా॥ పురుషవీర్యమున (ప్ర) గర్భమును ధరించును. రాతియుప్పుచేత జాద
రసము తోడుకొనును. అట్లే బుద్ధి జ్ఞానమును గర్మయున్న లోకములనే
ధరించగలడు.

975 చదువుఁజదువనన్న సౌఖ్యంబులునులేవు, చదువుఁజదువునేని సరసుఁడగును
చదువుమర్మమెఱిగి చదువంగఁజూడుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

వేమానగ్గిగవిద్యానాం న సౌఖ్యాని ధవంతి హి ।

అధీనవిద్య స్మరసో విద్యావాగ్ ధవ మర్మవిత్ ॥

తా॥ చదివిన జ్ఞానియగును. చదువకున్న సుఖము కనబడదు. అట్టి
సుఖమును గల్గించు జ్ఞానముతోఁ గూడిన చదువునే చదువుము. (వి) పక్షిః
పక్షుః కో? న కరోతి ధర్మం, ప్రాధీతశాస్త్రీఽపి న చాత్మబోధః ॥౪౦॥ మణిః

976 తావుఁదెలిసినతఁడు తా నీలుకెంబడి, నేవిధముననైన నిరవుఁడేడు

భావమెఱుఁగున్న బసమెఱుంగుట యెట్లు?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

స్థానోఽతాన్యసూత్ర్యేన రథం చిత్రాన్నయ్యాత్ పరమ్ ? ।

వేమ ! భావానభిజ్ఞోహి కథం వేత్తి సరం బసః ? ॥

తా॥ గవ్యస్థానముఁదెలిసిన వీలువెంటి యెప్పుడో యొకప్పుడు చేరఁ
గలఁడు. కాని దానివిధతియే తెలియనున్న నెట్లు చేరగలఁడు ?

977 మత్తచిత్తులు తమమర్మంబుఁదెలియఁ, చిత్తచలనమంది చెడిరి భువి
బుద్ధిలేనివాఁడు పరమాత్మ నెఱుఁగునా ?, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

అజానంతో వేమ ! మర్మ మత్తచిత్తా నిరంతరమ్ ।

సశ్చంతి చిత్త చాపల్యా దధక్తో వేత్తి కిం పరమ్ ? ॥

తా॥ మత్తులు యథార్థముఁ తెలియఁజాలక చలచిత్తులై చెడు
చున్నారు. ధక్తిలేనివాఁడు పరమాత్మ నెట్లు తెలిసికొనగలుగు? (వి)
అహర్నిశం కిం సరిచింతనీయం? సంసార మధ్యాత్మ శివాత్మత త్త్యమ్॥

978 పతులగవయుటకును, నుతులబడయుటకు, వెతులబడుట యెంతో వెఱిశనము
నేలనున్నరాయి నెత్తికెత్తినయట్లే, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

ప్రేసంగాయ సురోత్పన్నై వ్యభతే వేమ ! మానవః ।
ఉన్నాదస్తు మహాంత్యై ధస్తే రిరసి ధూళిలామ్ ॥

తా॥ నేలమీదరాగిని నెత్తికి నెత్తుకొనునట్లు ప్రేలను బొందుటకుఁ
బిల్లలఁగనుటకు వెతులాడుట యెంతయో వెఱిశనము. (వి) కావ్యస్థాన
కార్యా ? సతతం భవాత్ ॥ శం. మం.

979 హానికలుగఁజోడు హాని మనినెంచెను, వానికబ్బు పరము వసుధయందుఁ
బూని నిష్ఠమితి పొదలకముందును, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

యది ధ్యామే ద్భది రివం న హాని స్తస్య విద్యతే ।
పరం సిద్ధతి వేమేహ ధృతనిష్ఠ స్సుఖి భవ ॥

తా॥ పరమేశ్వరు మదిని ధ్యానించువారి కెన్నటికిని హాని కలుగదు.
భవిష్యత్తు (పరము) కూడ జాగుపడఁగలదు. తత్తరపడక నిశ్చల
మనస్కుడవు కమ్ము.

980 పతులమేలుఁజూచి పలుగాకివలెనెత్తు, వట్టిమాటలాడువాఁ డధముఁడు
అట్టివానిబ్రతుకు నదియేలమట్టికా ? విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

పరాభ్యుదయ ముద్విష్య సర్వదా వేమ ! కాకవత్ ।
అథమో నిష్ఠురోక్తి స్సాన్యత్ మృత్తుల్లం తస్య జీవనమ్ ॥

తా॥ ఇతరుల మేలుఁజూచి యసహనమున వ్యర్థాలాపములఁ బలుకు దుష్టుని
బ్రతుకు మట్టియగుటకే పనికివచ్చును. (వి) విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే
గవి హస్తినీ, శునిచై వ శ్వపాకేచ పండితా స్సమదర్శినః॥ గీత॥

981 చిన్ననాటినుండి చేసినకర్మంబు, పిన్నపెద్దలకును బెఱిగివచ్చు
మంట మింట నడుమ మతినిల్పిచూడుము, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

బాల్యాత్ప్రభృతి యత్యర్మ కృతం తత్ బాలవృద్ధయోః ।
ప్రాయాతి వృద్ధిం వేషేదం రోదస్యాం పశ్య ధీరధీః ॥

తా॥ భూమ్యాకాశముల మధ్యప్రదేశమంతయు గాలించిచూచినఁ
చిన్ననాటినుండియుఁ జేసిన మంచిచెడుకర్మల ఫలితమే వయస్సుతోఁ
బాటు పెరుగుచు వచ్చుచుండుటఁ గాననగును.

982 పునుగుప్పిల్లకేలపుట్టించె వాసనల్ ? దానిమహిమలేమి ధరణిలోన

బ్రహ్మచేతలన్ని పాడైనచేతలు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

వేమ ! గంధబిడాలస్య చక్రే కిం గంధసారభమ్ ? ।

కిం తన్మహత్త్వం మేదిన్యాం బ్రహ్మచేష్టా నిరర్థికాః ॥

తా॥ పునుగుప్పిల్లి యేనుంతగొప్పదని దానివృష్టమునకు బ్రహ్మ సువాసనఁ గల్పించెను? బ్రహ్మచేతలన్నియు నిట్లే నిష్ప్రయోజనములు విచిత్రములు నై నవి.

983 నేననువచనంబు నీవనఁగావచ్చు, నీవు నేననఁబడు నిష్ఠఁడెలియ

నేను నీవె నీవె నేనన వచ్చురా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

వేమాహమితి యద్వాక్యం తద్ది త్వమితి చోచ్యతే ।

అహం త్వం చేతి నిష్ఠాతః అహం త్వం త్వమహం ద్రువమ్ ॥

తా॥ పరికించిన నేను, నీవు, అను పదము లొకనికే చెల్లును.

984 చిత్తదీపముపలెఁ జింతను దిగఁద్రొక్కి, మిత్రముగను మనసు మెలనువెఱిగి

శత్రుగుణములెల్ల సాధించుటయె ముక్తి, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

చిత్రదీపనమాం చింతా వ్యుదస్య విమలం మనః ।

మిత్రం కృత్వా దుర్గుణానాం ముక్తి ర్వేమ ! నివారణమ్ ॥

తా॥ చింత, దీపపుబొమ్మవంటిది. నిశ్చలమనమున దానిని దిగఁద్రొక్కి మనస్సుతో మైత్రిఁ జేసికొని శత్రుగుణముల జయించుటయే ముక్తి.

985 అచలశక్తిమనఁగ ననుభవగమ్యంబు, చూచిచెప్పురాదు సూక్ష్మచుదియె

మదికిఁదోచుఁగాని మర్మమెన్నఁగరాదు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

చూక్షూ వేమాచలం తత్త్వ మనుభూత్వేకవేదితమ్ ।

వక్తుం దర్శయితుం చాపి న శక్యం ద్యోతతే హృది ॥

తా॥ అచలశక్తి మనుభవయోగ్యమైనది. సూక్ష్మమైనది. మనస్సునకు మాత్రము తట్టునది. కానఁ జూపుటకును తెప్పటకును సాధ్యముకాదు.

986 ప్రాణులందు శివుని భావింపనేరక, యోగమందురేల? శోగులార!

యోగమందుఁగలదె? భోగమందున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

అదృష్ట్యా ప్రాణిషు శివం యోగశత్రేవ యోగినః ।

కథయధ్యో యథా భోగే కిం యోగేఽస్తి తథా శివః ॥

తా॥ అంతటఁ బ్రాణులుందున్న పరమేశ్వరుఁ గాంచుచుండిన భోగములున్నను నాటంకములుకావు. యోగమునకు సన్నాదులై కానక్కరలేదు. భోగమునకు యోగము సరిపోదు. (వి) సన్నాదుఁ కర్మయోగశ్చ నిశ్చేయసకరా నృథా, తయోస్తు కర్మసన్నాపాత్ కర్మయోగో విశిష్టతే॥

987 నాసికాగ్రమందు నలుముగా గుఱినిల్పి, వాసిగాను జూడ వశ్యచగును కాశిఁగులుగనఁ గడగండ్లుపడనేల, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

లక్ష్యం కృత్వా నాసికాగ్రే సమ్యగ్దృష్టే వశం భవేత్ ।

కాశీం కాంచీ చ సంద్రష్టుం వేమ ! కిం నిష్ఫలశ్రమైః॥

తా॥ కాశి, కంచీ, చూచుట కవస్థలుపడితి మన ముక్తిరాదు. నాసికాగ్రమున గుఱి నిలిపినఁ గొంతవఱకు వశ్యము కాఁగలదు (వి)సంప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవతోవయన్ ,.....యుక్త ఆసీత మత్పురః॥

988 దొమ్మరాటవాని దోర్బలమెల్లను, బొట్టకూటికొఱకె పట్టినదగు అదియె మోగి కమర నానందమందఁగా ? , విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

వేమ ! కుడింభరిత్యాయ దోర్బలం సంనర్తినః ।

తదేవ యోగిన్ లభ్యం చే ద్వివ్యానందదాయకమ్ ॥

తా॥ దొమ్మరాటవాడు బొట్టకూటికి శరీరసాధకమున కెంతయో శ్రమపడుచున్నాడు. అంతశ్రమ యోగిపడిన నానందముఁగాంచునుకదా?

989 తీవి మిగులఁగల్గి టెక్కమ్ములెత్తించి, యూళ్ళనేల ముక్తి యుత్తదిముగు మంచితోకొఱకు మహిమియ్యింపుము, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

ప్రతిష్ఠాప్య ధర్మజ్ఞాన్ వేమ ! విక్రమాఢ్యో మహితలమ్ ।

శాసేతచే న్నాన్తి ముక్తిః యతస్య విమలాధ్వనే॥

తా॥ తీవితో పెండాలు స్తూపముల నెత్తించి యూళ్లుచుంటినన్నంత మాత్రమున ముక్తిరాదు. మంచిత్రోవకొఱకు యత్నింపుము.

990 టుక్కుచూటబాడి చిక్కులఁబెట్టిన, నిక్కమెఱుఁగఁబడదు నిర్వహింప చక్కనైన జ్ఞానసారంబుఁబెలియుమీ, విశ్వదాభిరామ విమరశేమ॥

వేమ ! కూటవచాం స్యుక్తావి యది భేదం కరిష్యసి ।

తత్త్వం న జ్ఞాయతే సమ్యక్ జ్ఞానసారం వినాఽవ్యయమ్ ॥

తా॥ మోసపుమాటలఱికి విక్కులఁ గల్పించుకొన్న నిక్క మెఱుఁ
గఁబడదు. కాన చక్కనైన జ్ఞానసార మెఱుఁగుటకే ప్రయత్నింపుము.
(వి) న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్ర మిహ విద్యతే, అజ్ఞానే నావృతం
జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవా॥ (గీ८)

991 చలముఁబట్టి మదిని జనియించుగుణముల, తత్తిని ద్రుంచి వేరఁ దమకముడిగి
సతముగాను బుద్ధిసవరింప నదె ముక్తి, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

హృజ్జాతం గుణసంజాతం ఛిత్రా యత్నేన నిస్పృహః ।
బుద్ధిం విశుద్ధాం కుర్యాచ్చేత్ వేమ ! సా ముక్తిరేవ హి॥

తా॥ పట్టుదలతో మనమునఁబుట్టు గుణముల నంతరింపఁజేసి బుద్ధిని
సరిచేసికొన్న నదియే ముక్తి. (వి) హిరణ్మయే వరే కోశే విరజం బ్రహ్మ
నిష్కళమ్, తచ్చుభ్రం బ్యంతిహం బ్యంతి నైద్య దాత్మవిదో విదుః॥

992 చెవులలోనఁబుట్టు రవమె యాకాశంబు, కన్నులఁగనునదియె కళలజ్వాల
ముక్కులోని గాలి ముక్తికొందయా, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

నాదమేవ శ్రవోజాత మాకాశో వేమ ! కథ్యతే ।
నేత్రద్వష్టా కళాజ్వాలా నాసావాయుశ్చ ముక్తిదః ॥

తా॥ చెవి మూసినఁ దెఱచిన వినఁబడు ప్రణవశబ్దము పుట్టుచోలే
యాకాశము. కన్నుమూసినఁ దెఱచిన కనఁబడు కళయే తేజస్సు. ముక్కు
మూసినఁ దెఱచిన నుండు పూణవాయువే గాలి. అట్టిస్థితియే ముక్తి.

993 ఆదిసోమభామ మాదిగా బుఝఁగూడి, గురువు శుక్రుఁడు కని గురుతులెన్నొ
ఎన్నిదినములైన నిల నొక్కరూపమే, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

భాను సోమః కుజ స్సోమ్యో గురు శుక్ర శ్వనిః క్రమాత్ ।
దినసంజ్ఞాకరా వేమ ! దివసం త్యేకరూపకమ్ ॥

తా॥ ఆది, సోమ. మంగళ, మొదలగు వారముల గుర్తులే యెన్ని
యున్నను దినస్వరూప మొకటే. అట్లే పరమాత్మయు నొకటే.

994 శుక్రమునకుఁదగిన గుఱులైనరౌతున్న, గుఱ్ఱ మిలను నడుమ గూఁగుఁగల్గి
గుఱ్ఱము తనయొకటిగుణమే, విశ్వదాభిరామ విసురవేమ॥

దక్ష వేమాశ్వికే పాప్రే గుణి నన్ వర్తతే హయః ।

స్వకీయదేహస్య గుణం న జానాతి కుతో హయః? ॥

తా॥ రౌతుకొలది గుణము నడచును. కాని తన యొంటిగుణము దెలియజాలదు. (సమర్థుడగు గురువువలన ముక్తి శీఘ్రముగలభింపఁగలదు

995 ప్రానిలోన నగ్నిమతియుండఁగావచ్చు, నగ్నిలోన ప్రాని కలవియుగనె? మానిలోనియగ్నిమర్యాద సంసారి, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

స్థాతుం శక్తస్తైరా వగ్ని రగ్నో తు న తథా తరుః ।

ధృతవృషాగ్నిమర్యాద స్సంసారి వేమ ! సంచరేత్ ॥

తా॥ ప్రానిలో నగ్నియుండును. కాని యగ్నిలో ప్రానుండనేరదు ప్రానులోని యగ్నివలె దేహములోని సంసారి మర్యాద వహించును.

996 మేఘమడ్డమైన మిహిరునిజెలుచును, జిత్తమడ్డమైన స్థిరముఁజెలుచు మజ్జపులడ్డమైన మహిరుంబుఁజెలుచురా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

ఆచ్ఛాదయతి వేమార్కం మేఘరోధస్తథా స్థిరమ్ ।

చిత్తావరోధ స్సంరోధో మిహిమానం చ విస్మృతే ॥

తా॥ మేఘ మడ్డమైన సూర్యకాంతిని, చిత్త మడ్డమైన స్థిరత్వమును అజ్ఞాన మడ్డమైన ప్రభావమును, బాదుఁజేయును.

997 బిగియు దృష్టి నెపుడు బింబమందుంచిన, మనమందు నెఱుక మగ్నమగున లగ్నచిత్తమమర రక్షించుచుండురా, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

బింబస్థాచేత్ స్థిరా దృష్టిః మగ్నా స్యా న్మనసే స్మృతిః ।

లగ్నం చిత్తం పరే లక్ష్మ్యే వేమ ! రక్షతి సర్వదా॥

తా॥ పరమాత్మయందే నిశ్చలదృష్ట్యయించిన నెఱుక మనమున లీనము కాఁగలదు. అ ట్లెఱుకతోఁ గూడిన మనస్సే సర్వదా రక్షించును.

998 నేయివిధము లరయ వేంసపద్యబా లగ్ధవిచ్చు వానినరసిహృద చూడఁజూడఁగల్గుఁ జోద్యమా జ్ఞానంబు, విశ్వదాభిరామ విమరవేమ॥

వేమప్రోక్తాని పద్యాని దదత్కర్ణం నహస్రథా ।

దర్శం కర్ణం లభేతాత్ర వేమ ! జ్ఞానం మహాద్భుతమ్ ॥